

A KATONAI BIZTONSÁGI HIVATAL
TUDOMÁNYOS TANÁCSÁNAK
KIADVÁNYA

A TARTALOMBÓL

Nemzetközi terrorizmus 3.rész
A bioterrorizmus
A Magyar Honvédség a rendszerváltástól
napjainkig
A légi parádék mindenoldalú biztosítása
22. Európai Rendőri vezetők Konferenciája
A tudás és menedzselése
A „zéró tolerancia”
A titkosszolgálatok történetéből

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

- Bizottság elnöke:*** Dr. Hamar Ferenc a KBH TKH vezetője
- Bizottság tagjai:*** Dr. Bagdi Mihály a KBH TT elnöke
Dr. Göndics Béla a KBH TT tagja
Herczeg Ferenc
Dr. Izsa Jenő
Dr. Korsós László
Dr. Kobolka István a KBH TT titkára
Lenkey László
Dr. Németh József
- Felelős kiadó:*** Dr. Stefán Géza az MK KBH főigazgatója
- Főszerkesztő:*** Ledács Kiss Jenő
- Tördelő szerkesztő:*** Juth Marianna
- Székhely:*** Budapest
- ISSN :*** 1785-1181
- Postacím:*** MK KBH Tudományos Tanács
1885 Budapest, Pf.: 25.
Telefon: 236-5111/ 24-301, 31-423 mellék

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

- Elsősorban a honvédelemmel, ezen belül a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdéseket feldolgozó, elemző írásokat várunk. A kéziratokat másfeles sortávolsággal, gépelve - floppyn is - kérjük a TT titkárához vagy az SZB valamelyik tagjához eljuttatni a szerző neve, beosztása, rendfokozata, lakcíme és telefonszáma feltüntetésével.

- A cikk, tanulmány, írás terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy ívet (21-23 gépelt oldal).

- A közlésre nem kerülő cikkeket nem őrizzük meg, de a szerző kérésére visszaküldjük.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
<i>ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK</i>	
Szaniszló József Nemzetközi terrorizmus 3. rész	5
Török László Az Al-Kaida feltételezett kiképzési kézikönyve 2. rész	23
Török Ervin A bioterrorizmus, mint biztonságpolitikai kockázat	42
Jakus János A Magyar Honvédség a rendszerváltástól napjainkig	66
<i>AKTUÁLIS</i>	
Göndics Béla A 2005. évi nemzetközi repülónap és haditechnikai bemutató biztonsága.....	87
Hamar Ferenc – Poós Gábor 22. Európai Rendőri Vezetők Konferenciája	97
<i>KONZULTÁCIÓ</i>	
Szabó A. Ferenc A magyarság demográfiai jövője és a nemzetközi migráció az Egyesült Európában	109
Kobolka István – Sallai János Az európai unió tagállamainak határ és közbiztonsági rendszerei	120
<i>DOKTORANDUSZOK FÓRUMA</i>	
Beraczkai Antal - Béres János Válaszok a terrorizmusra – Az Egyesült Államok biztonsági rendszerének változásai	128
Lenkey László A „zéró tolerancia”, mint a kábítószer elleni küzdelem reális alternatívája a védelmi szférában	139

KÜLFÖLDI TITKOSSZOLGÁLATOK**Szabó Ervin Antal***Vázlatok az orosz hírszerzés történetéből*

Az orosz titkosszolgálatok 1917 után 145

Kriston-Pócsik József

Az Enigma, és az Enigma-kém 158

TUDOMÁNYOS ÉLET-KÉPZÉS**Kobolka István – Krisztián Béla – Nemeskéri Zsolt**

A tudás és menedzselése 169

HÍREK, ESEMÉNYEK, ADATOK**Szabó Ervin Antal***Összeállítás a külföldi sajtó nemzetbiztonsági kérdéseket érintő cikkeiből*

Míg az utolsó bandita megsemmisítésre nem kerül Csecsenföldön 173

A MI5 jelentése az orosz kémkedés növekedéséről

Nagy-Britanniában 175

A korai figyelmeztetés rendszere 177

Irakban az „Al-Kaida” elfoglalta El-Kaim városát 179

Nábrádi Nóra

Veszélyelemzés CIA módra 182

Contents

201

SZERZŐINK 202

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

SZANISZLÓ JÓSZEF

NAPJAINK NEMZETKÖZI (GLOBÁLIS) TERRORIZMUSA

3. rész

Az al-Kaida, valamint a közel-keleti terrorszervezetek

Samuel Huntington szerint az iszlám háborúk kora a '80-as évek elején, a hidegháború kifulladásakor vette kezdetét. 1980-ban Irak megtámadta Iránt, és a konfliktusnak félmillió áldozata volt. Egyidejűleg Afganisztán szovjet megszállása is heves ellenállást váltott ki, amely 1989-ben végül meghátrálásra kényszerítette a Szovjetuniót. Ebben döntő szerepe volt az amerikai technikának, az amerikai és szaúdi pénzeknek, az ellenállók kiképzéséhez nyújtott pakisztáni támogatásnak, és a főként arab országokból érkező sok ezer muszlim harcosnak.

1990-ben Szaddám Huszein megszállta Kuvaitot, mire az Egyesült Államok nemzetközi koalíciót szervezett, több muzulmán állam részvételével. A '90-es években, Csecsenföldön, Azerbajdzsánban, Tádzsikisztánban, Boszniában, Koszovóban, Kasmírban, Indiában, a Fülöp-szigeteken, Szudánban és Indonéziában robbantak ki konfliktusok a muszlim lakosság és más vallási csoportok között. A The Economist elemzése alapján az iszlám szervezeteknek tulajdonítható az 1983 és 2000 között elkövetett 16 legnagyobb nemzetközi terrorista akcióból 11, de lehet, hogy 12.

Az USA külügyminisztériumának egyik anyaga szerint a terroristákat támogató hét állam közül öt muzulmán, mint ahogy a terrorizmusban részt vevő szervezetek többsége is az. Az International Institute of Strategic Studies szerint a 2000-ben zajlott 32 fegyveres konfliktus több mint kétharmada kapcsolódott valami módon a muszlimokhoz, miközben a bolygó összlakosságának csak alig egyötödét adják.

Az „új háború” tehát, ahogy azt szeptember 11. óta sokan nevezik, nem is annyira új, hiszen csak a muszlimok által elkövetett korábbi erőszak eszkalációja. 1983-ban 299 halottja volt az amerikai haditengerészet bejrúti kaszárnyája elleni akciónak. 1998-ban 270-en haltak meg a PanAm 103-as járatának felrobbantásakor, míg 1998-ban a kelet-afrikai amerikai nagykövetségek elleni merényletekben 244 ember vesztette életét. Ezek mindegyike iszlám államok és

csoporthoz tartozó volt. 1993-tól elsősorban Oszama bin Laden áll az amerikai állampolgárok és javak elleni támadások mögött.

A szeptember 11-i agresszió rávilágított egy jól szervezett globális terroristahálózat léteire, amelyik először volt képes az Egyesült Államok ellen, annak saját területén, súlyos következményekkel járó támadásra. Sőt, a bakteriológiai, vegyi és nukleáris fegyverek bevetése is kézzel fogható veszéllyé vált. Az iszlám háborúk kora átlépte Amerika határait.

A 2005. július 07-i ötvenöt halálos áldozatot követelő londoni terrortámadásokat követően Abu Baszir szaúdi származású egyházi személy, aki a 2001-es amerikai terrortámadások üdvözlésével hívta fel magára a nyugati világ figyelmét, mostani nyilatkozatában részletesen érvelt a merényletek mellett. Annak kiindulópontja, hogy szerinte *háború folyik a keresztény és a muzulmán világ között*. E háborúban a civilek elleni támadás *éppolyan harci cselekmény, mint az USA vagy Nagy-Britannia iraki inváziója*.

A brit civilekre mért bosszú *nem igazságatlan* Abu Baszir szerint, mert *az iszlám jogban nincs különbség a fegyveres és fegyvertelen ellenség között*. Ráadásul a britek szavazták meg azt a kormányt, amely a háborút indította, így közvetlen felelősségük is van a járókelőknek. Nagy-Britannia egész területe ellenséges vidék, mert jelentős katonai erővel részt vesz az iraki megszállásban.

A londoni terrortámadás után

A nemzetközi terrorszervezetek bemutatását célzó sorozatomban most pontosan a fentiekben leírtak miatt – mivel újra napirendre került az *iszlám terrorizmus* kérdése – az al-Kaida-t és a legnagyobb *közel-keleti terrorszervezeteket* kívánom bemutatni. Előrebocsátom, hogy természetesen nem minden terrorszervezetet tudok részletesen bemutatni, mivel az e térségben alakult kisebb, nagyobb fegyveres csoportosulások annyira szerteágazóak, hogy azok teljes körű bemutatására egy egész könyv sem lenne elég.

I. AL-KAIDA

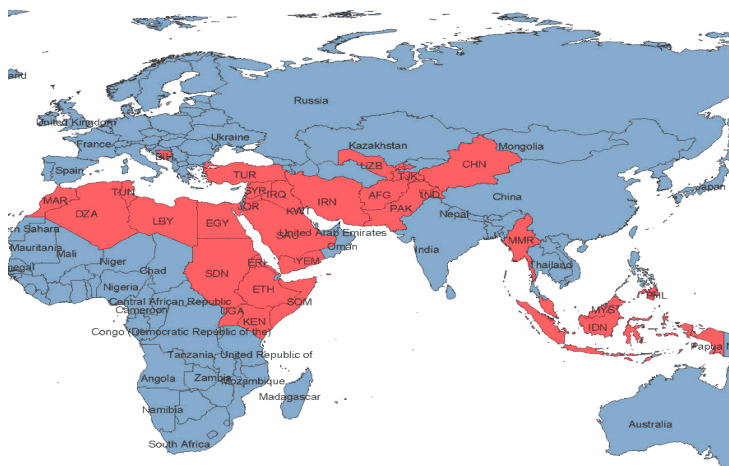
Az al-Kaida, amelyet a gazdag szaúd-arábiai vállalkozó, Oszama bin Laden hozott létre 1988-ban a Szovjetunió ellen Afganisztánban harcolt veteránokból. A szélsőséges iszlám ideológia alapján álló al-Kaida célja elsősorban az Egyesült Államok, de általában véve is a nyugati világ és Izrael, valamint a nyugatbarát iszlám országok meggyengítése vagy megsemmisítése.

Fennállása során több ezer terroristát képzett ki elsősorban afganisztáni táborokban. 1979-től maga Oszama bin Laden is részt vett az afganisztáni harcokban és a CIA megbízásából a szovjetek elleni ellenállás szervezésében. Később hathatósan támogatta a tálibokat. Az amerikaiak afganisztáni beavatkozása óta tartózkodási helye ismeretlen. Számos nagyon súlyos merényletért tesz felelőssé. Ezek közé tartozik, pl. a New York-i Világkereskedelmi Központ elleni 1993-as robbantásos merénylet, az USA kenyai és tanzániai nagykövetségének 1998-as felrobbantása (225 halott, több száz sebesült), a Világkereskedelmi Központ elleni repülőgépes támadás 2001. szeptember 11-én (több ezer halott, illetve sebesült), és feltételezések szerint az al-Kaidának köze volt a 2004. március 11-i madridi robbantás-sorozathoz is.

Az al-Kaidát az teszi különösen veszélyessé, hogy biztos anyagi háttérű, egymással laza összeköttetésben álló, meglehetősen önálló, nehezen felderíthető szervezetekből áll. Ezért fontosnak tartom az Al-Kaida más iszlám szélsőséges csoportokkal való kapcsolatát részletesen bemutatni:

Az al-Kaida hálózata

Bin Laden hálózata független szervezetek laza szövetség, amelyben bin Laden saját szervezete, az al-Kaida a meghatározó. Az al-Kaida révén bin Laden pénzügyi és „műveleti” támogatást, valamint kiképzést biztosít számos iszlám szélsőséges csoportnak Afrikában, a Közel-Keleten, Európában és Ázsiában.

Feltételezések szerint alvó ügynökei révén a világ 50–60 országában is jelen lehet.

Az al-Kaida hálózat térképe

1. Algéria

1999 decemberében egy algériai származású személy megpróbált robbanóanyagot átcsempészni Kanadából az Egyesült Államokba. 2001 elején az Egyesült Államokban bíróság elé állították és elítélték terrorizmus és más bűncselekmények vádjával. Kanadában élő társait azzal vádolták, hogy kapcsolatban állnak az *Iszlám Fegyveres Csoporttal* (Groupe Islamique Armé - GIA).

Ugyanekkor egy másik algériai születésű kanadai állampolgárt is letartóztattak Franciaországban, mivel amíg Kanadában volt, kapcsolatot tartott olyan csoporttal, amelynek tagjai bűncselekmények útján szerzett útlevelek és más személyazonosságot igazoló dokumentumok értékesítésével foglalkoztak, ezzel szélsőséges elemeket támogattak Kanadában és más országokban. 1999 áprilisában a jordániai határon elfogták és kiadták Franciaországnak, ahol bíróság elé állították azzal a váddal, hogy közreműködött terrorista cselekményekben. 2001. április 6-án nyolcévi szabadságvesztésre ítélték. További ismert algériai csoport a *Szalafi Csoport* (Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat - GSPC). Mind a *GIA*, mind pedig a *GSPC* támogatást kapott az al-Kaidától.

Iszlám Fegyveres Csoport (GIA)

A szervezetet az 1990-es évek elején alapították az afgán háborúban részt vett algériai mudzsahidok. A *GIA* célja Algéria iszlám országgá alakítása, valamint minden nyugati befolyás kiszorítása az országból. 1993-ban a *GIA* támadásokat hajtott végre Algériában külföldiek ellen, amelyek során több mint száz személyt öltek meg. A *GIA* elutasítja a tárgyalásokat az algériai kormánnyal. Állítólag pénzügyi támogatást kapott bin Ladentől és képviselői jelen vannak az al-Kaida vezető tanácskozó testületében, a Sura Tanácsban.

Szalafi Csoport (GSPC)

A *GSPC*-t 1998 szeptemberében hozta létre a *GIA* támogatóinak azon csoportja, amely ellenezte polgári személyek meggyilkolását. Támogatói katonai célok megtámadására helyezik a fő hangsúlyt, és előnyben részesítik a terrorizmus exportját olyan országokba – mint például Franciaország –, amelyek véleményük szerint támogatják az algériai rezsimet.

2. Líbia

Líbiai Iszlám Fegyveres Csoport (Libyan Islamic Fighting Group - LIFG)

A *LIFG* arra törekszik, hogy erőszakos eszközökkel megdöntse Kadhafi rendszerét Líbiában. Az *LIFG* vállalta a felelősséget az 1996. novemberi Kadhafi elleni gyilkossági kísérletért. Kapcsolatban áll bin Ladennel, az algériai *GIA*-val, az egyiptomi al-Dzsihad-dal.

3. Egyiptom

Több egyiptomi terrorista csoport is szorosan kapcsolódik az al-Kaidához. Ezek a következők: az al-Dzsihád (más néven Egyiptomi Iszlám Dzsihád); a Győzelem Élcsapata (Vanguards of Conquest); az Iszlám Csoport (ICS); valamint a Takfir Wal Hijra.

Al-Dzsihád

Az al-Dzsihádot az 1970-es években hozták létre, amikor „anyaszervezete”, a Muzulmán Testvériség szétesett. A csoport vállalta a felelősséget Anvar Szadat egyiptomi elnök 1981-es, az egyiptomi belügyminiszter 1984-es és Rifaat Mahgoub egyiptomi parlamenti elnök 1990-es meggyilkolásáért.

Feltehető, hogy felelős a pakisztáni Iszlámábádban lévő egyiptomi nagykövetség ellen 1995 novemberében elkövetett bombatámadásért is. A szervezet a bin Laden vezette hálózat egyik legfontosabb eleme. Vezetője: dr. Ayman Al-Zawahiri, bin Laden egyik helyettese. Egyes adatok, illetve információk szerint 2001 nyarán az al-Dzsihád lényegében egyesült az al-Kaidával.

Győzelem Élcsapata

A Győzelem Élcsapata az al-Dzsihád egyik „sarja”, amelyet 1993-ban hoztak létre, amikor akkori vezetője, Ahmed Agiza vitába keveredett Al-Zawahiri-vel. Nézeteltéréseik ellenére az al-Dzsihád és a Győzelem Élcsapata szoros kapcsolatot tartanak egymással, alig van különbség támogatói körük között. Ahmed Agiza, a csoport jelenlegi vezetője az iszlámábádi egyiptomi nagykövetség ellen 1995-ben végrehajtott merénylet fő gyanúsítottja.

Iszlám Csoport (ICS)

Az ICS volt a felelős a '90-es években számos, kormányzati hivatal, biztonsági tisztek, egyiptomi polgári személyek és turisták elleni terrorista támadásért. Ezen támadások „leglátványosabbja” az 1997 novemberében végrehajtott luxori (Egyiptom) mészárlás, amelynek 58 turista esett áldozatul.

Takfir Wal Hidzsra

A Takfir Wal Hidzsra pániszlámista fundamentalista csoport, amely a Muzulmán Testvériség csoportból vált ki. Része volt Anvar Szadat egyiptomi elnök 1981. októberi meggyilkolásában. Különböző információk szerint algériai és tunéziai szélsőségesek szervezkednek a Takfir Wal Hidzsra név alatt.

4. Szudán

1991-ben bin Laden szaúdi útlevelét visszavonták, és politikai tevékenység folytatása miatt kiutasították Szaúd-Arábiából. 1992-ben Szudánba költözött, kiképző táborokat hozott létre, és kiterjedt, szerteágazó üzleti tevékenységbe fogott Szudánban, Jemenben, Kenyában és másutt. 1994-ben bin Laden terrorizmus támogatásának vádjával megfosztották szaúdi állampolgárságától. Más arab kormányok is hasonló vádakkal illették. Az 1996-ban Szudánra gyakorolt nyomás következtében távozott bin Laden Afganisztánba. Családtagjai, üzleti érdekeltségei és kiképző táborok maradtak az országban. Bizonyos személyek, elemek és kapcsolatok valószínűleg még tovább élnek és léteznek.

5. Szomália

Szomáliában a legjelentősebb szélsőséges iszlám csoport az al-Ittihad al-Iszlám (AIAI). Az AIAI számos országban fegyveres harcra is toboroz támogatókat, akiket Szomáliában vetnek be. 1998-ban az egyik ilyen Kanadában toborzott személyt harc során ölték meg Gedo térségében.

Al-Ittihad al-Iszlám (AIAI)

A csoport feltehetően 1989-ben alakult, több ezer harccsal rendelkezik és a szomáliai Gedo térség nagy részét ellenőrzi a kenyai határ térségében. A fegyveres harc mellett a szervezet politikai gyilkosságokat, bombamerényleteket hajt végre etiópai turistaközpontok ellen. Szakértők szerint a csoport pénzügyi és logisztikai támogatást kap bin Ladentől, amelynek fejében támogatókat és infrastruktúrát bocsát hálózatának rendelkezésére. Az AIAI részt vett 1998-ban az Egyesült Államok kelet-afrikai követségei elleni bombatámadásokban. Szoros kapcsolatot tart fenn a 2000 augusztusában létrejött Ideiglenes Nemzeti Kormány vezetésével.

6. Bosznia-Hercegovina

1992 márciusában Bosznia-Hercegovina kikiáltotta függetlenségét és különvált Jugoszláviától. Válaszul a boszniai szerb közösség fegyveresen lázadt fel a függetlenséggel szemben, amely elhúzódó polgárháborúhoz vezetett. Jelentős számú mudzsahid önkéntes érkezett Boszniába, hogy a muzulmánok oldalán harcoljon. Bár 1994-ben a Dayton-i béke-megállapodás előírta a mudzsahidek eltávolítását, bizonyos számú harcos a helyszínen maradt. A bin Ladenhez kötődő mudzsahidek mellett az al-Dzsihad, az Iszlám Csoport, az Iszlám Testvériség, a GIA, a Hamasz és a Hezbollah napjainkban is jelen van a Balkánon, leginkább Albánia, Koszovó, Macedónia és Bosznia-Hercegovina területén.

7. Csecsenföld

1999 nyarán iszlám harcosok betörték az Oroszországi Föderáció részét képező Dagesztán területére. Az orosz erők válaszcsepást hajtottak végre és visszavetették a lázadókat, majd ellentámadásba mentek át. A konfliktus alatt számos bombamerényletet hajtottak végre Oroszországban, amelyek során lakóházakat robbantottak fel, és megöltek több mint 300 embert. Iszlám milicisták érkeztek számos országból Csecsenföldre, hogy harcoljanak az oroszok ellen. A csecsenföldi szent háború veteránjai várhatóan visszatérnek eredeti tartózkodási helyükre – többek között Kanadába is –, ahol a vereségtől megkeseredve és a Nyugatot vádolva amiatt, hogy nem állította meg Oroszországot, képességeiket a Nyugat elleni szent háború szolgálatába állítják.

8. Afganisztán

Az 1979-es ex-szovjet inváziót követően nagyszámú arab muzulmán szélsőséges utazott Afganisztánba, hogy részt vegyen a szovjetek elleni háborúban. Ezek az arabok alkotják a gerilla hadviselés különösen erősen motivált tagjainak és szakértőinek magvát. Afganisztáni támaszpontjáról bin Laden kiképzőtámaszpontokat működtetett, ahol egyszerre több száz támogatót tudtak kiképezni.

9. Pakisztán

Számos iszlám csoport, amely támogatja az Egyesült Államok elleni szent háborút, pakisztáni területen kívül tevékenykedik és fokozódó közvetlen veszélyt jelent a viszonylagosan mérsékelt pakisztáni kormányra. Az Egyesült Államoknak nyújtott pakisztáni kormánytámogatás destabilizáló hatással lehet a pakisztáni belbiztonságra, tekintettel arra, hogy számosan élnek az országban olyanok, akik támogatják az iszlám szélsőséges mozgalmakat.

A Szípah-i-Szahaba hevesen és élesen síita ellenes, szélsőséges szunnita politikai szervezet, amelyet 1982-ben alapított Hak Navaz Jangvi. A csoport a Pakisztán területén számos vallási iskolát működtető Dzsamiat-ul-Ulema-i-Iszlám pakisztáni iszlám fundamentalista párt „hajtása”. Egyes vallási oktatási központok a szunnita iszlám szélsőségesek toborzó központjaiként működnek. A Szípah-i-Szahaba szoros kapcsolatban áll a Harkut-ul-Anszar militáns kasmíri iszlám csoporttal, amely egyes információk szerint pénzügyi alapjainak egy részét bin Ladentől és a Talibán rezsimtől kapja. A szervezet egyes tagjait a pakisztáni hírszerzés képezte ki korábban, pénzügyi támogatást kaptak a talib rendszertől, Szaúd-Arábiától, Líbiától, továbbá magánszemélyektől.

Igazak Serege (Laskar-i-Jangvi - LEJ)

A LEJ az egyik legerőszakosabb Pakisztánban működő szunnita politikai szervezet. 1994-ben alakította meg a Szípah-i-Szahaba egy szakadár csoportja.

A LEJ hevesen síita-ellenes ideológiát követ, és megpróbálja rákényszeríteni a pakisztáni kormányt, hogy saját „szúklátóköri” szunnita doktrínáját emelje a hivatalos állami doktrína rangjára a szent háború révén. 2001. augusztus 14-én a pakisztáni kormány a LEJ-t terrorista cselekményekben való részvétel miatt betiltotta. A LEJ vezetői afganisztáni száműzetésükből irányítják a csoportot. A csoport vezetése főleg volt pakisztáni mudzsahidekből áll, akik a 80-as években Afganisztánban harcoltak a szovjet erők ellen. Tagjai kapcsolatban állnak az afganisztáni tálib rendszerrel. A LEJ a táliboktól és magánadományokból érkező pénzalapokból tartja fenn magát.

Laskar-i-Jangvi aktivisták

10. Kasmír

A bin Laden hálózat támogatást nyújt kasmíri csoportoknak. Ezek közül eddig csak a LEJ vállalt felelősséget amerikai érdekeltségek ellen elkövetett támadásért.

11. Banglades

Bangladesi Dzsihad Mozgalom

Számos terrorista csoport tevékenykedik Bangladesben, egyesek a kormány, mások India és más környező országok ellen harcolnak. Az egyik ilyen csoport a Bangladesi Dzsihad Mozgalom. A csoportot Abdel Szalam Mohamed sejk vezeti, aki aláírta bin Laden 1998. február 23-án kelt „fatvá”-ját (vallási utasítás), amely szent háborút hirdetett az Egyesült Államok és szövetségesei ellen.

12. Fülöp-szigetek, Malajzia és Indonézia

Abu Szajjaf Csoport

Számos, szunnita iszlám szélsőséges filozófiát követő csoport működik Délkelet-Ázsiában, és azok feltehetően kapcsolatban állnak a bin Laden

hálózattal. A leghírhedtebb közülük az Abu Szajjaf Csoport, amely a Fülöp-szigeteki kormány ellen a független iszlám állam megteremtéséért harcol a Fülöp-szigetek déli részén. A Fülöp-szigeteki hatóságok jelenleg kapcsolatot igyekeznek keresni a szeptember 11-i terrortámadás és az Abu Szajjaf Csoport tagjai között.

13. Jemen és Közép-Ázsia

A terroristák számára a világ más pontjain is rendelkezésre áll a kommunikációs és logisztikai infrastruktúra. A két legfontosabb térség ezek közül Jemen és Közép-Ázsia. Ez utóbbiban a terroristák néhány éve jól kiépített hálózattal rendelkeznek, amely logisztikai támogatást nyújt a bin Laden hálózatnak, de egyben képes a terrorista műveletek támogatására is. Bin Laden kiterjesztette hálózatát Közép-Ázsia felé.

II. HEZBOLLAH

A Hezbollah jelentése: Allah pártja, és a siita iszlám Izrael-ellenes harcának gyakorlatba ültetője. Habár Izraellel való ellentéte miatt a világ elsősorban palesztin érdekeket védő terrorista csoportként fogja fel, **gyökerei Libanonba nyúlnak vissza**, 1982-ben alakult meg, Izrael Libanonba történő bevonulása következtében. Óriási segítséget jelentett a mozgalomnak Khomeini ajatollah iszlám forradalma és hatalomra jutása Iránban, azóta is Irán a Hezbollah legfontosabb támogatója.

A Hezbollah zászlója

A Hezbollah ütőerejét több száz terrorista harcos képviseli, valamint több ezer szimpatizánssal is rendelkezik. Legfontosabb vezető szerve a Majlis al-Shura, vagyis a Konzultatív Tanács, melynek vezetője Szid Hassan Nazrallah tábornok, egy jómódú Beeka-völgyi zöldségkereskedő fia, aki az iráni szent városban Qomban tanult. Ez egyébként Khomeini szülővárosa. Amikor 1982-ben hazatért Libanonba, egyik megalapítója lett a Hezbollahnak. Ám a párt nem bírta elviselni azt, hogy a siítáknak volt egy másik szerveződésük is, az *Amal*, így megpróbálták azt közömbösíteni.

Naszrallah ellenezte a testvérharcot, otthagya szülőföldjét és visszament Iránba. 1992-ben újra Bejrútban van, amikor visszahívták őt főtitkárnak. Elemzők akkori céljaként említik Libanon felszabadítását, az ország siíta vallású állammá alakítását és a cionizmus megsemmisítését. A legtöbb arab ország ellentmondásos helyzetben van a Hezbollahnal kapcsolatban. Tudnak öngyilkos akcióikról, félnek a fundamentalistáktól, ám elismerik szociális programjaikat.

Szid Hassan Nazrallah

Magukat a Hezbollah tagjai harci szervezetnek tartják, két fő céljuk van. Az első és minimális célkitűzés Libanon felszabadítása a zsidó megszállás alól és ennek értelmében saját sikerükként könyvelik el Izrael 1985-ben történő kivonulását Libanon Jaszine régiójából. Hosszú távon viszont a célok messze túlnyúlnak Libanon állam jelenlegi határain: nyíltan bevallott célkitűzésük Jeruzsálem felszabadítása és Izrael helyébe iszlám állam létrehozása, lehetőleg siíta kormánnyal az élén.

A Hezbollah nem kimondottan csak harci szervezet, Libanonban *politikai párt is*, amely rendszeren részt vesz a választásokon, valamint gazdasági és humanitárius tevékenységet is folytat, iskolák, kórházak, fogyatékosok számára rehabilitációs központok, szupermarketek, benzinkutak és építkezési vállaltok vannak birtokukban, valamint a „Nur” rádióállomás és az „Ad Manar” tévéadó.

Több harci, illetve terrorista akciójuk volt az elmúlt húsz év folyamán, ezek közé sorolhatók a nyolcvanas években a nyugati államok polgárai ellen végrehajtott emberrablás-sorozat, az 1983-ban Bejrútban az US Marine barakkja ellen végrehajtott öngyilkos merénylet, melynek során 200 tengerészgyalogos vesztette életét, valamint az 1985-ös repülőgép-eltérítés. 1987-ben akciót hajtottak végre Magyarország bejrúti nagykövetsége ellen is, melynek következtében a követséget evakuálni kellett.

A kilencvenes években különösen két argentinai esemény rázta meg a világ közvéleményét: 1992-ben felrobbantják az argentinai zsidó nagykövet-

séget, melynek során 29 ember veszítette életét, 1994-ben pedig egy zsidó kulturális központot Buenos Airesben, melynek szomorú eredménye 95 halott volt.

Az amerikai State Department jelentése szerint a Hezbollah fegyvert valamint politikai, diplomáciai és szervezési támogatást kap Irántól és Szíriától. Tény az, hogy Irán hatása a Hezbollahra egyre nő, és Szíria segített 1982-ben létrehozásában. Mivel Irán és Szíria között sem épp a legjobb a viszony, Szíria és a Hezbollah viszonya a nyolcvanas évek közepétől szintén megromlott. Mindenesetre, még ilyen körülmények között is jelezte Szíria vezetője, Asszad tábornok, hogy amennyiben Izrael a Hezbollah ellen indított megtorló akciói során szíriai területeket sértene, Szíria kész visszavágni.

Hezbollah-központok léteznek Európában, Ázsiában, Észak- és Dél-Amerikában is. A Hezbollah, más szélsőséges szervezetekkel ellentétben, nem zárkózik el a békés megoldás lehetőségétől, a tárgyalásoktól, sőt szorgalmazza azokat. Ezt jelzik az utóbbi évek eseményei is.

A Hezbollah szerteágazó kapcsolatokkal rendelkezik a világban. Tevékenységének pénzügyi biztosítása érdekében bekapcsolódott a szervezett bűnözésbe is. A Hezbollah folyamatosan bővülő érdekeltségekkel rendelkezik Dél-Amerikában (a három határ - Paraguay, Argentína és Brazília - térségében), ahol a kábítószer-kereskedelemben, a CD-, DVD- és szoftverhamisításban vesz részt. Az afrikai kontinensen az embercsempészetben, az illegális gyémántkereskedelemben szerzett érdekeltségeket. Délkelet-Ázsiában a híradástechnikai eszközök, a számítógépek és a különböző adathordozók illegális értékesítésével foglalkozik. A működéséhez szükséges további pénzügyi forrásokat (elsősorban) iráni és szíriai támogatásból, bejegyzett cégek nyereségéből, valamint magánadományokból biztosítja. Irán a kiterjedt ideológiai és pénzügyi támogatáson kívül segítséget nyújt a Hezbollah felfegyverzésében, műveleti képességének fejlesztésében és az Iránban létesített kiképzőbázisok működtetésében.

Izraeli hírszerzési források szerint a Hezbollah külföldön képez ki támadások elkövetésére palesztin fegyvereseket, és élénk toborzó kampányt folytat az izraeli arabok között is. A palesztin lakosság körében a Hezbollah nagy népszerűségnek örvend – 18 éve folytatott gerillaharcuk, valamint az a tény, hogy 2000-ben kivonulásra bírták az izraeli hadsereget Dél-Libanonból, egyfajta mintaként lebeg a szemük előtt. Ráadásul a libanoni szervezetnek más profilja is van: befolyásos politikai erő is, amely képviselőket delegál a libanoni parlamentbe, saját televízió-csatornát üzemeltet, és iskolákat, kórházakat tart fenn a rászorultaknak.

A legutóbbi ismeretek szerint 2005 márciusában a Hezbollah elutasította George Bush amerikai elnök felvetését, hogy a libanoni szélsőséges síita szer-

vezet tegye le a fegyvert és vegyen részt az ország politikai normalizálásában. Hasszán Naszrallah a szervezet televíziójában, az al-Manarban szerdán sugárzott háromórás interjújában elmondta: *a szervezet meg kívánja tartani fegyvereit, amíg „Libanon fenyegetésnek van kitéve Izrael részéről”*.

III. ABU NIDAL (ANO)

Az Izrael kikiáltását követő három hónap alatt 360 000 palesztin menekült a környező országokba, az otthon maradók viszont csoportokba szerveződve azonnal felvették a harcot a zsidókkal. 1964-ben 40 ilyen harci csoport egyesült a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) néven, amelynek vezetője 1969-ben Jasszer Arafat és Abu Nidal lett. A két vezér azonban nem nagyon egyezett egymással, s hamar különváltak útjaik.

Abu Nidalról (a harc atyja: Abu – atya, nidal – harc) – polgári nevén *Szabri el-Bannáról* – keveset tudni. Bár terrorcsoportját időnként a Fekete Szeptember nevű szervezettel is azonosították, úgy tudni, hogy az inkább Arafat Fatahjának volt a különleges alakulata.

Abu Nidal viszont 1973-ban szakított a Jasszer Arafat vezette Palesztinai Felszabadítási Szervezettel, mert azt túl mérsékeltnek tekintette és létrehozta a Fatah-Forradalmi Tanács nevű önálló csoportot, amely a terrorizmus útját választotta.

Az elején Arafat is szervezett terrorakciókat, repülőgép-eltérítéseket, robbantásokat és az ma már vitathatatlan tény, hogy a bécsi zsinagóga elleni 1981-es merényletet az ő emberei hajtották végre. Arafat, talán éppen azért, mert a bécsi akciót sikerült teljes bizonyossággal a PFSZ-szel kapcsolatba hozni, taktikát változtatott és békésebb utakra evezett. Pár éven belül az izraeli-palesztin megbékélés élharcosa lett, amit 1994-ben Béke Nobel-díjjal jutalmaztak.

Abu Nidal azonban kitartott eredeti eszméi mellett; a cél szentesíti az eszközt, mondta, és egy alkalommal így fogalmazta meg ars poeticáját: ebben az Isten nélküli, bűnös világban szükségképpen nem lehetnek, ezért nincsenek is ártatlanok. Felsorolni is nehéz az Abu Nidal csoport „hőstetteit”.

Egyes elemzők szerint több mint 80 akciót hajtottak végre, amiben 3000 ember vesztette életét. Abu Nidal vezette, például, az 1972-es müncheni olimpián elkövetett terrorakciót az izraeli sportolók ellen, vagy az Achille Lauro nevű turistahajó elfoglalását, több tucat repülőgép-eltérítést, zsinagógák elleni támadásokat, személyiségek elleni merényleteket stb.

Abu Nidal

Nidalt maga Jasszer Arafat is halálra ítélte, amikor az 1973-ban szakított vele. 1991-ben Nidal meggyilkoltatta Arafat helyettesét, Abu Ijadot, aki felszólította a PFSZ-t, hogy ítélje el Irak kuvaiti agresszióját. Felszólítása egyébként válasz nélkül maradt, mivel Arafat – teljes mellszélességgel – Szaddám Huszein mellé állt. Abu Nidal vállalta a felelősséget néhány jordániai hivatalos személy meggyilkolásáért is az 1970-es jordániai „fekete szeptember”-t követően. Mint ismeretes, Huszein jordániai király véresen leverte Jordániában Arafatnak a hatalom átvételét célzó puccskísérletét. Abu Nidal legaktívabb évei az 1970-es évek végétől az 1980-as évekig tartottak, amikor a Kelet-Európában, így Magyarországon is gyakran vendégeskedő hírhedt terroristával, Carllosszal is együttműködött.

Terrorszervezete harmincéves története során mintegy húsz országban – köztük az Egyesült Államokban, Angliában, Izraelben és különböző arab országokban – elkövetett merényleteiben közel ezer ember vesztette életét. Nidal egyik legnevezetesebb terrorcselekménye a Slomo Argov, Izrael angliai nagykövete elleni gyilkossági kísérlet volt. Az áldozat ugyan nem halt meg, de megbénult. Az akció az utolsó csepp volt a pohárban: ez váltotta ki Izrael libanoni invázióját 1982-ben, hogy a PFSZ-t eltávolítsa a térségből. Főbb célpontjai közé tartoztak még: Franciaország, a mérsékelt palesztinok és néhány arab ország is. 1985 decemberében a római és a bécsi repülőtér, 1988. júliusában pedig egy görög kirándulóhajó ellen hajtott végre támadást. Nevéhez fűződik a PANAM-73 számú járatának Karachiba történt eltérítése is.

Abu Nidal számára nemcsak a zsidók és Izrael szolgált célpontul, de azok az arabok is, akik a palesztin szervezetekben mérsékeltabb állásponton állva nem utasították el az Izraellel való tárgyalásos rendezés gondolatát. A legnevezetesebb zsidóellenes merényletei során 1986-ban az isztambuli Neve Salom zsinagógában két fényképésznek álcázott fegyverese huszonkét zsidót mészárolt le.

A nemzetközi hajsza elől eleinte, Szíriában és Libanonban, később Irakban húzta meg magát. A bagdadi hatóságok akkoriban hivatalosan soha nem ismerték el, hogy Abu Nidal Irak területén tartózkodott.

Egyes források szerint Abu Nidal egyébként hamis jemeni útlevelemmel illegálisan érkezett Irakba. 1999-ben állítólag egy meg nem nevezett arab ország juttatta el Bagdadba az információt, hogy Abu Nidal Irakban van. Három éven át kutattak utána, mire most megtalálták. Ramallahi forrásból az Associated Press tudni véli, hogy Abu Nidal kuvaiti és szaúdi ügynökökkel tartott kapcsolatot, és a lakásán titkos dokumentumokat, az Irak elleni amerikai támadás terveit találták meg.

Az iraki titkosszolgálat letartóztatta Abu Nidal három emberét, mielőtt bagdadi házát megrohamozták volna. A kuvaiti külügyminiszter-helyettes tagadta, hogy országának bármi köze lett volna a terroristához.

Nidal Abu Sitta's house threatened with demolition.

Abu Nidal háza

Egyes források szerint az iraki hatóságok egy arab állam információinak segítségével értesültek arról, hogy Nidal az országukban van, és sikerült kinyomozni tartózkodási helyét. A titkos ügynökök érkezésekor Nidal azonban végzett magával: lakásának kis szobájába vonult vissza azzal az ürüggyel, hogy átöltözik, de ott pisztolyának csövét szájába véve – 2002 augusztusában – fejbe lőtte magát. A palesztin vezető még nyolc órát élt súlyos fejszélvel.

Egy iraki kormánytisztviselő előzőleg a CNN-nek elmondta, hogy a szélsőséges palesztin vezetőt házi őrizetbe helyezték, mert összeesküvést szervezett az iraki rendszer ellen. Tárik Aziz iraki miniszterelnök-helyettes közölte: vannak Irakban al-Kaida-tagok, de az ország északi, kurdok által ellenőrzött részén, ahova a bagdadi kormány fennhatósága nem terjed ki. Irak tegnap terrorista cselekménynek minősítette berlini nagykövetségének keddi elfoglalását, amely mögött Bagdad szerint amerikai és cionista titkosszolgálatok álltak. Tárik Aziz úgy vélte, hogy a külföldön élő iraki ügynökök akciója semmilyen hatással sem lesz az iraki külképviseletek munkájára, és magára az országra sem.

Az Iraki Nemzeti Megegyezés nevű, londoni székhelyű ellenzéki szervezet szerint ugyanakkor Abu Nidalt *Szaddám Huszein* – aki évtizedeken át pénzelte Nidal terrorcselekményeit – *ölette meg*, mert a terrorista túlságosan sokat tudott a diktátor viselt dolgairól.

IV. EL-FATAH

Jasszer Arafat (eredeti nevén Abdel Rauf Arafat al-Kudva al-Huszeini), a palesztin mozgalom vezére amerikai, angol, francia források szerint 1929 augusztus 24-én született Kairóban. Itt, a kairói egyetemen szerzett mérnöki diplomát, majd építkezési vállalkozó volt állami cégeknél. Később saját vállalatot alapított. Gazdag üzletemberként határozta el, hogy *a palesztin ügynek szenteli életét*.

Az el-Fatah logója

Már 1948-ban részt vett az arab-izraeli háborúban, majd 1956-ban Egyiptomban megalakította az *el-Fatah nevű Ellenállási Szervezetet*. A szervezet, 1964-ben indította el első fegyveres akcióját izraeli területen. (A világszerte ismert elnevezés, el-Fatah, a Palesztinai Felszabadítási Mozgalom arab nevének visszafelé olvasott kezdőbetűiből állt össze, de ennek a szónak önálló jelentése is van: a Korán 48. szúrájának a címe, s nyitást, hódítást is jelent.)

Akkor kezdett küzdeni, amikor Izrael kisajátította és elfoglalta a palesztin területeket. Méghozzá több területet, mint amit az ENSZ határozata jóváhagyott. Izrael először az államához hivatalosan nem tartozó palesztin területek 54, később 100 százalékát foglalta el.

Véleménye szerint: „Ha egy nép a saját függetlenségéért harcol, az nem terrorizmus. Nevetséges, hogy a palesztinok, akik a megszállás ellen küzdenek, terroristák, míg az ENSZ határozatai ellenében megszálló tevékenységet folytató Izrael *önvédelmi harcot folytat*. Ez Ariel Saron logikája. Nem szabad bedőlni a történelemhamisításnak. Álláspontja alapján az el-Fatah-nak joga volt harcot folytatni az izraeli megszállás ellen” Ez válasz volt arra, hogy Izrael szintén fegyverrel üldözte, és próbálta megszüntetni a palesztin jelenlétet a *történelmi Palesztina* területén. Később Arafat diplomáciai eszközökkel is

folytatta harcát. A világ vezetőivel tárgyalva rájött arra, hogy nem valószínű a területek visszaszerzése kizárólag fegyveres úton. Az 1967-es ENSZ-határozat, amelyet az USA is elismert, felszólítja Izraelt, hogy vonuljon ki a megszállt területekről.

Izrael viszont csak azokat az ENSZ-határozatokat ismeri el, amelyek számára kedvezőek, vagyis egyetlenegy sem. Bár a szervezet elhatárolta magát a kalandoroktól, az értelmetlen terrorcselekményeket elkövető anarchista csoportoktól, Izrael vezetői évtizedeken át őt tekintették a legfőbb terroristának, aki a háttérből irányítja a zsidó állam megsemmisítésére irányuló kísérleteket.

Teljes ellenőrzése alatt tartotta a hadipénztárt, és embereket fizetett le, hogy csatlakozzanak hozzá. Mindenkinél többet tett viszont azért, hogy a palesztin kérdés a világpolitika napirendjén szerepeljen. Mivel az arab kormányok azonban nem nyújtottak igazán segítséget a palesztinoknak, ezért a PFSZ emberei, Arafat vezetésével fegyvert ragadtak, repülőgépeket térítettek el, és más erőszakos cselekményeket követtek el a 60-as, 70-es években.

Az 1970-es években gerillái belekeveredtek a libanoni polgárháborúba. Az ország déli részére összevont palesztin erők miatt Izrael 1982-ben megtámadta északi szomszédját, és elérte a PFSZ távozását. A palesztinok Jementől Tunéziáig szóródtak szét, ő maga – miután 1983 júniusában kiutasították Damaszkuszba – Tuniszba helyezte át a PFSZ székhelyét. Arafat a palesztin mozgalom „szent háborúja”, az intifáda 1987-ben történt megindításával került újból előtérbe.

A száműzetésben tevékenykedő palesztin parlament őt választotta az 1988. november 15-én egyoldalúan kikiáltott – és 70 állam által elismert – palesztin állam elnökévé. Arafat még az év végén nyilvánosan elismerte a békülésre hívta fel Izraelt. 1989-től a Palesztín Állam elnöke lett, 1996-ban pedig a Palesztín Autonómiatanács elnöke. A Nobel-békedíjat 1994-ben megosztva kapta Jichak Rabin izraeli miniszterelnökkel az 1993 szeptemberi izraeli - PFSZ béke-megállapodás elérésében játszott szerepéért. 1970 óta több merényletet kíséreltek meg ellene.

A Gázai övezet, Jerikó és Ciszjordánia önkormányzatának megvalósulásával 1994 júliusában Arafat visszatért tunéziai száműzetéséből a palesztin területekre.

1994 júliusától 1995 decemberéig a Palesztin Hatóság elnöki tisztét töltötte be, majd az 1996. január 20-án létrejött Palesztin Autonómiatanács élére állt. Arafat álma, egy palesztin állam létrehozása Kelet-Jeruzsálem fővárossal, a 2000. szeptember 28-án kirobbant második intifáda nyomán romba dőlt.

A radikális palesztin mozgalmak sűrűsödő merényletei miatt az izraeli kormány 2002-ben Arafatot ellenségnek nyilvánította, teljesen elszigetelte s blokád alá helyezte. Arafat 2004. november 11-én elhalálozott.

V. HAMASZ

A Hamasz a Fatah után a második legerősebb palesztin szervezet, jelen pillanatban több ezer aktív taggal és több tízezer szimpatizánssal. Évi költségvetése kb. 100 millió dollár. Neve tulajdonképpen mozaikszó, az Iszlám Ellenállási Mozgalom rövidítése, de ugyanakkor hitbuzgalmat, törekvést, bátorságot is jelent. Hivatalosan 1987-ben alakult a Muzulmán Testvériség palesztin szervezetéből.

A Hamasz logója

Létrejöttéért és megerősödéséért részben Izrael maga is felelős: az oszd meg és uralkodj elv értelmében az Intifada kezdete után a zsidó kormány szívesen vette a Fatah-al rivális szervezet megalakulását.

Ténylegesen a kilencvenes évek elején a Hamasz több merényletet intézett a Fatah tagjai ellen is, de ugyanakkor támadásainak célpontjai voltak a kollaboráns gyanús palesztinok, valamint az izraeli érdekeltségek is. A Hamasz nyílt célkitűzése Izrael állam felszámolása és helyébe muzulmán állam létesítése. Köztes megoldásról nem hajlandó tárgyalni, és vezetői nem hisznek egy békefolyamat sikerében.

Hamasz „harcosok”

Központja Gázában található, valamint szintén nagy erővel rendelkezik a West Banknál is, de sportklubokat, mecseteket, kórházakat és iskolákat tart fenn szerte a palesztin területeken, valamint több vezetője él Szíriában, Libanonban és az USA-ban is. Nem minden aktivistája harcos vagy öngyilkos merénylő, sok a pap, orvos, munkás és más foglalkozású is.

Iránból is fontos pénzügyi támogatást kap, de legfontosabb pénzforrásait a palesztin emigránsok és a mérsékelt arab államok milliomosainak adományai jelentik. Emellett tevékenységeik szponzorálására gyűjtéseket rendeznek az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában is.

A Hamaszra különösen jellemző harci mód az öngyilkos bombamerényletek izraeli érdekeltségek ellen. Mivel a Hamasz hivatalos álláspontja szerint minden izraeli zsidó jogtalan megszálló, általában nem tesznek különbséget a civil lakosság - köztük a nők és gyerekek - valamint a hadsereg között, ennek tulajdonítható a civil áldozatok nagy száma is.

A Hamasz hivatalosan nem irányul sem a nyugati kultúra, sem az USA ellen, és nem is terveznek akciókat az amerikai érdekeltségek ellen, habár az elég gyakran fordult elő, hogy Hamasz-akciók során amerikai állampolgárok is megsérültek. Különösen megnőtt a merényletek száma 2001 óta.

A Hamasz szellemi vezetője az izraeli börtönöket is megjárt, tolókcocsiba kényszerült Ahmed Jasszin sejk. A nyolcvanas évek végétől vált ketté a szervezet egy politikai és egy katonai szárnyra. A katonai szárny egy 1935-ben meghalt harcos, Ezzedin al-Kasszam nevét viseli és Arafat hatalmának legfontosabb kihívója.

A politikai szárnynak nemcsak elvbeli, hanem gyakorlati vezetője továbbra is Jasszin sejk, akinek tekintélyét a katonai szárnyon sem vonja kétségbe senki. A katonai szárny a terrorista szervezetek listájára került, és Izrael jelentős erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a politikai szárny is oda kerüljön.

A Hamasz aktivistáit az izraeli hatóságok legdrasztikusabb megtorló intézkedései sem riasztották el az elmúlt három évben. Valószínűleg ennek hatására döntött az izraeli miniszterelnök, a rakétamerényletre Jasszin sejk ellen.

A támadás nem járt eredménnyel, az öreg vezér csak kisebb sérüléseket szenvedett, de maga az akció ténye óriási felháborodást keltett a palesztinok körében, és a Hamasz válaszcsepásként az izraeli vezető elleni akcióval fenyeget folyamatosan.

AZ AL-KAIDA FELTÉTELEZETT KIKÉPZÉSI KÉZIKÖNYVE

2. rész

Hatodik fejezet Felkészítés

A felkészítés és kiképzés időszakában az alábbi biztonsági rendszabályok betartása kötelező érvényű:

A hellyszínnel kapcsolatos rendszabályok

- Legyen lakott területtől távol, de biztosítsa a munkához szükséges feltételeket és körülményeket.
- A kiképzés alatt folyamatosan biztosítani kell az egészségügyi ellátás lehetőségét.
- A helyszín sajátosságai alkalmazkodjanak a kiképzés fajtájához (fizikai felkészítés, lövészet, harcászat).
- A felkészítés helyét csak a kiképzők és a résztvevők ismerhetik.
- Legyen több, a helyszínre vezető út és bejárat.
- Gondosan válasszuk meg a helyszínen történő tevékenység időpontját.
- A felkészítés során keletkezett nyomokat a kiképzés befejeztével azonnal tüntessük el.
- A kiképzés időtartama alatt gondoskodjunk a helyszín őrzéséről.
- A helyszínen lévő létesítmények által biztosított feltételek feleljenek meg a kiképzésen résztvevők létszámának.
- Akik a felkészítésben nem játszanak konkrét szerepet, ne tartózkodjanak a helyszínen.
- A tábor kialakítása előtt vegyük figyelembe az összes biztonsági rendszabályt.
- A helyszín legyen távol rendőrségi létesítményektől, nyilvános intézményektől.
- A tábort olyan helyen kell létesíteni, hogy az ott folyó tevékenységet a környékről ne lehessen megfigyelni.

A részt vevőkkel kapcsolatos rendszabályok

- A helyszín megközelítésekor és a kiképzés végrehajtásakor minden esetben be kell tartani a fedésben lévő személyekkel kapcsolatos konspirációs szabályokat.
- A kiképzők felelőssége, hogy a részt vevők gondos válogatás útján kerüljenek be.
- A felkészítésen részt vevő személyek nem ismerhetik egymást.

- A kiképzés 7 –10 fős csoportokra bontva történik.
- A részt vevők nem ismerhetik a helyszínt és környezetét.
- Minden részt vevő számára egyéni felkészítési tervet kell készíteni.

A kiképzőkkel kapcsolatos rendszabályok

A kiképzőkkel kapcsolatban minden olyan rendszabályt érvényesíteni kell, ami a parancsnokokra vonatkozik, az alábbiakkal kiegészítve:

- A felkészítés során csak azok tartózkodjanak a helyszínen, akik egy bizonyos kiképzési ágban érintettek, elkerülve ezzel azt, hogy a biztonsági szervek számára információt tudjanak biztosítani a többi felkészítő személyéről.
- A részt vevők számára tilos felfedni a kiképzők személyazonosságát.
- Egy kiképzőhöz csak kis létszámú résztvevői csoport tartozhat.
- A kiképzők nem ismerhetik egymást.

Hetedik fejezet

Fegyverek vásárlásával, szállításával, és használatával kapcsolatos szabályok

Fegyverek vásárlása, szállítása vagy tárolása előtt elengedhetetlen egy gondosan és szisztematikusan kidolgozott biztonsági terv elkészítése, amely a folyamatot négy részre bontja:

- Első fázis: a vásárlást megelőző időszak
- Második fázis: a vásárlás lebonyolítása
- Harmadik fázis: a szállítás
- Negyedik fázis: a tárolás

A vásárlást megelőző időszak

- Kiemelt jelentősége van minden olyan információ felderítésének, amely a vásárlás helyszínére vonatkozik, beleértve a megközelítés, valamint az elhagyás útvonalát is.
- Meg kell bizonyosodni arról, hogy a vásárlás helyszínének környékén nem tartózkodnak a biztonsági szervek emberei, vagy informátorok.
- A helyszín nem lehet rendőrségi vagy kormányzati objektum közelében.
- A helyszínt közvetlenül a főútvonalon megközelíteni tilos, használjunk inkább mellékutakat.
- Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy felfedjük a biztonsági szervek esetleges megfigyelő tevékenységét.
- A megjelenésnek és az öltözetnek alkalmazkodnia kell a vásárlás helyszínéhez.
- Az elhelyezkedésnek biztosítania kell azt, hogy se a vásárló, se az eladó ne legyen megfigyelhető, a környező terület azonban jól látható legyen.
- Mindkét fél rendelkezzen az ott tartózkodást fedő legendával.

- Az adás-vételt ne zsúfolt helyen végezzük, mert ez esélyt ad a rendőri szerveknek arra, hogy a tömegben elvegyülve megfigyeljék az átadást, és letartóztassák a testvéreket.
- Bármely fél akadályoztatása esetére ki kell dolgozni egy alternatív helyszínt és időpontot az újabb találkozó végrehajtására.
- Az időpontot úgy válasszuk meg, hogy tevékenységünk ne keltsen gyanút környezetünkben.
- A vásárlás előtt ellenőrizzük az eladót, és megbizonyosodjunk meg arról, hogy nem tagja valamely biztonsági szervnek.
- A későbbi tárolás helyét még a vásárlást megelőzően elő kell készíteni.

A vásárlás lebonyolítása

- Minden esetben ellenőrizni kell a fegyverek működőképességét.
- A fegyverek ellenőrzése és kipróbálása előtt tilos azokat kifizetni.
- A fegyvervásárlás céljáról soha ne beszéljünk az eladó előtt.
- Különös figyelmet kell fordítani az eladó viselkedésének azon jegyei-re, amelyek eltérnek a helyzetre jellemző természetes reakcióktól.
- Igyekezzük a vásárlást a lehető legrövidebb időn belül lebonyolítani, és a helyszínt elhagyni.

A szállítás

- Kerülni kell azokat a főútvonalakat, ahol ellenőrzések várhatók.
- A szállításhoz a helyzetnek megfelelő időpontot válasszuk meg.
- A szállításra használt járművek előtt megfigyelőknek kell haladniuk, akik jelezni tudják az út során esetlegesen felmerülő problémákat.
- A tárolás helyét megközelíteni csak akkor szabad, ha megbizonyosodtunk arról, hogy nem állunk megfigyelés alatt.
- A szállítás során a fegyvereket úgy kell elrejteni, hogy ne keltsenek gyanút, és lehetőleg kereséskor se lehessen őket megtalálni.
- A szállítás útvonalát pontosan meg kell tervezni.
- A szállítást csak olyan legálisan tartott járművel lehet végrehajtani, amely a feladat megkezdése előtt műszaki szempontból is ellenőrzésre került (üzemanyagszint, olajsztint, vízszint...).
- A szállítás során lehetőleg ne okozzunk balesetet.

A tárolás

- Az ismételt szállítás elkerülése érdekében fontos, hogy a tároláshoz biztonságos helyszínt válasszunk.
- A robbanóanyagokat és detonátorokat egymástól elkülönítve, magas hőmérséklettől és páratartalomtól védve kell tárolni.
- A fegyvereket és a lőszerket a tárolásba helyezés előtt kezelni kell, és fa vagy műanyag ládákból elhelyezni.

A fegyverraktár kiválasztásakor vegyük figyelembe az alábbi tényezőket:

- A tárolásra szolgáló hely nem lehet a biztonsági és rendőri szervek által felügyelt területen, illetve parkok vagy nyilvános helyek közelében.

- A fegyverraktár nem tervezhető teljesen lakatlan területre.
- A raktározás helyszíne nem lehet olyan lakásban, amely a biztonsági szervek látókörébe került.
- A fegyverraktár nem lehet folyamatosan használtban lévő helyiség, vagy olyan lakás, amelyben az ott élő családtagok nem ismerik az apa vagy férj szervezetbeli tevékenységét, ezért fennáll a dekonspiráció veszélye.
- A raktárként kiválasztott lakás álljon a szervezet tulajdonában, vagy azt hosszú távon bérelje.
- A tárolásért felelős testvér ne látogassa túl gyakran a raktárt, és ne játsszon az ott lévő fegyverekkel.
- A raktárt kezelő testvér a tárolásban lévő fegyverekről és robbanóanyagokról vezessen kódolt nyilvántartást, amelyet biztonságos helyen tároljon.
- A raktár pontos helyét csak a parancsnok és a raktár kezelője ismerheti.
- Kiemelt jelentősége van a tartalék tárolóhelyek kialakításának. Figyelni kell azonban arra, hogy az eredetileg kijelölt raktárban semmi ne utaljon az alternatív raktár hollétére.

Nyolcadik fejezet **A szervezet tagjainak biztonsága**

A tagok biztonságának meghatározása

A biztonság olyan – a titkos akciókban részt vevő testvérek által tett – intézkedések összessége, amelyek biztosítják a tagok részére a megfelelő konspirációt. A Szent Háborúban részt vevő minden csoportot három különálló egységre kell felosztani, melyek sajátos biztonsági intézkedéseket alkalmaznak:

- nyílt tevékenységet végző testvér;
- leplezett tevékenységet végző testvér;
- parancsnok.

A nyílt tevékenységet végző testvér által betartandó intézkedések

- Nem mutathat érdeklődést olyan dolgok iránt, amelyek nem tartoznak rá.
- A tudomására jutott információkról nem beszélhet senkinek.
- Nem tarthatja magánál az általa ismert testvérek nevét és címét. Ha erre mégis szükség lenne, a dokumentumot biztonságos helyen kell tárolnia.
- A biztonsági és rendőri szervek által végrehajtott razziák során ne látogassa az érintett területeket, kiváltképp, ha az iszlám hitre utaló külső jegyekkel rendelkezik. Ilyen időszakokban maradjon lakásában.
- A telefonon történő beszélgetésekkor ne adjon ki olyan információt, amely a biztonsági szervek számára felhasználható lehet.
- Levelezés során ne írjon le olyan adatokat vagy tényeket, amelyek a biztonsági szerveknek segítséget nyújthatnak. Az érkezett levél elolvasását követően azt azonnal égesse el és öntse le vízzel, majd tüntesse el az égetés nyomait is.

A leplezett tevékenységet végző testvér a fentebb részletezett intézkedéseken túl tartsa be az alábbi rendszabályokat is:

- Valódi nevét még a vele együtt dolgozó testvérek előtt se fedje fel.
- Külső megjelenése ne viselje magán az iszlám vallás alapvető jegyeit.
- Figyeljen arra, hogy ne használja a szervezeten belül gyakran használatos kifejezéseket („Allah jutalmazzon meg!”, „Béke legyen Veled!”) és viselkedési formákat.
- Ne látogasson közismert iszlám helyeket (mecsetek, könyvtárak, mohamedán piacok).
- Hamisított személyi okmányokat használjon, de pontosan ismerje a benne foglalt adatokat.
- Legyen tudatában közvetlen környezetének biztonsági helyzetével, így elkerülheti a váratlanul bekövetkező eseményeket.
- A családi és szomszédi kapcsolatait változatlan formában tartsa meg annak érdekében, hogy hozzátartozói vagy ismerősei ne beszélhessék le a szervezetben végzett munkájáról.
- Levelet vagy futárt csak vészhelyzetben használjon.
- Ne beszéljen hangosan.
- Nyilvánosan ne védje a Jót, és ne ítélje el a Gonoszt, mert ezzel magára vonhatja környezetének figyelmét.
- Titkos akciók végrehajtása során térjen el a már megszokott napi rutintól, változtassa meg utazásainak útvonalait, az indulási és érkezési időket, a bevásárlások helyszíneit.
- Munkahelyén és lakókörnyezetében ne okozzon semmilyen bonyodalmat, ne hívja fel magára a figyelmet.
- Telefonbeszélgetései során használjon virágnyelvet.
- Csak kivételes esetekben tartson kapcsolatot a nyílt tevékenységet végző testvérekkel, melynek időtartamát szorítsa a lehető legrövidebbre.
- Kerülje az ellenség által állított érzelmi csapdákat: ne magasztalja, de ne is bírálja a szervezetet.
- Munkája közben igyekezzen felderíteni a biztonsági szervek esetleges jelenlétét és megfigyelő tevékenységét.
- Csak olyan helyen parkoljon gépkocsijával, ahol az megengedett. Ne készítsen tiltott helyen fényképet.
- Munkahelyének vagy lakóhelyének elhagyása előtt zárjon el minden olyan dolgot, ami gyanút kelthet.
- Kapcsolatrendszerében és napi rutinfeladataiban ne legyen olyan hirtelen és nyilvánvaló változás, amely leleplezheti valódi tevékenységét és hovatartozását. Ne változzon beszédstílusa, mozgása, általános tevékenysége. Korábbi kapcsolatait nem szakíthatja meg elhamarkodottan, minden látszólagos indok nélkül.
- Ne találkozzon senkivel olyan helyeken (pl.: kávézóknál), ahol valószínűsíthető a biztonsági szervek által foglalkoztatott informátorok jelenléte. Ne költözzön olyan lakásba, amely ismert személyiségek otthonának, kormányépületek, vagy rendőrségi objektumok közelében található.
- Ne írjon le semmit olyan anyagra – elsősorban papírra – amely graffittal bekenve újra kimutatja a korábban rögzítetteket.

A parancsnok által betartandó intézkedések

Függetlenül attól, hogy nyílt vagy leplezett tevékenységben vesz részt, a parancsnok kiemelt szerepet tölt be a szervezet tevékenységében, mert nagy mennyiségű információval rendelkezik és helyettesítése bonyolult feladat. Mindezen okok miatt a fentebb részletezett intézkedések a parancsnokok esetében fokozottabban érvényesek.

Fontos figyelmeztetés nők testvérek részére

- A feleségekkel a Szent Háborúról beszélni tilos!
- Az akciókban részt vevő testvérek nem utazhatnak feleségeikkel, mert az iszlámra jellemző megjelenésükkel (a fátyol viseletével) magukra vonhatják a figyelmet.

Kilencedik fejezet **A biztonsági terv**

A biztonsági terv fogalmának meghatározása

A biztonsági terv olyan előre megtervezett, konkrét akcióval kapcsolatos intézkedések összessége, melyek célja az ellenség megzavarása, meglepetés okozása, valamint a fedett akciók során a veszteség minimálisra csökkentése.

A biztonsági terv fontossága

Ha Allah úgy akarja, tevékenységünk sikeres lesz. De minél jobban kidolgozott a biztonsági terv, annál sikeresebb lesz az akció, és kisebb a veszteség. Minél kevésbé megbízható a biztonsági terv, annál kisebb az esély a sikeres végrehajtására, és annál nagyobb veszteségre számíthatunk.

A biztonsági politika sajátosságai

A biztonsági tervben foglaltak végrehajtásához számtalan különböző feltételnek kell teljesülnie:

- a tervnek reális tényeken kell alapulnia biztosítva ezzel azt, hogy hihető legyen az ellenség számára;
- pontosnak és jól kidolgozottnak kell lennie, az ellenségnek folyamatos és egymáshoz kapcsolódó események látszatát keltve;
- legyen egyszerű, hogy a testvérek könnyen megérthessék;
- további fontos kritérium még a kreativitás, a rugalmasság, valamint a leplezett jelleg.

A biztonsági terv megvalósításának módszere

Minden, az ellenség előtt leplezett akció rendelkezzen biztonsági tervvel. Minden testvér esetén fennáll a letartóztatás lehetősége, ezért nagyon fontos, hogy legyen egy olyan biztonsági terv kidolgozva, amely segítségével tagadni tud minden ellene felhozott vádat. Hasonlóképpen, az összehangolt akciókban

részt vevő testvérek számára is biztonsági tervet kell készíteni, melyet minden résztvevőnek tanulmányozni kell, és saját szerepét elsajátítani. A fejezet második részében példákon keresztül mutatjuk be a biztonsági tervek egyes pontjait az alábbi esetekre kidolgozva:

- egy személy részére;
- egy csoport részére (fontos találkozó);
- egy csoportos akcióra (merénylet vagy emberrablás).

Példa egy személy részére kidolgozott biztonsági tervre (afganisztáni felkészítés):

Indulás előtt: a repülőtérre történő megérkezés előtt a testvérnek fel kell készülnie (és a válaszokat megtanulnia) az ott általánosan feltett kérdésekre:

- A. Mik az utazása okai?
- B. Honnan tett szert az utazáshoz szükséges pénzre?
- C. Mennyi ideig van távol?
- D. A célországban kivel találkozik?
- E. Mivel foglalkozik majd a célországban?

Az utazás során (tranzit országban): a testvérnek fel kell készülnie az alábbi kérdések megválaszolására:

- A. Miért utazik Pakisztánba?
- B. Tagja-e valamely vallási szervezetnek?
- C. Honnan tett szert az utazáshoz szükséges pénzre?
- D. Ki állította ki a Pakisztánba szóló vízumot?
- E. Mivel foglalkozik majd Pakisztánban?
- F. Kinél fog megszállni Pakisztánban?

A célországban (Pakisztán): a testvéreknek válasszal kell felkészülnie az alábbi kérdésekre:

- A. Miért jött Pakisztánba?
- B. Mennyi időt tölt Pakisztánban?
- C. Kinél fog megszállni?

A visszautazás során (tranzit országban): a következő kérdések merülhetnek fel, amelyekre választ kell adnia:

- A. Mit csinált Pakisztánban?
- B. Ön dzsihád harcos?
- C. Országában tagja valamely vallási szervezetnek?
- D. Miért az országunkon keresztül utazik?
- E. Kinél fog megszállni itt?
- F. Mennyi időt tölt nálunk?

A megérkezés során: a saját országunkban leggyakrabban feltett kérdések a következők:

- A. Mit csinált a tranzit országban?
- B. Mi a címe és telefonszáma azon személyeknek, akiknél az utazása során megszállt?
- C. Kiket látogatott meg és mennyi ideig tartózkodott ott?

Pakisztánba utazáskor az alábbi kérdésekre kap választ minden testvér:

- A. Mit csinált Pakisztánban vagy Afganisztánban?
- B. Melyik táborban képeztek ki?
- C. Ki készítette fel és milyen fegyverekre?
- D. Ki küldte Afganisztánba?
- E. Kivel veszi fel a kapcsolatot a saját országában?
- F. Milyen feladatokat és akciókat fog végrehajtani országában?
- G. Ki vett még részt a felkészítésen Afganisztánban?
- H. Hány honfitársa volt még a táborban és Afganisztánban?
- I. Mi a nevük?
- J. Kik a csoportvezetők Pakisztánban? Hol élnek és mivel foglalkoznak?
- K. Miről beszéltek a parancsnokok?

Példa egy csoport részére kidolgozott biztonsági tervre (fontos találkozó):

A találkozónak két típusát különböztetjük meg:

- *nyílt tevékenységért* felelős személyek részére tartott találkozó (bármely helyen megtartható);
- *leplezett tevékenységért* felelős testvérek részére szervezett találkozó.

Mindkét esetben komoly előkészületeket kell tenni a találkozók biztonságának garantálására, és az ellenség kémei elleni biztosításra. A biztonsági tervet a találkozó fontosabb szakaszaira lebontva kell elkészíteni:

- a találkozó előtti időszak;
- a találkozó helyszíne;
- a találkozó lefolytatása;
- a találkozó befejezését követő időszak;
- vészhelyzeti forgatókönyv (ha a biztonsági szervek rajtaütnek a találkozón és valamely testvért letartóztatják).

A találkozó előtti időszak

A leplezett találkozóknak két alapvető típusa különböztethető meg:

- Stabil helyszínen folytatott találkozó (mecsében, lakásban...): háromnál több testvér találkozik azzal a céllal, hogy egy tervet megvitassanak, vagy felkészüljenek egy akcióra.
- Mobil találkozó: kis létszámú (háromnál nem több) csoport találkozója, ahol egy meghatározott kérdés kapcsán tájékoztatják egymást.

Stabil helyszínen folytatott találkozó előtt meghatározandó biztonsági rendszabályok:

- Egy esetleges letartóztatás esetére ki kell dolgozni a válaszokat az alábbi kérdésekre:
 - Ki a lakás tulajdonosa?
 - Mi volt a találkozó célja?
 - Ki vett részt rajta?
 - Mi lett a találkozó eredménye?
- A találkozó időpontját úgy kell időzíteni, hogy a testvérek jelenléte és mozgása ne keltsen feltűnést.

- A találkozó időpontjának meghatározása és a találkozó lebonyolítása között nem telhet el hosszú idő.
- Az alábbi rendszabályok alkalmazásával kell biztosítani a találkozó helyszínét és az oda vezető utakat:
 - A tagok közti telefonos kommunikációval meg kell győződni a biztonság pillanatnyi helyzetéről.
 - Ki kell jelölni azokat a személyeket, akik a találkozó előtt és annak időtartama alatt felelősek a helyszín megfigyeléséért.
 - A legközelebbi ellenséges objektum (rendőrségi épület, biztonsági szervezetek objektumai) közelében települt testvér folyamatosan figyelje és jelentse az ellenség minden mozgását.
 - Fegyveres őr felállítása szükséges a támadások elhárítására és a találkozáson résztvevő személyek menekülésének biztosítására.
 - Ki kell dolgozni a vészhelyzeti forgatókönyvet egy esetleges rendőrségi rajtaütés esetére.

A találkozó helyszínének megközelítésekor vegyük figyelembe a következőket:

- Meg kell bizonyosodni arról, hogy nem követi senki a találkozó helyszínére tartó testvéreket.
- A területet közvetlenül megközelíteni tilos, használjunk inkább közvetett útvonalakat.
- A résztvevők külön-külön érkezzenek, megfelelő időközöket hagyva az egyes érkezések között.
- Az öltözet és a megjelenés feleljen meg a helyszínnek és a környezetnek.
- Ha a megközelítéshez tömegközlekedési eszközt használunk, a találkozási hely előtti vagy utáni megállóban szálljunk le a járműről. Gépkocsi esetén olyan biztonságos parkoló helyet kell kiválasztani, amely nincs a találkozó helyének közelében, és lehetőséget biztosít a parkoló azonnali elhagyására.
- A testvérek a náluk lévő dokumentumok tekintetében rendelkezzenek megfelelő legendával.
- Fegyverrel rendelkező személy győződjön meg arról, hogy fegyvere működőképés állapotban van-e.

Mobil találkozó végrehajtása előtt az alábbi fontosabb kérdésekre kell választ adni:

- Biztos-e abban, hogy nem követi senki és a találkozó helye nem áll megfigyelés alatt?
- Kivel fog találkozni?
- Van-e olyan tényező, amely gyanút kelthet?
- A találkozó az eredeti vagy az alternatív időpontban történik?
- Ismeri-e a testvér a találkozó helyszínét a kellő mértékben?

- A megjelenése és az öltözködése megfelel-e a találkozási hely diktálta feltételeknek?
- Fegyvere működőképes állapotban van-e?
- Mik az akció egyes elemeinek lehetséges verziói?
- Ne menjen közvetlenül a célszemélyhez, míg megjelenése és külső jegyei alapján nem azonosította egyértelműen.

A találkozó helyszíne

Stabil helyszínen folytatott találkozó helyszínével kapcsolatos alapvető biztonsági követelmények:

- A helyszín épületcsoportok közepén, és ne a szélén helyezkedjen el.
- Rendelkezzen több oda vezető úttal, amelyek lehetővé teszik a több alternatívát kínáló megközelítést és elhagyást. A találkozási hely környezete zárja ki a bekerítés lehetőségét, illetve biztosítsa a helyszín gyors elhagyását vészhelyzet esetén.
- A helyszín nem lehet olyan létesítmények közelében, ahol feltételezhető a biztonsági szervek jelenléte.
- Előnyösebb fölszíni és telefonnal rendelkező lakás használata találkozási helyként.

A mobil találkozó helyszínével kapcsolatos alapvető biztonsági követelmények:

- A helyszínt érdemes útkereszteződésekben megválasztani, mert ez optimálisan biztosítja a terület megközelítését és gyors elhagyását.
- A találkozási hely ne legyen olyan létesítmények (kávézók, éttermek...) közelében, ahol a biztonsági szervek működése feltételezhető.
- Ne legyen zsúfolt, mert a biztonsági szervek számára biztosítja a találkozón résztvevők gyanútlan megközelítését.
- Mindenképpen szükséges alternatív időpont és helyszín meghatározása, mert ez megnehezítheti a biztonsági szervek számára a találkozó megfigyelését.

A találkozó lefolytatása

A találkozó végrehajtására az alábbi elemekből felépülő biztonsági tervet kell elkészíteni:

- Megfelelő legenda kidolgozása a részt vevő testvérek számára (ha például diákként jelenik meg, legyenek nála füzetek és könyvek...).
- Ellenőrizni kell, hogy a személyi okmányok egyeznek-e a korábban kidolgozott legendával.
- Ne legyen a részt vevőknél a találkozó helyszínét ábrázoló írásos anyag, vagy ha ez elengedhetetlen, mindenképpen kódolt formában történjen.

- Ne tároljunk és hagyjunk ételt, vagy bármi mást a találkozó helyén, amely elárulhatná a részt vevő személyek számát.
- Kiemelt találkozó esetén, vagy ha olyan anyagok vannak jelen, amelyeket meneküléskor nem lehet magunkkal vinni, a helyszínt kerítsük körbe szöges dróttal.

A találkozó befejezését követő időszak

- A részt vevők számától függően, egyenként vagy párban kell a helyszínt elhagyni.
- A helyszín elhagyása követően ne közvetlenül a főutak érintésével, hanem mellékutakon történjen.
- A találkozót követően az ott elhangzottakról beszélni tilos!
- A helyszínen nem szabad olyan dolgot hagyni, amely a tulajdonoson kívül bárki más korábbi jelenlétére utalna.

Vészhelyzeti forgatókönyv

Az esetleges rajtaütés elhárítására a következő témákat taglaló biztonsági tervet kell létrehozni:

- Ki bocsátkozik közvetlen tűzharcba az ellenséggel?
- Ki fogja a fontos dokumentumokkal azonnal elhagyni a helyszínt, és ki fogja a maradékot elégetni?
- A helyszín elhagyását követően tilos közvetlenül a szervezett által működtetett egyéb objektumokba menni!
- Előre meg kell határozni a menekülési útvonalakat.
- Szögesdróttal körülvett objektum esetén, győződjünk meg arról, hogy minden testvér elhagyta a helyszínt.

Egy testvér letartóztatása esetén az alábbi lépéseket kell megtenni:

- Követni kell a biztonsági tervben meghatározott intézkedéseket.
- Ha a testvér kiemelt pozícióban van (parancsnok, a fegyverraktár helyét ismerő személy...), bármely eszközzel meg kell akadályozni, hogy tőle az ellenség információhoz jusson.
- Minden testvért értesíteni kell, hogy ne menjenek a találkozási helyre.
- A testvérekkel tudatni kell a lakás telefonszámát, csökkentve ezzel a dekonspiráció kockázatát.

Példa egy csoportos akcióra kidolgozott biztonsági tervre (fontos személy ellen elkövetett merénylet vagy emberrablás):

A merénylet katonai eszközök alkalmazásával és az alapvető biztonsági intézkedések betartásával végrehajtott akció, ezért a tervet kidolgozó parancsnokoknak figyelembe kell venniük két nagyon fontos kérdést:

1. Kiemelt jelentőséggel bír egy alapos, módszeres és megbízható terv kidolgozása, amely a végrehajtásig (a felkészülési időszakban) biztosítja a konspirációt az ellenség előtt, a minimálisra szorítva ezzel a veszteséget a végrehajtó csoport felfedésekor.

2. A merénylet másik fontos alapköve a taktikai terv kidolgozása, amely tartalmazza a végrehajtáshoz szükséges operatív elemeket (résztevők, fegyverek, rejtekhelyek...), valamint és az akció elemeit (időzítés és helyszín).

Egy példán keresztül mutatjuk be a biztonsági tervhez kapcsolódó intézkedéseket, míg a taktikai terv elemei egy későbbi, a speciális operatív módszerekkel foglalkozó fejezetben kerülnek tárgyalásra.

A merényletre kidolgozott biztonsági terv az alábbi területekre érvényes szabályokat taglalja:

A. A parancsnok:

- A parancsnok hollétét és mozgását a biztonsággal foglalkozó apparátus sem ismerheti.
- Minden, a katonai szervezethez (harcosokhoz és parancsnokokhoz) köthető biztonsági intézkedés és rendelkezés vonatkozik a parancsnok személyére is.

B. A tagok:

- Az akcióban különböző tartományokból toborzott és a feladatra alkalmas személyek vehetnek részt.
- A kiválasztás folyamán a testvérek nem ismerhetik meg egymást, illetve az akciót tervező személyét, amennyiben ez mégis fennáll, haladéktalanul értesíteni kell a parancsnokot. Az eset a terv módosítását vonja maga után.
- A tagokat kis (3 fős) csoportokban kell a szervezethez tartozó lakásokban elhelyezni, amelyeket tulajdonoson kívül senki nem ismer.
- A kiválasztási folyamat során figyelembe kell venni, hogy távollétük a családtól és a munkahelyről gyanút kelt-e.
- A szervezet tagjaira (harcosokra) vonatkozó biztonsági intézkedések az akcióban részt vevő tagokra is érvényesek.

C. Operatív módszerek:

- A fegyverzettel és a finanszírozással kapcsolatos kérdéseket csak a parancsnok ismerheti.
- Lakásokat valódi néven bérelni tilos! A bérelt ingatlanokra vonatkozik minden olyan biztonsági rendszabály, amely a szervezet táboraira érvényes.
- Az akció végrehajtását megelőzően az abban részt vevő testvérek számára hamisított okmányokat kell készíteni.
- Az akcióval kapcsolatos minden dokumentumot biztonságos helyen kell tárolni, majd az akció befejeztével elégetni és az égetés nyomait eltüntetni.
- Ki kell alakítani a parancsnok és az akcióban részt vevők közötti kommunikációs csatornákat.

- Az akció előtt lakásokat kell felkészíteni arra, hogy a résztvevőknek megfelelő védelmet nyújtsanak. Azok helyét azonban csak a parancsnok és az érintett harcosok ismerhetik.
- Meg kell szervezni a szállítás biztonságos rendszerét, valamint intézkedni kell az abban részt vevő járművek akció előtt ellenőrzésére és felkészítésére.

D. Kihallgatás és nyomozás:

Az akció megkezdése előtt a parancsnoknak meg kell határoznia harcosai számára, hogy elfogásuk esetén mit mondhatnak a rendőri szerveknek. A nagyobb hatékonyság kedvéért az információkat többször egymás után mondja el, majd kérdezze vissza. Ezt követően a parancsnok üljön le egyesével minden emberével és vegyék át azokat az előre meghatározott információkat, melyekhez a kihallgatás során tartaniuk kell magukat:

- A kérdésekkel kapcsolatos feljegyzések annál a testvérnél vannak, aki az akciót megtervezte és kivitelezte. (Megjegyzés: a fiktív testvér jelenleg valahol külföldön tartózkodik.)
- A kihallgatás során olyan történetet kell elmondania, amely illik személyi körülményeihez és ahhoz a tartományhoz, ahonnan érkezett. Csak az a történet használható fel, amely a parancsnokkal korábban egyeztetésre került.
- Minden kihallgatás vagy kínzás alatt álló testvér ragaszkodjon az előre meghatározott történethez, melytől eltérni tilos!

Tizedik fejezet

A különleges műveletek meghatározása

A különleges műveletek definíciója

Különleges művelet a katonai eszközök alkalmazásával és az alapvető biztonsági intézkedések betartásával végrehajtott akció, melyet hírszerzésre és biztonságra specializálódott csoportok hajtanak végre.

A különleges műveletekre specializálódott tagokkal szemben támasztott követelmények:

- Egyéni fizikai és harci felkészültség.
- Fegyverekkel végrehajtott merényletek, támadások, emberrablások és robbantások eljárásainak ismerete.
- Ügyesség és a megtévesztés képessége.
- Intelligencia, precizitás és éberség.
- Nyugodt és kiegyensúlyozott természet, amely segít átvészelni a vérfürdők és tömegmészárlások által okozott pszichés traumákat. Elengedhetetlen a nyugalom akkor is, amikor a csoport valamely tagját vagy az egész csoportot kell kivégeznie, és ezek után folytatnia munkáját.
- Különleges képesség a titoktartáshoz.

- Gyors döntési képesség, amely segít a hirtelen kialakult szituációk megfelelő kezelésében.
- Türelem, ellenálló képesség és vallási buzgalom.
- Bátorság.
- Fontos, hogy a testvér ne álljon a biztonsági szervek látókörében.

A különleges műveletek során alkalmazható fegyverek:

- hideg fegyverek;
- mérgek;
- pisztolyok és puskák;
- robbanó anyagok.

Megjegyzés: a különleges műveletek körébe tartoznak a merényletek, robbantások, támadások, túszejtések, dokumentumok megszerzése, valamint bebörtönzött testvéreink kiszabadítása.

Tizenegyedik fejezet **Információszerzés nyílt módszerek alkalmazásával**

A hírszerzés definíciója: Hírszerzés az ellenséggel kapcsolatos információk leplezett felderítése és tanulmányozása a tervezett akciók során történő felhasználásuk céljából. A „*Nile Al-Aoutar wa Fath Al-Bari*” című könyv a kémeket egy szemhez hasonlítja, hiszen a megfigyelés olyannyira részét képezi a mindennapos feladatainak, mintha az egész lénye egyetlen szem lenne.

Kémtevékenység a próféta korában

A próféta – Allah áldja és óvja meg – a legtöbb csatában informátorokat alkalmazott. Egy alkalommal, a próféta – Allah áldja és óvja meg – szerette volna megtudni Abou Soufian (a próféta tanainak egyik legnagyobb ellenzője) Damaszkusz felől érkező karavánjának úti célját. Míg a próféta Medinában tartózkodott, Talha Ibn Obaidallah-ot és Said Ibn Zeid-et (mindketten a próféta híres követői voltak) küldte a Damaszkuszba vezető útra, hogy információt szerezzenek a karaván mozgásáról. Feladatuk végeztével találkoztak Terban közelében a badr-i ütközetből Medinába tartó prófétával – Allah áldja és óvja meg – és bár így a csatában nem vettek részt, a sikerből munkájuk révén mégis kivették részüket.

A csaták során a próféta – Allah áldja és óvja meg – mindig igyekezett fényt deríteni az ellenség szándékaira. A Hodaibiya ütközet során – bár háborúba nem akart bocsátkozni – elővigyázatosságból A'kkasha Ibn Mohsen Al-Azda vezetésével 40 fős felderítő csoportot küldött előre, akik találtak is egy olyan embert, aki elvezette őket az ellenség haszonállataihoz. A csordából 200 tevét hajtottak Medinába.

A próféta – Allah áldja és óvja meg – Mekkában rendelkezett olyan informátorokkal, akik beszámoltak neki minden olyan kisebb-nagyobb dologról, amely a muszlim közösség boldogulását veszélyeztette.

Al-Khulafa Arrashidun (Mohamed utóda) felhívta parancsnokai figyelmét a felderítők és az informátorok alkalmazásának használatára az ellenség titkainak megismerésében.

Abou Bakr Al-Siddik (a muszlimok későbbi kalifája) – Allah áldása rá – így szólt parancsnokához, Amro Ibn Al-A'ss-hoz – Allah áldása rá: *„Küldd el informátoraidat, hogy hozzanak hírt Abou Obeida-ról. Ha győzedelmeskedett az ellenség felett, harcolj a Palesztinában lévők ellen. Ha katonákra van szüksége, indítsd útra a zászlóaljakat egyesével, hogy segíthessenek neki.”*

Omar Ibn Al-Khattab (a muszlim világ második kalifája) – Allah áldása rá – a következőket tanácsolta parancsnokának, Saad Ibn Abou Wakkas-nak (Omar Ibn Al-Khattab seregének egyik vezetője, Irak kormányzója) – Allah áldása rá: *„Ha lábadat az ellenség földjére teszed, készíts fel kémeket. Azokat válaszd, akiknek a becsületében és ítéletében megbízol, legyenek akár arabok, vagy az idegen föld szülöttei. A hazugokban még akkor sem bízatsz meg, ha szavaik egy része igaznak bizonyul; a csaló nem neked, hanem ellened fog kémkedni.”*

Khaled Ibn Al-Walid (a korai muszlim hódítások egyik legfontosabb katonai vezetője Omar Ibn Al-Khattab uralkodása alatt) – Allah áldása rá – kémeket és informátorokat használt a keresztény ortodoxok ellen vívott ütközeteiben. Körültekintően választotta ki embereit, akiket nagy becsben tartott.

Az ellenség ellen folytatott muszlim kémtevékenység alapjai

A kémkedés nem csak megengedett, de háborús időszakban kötelező eszköze a muszlimoknak. A győzelem nagymértékben függ attól, hogy milyen információval rendelkezünk az ellenség titkairól, mozgásáról és terveiről. A próféta – Allah áldja és óvja meg – is alkalmazta ezt az eszközt, sőt a Badr melletti támadásnál talán ő maga – Allah áldja és óvja meg – is kémkedett. Mivel az iszlám minden földi vallás felett áll, megengedi a kémkedést, de csak az iszlám hit jogosíthat fel erre. Íme a próféta szavai: *„Az iszlám a legfőbb hatalom, semmi nem állhat felette.”* Az iszlám tehát harcol, így Allah szavai az égbe emelkedhetnek, míg mások a földi hívságokért és alantas, pokoli célokért küzdenek.

Egy fontos kérdés: Hogyan élhet egy muszlim kém az ellenség között, ha megtartja a hit külső jegyeit? Hogyan teljesítheti Allah iránti kötelességét úgy, hogy eközben nem tűnik a hit követőjének?

Az öltözködéssel és a hithű megjelenéssel kapcsolatban Ibn Taimia (iszlám vallási tudós)– Allah áldja és óvja meg – a következőket mondta: *„Ha egy muszlim harcban vesz részt vagy istentelen területen él, nem kell, hogy megjelenése eltérjen a körülötte lévőkétől. Ez esetben hasznosabb az ellenség képét magunkra öltetni, feltéve, ha tevékenységünk az ellenségnek szóló prédikációval vallási előnyökhöz juttat, esetleg megismerjük titkaikat, informáljuk muszlim társainkat, megóvjuk világunkat vagy más, hasonlóan nemes célokat érünk el.”*

A többistenhit követőihez való hasonulás elengedhetetlen, még akkor is, ha közben olyan eszközöket alkalmazunk, amelyek használata egy muszlim hívőnek egyéb körülmények között tilos. Ami a külső szemlélő által jól látható kötelezettségeinket – így például a koplalást vagy az imádkozást – illeti: bármilyen mentséget felhozhatunk, amellyel kimenthetjük magunkat attól, hogy a hitetlenekkel kelljen étkeznünk; másrészt kombinálni lehet a déli és délutáni, valamint az esti és alkonyi imákat (Al-Bakhari „Al-Manhaj Al-Haraki Lissira Al-Nabawiya” c.könyvéből). Mindez azon a tényen alapul, hogy a próféta – Allah áldja és óvja meg – az imák ilyen kombinációját aggodalom nélkül alkalmazta Medinában. Bár a tudósok nem fogadják el e hagyományt, mégis megengedhető, hogy a kém kombinálja az imákat. Itt megjegyzendő azonban, hogy törvénytelen dolgokat tenni – így bort inni és paráználkodni – tilos. E szabály alól nincs felmentés. (Eredeti forrás: „Al-Morabitoun” magazin, 6. sz.)

Útmutató túsok bántalmazásához és meggyilkolásához

A vallási tudósok engedik a bántalmazást, alapként használva azt a hagyományt, amelyet Thabit Ibn Ans (a próféta egyik követője és társa) szavai idéznek fel: Allah prófétájának – Allah áldja és óvja meg – tanácsra volt szüksége, amikor értesült Abou Soufian érkezéséről. Saad Ibn Ibada így fordult hozzá: *”Szükséged van ránk, ó Allah prófétája? Ha azt parancsolod, hogy igázzuk le őket, megteszük. Ha azt akarod, hogy verjük meg őket és üldözzük az Al-Ghimad tavakig, megteszük.”* A próféta – Allah áldja és óvja meg – az embereiért kiáltott, akik szavaira elindultak a Badr felé, ahol vízhordó tevékből álló karavánnal találkoztak. A karavánt terelő emberek között volt egy fiatal néger rabszolga, aki az Al-Hajjaj klánhoz tartozott és túsokként tartottak fogva. Amikor a próféta társai – Allah áldja és óvja meg őket – Abou Soufian-ról kérdezték, először így válaszolt: *„Nem tudok semmit Abou Soufian-ról, de annál többet Abou Jahl-ról, Atba-ról, Sheiba-ról és Omayya Ibn Khalaf-ról.”* Miután azonban elkezdtek ütni, a véleménye is megváltozott: *„Rendben, elmondok mindent! Azt tudom Abou Soufian-ról, hogy...”* Az eközben imádkozó próféta – Allah áldja és óvja meg – a következőket fűzte hozzá: *„Üssétek, ha az igazat mondja, de engedjétek szabadon, ha hazudik. Ez a tús halála!”*

E hagyomány felhatalmazást ad a túsok vallatására, annak érdekében, hogy információhoz jussunk. Nyugodtan lehet ütni a hitetleneket, amíg el nem

árulják titkaikat. Az iszlám tudósok felhatalmaztak minket a tús megölésére is, amennyiben visszatart bármilyen információt. A gyilkosság továbbá azért is előnyös számunkra, mert a szabadon engedett tús nem tudja népét tájékoztatni a muszlim rendszer állapotáról, létszámáról és titkairól.

A Honein ütközet során egy kém információt szerzett a muszlim erők gyenge pontjairól és elmenekült. A próféta – Allah áldja és óvja meg – engedélyt adott vérenek kiontására és így szólt: „*Menjetek és öljétek meg!*” Salma Ibn Al-Akwaa követte a kémet, elfogta és kivégezte.

A tudósok arra is áldásukat adták, hogy a túsokat elcseréljük pénzért, szolgáltatásokért, szakértelemért, az ellenséges erők titkaiért és terveirért. A Badr melletti küzdelem után a próféta – Allah áldja és óvja meg – kegyet gyakorolt néhány tús – így a költő, Abou Izza – felett, és többségüket pénzre cserélte, a többieket pedig szabadon engedte azzal a feltétellel, hogy szakértelmüket a muszlim közösségnek felajánlják, és bizonyos szolgáltatásokat nyújtanak. (Eredeti forrás: Abdullah Ali Al-Salama „Katonai kémkedés az iszlámban” című könyve, 253-258. oldal)

Az információ fontossága:

1. Alapul véve az ellenség lehetőségeiről és terveiről megszerzett információkat, a szervezet parancsnoksága jól előkészített és a biztonságot garantáló akcióterveket tud készíteni.

2. Az ellenség szándékaival kapcsolatos információk lehetőséget adnak arra, hogy a parancsnokok időben értesüljenek a tervezett lépésekről, és megfelelően felkészüljenek az ellenséges mozdulatok megfiúsítására.

3. A megszerzett információ nagy segítséget nyújt az ellenség képességeinek és gyenge oldalainak feltérképezésére.

4. A felderített információ a leghatékonyabb támasz a szemben álló erők mozgásának felmérésére.

Az információval szemben támasztott követelmények:

- legyen aktuális;
- legyen megbízható;
- jelezze előre az eseményeket;
- garantálja a biztonságot;
- legyen bizonyítható.

Mahmoud Sheet Khattab tábornok szavait idézve: „*Az ellenség felett aratott győzelem alapja, hogy a győzedelmeskedni akaró nemzet gondosan ismerje meg ellenségét és a csata helyszínét. Aki ismeretlen ellenség ellen harcol, nem nyerhet soha, hiszen egy sikert garantáló katonai tervnek az ellenségről szerzett egyértelmű és megbízható információkon kell alapulnia.*

Vakon küzd és menthetetlenül elbukik az a parancsnok, aki nem ismeri a szemben álló fél erejét (létszámát és eszközeit)."

Az információ forrásai

Az a szervezet, amely az iszlám zászlaját magasan és büszkén szeretné lengetni, annyi információt gyűjtsön ellenségéről, amennyit csak lehetséges. Ehhez kétfajta forrást használhat fel:

Nyílt források

Kerülve az illegális eszközök használatát, csak nyilvános forrásokból az ellenségről az információk legalább 80 %-a megszerzhető. Az arány természetesen változhat, figyelembe véve azt, hogy az adott ország kormánypolitikája milyen mértékben engedi a sajtó cenzúráját. Az információk megszerzhetők újságokból, magazinokból, könyvekből, időszak kiadványokból, hivatalos publikációkból, közvetítésekből, de figyelmet kell fordítani az átlagember véleményére és megjegyzéseire, valamint a közszájon forgó viccekre is.

Truman, az Egyesült Államok elnökeként, az alábbi nyilatkozatot tette: *„...a sajtó lehetőséget ad Amerika ellenségeinek arra, hogy olyan, a terveinket és szervezeteinket érintő információk birtokába juthassanak, amelyeket hivatalosan nem hoztunk nyilvánosságra.”* 1954-ben, Allan Dulles, a CIA igazgatója a következőket mondta: *„Bármilyen árat megfizetnék a Szovjetunióval kapcsolatos információkért, még akkor is, ha azok csak olyan csekély mértékűek lennének, amelyeket a szovjetek akár az amerikai lapok olvasásával is megszerzhetnek.”*

Egy átlagos ember is képes nyílt forrásból származó adatokat gyűjteni, nem téve mást, csak figyelni az ellenség által a tömegtájékoztatáson keresztül (újságok, magazinok, televízió, rádió...) nyilvánosságra hozott információkat. Az ilyen testvér semmilyen veszélynek nincsen kitéve, és mi sem tekintjük őt kémnek, hiszen nem tesz erőfeszítéseket annak érdekében, hogy nem publikált vagy minősített információkhoz jusson.

Titkos források

Az információk mintegy 20 %-a szerzhető meg leplezett források felhasználásával, amely kategóriába az alábbi elemek tartozhatnak:

- beszerzett személyek, akik lehetnek önkéntesek, vagy olyanok, akik valamely más okból nyújtanak segítséget;
- megfigyelés;
- fényképezés;
- vallatás;
- eltulajdonított, vagy beszerzett személytől kapott dokumentumok;
- kábítószer használata;
- kémkedés.

Információszerzés nyílt módszerek alkalmazásával

Újságok, magazinok, hivatalos- és pártpublikációk

Az ellenséggel kapcsolatos információk megszerzésének egyik eszköze lehet a magazinok, publikációk, időszaki kiadványok és hivatalos anyagok figyelemmel kísérése. Ezek útján képet kaphatunk kiemelt kormányzati eseményekről, hírekről, találkozókra, elnöki utazásokról, miniszterek és parancsnokok útjairól. *Információértéke lehet az alábbiaknak:*

- Fontosabb kormánytagok, rendőrségi és titkosszolgálati vezetők neve és fényképük.
- A nyilvánosságra hozott találkozók és megbeszélések eredményei.
- Az elkövetkezendő időszakra tervezett találkozók.
- Az ellenség jelenlegi és jövőbeni képességeiről szóló, különböző projektekhez köthető fényképek, stratégiai oldalak, vezetői találkozók publikált eredményei.
- A jelenlegi és jövőbe mutató diplomáciai tervekkel kapcsolatos információk.
- Kiadó apartmanokról, vagy feltöltetlen beosztásokról szóló hirdetések.
- Merénylethez, emberrabláshoz vagy egy kormány megdöntéséhez eszközként alkalmazható használt- és új gépkocsik hirdetései.
- Az ellenség véleménye az iszlámmal kapcsolatos aktuális kérdésekről.

Rádió és televízió

A katonai szervezet az elektronikus média eszközeit felhasználhatja folyamatos, éjjel-nappali információ-gyűjtésre, melynek jelentősége a következőkben áll:

- Az audio-vizuális információk segítenek a szervezet jelenlegi és jövőbeni terveinek kidolgozásában.
- Az interjúk támaszt nyújtanak a kormánypolitika és az általános irányelvek megértésében.
- Lehetővé teszi a vezető beosztásban lévő személyek azonosítását.
- Megismerhetők a diplomácia főbb irányai, és az aktuális kérdésekről alkotott álláspontok.
- A nyílt rendezvények közvetítése során lehetőség nyílik a fontosabb kormányzati objektumok belső tereinek megfigyelésére.

* * *

A következő számban az alábbi fejezetek kerülnek közlésre:

12. Információszerzés konspirált módszerek alkalmazásával

Minősített számba:

13. Titkosírás és kódolási metódusok használata

14. Lőfegyverekkel végrehajtott emberrablások és merényletek módszerei

15. Robbanóanyagok

16. Gyilkosságok végrehajtása mérgek, illetve szűrő- és vágófegyverek felhasználásával
17. Kihallgatás és nyomozás
18. Börtönök és fogolytáborok

Irodalomjegyzék:

<http://www.thesmokinggun.com/archive/jihadmanual.html>
<http://www.usdoj.gov/ag/trainingmanual.htm>
<http://www.fas.org/irp/world/para/manualpart1.html>
<http://www.cvni.net/radio/nsnl/nsnl45aq.html>
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/network/alqaeda/manual.html>
<http://www.blackwaterusa.com/btw2004/articles/0126al.html>
http://www.totse.com/en/politics/terrorists_and_freedom_fighters/161710.html
<http://www.bad-seed.org/dwelling/2002/01/al-qaeda-training-manual/>

TÖRÖK ERVIN

A BIOTERRORIZMUS, MINT BIZTONSÁGPOLITIKAI KOCKÁZAT

*1985-ig a világ összes biológia-fegyvertárája nagyjából ugyanazt az utat járta: **ellenség ezreit elpusztítani képes** kórokozók és toxinvegyületeket gyártott, valamint az ezek célba juttatására használt hordozórakéták vagy nagy teljesítményű spay-szerű rendszereket állított hadrendbe.*

*Nemzetközi adatok szerint jelenleg a következő államok birtokolnak – ellenőrizhetetlen mennyiségű - biológia fegyvereket: **Irán, Szíria, Líbia, Kína, Észak-Korea, Oroszország, Izrael, Tajvan**, valamint nagy valószínűséggel **Szudán, India, Pakisztán és Kazahsztán**. Látható, a lista nincs különösebb tekintettel földrajzi a politikai elhelyezkedésre, s hogy a helyzet még bonyolultabb legyen, szélsőséges fegyveres csoportok szintén dolgoznak biológiai fegyverek kifejlesztésén, illetve vásárlási szándékkal tapogatóznak.*

Komoly veszélyt jelent, hogy a biológia az utóbbi évtizedekben olyan rohamléptekkel fejlődött, mint a fizika a '40-'50-es években. Ami a '80-as években elképzelhetetlen volt, az mind megvalósult az ezredfordulóra. A kilencvenes évek végére a genetikai kutatások és a kutatók diktálták a tempót. Nem volt többé nagy kunszt az ebolának és a hasonló vírusoknak a genetikai felépítését és a működését kiismerni. A fejlemények hatására a

nyugati hadseregek is egyre komolyabban kezdtek a biológiai fegyverek elleni védelemmel foglalkozni. Elkezdtek rendszeresen oltani a katonákat, antibiotikumokat és egyéb ellenszereket halmoztak fel, vegyivédelmi ruhákat és gázálcokat vásároltak nagy mennyiségben.

*A probléma és a fenyegetés azonban – szakemberek szerint is – **halálosan komoly**. Gyakorlatilag **máig sincs általános** terv a háborús övezeteken kívüli civilek megóvására, vagy ami a jelen helyzetben még valószínűbb, egy védtelen és felkészületlen közösség megmentésére egy bioterrorista támadás esetén. Jó példa erre a fekete himlő esete. Míg korábban a nyugati társadalmak lakossága oltva volt a betegség ellen, mára gyakorlatilag teljesen védtelenné vált. Másfajta terrorcselekményekhez hasonlóan a bioterrorizmusnak is jellegzetessége, hogy a bűnös esemény meglepetésszerűen következik be. A célba vett lakosságcsoport tehát **nem képes védekezni ellene**, nem tehet semmit a megelőzése végett. Beavatkozásra **csak a tünetek megjelenése és a kórokozó azonosítása után van mód**, s ilyenkor már minden késő lehet. A vírusok ellen ugyanis nincsenek hatékony gyógyszerek (nem véletlenül annyira rettegett például az ebola-vírus), s az utólagos vakcinálás (már amennyiben a kórokozó ellen készül oltóanyag) is **hatástalan**.*

*Látható, hogy a bioterrorizmus miért jelent egyre fokozódó veszélyt. Pontosan e miatt – az elmúlt év elején – e veszélyek **részletes bemutatása és a figyelem felkeltése** érdekében adtam egy átfogó, helyzetértékelő képet a Szakmai Szemlében a bioterrorizmusról. Török Ervin „A bioterrorizmus, mint kockázati tényező” című írását azért tartom figyelmet érdemelőnek, mert a szerző egy másik oldalról, a biológia harcanyagok bevetési lehetőségeinek és azok korlátainak részletes bemutatásával közelíti meg a kérdéskört.*

Szaniszló József

Biológiai fegyverek

A biológiai fegyver nem hagyományos, úgynevezett tömegpusztító fegyverek hármass csoportjába tartozó atom-, biológiai- és vegyi fegyverek (ABC) egyike, amely az emberi, állati, növényi szervezetek és anyagok megbetegítésére, károsítására, vagy elpusztítására szolgál, élő kórokozók, alkotórészeik vagy az anyagcseretermékeik, mint biológiai harcanyagok felhasználásával.¹

A biológiai fegyver két részből áll: *biológiai harcanyagból*, ami a biológiai ágensből (hatóanyag) és különféle adalék, kísérő, állagstabilizáló, valamint szennyező anyagokból tevődik össze; valamint *biológiai harceszközből*, amely a hatóanyag felhasználásának technikai hátterét jelenti és a hatást kiváltó töltet célba juttatását szolgálja, úgymint hordozó eszközök, irányító és vezérlő rendszerek..

Ma 17 országban folynak biztosan vagy nagy valószínűséggel biológiai fegyverkutatások annak ellenére, hogy 1972-ben 140 állam írta alá a Biológiai és Vegyi Fegyverekről Szóló Egyezményt. Ilyen például Észak- ill. Dél-Korea, Bulgária, Irán, Egyiptom, Izrael, Vietnam, Laosz, Kuba, Tajvan, Kína, Dél-Afrikai Köztársaság, Líbia, Szíria.² Más szakértők szerint Irán, Izrael, Észak-Korea, Kína, Líbia, Szíria és Tajvan szerepel a lehetséges biológiai fegyver fejlesztők listáján.³ A biológiai fegyvert birtokló országok nagy része aláírta ezt az egyezményt. A tömegpusztító fegyverrel rendelkező országok szinte biztosan erődemonstráció és elrettentés céljából tartják arzenáljukban ezeket a veszélyes eszközöket, elenyésző az esélye, hogy alkalmazzák őket. *Ez a terrorszervezetekről – amennyiben rendelkeznek biológiai fegyverekkel – nem mondható el.*

A bipólusú világrend felbomlásával és Oroszország katonai, gazdasági összeomlásával a különböző szélsőséges államok és terrorszervezetek számára elérhetővé vált mind a technika, mind a szakmai tudás. A Szovjetunió felbomlása és a biológiai fegyvergyártó program leállása után több száz szakember maradt munka nélkül, és a meggyengült állami hatalom sem tudta szavatolni, hogy az elkészült és raktáron lévő halálos fiolák ne kerüljenek illetéktelen kezekbe. Nem csak az illegális nukleáris piac, hanem a biológiai- és vegyi fegyver kereskedelem is virágzásnak indult. Például a kilencvenes évek második felétől egy Bioeffekt Kft. nevű cég tularémiát árult ellenőrizetlen vásárlóknak is. A cég vezetője Nyikolaj Kiszlicskin, az egykori szovjet biológiai fegyverprogram egyik vezető tudósa.⁴

A különböző kórokozók biológiai fegyverként történő alkalmazásának különböző szempontjai és szigorú kritériumai vannak. Évtizedes kutatások és kísérletek eredményeként fejlesztettek ki - főleg az egykori Szovjetunióban - baktériumokból és vírusokból biológiai fegyvereket. A kórokozóknak ellen kellett állniuk a klimatikus körülményeknek és a létező ellenszereknek úgy, hogy fertőzőképességük és patogenitásuk nem gyengül. A stratégiai szempontból meghatározott célokhoz más-más kórokozót rendeltek. Tehát, ha a támadás célja a katonai és polgári élőerők pusztítása volt, akkor halálos kórokozó bevetését irányozták elő. Amennyiben csak a harcképesség csökkentése, akkor olyan betegséget idéztek elő, amely harcképtelenné teszi a katonákat és kezelésük hosszantartó, de nem halálos kimenetelű. Amennyiben a célország gazdasági, mezőgazdasági potenciáját kívánták rombolni, olyan anyagokat alkalmaztak, amelyek a termesztett növényeket és az állatállományt pusztítja. Olyan rakétákat, bombákat és robotrepülőket fejlesztettek ki, amelyek alkalmasak voltak a kórokozók célba juttatására úgy, hogy a harcanyag nagy része ne semmisüljön meg a hordozóeszköz becsapódásakor.

A katonai alkalmazásnál részben egyszerűbb a biológiai harcanyagok terrorszervezetek általi lehetséges használata. A terroristák céljai és lehetőségei különböznek a hadsereg által megfogalmazott katonai célkitűzésektől. A szélső-

séges szervezetek anyagi bázisai, fejlesztésre, beszerzésre szánható erőforrásai meg sem közelítik a nagyobb hadseregek költségvetését. Ennek ellenére nem szabad lebecsülni sem szellemi, szaktudásbeli, sem anyagi és logisztikai hátterüket, sem fanatizmusukat. A támadás célpontjai ma már nemcsak a katonai és rendvédelmi szervek vagy az államapparátus intézményei, hanem a polgári, úgynevezett "puha" célpontok. A támadás célja politikai, katonai vagy vallási célokon túlmenően szinte minden esetben a polgári lakosság megfélemlítése, a pánikkeltés.

Ahhoz, hogy meghatározhassuk egy esetleges támadás várható nagyságát és a lehetséges célpontok körét, a megfelelő hírszerzési adatokon elemzése és értékelése mellett, az elkövetők, a terroristák szempontjai szerint is kell gondolkodni. Ennek során számba kell venni, hogy rendelkeznek-e a terrorszervezetek biológiai fegyverrel, és ha igen, milyennel? Fel kell mérni a lehetséges támadás súlyosságát és kiterjedését, amely lehet csak kis csoportra korlátozódó, regionális vagy az adott ország egészét érintő. Fontos feltérképezni, hogyan lehet megelőzni, elhárítani és kezelni ezt a globális problémát, milyen eszközök rendszerek állnak rendelkezésre, illetve milyen hiányosságok tapasztalhatók. Ezekre a kérdésekre és problémákra próbálok a lehetőségekhez képest teljes választ adni.

1995-ben Bill Patrick bakteriológus – az USA biológiai fegyver programjának egykori vezetője – egy zártkörű, nemzetközi szemináriumon szakértők megdöbbenésére részletesen levezette, hogyan követhetne el egy terrorista baktériumtámadást a Világkereskedelmi Központ (WTC) ellen a lehető legegyszerűbb módon. Amerikai és orosz szakértők megállapították, hogy nem az a kérdés, hogy a terroristák rendelkeznek-e biológiai fegyverrel és bevetik-e ezeket, hanem, hogy mikor és hol teszik ezt meg. Gennagyij Onyiscsenkó, Oroszország tiszti főorvosa szerint: „*A terrorizmus manapság feljövőben lévő iparág, s egy vegyi vagy biológiai akció végrehajtásával kapcsolatban nem a lehetőség, hanem egyre inkább a mikor vetődik fel*”⁵.

A biológiai terrorizmus

A nemzetközi terrorizmus mint globális probléma a '60-as évek második felében jelent meg a világ színpadán. Az azóta eltelt évtizedekben államok, kormányok, szakemberek tucatjait foglalkoztatja a válasz, a megoldás keresése erre a világot veszélybe sodró jelenségre.

Az elmúlt harminc év terrorszervezeteit és eseményeit vizsgálva az utóbbi években gyökeres változást tapasztalhatunk. Mind ideológiai, mind anyagi és gazdasági szempontból, mind az alkalmazott eszközök és módszerek tekintetében követték a szélsőségesek az új időszak kihívásait és lehetőségeit. A terrorizmuselemző Bruce Hoffman szerint az általa 1968-ban megvizsgált 11 legfontosabb terrorszervezet közül egy sem volt vallás által motivált. 1995-re azonban

az 56 ismert aktív nemzetközi terrorista csoport közül 26 kifejezetten vallási vagy vallás által motivált volt. Ezek a csoportok vagy valamelyik nagyobb vallás szélsőséges irányzatát tették magukévá vagy valamilyen teljesen új hitrendszert vallanak.⁶

Számos ország politikai vezetése tesz intézkedéseket a terrorizmus elleni fellépés keretében egy lehetséges biológiai támadás elhárítására. Az Egyesült Államokban az 1995. március 20-án, az Aum Shinrikyo (A Legfőbb Igazság) szekta által a tokiói metróban végrehajtott terrortámadás után a kormány jelentősen nagyobb figyelmet fordított a terrorizmusra, beleértve a vegyi- és biológiai fegyver lehetséges bevetését. Az amerikaiaknak azelőtt is voltak részadataik a különböző államokban fejlesztett és tárolt biológiai fegyverarzenálról. Amikor azonban 1992 októberében Ken Alibek beszámolt az addig nem ismert kutatási részletekről és méretekről, mindenki előtt világossá vált, hogy az oroszok a genetikai és biológiai kutatások terén mindenkinél előbbre járnak és félelmetes arzenált halmoztak fel ezekből a tömegpusztító fegyverekből. A Bill Patrick és Ken Alibek adatai alapján készített 2. táblázatban látható az USA és a Szovjetunió (Oroszország) – biológiai fegyvernek alkalmas – hatóanyag-gyártási kapacitása. Ez csak két biológiai fegyver fejlesztő és gyártó ország termelése. Elképzelhető, milyen adatsorokat kapnánk, ha sorra vennénk a többi, ilyen jellegű tevékenységet folytató állam adatait is.

Száraz hatóanyag termelésének összehasonlítása (tonna/év)

	Egyesült Államok	Szovjetunió
Staphylococcus Enterotoxin-B	1.9	0
Francisella tularensis (Tularémia)	1.6	1500
Coxiella burnetti (Q-láz)	1,1	0
Bacillus antracis (Lépfene)	0.9	4500
Venezuelai Lóagyvelő-gyulladás	0.8	150
Botulinum toxin	0.2	0
Yersinia Pestis	0	1500
Himlővírus	0	100
Actinobacillus mallei (Takonykór)	0	2000
Marburg vírus	0	250

1. táblázat: Judith Miller - Stephen Engelberg - William Broad: Baktériumháború 293. oldal

Az Amerikai Egyesült Államok volt az első, amely a hidegháború óta szembekerült a biológiai terrorizmus elleni kihívással. 1984. szeptember 9-én, az oregoni Saint Maryben a Rajneesh szekta vezetője és tagjai, hogy letörjék a város lakosságának ellenállását terjeszkedési törekvéseivel szemben, Salmonella typhimurium baktériummal fertőzte meg a városka tíz éttermének salátabárjait. 751-en betegedtek meg, de csodával határos módon nem voltak halálos áldozatok. A nyomozás során kiderült, hogy a szekta többek között a hastífusz, tula-

rémia és a vérhas kórokozóit is beszerezte. A HIV-vírus tömeges alkalmazásán is dolgoztak, de ehhez nem volt megfelelő laborfelszerelésük. A támadás ugyan csak félsiker volt, azonban az amerikai hatóságok levonták a következtetéseket és bevonták a biológiai hatóanyaggal elkövetett támadásokat a biztonságpolitikai kockázatok körébe.

1995. március 20-án reggel a tokiói metróban az Aum Shinrikyo szekta tagjai szaringázt tartalmazó csomagok elhelyezésével mérgezett meg több ezer embert. A támadás következtében húsz ember életét veszítette, negyvenen súlyosan, több mint ezren pedig könnyebben megsérültek. A szektát egy félig vak japán guru, Shoko Ashara alapította az 1980-as évek végén, aki egy vagyont keresett a meditációközpont-hálózatán. A magának természetfeletti erőt tulajdonító guru messiásnak képzelte magát, aki követőit biztonságba helyezheti a közlő világvége, elől. Az nemzetközi hálózatot kiépítő Aum Shinrikyo vagyona 1995-re meghaladta az 1 milliárd dollárt. Világszerte hat országból ötvenezer – köztük harmincezer orosz állampolgár – tagja volt. Az eset utáni nyomozás megállapította, hogy a bevetett szaringázt a szekta „egészségügyi és népjóléti minisztere”, Endo Szeicsi állította elő, aki kémiai és mikrobiológiai egyetemi továbbképző tanfolyamokat végzett. A csoport azonban nem elégedett meg az idegbénító gázzal, korszerű laboratóriumokat hoztak létre, s megkíséreltek fegyvert készíteni anthraxból, botulinból és Q-lázból. A vizsgálat feltárta, hogy a szekta már 1990 és 1993 között öt alkalommal próbáltak botulin-, illetve négy alkalommal anthraxspórákat a légtérbe juttatni. Első kísérletük szarin felhasználására egy nyugat-ausztráliai farm birkáin történt. A sikeres próbát követően egy rivális szekta tagjait akarták megmérgezni egy teherautóra helyezett permetezővel, de az eszköz felmondta a szolgálatot. 1993-ban egy, az Aum Shinrikyo tulajdonában lévő nyolcvanemeletes belvárosi, Kamito épület tetejéről anthraxot permeteztek a levegőbe, de a helytelen alkalmazás következtében a fertőzés nem sikerült. 1994-ben ideggázt permeteztek szét egy Macumoto nevű hegyi faluban, aminek következtében hét ember meghalt, kétszázan pedig megbetegedtek. A hatóságok egyáltalán nem gyanakodtak merényletre, csak a tokiói merénylet után derült fény az esetre. A házkutatások során botulinusz, anthrax és szarin mellett tizenötezer ember elpusztításához elég VX-gázt is találtak.

A naponta ötmillió utast szállító tokiói metróban nagyobb katasztrófa is történhetett volna, ha az akció tökéletesen sikerült volna. A csomagokba rejtett szarinnal töltött zacskókat egy esernyő hegyesre kifaragott végével kiszurkálva „aktivizálták” és szerencsére a szarin gáz gyenge minősége és csekély mennyisége pedig megakadályozta a nagyobb mérgező hatást. Az Aum Shinrikyo merénylet mégis számos érdekes részletre és tanulságra hívta fel a figyelmet. A kudarcok ellenére az eset azt bizonyítja, hogy egy adott szervezet a kormány tudta, közreműködése nélkül is képes egy ilyen jellegű akció végrehajtására. Nyilvánvalóvá vált, hogy milyen könnyen lehet a hatóságok és a nyilvánosság előtt titokban biológiai és vegyi kísérletet folytatni bárhol a világon.

Az USA Kongresszusa 1996 elején megszigorította a tudósok és orvoskutatók, kórokozókat eladó laboratóriumok és cégek ellenőrzését. Miután az előző évben Ohióban Larry Wayne Harris mintegy háromszáz dollárért három fiola pestisbaktériumot vásárolt az Amerikai Típusörzs Gyűjteménytől, hogy saját gyártású pestisbombát vessen be Irak ellen. A megrendelés feladásakor annak a tudományos cégnek állami laboratóriumi engedélyszámát használta, amelynél mikrobiológusként alkalmazásban állt. Lebukása után a hatályos törvények értelmében csak egyszeri postai csalásért ítélték el. Az esetet követő szigorítás után mintegy kétszáz baktériumgyűjteménnyel rendelkező amerikai laboratóriumnak kellett regisztráltatnia és alávetnie magát a szövetségi ellenőrzésnek.

A Szovjetunió és a kétpólusú világrend felbomlásával gyökeresen megváltozott a terrorszervezetek helyzete. Elvesztették a hidegháború alatt az USA és a szovjet blokk részéről élvezett háttértámogatást. Az erősödő globalizációs folyamat, valamint az arab országok nyugat felé nyitása megfosztotta őket jelentős állami támogatásuk nagy részétől. Ebben a helyzetben az amerikai politikai és gazdasági terjeszkedés szülte gyűlölet és a palesztinkérdésben az Izrael felé megnyilvánuló amerikai támogatás első számú ellenségévé tette az USA-t. Az iszlám terrorizmus célja már nem csak Izrael elűzése lett a palesztin területekről, hanem az amerikai csapatok elűzése a Közép-Keletről; bosszút állni a muzulmánok ellen elkövetett amerikai támadások ellen. A „fegyveres harc” is új elv és új eszközök szerint zajlik. A terroristák számára elfogadottá és rendszeressé vált a civil lakosság elleni korlátlan támadás. A támadások eszköztára és metodikája kiegészült az öngyilkos merénylőkkel, azokkal a végsőkig fanatizált emberekkel, akik elvakultan hisznek cselekedetük igazában, és mártírhalálnak tekintik öngyilkosságukat például egy forgalmas metrószerelvényen. A 2001. szeptember 11-én végrehajtott öngyilkos támadások valóban mérföldkövet jelentenek abból a szempontból, hogy a cél nemcsak az USA gazdasági és katonai hatalmát szimbolizáló épületek elpusztítása volt, hanem a lehető legtöbb civil meggyilkolása. Az alkalmazott módszer pedig a terrorizmus által használt két „megszokott” támadási mód ötvözete volt: a gépeltérítés és az öngyilkos robbantásos merénylet. Azonban nem csak a bombaként használt repülőgépek jelentik az egyetlen újszerű fenyegetést. Az információs társadalom – amelyben minden szakértelem és a legújabb tudományos eredmények is szabadon elérhetők – és az egypólusú világrend, a káosz felé sodródó, katonai hatalomként meggyengült Oroszország új, eddig a terrorszervezetek számára nehezen hozzáférhető eszközt és szaktudást tett elérhetővé, az addig szigorúan állami monopóliumként kezelt biológiai, vegyi és nukleáris fegyvereket. Az Oszama bin Laden nevével fémjelzett al-Kaida terrorhálózat az eddigi hírszerzési adatok alapján valószínűleg rendelkezik vegyi vagy biológiai fegyverrel. A biológiai támadás kérdése már nem csak elméleti problémaként jelentkezett, mihelyt az Egyesült Államokban néhány nappal a 2001. szeptember 11-i támadások után kiderült, hogy korábban több későbbi géprabló is afelől érdeklődött, hol vásárolhatna permetezőberendezést.

Oszama bin Laden nyíltan bejelentette, hogy „vallási kötelességének” tekinti a tömegpusztító fegyverek beszerzését.

2002. március 22-én az amerikai csapatok az afganisztáni Kandahar közelében találtak egy félkész állapotban lévő, elhagyott laboratóriumot, ahol a hálózat tagjai biológiai harcanyagot kívántak tenyészteni. Ez azért is érdekes momentum, mert amennyiben már meglévő kórokozót akartak szaporítani, lehetséges, hogy támadásra alkalmas törzs van a birtokukban.

2002. augusztusában a CNN bemutatót egy felvételt, ami terroristák által ciángázzal végzett állatkísérleteket rögzített.

2003. március 1-én Khalid Shaikh Mohammed elfogásakor az al-Kaida műveletek első számú tervezőjénél dokumentumokat és komputer merevlemezeket találtak. Ezekből kiderült, hogy a hálózat beszervezett egy pakisztáni mikrobiológust, botulintoxin gyártásához szükséges berendezéseket szerzett be, valamint gyakorlatban is alkalmazható terveik voltak anthrax előállítására.

A montereyi Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Tömegpusztító Fegyverek Elterjedését Megakadályozó Tanulmányok Központja által gyűjtött adatokból kiderült, hogy 1976 óta világszerte 285 incidens fordult elő, amelyben terroristák biológiai fegyvereket vetettek be. Ezen esetek 44 %-ában senki sem halt vagy sebesült meg súlyosan; 76 %-ukban öt vagy ennél kevesebb ember sérült meg. A támadók részéről elkönnyvelhetett sikertelenség okai vagy a gyenge minőségű hatóanyagban vagy a helytelen felhasználásban keresendők.⁷

A XX. század terrorista akciói megoszlása az esemény jellege szerint

Ágens	Estek száma / Riasztás		
	1909-1999	2000	2001
Biológiai	95	26 / 22	607 / 600
Vegyí	65	24 / 0	12 / 1
Nukleáris	5	2 / 0	4 / 2
Radiológiai	5	17 / 3	2 / 0
Kombinált	0	0 / 0	3 / 0
Ismeretlen	5	4 / 0	0 / 0

2. táblázat: Monterey Report 1,2,3 1999/2003

A biológiai harcanyagok felhasználása természetesen nemcsak a közvetlenül lakossággal szembeni felhasználásban merülhet ki. A terroristák alkalmazhatnak az ország állatállományát fertőző, vagy a haszonnövényeket elpusztító kórokozót is bevethetnek. Mindkettő hatása az adott térség gazdaságának jelentős gyengüléséhez, vagy akár a teljes összeomláshoz vezethet. A bekövetkezett terrortámadás és annak gazdasági következményei pedig a politikai vezetés iránti bizalmat ássák alá.

A biológiai harcanyagok (vírusok, baktériumok, toxinok)

A reguláris haderőkben természetesen gondos precizitással választották ki azokat a kórokozókat, amelyek a legnagyobb pusztítást végzik, és amelyek bevetése során a legnehezebb megfékezni a kialakult járványt. A biológiai arzenálban megtalálhatóak a természetben előforduló halált okozó baktériumok és vírusok, valamint olyan genetikailag kezelt kórokozók, amelyek a laboratóriumokban váltak gyilkos eszközökké.

Himlő

A fekete himlő (Variola Vera) heveny, ragályos betegség. A vírus csak embert fertőz és a betegség emberről emberre terjed. Védőoltásokkal olyan mértékben sikerült eradikálni a betegséget, hogy az utolsó, 1977-ben, Szomáliában utolsóként regisztrált esetek felszámolása után 1980. májusában a WHO bejelentette a himlő világméretű erodálását és felszólította a világ országait, hogy semmisítsék meg a birtokukban lévő himlővírus állományt. Ezt követően beszüntették a kötelező védőoltások alkalmazását. Az 1980 után születettek nem védettek a himlővel szemben.

Hivatalosan csak két helyen létezik azóta ez a veszélyes mikroorganizmus: az Amerikai Járványügyi Hatóság (CDC) atlantai központjában és Oroszországban, Kolcovóban a Víruskutató Intézetben.

A védőoltás időleges védelmet, a himlő kiállása egy életen át védettséget biztosít. Második himlő csak ritkán fordul elő.

A betegség az esetek 45-80 %-ában halálos kimenetelű.

A himlő a biológiai fegyver-programban jelentős szerepet kapott, mivel rendkívül fertőző, magas a betegek halálozási aránya és nem áll rendelkezésre hathatós gyógymód. Tekintettel arra, hogy már egy generáció nőtt fel védőoltás nélkül, potenciális támadóeszközként kell számon tartani. A CDC a himlőt „A” kategóriájú biológiai fegyver kórokozónak minősítette, a NATO biológiai harcanyag listáján szerepel.

Vírusos afrikai haemorrhagiás lázak

A vírusos haemorrhagiás lázak (HLV-k) olyan heveny vírus okozta fertőző betegségek, amelyeknek klinikai lefolyásában a vérzések és a láz a vezető tünetegyüttes. Ilyenek a Lassa-láz, a Marburg-vírus és az Ebola-vírus, stb. A három kórkép etiológiailag különbözik, de sok a közös vonatkozásuk klinikumuk tekintetében. *A halálozási arány igen magas, 60-80 %-os, gyógyulás esetén a lábadozás hosszú heteket vesz igénybe.*

A haemorrhagiás láz vírusait az USA-ban és az egykori Szovjetunióban is gyártották katonai célból. A vérzéses lázak különböző vírusainak természetes gócai találhatóak az amerikai kontinens és Eurázsia számos pontján. A CDC a HLV-eket „A” kategóriájú biológiai fegyver kórokozónak minősítette, a NATO biológiai harcanyag listáján szerepelnek.

Lépfene - Anthrax

A kórokozó világszerte előfordul, bár megjelenése Európában ritkább.

A biológiai fegyverárzenálban a lépfene mindig is kiemelt helyen szerepelt a spóravá alakult kórokozó ellenálló képessége, stabilitása és magas letalitási mutatója miatt. Az 1972-es, biológiai fegyverekről szóló egyezmény Szovjetunió által történt megsértése tényének nyilvánosságra kerülését egy, a lépfene gyártása során bekövetkezett esemény okozta. 1979 májusában ugyanis a szverdlovszki (ma Jekatyerinburg) üzemben baleset történt, aminek következtében 66 ember halt meg lépfene fertőzésben. A '80-as években a Szovjetunióban Ken Alibek professzor (eredeti nevén Dr. Kanatjan Alibekov) a biológiai fegyverfejlesztés – 1992-ben USA-ba emigrált – egyik szaktekintélye létrehozott egy olyan lépfene törzset, amelynél lényegesen kevesebb spóra volt szükséges a halálos fertőzés létrejöttéhez. Biológiai támadás esetén ideális körülmények között ebből a törzsből 100 kilogramm 3 millió ember megöléséhez elég. A különböző üzemekben ebből a kórokozóból napi 2 tonnát gyártottak. 1985-ben egy kazahsztáni telepen sikerült létrehozniuk egy, az addig ismert törzseknél háromszor erősebb lépfene kórokozót. Ebből az anthrax fegyverből 5 kg bevetésével 4 km²-nyi terület lakosságának legalább 50%-a fertőzhető meg. 1987-re 5000 tonna lépfenét állítottak elő a Szovjetunióban.⁸ A CDC az anthraxot „A” kategóriájú biológiai fegyver kórokozónak minősítette, a NATO biológiai harcanyag listáján szerepel.

Pestis

A pestis az emberiség történetének állandó kísérője az ókor óta, városokat, országrészeket pusztított ki. A második világháború alatt japán hadsereg vetette be Kínában. A WHO 1970-es adata szerint, ha egy 50 kg-os pestis aeroszolt tartalmazó bombát vetnének be egy 5 millió lakosú város ellen, kb. 150 000 ember betegedne meg tüdőpestisben, közülük mintegy 36 000 halálos kimenetelű lenne.⁹

A kezeletlen vagy későn kezelt esetekben a bubópestisnél 60 %, a tüdőpestisnél 100 % a betegek halálozási aránya.

Az egykori Szovjetunióban kifejlesztett multirezisztensebb pestis baktériumtörzsek ellen a jelenlegi antibiotikus kezelés hatékonysága jóval kisebb,

egy eseten hatástalan. Természetes fertőzés esetén csak a tüdőpestis kialakulása után terjed a baktérium a levegőben emberről emberre. Így az először kialakuló bubópestis gyorsan kiszűrhető és izolálható, ezáltal elkerülhetővé válik egy kiterjedt járvány. Azonban aeroszolos szórás esetén a fertőzöttek nagy részénél tüdőpestis alakul ki, aminek terjedését szinte lehetetlen megállítani. Az oroszok azonban Kirovban kifejlesztették a pestis egy tökéletesebb változatát, az úgynevezett „szuperpestist”, ami aeroszolos szórásra alkalmas. A Szovjetunió összeomlásáig évente 20 tonna pestist állítottak elő a kirovihoz hasonló laboratórium komplexumokban. A pestis tökéletes biológiai fegyvernek tekinthető. A CDC a pestist „A” kategóriájú biológiai fegyver kórokozónak minősítette, a NATO biológiai harcanyag listáján szerepel.

Takonykór

A takonykór az egypatájúak (ló, szamár, öszvér) ma már ritka fertőző betegsége, amelyet az ember is megkaphat.

Az idült alak egy bizonyos lappangó szak után újabb tályogok keletkezhetnek és az egész folyamat évekig is eltarthat, végleg meggyógyulhat vagy ismét hevennyé válva halált okozhat.

Az akut, gyors lefolyású esetek 90 % -a, az idült esetek 30-50 %-a halálos kimenetelű.

A takonykór tökéletesen alkalmas haszonállatok, illetve az emberek tömeges fertőzésére, biológiai fegyverként bevethető. A CDC a takonykórt „B” kategóriájú biológiai fegyver kórokozónak minősítette, a NATO biológiai harcanyag listáján szerepel.

Botulizmus

A Clostridium botulinum baktérium elsősorban a talajban található és hét különböző antigenitású (A-G típus) exotoxint termel. Az eddig ismert toxinok közül a legmérgezőbb. Biológiai hatásuk hasonló. Emberi ételmérgezésekben leggyakrabban az A, B és E típus szerepel. Az átlagos súlyú ember halálos adagja 0,12 mikrogramm tisztított toxin. A botulinumtoxin A típus 15000-szer mérgezőbb, mint a VX-gáz, és 100000-szer mérgezőbb a szarinnál. A botulizmusnak három klinikai formája ismert. A botulintoxin gátolja az idegingerület átvitelét, aminek következtében megbénulhatnak a légzőizmok és beállhat a halál.

Bejelentésköteles fertőző betegség. A CDC a botulizmust „A” kategóriájú biológiai fegyver kórokozónak minősítette, a NATO biológiai harcanyag listáján szerepel.

Biológiai harcanyagok bevetési lehetőségei és korlátai

Természetesen a kórozók alkalmazása a terrorizmus eszközeként nem egyszerű feladat.

Elsősorban megfelelő szakértelem szükséges a törzs előállításához és szaporításához. A legtöbb baktérium vagy vírus esetében technikai, asszisztensi szintű ismeretet igényel. A kórokozók egy részének előállításához és kezeléséhez egyetemi szintű mikrobiológiai tanulmányok elégségesek. A genetikai módosításokhoz és a különlegesen fejlesztett mikroorganizmusokhoz pedig komoly tudományos ismeretek és jól felszerelt laboratórium kell. A terroristák szemszögéből valamelyest leegyszerűsítik a dolgot a genetikai kutatási eredmények, szakértelem megvásárolhatósága és a már meglévő biológiai fegyverek illegális piaca.

A másik komoly tényező a technikai háttér. Ezekkel a veszélyes mikrobákkal legálisan csak jól felszerelt, a nemzetközi biztonsági előírásoknak is megfelelő laboratóriumban lehet biztonságos körülmények között dolgozni, azonban a terroristák valószínűleg nem fognak milliókért felszerelni egy labort, hanem egyszerűbb, „házi készítésű” fegyvert fognak alkalmazni.

A biológiai fegyvernek alkalmas kórokozók nagy része házi, „otthoni” körülmények között, középszintű ismertek birtokában is tenyészthető, támadásra alkalmassá tehető. Az anthrax baktérium például marhahúsban, húslevesben, a pestis legálisan vásárolható anyagokból előállított táptalajon tenyészthető. A megfelelő mennyiségű tenyészetet még lyophilizálni (fagyasztásos szárítás) lehet, hogy kivonva belőle a vizet, még hatékonyabbá váljon a kórokozó. Természetesen a házilag gyártott eszköz hatásfoka jóval gyengébb, mint a laboratóriumban tenyésztett mikrobáké, azonban szinte teljesen felderíthetetlen, miközben – ha csak korlátozott mértékben is – alkalmas tömeges fertőzésre. Kathleen C. Baileyt, a biológiai fegyverek nemzetközileg elismert szakértője szerint, amikor biológiai fegyverekről beszélünk, elsősorban a magányos gyilkosoktól és a terrorista szervezetektől kell tartani. „Úgy gondolom, ha egy cég biológiai fegyvert szeretne előállítani, nem igazán kell tartania attól, hogy bárki leleplezi. Mindenki olcsón beszerezheti ugyanis a biológiai ágensek gyártásához szükséges technikai felszereléseket. Ahhoz, hogy valaki számottevő mennyiségű biológiai fegyvert készítsen, csupán egy átlagos méretű szoba, egy kórházi vagy egyetemi laboratórium szükséges.” Véleménye szerint csak idő kérdése, hogy a terroristák egy nagyobb biológiai támadást intézzenek valamelyik nagyváros ellen.”¹⁰

A hírszerző és terrorelhárító szervek sokáig úgy gondolták, hogy egy fegyverként alkalmazható kórokozó tenyésztéséhez szükséges felszerelés beszerzése nem kerülheti el a figyelmüket.

A Pentagon 1998 végén egy olyan vállalkozásba fogott, aminek az volt a célja, hogy kiderítsék, képes-e valaki egy olyan, a kereskedelmi forgalomban kapható anyagokból, eszközökből álló üzem felépítésére, amely biológiai fegyvereket tudna előállítani. A projekt fedőneve „Bacchus” volt, a műveletre 1.6 millió dolláros dollárt irányoztak elő. A szakértők 1999-ben hetek alatt minden szükséges eszközt beszerettek, és 2000 nyarára felépítették, és üzembe helyezték a létesítményt. A létrehozott gyár több kórokozó tenyésztésére és biológiai fegyverré alakítására volt képes. A projekt bebizonyította, hogy egy megfelelő szakértelemmel rendelkező csoport feltűnés nélkül felépíthet egy biológiai fegyver gyártására alkalmas létesítményt.

A 2001 óta tartó mélyreható változások, és a terrorellenes törvénycsomagok életbelépése után ugyanez a kísérlet még mindig hasonló eredményt hoz, hiszen az alapanyagok számtalan olyan országból (Közép-Amerika, Afrika) beszerezhetők, ahová a nyugati vagy amerikai hírszerző szervek keze nem ér el, s ahol a politikai hatalom stabilitási és rendfenntartási problémákkal küzd.

A megfelelő kórokozó beszerzése vagy előállítása nem könnyű, de nem is megoldhatatlan feladat. Bizonyos betegségek előidézőit a világon szerte, természetes életterükön be lehet gyűjteni. Pestis baktérium például akár az amerikai Sziklás-hegységben vagy Ázsiában is megtalálható rágcsálókban. Anthrax baktérium számos döggútban megtalálható. A hírhedt vérzéses lázak kórokozóit begyűjthetők afrikai felbukkanási területükön. Még tovább lehetne sorolni a listát, azonban nem mindegyik, a természetben megtalálható vírus és baktérium alkalmazható fegyverként. Természetesen megfelelő szakértelem mellett ez a probléma is áthidalható.

A biológiai harcanyag alkalmazása több módszerrel történhet. Az elkövetők használhatnak aeroszolos permetezőrendszert. A mezőgazdaságban használt permetező szórófejet módosítás nélkül repülőgépre, helikopterre vagy akár kisteherautóra szerelve előidézhető a fertőzés. Megfelelő előkészítés mellett szinte teljesen észrevétlenül megbetegíthető a támadásra kiszemelt terület.

Előre megfertőzött aktivisták útján is terjeszthetik a terroristák a betegséget, akár előzetesen beoltva a betegség ellen, akár öngyilkos merénylőként alkalmazva. Az alkalmazásnak e módjai szinte teljesen konspirálttá és megállíthatatlanná teszi a terroristákat.

Élelmiszerek megfertőzése útján is előidézhető járvány. Az élelmiszerek közül legkönnyebben hozzáférhetőek azok, amelyeket csak kis mértékben dolgoznak fel, továbbá azok, amelyek olyan gyorsan kerülnek a fogyasztókhoz, hogy ellenőrzésükre kevés az idő. Ezek első csoportját a zöldség, gyümölcs, a tejtermékek képviselik. Ugyancsak fontosak járványügyi szempontból azok az élelmiszerek, melyek a kórokozók számára már normális körülmények között is

jó táptalajt jelentenek. Ilyenek a tojás, hal, húsfélék és ezek származékai. Fertőzés szempontjából leginkább a termelési folyamat vége vagy a csomagolás, elosztás előtti közvetlen fertőzés a legelképzelhetőbb. A tej esetében például pasztörözés utáni fertőzés már jelentős eredménnyel kecsegtethet. Gyümölcsök és zöldségek esetében a betakarítás vagy a szállítás során permetezéssel érhető el fertőzés. Hús és húskészítmények esetében szintén a raktározás vagy szállítás alatti kórokozó bejuttatás a legvalószínűbb. Az élelmiszerek szigorú ellenőrzése a termelési, feldolgozási folyamatok más szakaszában kizárja a sikeres fertőzést.

Természetesen, mint minden fegyvernek, a biológiai fegyvereknek is megvannak az alkalmazhatósági korlátai. Elsőként a meteorológiai tényezők, amik megszabják a hatásos alkalmazás feltételeit. Ezek elsősorban a nyílt, szabad területen történő támadásra vonatkoznak, légúton fertőző kórokozók esetén. Szinte minden vírus és baktérium érzékeny a napfényre, a közvetlen napsugárzás percek alatt megöli őket. Már a hidegháború alatt kialakultak a bevetés ilyen jellegű szabályai. Legmegfelelőbb az esti, szürkületi időszak vagy a felhős idő. De még így sem életképesek hosszú ideig a levegőben. Fontos tényező továbbá a szélirány és szélereőség. Ezek határozzák meg, hogy a fertőző aeroszol felhő milyen nagyságú területen okoz fertőzést. A túl erős szél olyan mértékben szétoszorhatja a koncentrátumot, hogy nem alakulhat ki nagy mérvű fertőzés, mivel nem kerül az ember szervezetébe kellő számú kórokozó. A nem megfelelő szélirány – nagyobb magasságból történő szórás esetén – pedig elterelheti a mikroorganizmusokat arról a területről, ahová a támadást tervezték. A magas hőmérséklet, a csapadék és a magas páratartalom szintén nem kedvez a kórokozóknak. Minél magasabb a páratartalom, a mikrobákra annál több vízpára tapad, és gyorsabbá válik a leülepedés. Szárazabb levegőben lényegesen tovább lebegnek a részecskék. Tehát a legideálisabb egy biológiai támadáshoz egy csapadék nélküli, alacsony páratartalmú, szélcsendes alkony vagy este.

Röviden szólva, szakértő kezekben, az időjárási és légköri viszonyokat tekintetbe véve a megfelelő biológiai harcanyag tökéletes eszköze lehet egy biológiai támadásnak.

A biológiai terrortámadás megelőzésének problematikája

Több biológiai fegyverszakértő és terrorelemző utalt már arra a megkerülhetetlen tényre, hogy igenis reális veszélyként kell kezelni egy lehetséges terrortámadást, amit biológiai ágenssel hajtanak végre. A nyugati hatalmak és az Egyesült Államok már a kilencvenes évek óta foglalkoznak ezzel a problémával.

Az első probléma már a megelőzés körében jelentkezik. A terrorszervezetekből nagyon kevés információ szivárog ki. Különösen igaz ez a konkrét akciókkal, támadásokkal kapcsolatban. Amennyiben a terroristák már rendelkeznek bevethető biológiai fegyverrel, azt a legféltebb kincsükként őrzik. A világ

hírszerző szervei és terrorellenes egységei súlyos kudarokat könyvelhettek el, amikor hosszú éveken át helytelenül ítélték meg az információszerzésben az emberi forrás szerepét. A kelletténél jobban támaszkodtak a kémrepülőgépekre és a műholdakra. Az amerikai és más, köztük európai hírszerző szolgálatok az iraki tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos fatális tévedését követően óvatosan fogalmazzák terrortámadások lehetőségének megítélésében. Megfelelően ellenőrzött, használható információk csak korlátozott mennyiségben állnak rendelkezésükre, szélsőséges csoportokba – különösen iszlám fanatikusok közé – beépített vagy beszervezett ügynökök csak kevesen vannak. A terrorista csoportok jelenlegi szervezeti felépítése viszont jelentősen csökkenti mind az emberen keresztül, mind a műszaki eszközökön keresztül nyerhető információk mennyiségét és minőségét. Míg korábban a terrorszervezetek világosan meghatározták a vezetőséget, merev struktúrát hoztak létre, addig sebezhetőek voltak ügynöki behatolás, tagok, vezetők árulása, letartóztatások útján. *Az utóbbi években egyre több terrorszervezet tért át valamilyen decentralizált struktúrára, amiben a kis „sejtek” önállóan tervezik és hajtják végre támadásaikat a legszükségyszerűbb felső kontroll mellett. Ezek a sejtek igen magas fokú művelési autonómiával rendelkeznek. Az ilyen sejteket igen nehéz felderíteni és abba ügynököt bejuttatni.* Ráadásul az ilyen kis csoportok hajlamosabbak a szélsőséges erőszakra. Szervezethez nem tartozó terroristák átmeneti jelleggel társulhatnak egymáshoz, néhány meghatározott feladat vagy támadás végrehajtásához. Minthogy ilyen esetekben a terroristáknak nincs hosszabb előéletük, nagyon nehéz a bűnüldözés számára előre felderíteni a résztvevőket és megakadályozni a végrehajtást. A terrorizmus már nincs szorosan egy országhoz vagy térséghez kötve. Egyre több csoportnak vannak már bázisai, aktivistái és célpontjai különböző országokban. A belső ellenőrzési mechanizmusok is szigorodtak. A leendő tagok kiválasztásában és ellenőrzésében a terrorszervezetek minden információgyűjtő eszközt alkalmaznak. A már aktív tagok pedig csak annyit tudnak, amennyi feladatuk végrehajtásához szükséges.

A terrorizmus hírcsatornái is megváltoztak. Napjaink információs világában a szervezetek áttértek a szinte követhetetlen és lenyomozhatatlan, személytelen internet alapú kommunikációra. A világháló ellenőrzése óriási, szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a titkosszolgálatokat.

Fontos információkat és időt biztosíthat a felderítésnek a legális gyógyszerészeti és biotechnológiai eszközök import- és exportellenőrzése. Hiszen azokkal az eszközökkel és technológiákkal, amelyekkel tudományos munkát, így vakcina-kutatásokat lehet végezni, ugyanilyen módon biológiai fegyver is előállítható.

A bioterrorizmussal kapcsolatos másik megelőző intézkedés lehet a veszélyes anyagokkal dolgozó kutatólaboratóriumok és tenyészetek biztonságának fokozása, mind technikai eszközökkel, mind az ott dolgozók biztonsági ellenőr-

zésével. Ma több mint 500 olyan laboratórium létezik, ahol nem megfelelő szabályozás mellett kereskednek olyan veszélyes kórokozókka, mint a pestis vagy az anthrax baktérium.

A kiemelt célpontot jelentő kormányépületeket biztonságosabbá teszik egy esetleges biológiai terrortámadással szemben, ha például a levegő beszívó nyílásokat olyan módon helyezik el, hogy azokat illetéktelenül ne lehessen megközelíteni, és megfelelő szűrőkkel látják el a levegőforgató berendezéseket.

A felderítés sikerét elősegítheti, ha például egy titkos behatolást végző egységet felkészítenek arra, hogy megállapítsák a helységben lévő hétköznapiak látszó használati tárgyakkól, hogy folyhat-e ott biológiai fegyver előállítás. Megfelelő kiképzés mellett ezt 100 %-os biztonsággal meg lehet állapítani. A helyiségben vett minták vizsgálatához és azonosításához természetesen már képzett mikrobiológus kell.

Röviden összefoglalva a sikeres felderítésben, illetőleg abban, hogy megakadályozhassunk egy esetleges támadást vagy felgöngyölíthessünk egy „sejtet”, a legfontosabb tényezők: a belső információk, a szükséges megelőző intézkedések megtétele és nem utolsósorban a szerencse.

Kiemelten veszélyeztetett objektumok, mint lehetséges célpontok

Vízellátó-, vízvezetékrendszer

Ma a fejlett országok lakosságának jelentős többségét kiépített vízvezetékrendszer látja el ivóvízzel. Ennek a rendszernek a regionális kiépítettsége jelentősen függ a helyi vízminőségtől. A jó minőségű ivóvíznyerő területeken többnyire kezelés nélkül kerül a víz a kiépített tározókba. Ahol a víz minősége nem felel meg az egészségügyi előírásoknak, ott vegyi, esetleg biológiai szűrőket vagy egyéb vízkezelő berendezéseket szereltek fel, amelyek kiszűrik az ivóvízből a szennyező vegyi anyagokat és kórokozókat. A nem tipikus mikrobák és vegyi anyagok kimutatásához speciális vizsgálatok szükségesek, amiket rendszerint abban az esetben végeznek el, ha rendellenességet észlelnek az ivóvízben. A már kiépített vízellátó rendszert, illetve az ivóvíz minőségét törvényben meghatározott időközönként ellenőrzik. Ezek az ellenőrzések a nagyvárosokban napi, a kisebb településeken heti-havi egyszeri vízmintavételt jelentenek. Az ellenőrzés sűrűsége függ a víznyerő terület minőségétől is. A mintákat saját akkreditált, vagy a kijelölt közegészségügyi laboratóriumban vizsgálják. A vegyi elemzés nagy részének eredménye órák alatt rendelkezésre áll, azonban a biológiai elemzés előzetes eredménye csak egy vagy két nap alatt várható. Azok a területek tehát, ahonnan jó minőségű ivóvíz nyerhető, az ellenőrző rendszer kiépítetlensége folytán nagyon sebezhetőek egy esetleges biológiai támadással szemben. Megfelelő mennyiségű kórokozót a vezetékbe jutás előtti utolsó táro-

zóba juttatva, illetve egy végpontra (bármely közművesített telken található) kötött szivattyú és tartály használatával tömeges fertőzés esetleg járvány idézhető elő. A hálózat nagyságától, illetve a rajta átfolyó víz mennyiségétől függően az érintett lakosok száma néhány száztól, több ezerig terjedhet. Minél fejlettebb, civilizációnk annál sérülékenyebb a környezeti hatásokkal és önmagunkkal, az emberrel szemben is. Paradox módon a jó vízminőségű területen élők a legveszélyeztetettebbek egy esetleges szándékos fertőzéssel szemben. Adalékul az ivóvíz megfertőzéséhez elegendő mérgező anyagok mennyiségéhez nézzünk néhány fertőzési lehetőséget a kevésbé veszélyesektől, az igazán mérgezőkig.

Tegyük fel, hogy víziváskor a legkisebb vízádag 100 milliliter. *S. anatum* tenyészetből, ami nem halálos, de hosszantartó, kellemetlen szalmonellás fertőzést idéz elő, 500 gramm elégséges egy 5 millió liter befogadóképességű vízgyűjtőmedence (egy nagyváros vízellátásához szükséges mennyiség) vízének olymértékű fertőzéséhez, hogy a fertőzésnek kitett személyek 50 %-ánál megbetegedést idézzen elő. Ez egy amerikai kísérlet eredményéből vonható le. Az *S. anatum* persze nem olyan patogén, mint az *S. typhi*, a hastífusz kórokozója, amelyből hasonló mennyiség szükséges. Még rögtönzött telepeken sem okozna nehézséget e mikrobákat kilogrammos mennyiségben termelni. Kb. 7 kg szárított, részben tisztított *Staphylococcus enterotoxin* 5 millió liter vízben elkeverve mérgezést okoz a vízből fogyasztók nagy többségénél. Megbetegedés – heves hányás – előidézésre 0.16 mg enterotoxin elég. Ugyanilyen mennyiségű vízben 5 kg-nál kisebb mennyiségű részben tisztított, szárított botulotoxin az érintett személyek 90 százalékánál botulizmust okoz. Hasonló módon fejezhető ki a *Sh. Shigae* – a dizentéria kórokozója – toxinjának mérgező hatása is.²² A számadatok genetikailag nem változtatott és az antibiotikumokkal szembeni rezisztencia tekintetében nem módosított kórokozókra vonatkoznak. A kiméravírusokról sajnos nem állnak rendelkezésemre ilyen jellegű adatok, tekintettel arra, hogy az ilyen jellegű kórokozókat szigorúan bizalmasan kezelik a nagyhatalmak, azonban virulenciájuk nagyjából hasonló lehet a baktériumba ültetett vírus fertőzőképességéhez. Például, ha himlő vagy ebola-vírust ültetnek a minden vízben előforduló, a vas oxidációjáért felelő és az emberre önmagában ártalmatlan vasbaktériumba, – amihez komoly szaktudás és felszerelt mikrobiológiai laboratórium szükséges –, úgy azokat szinte lehetetlen kimutatni. A tünetek megjelenése után hosszú időbe telhet, míg felfedezik a fertőzés forrását és még több idő, amíg sikerül fertőtleníteni a teljes mérgezett vízrendszert. A biológiai kórokozók mérgező hatásának összehasonlítására az alábbi példát említhetjük. Ahhoz, hogy 100 milliliter víz megivása után halálos mérgezést idézzünk elő, 5 millió liter befogadóképességű víztároló medencében 10 000 kilogramm ciankáliumra vagy kb. 5000 kilogramm natriumfluoracetátra lenne szükség. A számadatok önmagukért beszélnek. Az említett példa is mutatja, hogy a vegyi támadáshoz sokkal nagyobb mennyiségű harcanyag szükséges, alkalmazása feltűnőbb és körülményesebb, mint ha biológiai kórokozót használ az elkövető.

A víztározók és víztisztító egységek közvetlen védelme szinte sehol nem biztosított. Többnyire kerítéseknek és egyszerű lakatoknak kellene biztosítaniuk, hogy illetéktelen személyek ne férhessenek hozzá az ivóvíz ellátáshoz. Csak kevés helyen alkalmaznak megfelelő élőerős és technikai védelmet. A 2001. szeptember 11-ei és a későbbi anthrax- támadásokat követően ugyan történtek bizonyos szigorítások, azonban azokban az országokban, ahol a vízellátás biztosítását nem az állam végzi, ott az adott cégek nem vagy csak korlátozottan tudják biztosítani a telepek és tározók folyamatos őrzését. Megfelelő törvényi szabályozás mellett kamerával, riasztóval ellátott őrzés mellett a víztározók elleni akciók veszélye csökkenthető, azonban a rendszervégeken, közművesített telkeken végrehajtott biológiai támadást szinte lehetetlen kiküszöbölni.

Összefoglalva a vízellátó rendszerbe juttatott megfelelő mennyiségű kórokozóval jelentős mérvű fertőzés idézhető elő a lakosság körében. A bevetett harcanyagtól függően változhat a betegek halálozási aránya, de az érintett terület, esetleg az adott ország egészségügyi rendszerét jelentősen leterheli a járvány, ha akár alapjaiban is megrengeti. a támadás pszichológiai hatásáról nem is beszélve.

Tömegközlekedés

Egy másik különösen veszélyeztetett terület a biológiai támadás szempontjából a tömegközlekedés. A világ vasút-, busz-, repülő- és metrójاراتain naponta több tízmillió ember utazik. Az állomásokon több millió ember várakozik, halad át. Egy metróállomás vagy szerelvény megfertőzése beláthatatlan következménnyel járhat. A megfelelően előkészített támadás első jelei, mint említettem, a betegek tömeges jelentkezése a rendelőintézetekben, illetve a kórházakban. A fertőzöttek közötti kapcsolat csak hosszadalmas szűrő- és kutatómunkával állapítható meg. Addigra a fertőzött területen átutazó személyek tovább terjeszthetik a betegséget, ami nemcsak a fertőzés kiindulási területének lokalizálását nehezíti meg, hanem rendkívül nehézkessé teszi a járvány felszámolását is.

A technika fejlődésével egy járványnak már nincsen szüksége hosszú évekre, évtizedekre, hogy körbeutazza a Földet. Egy - esetleg több - nemzetközi repülőjázat ellen elkövetett biológiai terrortámadás esetén már nemcsak helyi, hanem több országot vagy kontinenst érintő fertőzésre lehet számítani. A lappangási idő alatt a megbetegített utasok tovább terjesztik a betegséget lakókörnyezetükben. Egy hét leforgása alatt, mire az első tünetek jelentkeznek, és mire a betegséget azonosítják, a fertőzött személyek száma a többszörösére emelkedhet. Ehhez természetesen olyan kórokozóra van szükség, ami légúton terjedő betegséget hoz létre. A támadás során megfelelő mennyiségű mikrobát kell alkalmazni, hogy minél nagyobb legyen a fertőzöttek aránya. Például, ha

himlővírussal vagy tökéletesített pestisbaktériummal hajtják végre a támadást, a fertőzés és a halálozási arány mértéke elképesztővé válik.

Belföldi tömegközlekedés esetén a vasúti szerelvények, távolsági buszok, pályaudvarok ellen elkövetett konspirált támadások esetében a jelentős számú „ingázó” diák és munkába járó a fertőzést a támadás helyszínéről a szomszédos régiókba hurcolhatja. Így már nemcsak egy adott város vagy ország rész egészségügyi rendszerét terheli le a járvány terjedésének meggátolása és felszámolása, hanem a központi kormányzatot is erőforrásainak szétdarabolására kényszeríti.

Egy utasszállító repülőgép fedélzetén, ahol légkondicionáló berendezés működik, 1-2 dl-nyi tenyészet permetezése elég a gépen tartózkodó valamennyi személy megfertőzéséhez.

Amennyiben például a terroristák kellő koncentráltságú biológiai harcanyaggal fertőznek meg egy metróállomást vagy szerelvényt – ez kb. 1 kg anthrax, himlő vagy pestis aeroszolos alkalmazását jelenti –, a kórokozók nemcsak a fertőzés közvetlen helyszínén idéznek elő betegséget, hanem az egész adott metróvonalon, szélsőséges esetben a város teljes hálózatában. A közlekedő szerelvény ugyanis maga előtt tolja a levegőt, elhaladása után pedig vákuumot kelt, és kiszippantja azt. Ezt a jelenséget a földalatti állomások levegőellátásánál hasznosítják, azonban a kellő ismeretekkel rendelkező terroristák ezt kihasználva megsokszorozhatják támadásuk hatását, hiszen a kórokozó-felhőt a szerelvény a metróvonal teljes hosszában elterjeszti.

A metrórendszer meghatározott pontjain felállított bioszenzorok segítségével idejében észlelhető a támadás és megállapítható az alkalmazott harcanyag, így jelentősen csökkenthető a támadás hatása. Számos országban, többek között a Cseh Köztársaságban és az Egyesült Államokban már megkezdtek a metróállomások és szerelvények felszerelését ilyen érzékelőkkel.

A tömegközlekedési eszközök veszélyeztetettségét az 1995-ös tokiói biológiai támadáson kívül a 2004. március 11-én Madridban, a 2004. február 6-án és a 2004. augusztus 31-én a moszkvai metrókban továbbá a 2005. július 7-én a londoni metróban és buszon elkövetett robbantásos merényletek is mutatják.

Nagy tömeget vonzó rendezvények

A terroristák gyakori célpontjai lehetnek a nagy tömeget vonzó rendezvények objektumok, mint sport-, és társadalmi rendezvények, különböző vallási ceremóniák bevásárló központok. A jelentős állami ünnepségek és a fontosabb sportesemények (világbajnokságok, olimpiák) természetesen kiemelt fontosságúak, így biztosításuk is elsődleges feladat. A 2003. július 5-én Moszkvában, a

tusinói reptéren rendezett rockfesztiválon elkövetett öngyilkos merénylet, amelynek 15 halálos áldozata volt, rávilágított arra, hogy minden olyan esemény vagy helyszín, ahol több száz vagy ezer ember tartózkodik, potenciális célpont lehet. A robbanások az említett esetben a bejáratnál lévő jegypénztáraknál történtek, azonban ha a két merénylő nem keltett volna gyanút és az eredetileg tervezett helyen, a 40 000-es tömegben hajtották volna végre az akciót, a következmények jóval súlyosabbak lettek volna.

Valamennyi rendezvény/vásárközpont biztosítása természetesen nem megoldható és nem is elvárható, a terrorizmus számára viszont ezek könnyű célpontnak számítanak. Egy több ezres látogatótömeget vonzó sport- vagy szabadidős esemény helyszínén történő biológiai támadás éppolyan veszélyes lehet járványügyi szempontból, mint a tömegközlekedés. Egy nagyobb koncertre, kiállításra vagy egy kiemelt sportmérkőzésre ugyanis az adott ország minden részéről, gyakran külföldről is érkeznek vendégek.

Egy jelentős erővel biztosított állami vagy vallási ünnepség ellen bizonyos szempontból könnyebb biológiai harcanyaggal sikeres terrortámadást elkövetni, mint hagyományos eszközökkel, kézfegyverekkel vagy robbanóanyaggal. Nagy mennyiségű robbanóanyag konspirált bejuttatása az adott helyszínre nem minden esetben megoldható. Biztonsági emberek és fémdetektorok alkalmazása mellett nehezen megoldható fegyveres elkövetők bejuttatása a helyszínre. Azonban, mivel a legtöbb biológiai harcanyagból, mint említettem kis mennyiség – maximum 0.5-1 kg – is elég, annak bejuttatása és alkalmazása a helyszínen szinte észrevehetetlen.

A WHO 1970-es adatai szerint egy 500 000 lakosú város ellen repülőgépről vagy helikopterről alkalmazott 50 kg harcanyag, 2 km széles sávban permetezve, a következő méretű járványos megbetegedést idézi elő:

Ágens	Halott	Beteg
Rift völgyi láz	400	35 000
Typhus	19 000	85 000
Brucellosis	500	100 000
Q láz	150	125 000
Tularemia	30 000	125 000
Anthrax	95 000	125 000

3. táblázat: WHO 1970. évi adatai

A biztonsági személyzetnek a biológiai fegyverek terrorcélokra történő alkalmazási módjaira való kiképzése javíthatja a megelőzési esélyeket. De mivel a támadásnak több módszere is elképzelhető, ezért a közvetlen megelőzés ma nem megoldott.

Növényi monokultúra és haszonállat-állomány elleni biológiai támadás

Biológiai terrortámadás nemcsak közvetlenül a lakosság vagy egy kiválasztott csoport, épület ellen lehetséges. A támadás célja lehet egy adott ország vagy régió gazdaságának gyengítése, társadalmi elégtelenség szítása. Az ipari növények és a haszonállatok elleni közvetlen támadás akkor is teljes siker lehet, ha csak az állatállomány egy bizonyos részét fertőzik meg. Elég csak a Nyugat-Európában előforduló száj- és körömfájás vagy Délkelet-Ázsiában járványos méreteket öltő madárinfluenzára gondolni, hogy elképzeljük a megbetegedett és fertőzés-gyanús állatállomány elpusztítása, illetve az ezt követő fogyasztói bizalmatlanság milyen jelentős károkat okozhat. Az ipari növények megbetegítésének ugyan többnyire nincsenek közvetlen élelmiszer-ellátási hatásai, de a gabonanövények vagy a zöldség-gyümölcs termények megfertőzése jelentős károkat okozhat, a mezőgazdaságból élők körében súlyos megélhetési problémákhoz vezethet. Különösen érvényes ez azon országokra és régiókra, amelyek jelentős állami bevételhez jutnak export célokra termesztett növényekből.

A iparnövények ellen irányuló biológiai támadás keretében felhasználható minden olyan növényi fertőzés vagy növényi kártevő, amely az adott régióban előfordul, illetve élet- és szaporodóképes. Az ilyen jellegű támadások óriási gazdasági károkat okozhatnak, következményeik azonban nem jelentkezik azonnal. A bevetésre alkalmas klórokozók közül többnyire gombák jöhetnek szóba, melyek jól alkalmazkodnak a változó környezethez és nagymérvű, 40-80 %-os pusztítást végeznek a növényállományban. A fertőzést permetezőgépekkel vagy fertőzött rovarokkal, kártevőkkel lehet terjeszteni.

A házi- és haszonállat állomány ellen alkalmazott biológiai anyagok közül azok a kórokozók jöhetnek számításba, amelyek a legszélesebb körben fejtik ki hatásukat. Vannak olyan betegségek, amik csak az állatoknál vagy bizonyos fajoknál okoznak fertőzést. Ismerünk ellenben olyan fertőző betegségeket is, melyek egyaránt okoznak betegséget embereknél és állatoknál is. Főként a könnyen és gyorsan terjedő, heveny lefolyású, gyógyíthatatlan és az adott országban lehetőleg kevésbé ismert betegségek kórokozói alkalmazhatók. Ritka betegség előfordulásakor feltehető, hogy a fertőzés valódi természetét a szakhatóságok nem ismerik fel azonnal és a betegséget nem tudják gyorsan és eredményesen leküzdeni. A felhasznált kórokozók megfelelő kombinációi révén változó klinikai kórformákat és kórbonctani leleteket idézhet elő. Elképzelhető olyan idegen országbeli betegség kórokozóinak alkalmazása, amelyek a klinikai kórkép tekintetében valamelyik jól ismert és nem túl veszélyes, az adott országban gyakori betegségre emlékeztetnek. Elsősorban a nagy csoportokban tartott és az ember számára értékes táplálékforrást jelentő állatokat, vagyis a sertés-, szarvasmarha- és baromfiállományt fenyegeti veszély. A fertőzés forrása

lehet aeroszolos permetezés, az állatok takarmánya, ivóvize, alomszalma-készlete, továbbá élősködők, rovarok, rágcsálók.

Az USA agrárgazdasági-kereskedelmi kapcsolatokat korlátozó adminisztratív rendelkezések

Az Egyesült Államok a 2001. szeptember 11-ét követő terrorizmus elleni küzdelem részeként 2002 januárjában meghirdette a Container Security Initiative-et (CSI), az USA-ba irányuló kereskedelmi konténerforgalom biztonsági ellenőrzésének rendszerét. Az Amerikai Vámhivatal által felügyelt kezdeményezés azon kikötőre terjed ki, ahonnan a legtöbb konténer érkezik az Amerikai Egyesült Államokba.

A „Patriot Act” elfogadásával, valamint a Belbiztonsági Minisztérium (Department of Homeland Security) felállításával, a belbiztonság megnövelésével párhuzamosan számos, az importot nehezítő intézkedést, előírást vezetnek be az USA-ban. A Patriot Act nyomán a pénzmosás megelőzése érdekében 2002 áprilisában a Pénzügyminisztérium (US Treasury) és a Securities and Exchange Commission (SEC) az ügyfelek szigorúbb ellenőrzésére, nyilvántartásba vételére szólította fel a pénzügyi alapkezelőket. 2002 nyarán iktatták törvénybe a Public Health Security and Bioterrorism Preparedness and Response Act of 2002 törvényt. Ez a törvény a bioterrorizmus elleni felkészülést és az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos óvintézkedések erősítését helyezi előtérbe. Alapvetően az amerikai élelmiszer, gyógyszer, ivóvíz stb. előállítók, importőrök, forgalmazók részére tartalmaz előírásokat.

2003 októberében az Egyesült Államok Belbiztonsági Minisztériuma, egyetértésben az Amerikai Egészségügyi és Humán Szolgáltatási Minisztériummal és az Amerikai Élelmiszer- és Gyógyszerügyi Hivatallal (Department of Health and Human Services, illetve Food and Drug Administration / FDA) közzétette a bioterrorizmus elleni törvényben előírtaknak megfelelően a regisztrációra és az előzetes bejelentésre vonatkozó irányelveket. Ennek értelmében, 2003. december 12-től kezdődően, minden emberi vagy állati fogyasztásra szánt élelmiszerszállítmányt az FDA-nél be kell jelenteni. Az irányelv szerint az importált élelmiszer előzetes bejelentését és az FDA általi jóváhagyást a szállítmány beérkezését megelőző 5 napon belül kell megtenni, illetve beszerezni. Az FDA visszaigazolását a hajó érkezését 8 órával, a repülő- vagy vasúti szállítmány érkezését 4 órával megelőzően kell kézhez kapni. (A „bioterrorizmus törvény” előírásai viszont egyes vélemények szerint túlmutatnak a biztonsági célokon, új, indokolatlan kereskedelmi akadályt létesítenek, gátolják az élelmiszerek nemzetközi forgalmát.)

A kereskedelem torzító egyéb amerikai szabályozás főbb területei: extraterritorialitás; egyoldalúság; tarifakorlátok; különböző vámakadályok; kereskedelem eljárási technikai korlátok; állat- és növény egészségügyi szabályozás; álla-

mi beszerzések szabályozása; nemzetbiztonsági megszorítások; kereskedelem-védelmi eszközök; szubvenciók és állami támogatások; külföldi befektetések korlátozása; adószabályozás; szellemi tulajdon védelem; a WTO szabályozásnak és ajánlásoknak való megfelelés késleltetése.

Következtetések

A 2001. szeptember 11-én bekövetkezett terrortámadás és az azt követő anthraxtartalmú levélküldések, valamint az Irak megszállását követő terrorhullám arra készítette a politikai vezetőket és elemzőket, hogy értékeljék újra egy tömeges áldozatokat szedő biológiai terrortámadás valószínűségét és veszélyeit. Mára egyértelművé vált, hogy reális egy biológiai terrortámadás veszélye. Természetesen a veszély mértéke országonként változik. Elsődleges célponttá vált az USA és a terrorellenes harcban résztvevő főbb szövetségesei, például Nagy-Britannia és Izrael. Azok az ázsiai országok, ahol nagyszámú muzulmán kisebbség küzd önálló államiságért – például Malajzia – szintén nagyobb mértékben veszélyeztetettek. A NATO-tagállamok, mint az USA stratégiai partnerei szintén elsődleges célpontokká váltak. Elég csak a 2004. március 11-én Madridban elkövetett, 190 halottat és 1400 sebesültet követelő merényletre gondolni. Annak ellenére, hogy a támadásoknak csak csekély százalékában használtak biológiai hatóanyagot, az utóbbi időben riasztó tendencia mutatkozik a biológiai terrorfenyegetés három fontos dimenziójában, a motiváció, a szervezeti kérdések és a technikai képességek területén egyaránt. A terrorszervezetek között jelentősen emelkedett a szélsőséges muzulmán csoportok száma, ami azért veszélyes, mert az iszlám szélsőségesek számára minden eszköz megengedett és elfogadott az általuk hirdetett „szent háború” megvívásában. Már nem függenek a szimpatizáns országok – például Szomália, Irán, Szíria – anyagi támogatásától. A '90-es években egyre szorosabb összefonódások alakultak ki a terrorszervezetek és a globális szervezett bűnözés között. A szélsőséges szervezetek egyre nagyobb profitot könyvelhetnek el legális és illegális üzleti tevékenységeikből, ami függetlenné tette őket az úgynevezett terrorizmust támogató államoktól és jelentős anyagi bázishoz juttatja őket. A szervezeteken belüli strukturális változások pedig ugyancsak jelentősen megnehezítik a terrorellenes harcot.

A hírszerző és a terrorellhárító szervek minden igyekezetük ellenére csak kevés információval rendelkeznek arról, hogy az al-Kaida vagy egyéb terrorszervezetek hol tartanak a biológiai fegyverek előállításában. A felderítés nehézségei várhatóan még hosszú évekig fennmaradnak, így egy esetleges biológiai terrortámadás megelőzésre csak korlátozott lehetőségeink vannak. A megelőzésben jelentős szerepe van az egészségügyi rendszernek. A terroristák a célpontválasztásnál minden bizonnyal felméri az adott terület egészségügyi helyzetét, így becsülve meg a támadás sikerének valószínűségét, illetve várható eredményességét. Több lehetséges célpontnál valószínűsíthető, hogy kisebb a támadásra az esélye egy egészségügyi szempontból jobban felkészült és védett

ország, régió esetében. *Dr. Faludi Gábor ezredes, a Magyar Honvédség Egészségvédelmi Intézet főigazgatója szerint egy jól felszerelt és jól működő egészségügyi rendszer nemcsak felszámolhatja egy biológiai csapás következményeit, hanem csökkentheti is egy biológiai támadás lehetőségét,* hiszen a terrorszervezetek nagyobb valószínűséggel követnek el támadást olyan országban, ahol a gyenge egészségügy nagyobb sikert garantál a támadóknak.²³ A hírszerző, terrorelhárító és bűnüldöző szerveken kívül az állam más szektorainak is fel kell készülniük egy esetleges biológiai támadásra. Az állami vezetés feladata, hogy a kockázat mértékének függvényében megtegye azokat a szükséges szervezeti intézkedéseket és anyagi ráfordításokat, amikre néhány példát említettem az előző fejezetekben. Mivel egy sikeres támadás következménye tömeges megbetegedés, ezért az egészségügyi szerveken is múlik, hogy a terroristák támadása milyen mértékben éri el célját. A támadás következményeivel elsőként szembe-találkozó „védelmi pillér” a kórházi rendszer. Sajnos a tapasztalat az, hogy mivel a biológiai fegyverként használt kórokozók többsége igen ritka betegséget okoz, vagy már esetleg fel is számolták, továbbá tüneteiben más, kevésbé heveny betegségekhez lehet hasonló, felmerülhet az a lehetőség, hogy a kezelő orvosok nem ismerik fel a kórokozót kellő időben. Pedig a kialakuló járvány megfékezésében elsődleges feladat a diagnózis pontos és gyors felállítása, ami segíthet a fertőzés forrásának megállapításában. Ez az eredmény határozza meg, hogy milyen intézkedéseket kell megtenni. A kidolgozott járványügyi stratégia alapján megkezdhető a betegség megfékezése és felszámolása.

A kutató- és gyűjtőmunka természetesen nem teljes, hiszen a terrorizmussal és a tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos érdemi információk minden országban szigorúan bizalmasan kezelendők, így nyílt források felhasználására szorítkozhat. A különböző részterületekkel kapcsolatos szakmai ismeretek hiányát az elérhető szakirodalom tanulmányozásával és a különböző érintett területek szakértőinek – akik mindannyian saját szakmájuk kiváló képviselői – segítségével lehet pótolni.

Felhasznált irodalom

- Binder László - Budai József - Kátay Aladár - Nyerges Gábor: Fertőző betegségek, Medicina Kk.1981.
- Charles Townshend: A terrorizmus, Magyar Világ Kiadó 2003.
- Conor Gearty: Terror, Holnap Kiadó 1994.
- Dr. Faludi Gábor - Dr. Rókus László: A biológiai fegyver, MH Egészségügyi Csf. kiadványa 2003.
- Jonathan Barker: A terrorizmus, HVG Könyvek 2003.
- Judith Miller - Stephen Engelberg - William Broad: Baktériumháború, Gabo Kiadó 2003.
- Ken Alibek: Biohalál, Ármádia Kiadó 2000.
- Lukács András - Morvay Péter: Bioterror, Sprinter Kiadó 2002.
- Prof. Mudr K. Raska: A biológiai háború elleni védekezés egészségügyi kérdései, Medicina Kk.1981
- Válaszok a terrorizmusra - tanulmány gyűjtemény, SVKH-Chartapress 2002.
- Dr. Faludi Gábor, orvos ezredes Infektológia és bioterror című előadásanyaga 2005.
- Dr. Faludi Gábor orvos ezredes: A Bioterrorizmus napjainkban című előadása, 2005.
- <http://www.hvg.hu>,
- <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2001/html/10267pf.htm>,
- <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2002/12129htm>,
- <http://www.dhs.gov/dhspublic/display?content=357>,
- COMPLEX CD – Jogtár,

Jegyzetek

1. Dr. Faludi Gábor, orvos ezredes Infektológia és bioterror című előadásanyaga 2005.
2. Lukács András - Morvay Péter: Bioterror, Sprinter Kiadó 2002. 77. oldal,
3. Dr. Faludi Gábor orvos ezredes: A biológiai fegyver jelentőségének megváltozása, Honvédtorvos, 1998./1. szám 57. oldal
4. Ken Alibek: Biohalál, Ármádia Kiadó 2000., 250. oldal
5. Rosszijszkaja Gazeta, 2001. november 21.,
6. Charles Townshend: A terrorizmus, Magyar Világ Kiadó 2003. 111. oldal,
7. Judith Miller - Stephen Engelberg - William Broad: Baktériumháború, Gabo Kiadó 2003. 319. oldal
8. Ken Alibek: Biohalál, Ármádia Kiadó 2000. 110-111. oldal
9. Dr. Faludi Gábor - Dr. Rókus László: A biológiai fegyver, MH Egészségügyi Csf-ség kiadványa 2003. 73. oldal
10. <http://www.nol.hu>, 2002. október 12.
11. Professzor Mudr K. Raska: A biológiai háború elleni védekezés egészségügyi kérdései, Medicina Könyvkiadó 1959., 20. oldal,
12. Dr. Faludi Gábor orvos ezredes személyes közlése,

JAKUS JÁNOS

A MAGYAR HONVÉDSÉG A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

„Az 1989-es amerikai–szovjet máltai megállapodás döntött a Német Demokratikus Köztársaság, Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország kiengedéséről a szovjet befolyási övezetből. Itt nem területet cseréltek területre, hanem területet adtak gazdasági kompenzációért és világhatalmi pozíció fenntartásáért cserébe. A Szovjetunió kivonulása a négy országból annak érdekében történt, hogy a külső birodalom egy részének elvesztése fejében stabilizálhatóvá váljék mind a belső birodalom, a Szovjetunió, mind pedig a szovjet „reformvezetés” hatalma.” Írja Lengyel László, neves politológus-elemző az egyik napilapban megjelent publicisztikájában a '90-es évek közepén.¹ Az érdeklődő közvélemény valóban nem ismerheti részleteiben, hogy miről is döntöttek a két szuperhatalom vezetői Máltán. Az ott született dokumentumokat ötven évre – közös megegyezéssel – zárolták a tárgyaló felek.

Mindenesetre az idősebb George Bush és az egykori Szovjetunió első emberének, Gorbacsovnak a találkozója – a megegyezés - döntően hatott az egyébként is „felbolydult” magyar társadalomra. Az ország belső rendje azonban a rendszerváltás pillanatában a belpolitikai szereplők konszenzusra való törekvéseinek okán biztosított volt. Az erőszakszervezetek a demokratikus átalakulást támogatók oldalán mindvégig az ország biztonságának garantálásában voltak érdekelték, és erről a kérdéstről ma sem gondolkodnak másképpen. Még

akkor is így volt/van ez, ha manapság sokkal inkább jelent egzisztenciális – pénzügyi –, mint mentális – érzelmi – elkötelezettséget a védelmi szektorban vállalt szolgálat.

Biztonságpolitikai környezet a rendszerváltás időszakában

1989 végén, 1990 elején bekövetkezett világpolitikai változások nem fejeződtek be a diktatúrák megszűnésével. Európában felerősödött a politikai, katonapolitikai viszonyok átrendeződése, amely hatással volt Magyarországra. Országunk környezetében egy sor kedvezőtlen folyamat bontakozott ki. Biztonságunk szempontjából kiemelt jelentőségűvé vált, hogy miként alakul a szomszédságunkban lévő államok biztonságpolitikája. A szomszédos országok egyikében-másikában uralkodó politikai bizonytalanság, a demokratikus erők viszonylagos gyengesége, az időnként nyíltan és szélsőségesen felszínre törő magyarellenesség növelte Magyarország fenyegetettségét. Mindezt fokozta, hogy a felhalmozódott feszültségek nyomán polgárháborúk, konfliktusok robbantak ki, államok váltak szét, hol kisebb, hol nagyobb robajjal, ami összességében potenciális veszélyt jelentett hazánkra. Különösen, az egykori Jugoszlávia szétbomlása vált hosszán elhúzódó, fegyveres összecsapásokkal terhelt válsággóccá, de a Romániában lezajlott véres események is kihatottak hazánk biztonságára.

A Varsói Szerződés megszűnésével, a szovjet csapatok kivonulása után (1991.), Magyarország teljesen független, önálló állammá vált. Függetlensége védelmében lényegében csak magára számíthatott, a honvédelmet teljes egészében saját erőből kellett megoldania.²

Válságos helyzetek idején, fenyegetések jelentkezésekor a politikai vezetés higgadtságának, a honvédelmi vezetés intézkedő-képességének, döntéseinek, a honvédség és a határőrség gyors reagáló-képességének köszönhetően a lakosság biztonsága, védelme egy pillanatig sem került veszélybe.

Magyarországnak érdeke volt – és ma is az –, hogy jó kapcsolatot alakítson ki a szomszédos országokkal. Az ország vezetése még akkor is ragaszkodott ehhez a felfogáshoz, amikor jugoszláv katonai repülőgépek 20 alkalommal sértették meg a magyar légtérrel, illetve Horvátország keleti, zömében magyarok lakta régiójában folyó szárazalföldi összecsapások időszakában fegyveres csoportok sodródtak át Magyarországra, de gyakorivá vált a határ-közeli harcok során a gyalogsági fegyverekkel történt átlövés is.

A délszláv konfliktusba való belesodródás veszélyét csökkentette az a tény, hogy az európai közösség 1991. szeptember 30-án megfigyelőket telepített a határ jugoszláv oldalára, majd november 20-án kiterjesztették tevékenységüket

a magyar oldalra is. E körülmények hatására a magyar közvéleményben felértékelődött a honvédelem, illetve a Honvédség szerepe.

Ebben a biztonságpolitikai környezetben kezdődött meg a Magyar Honvédség első és – mint látni fogjuk – nem az utolsó jelentős átalakítása. A haderőreformot egyrészt az ország demokratikus fejlődése, a korszerűsítés általános igénye, másrészt az euro-atlanti szervezetekhez történő csatlakozás tudatos felkészülésének programja motiválta.

Az átalakítás lényege – a haderő alkalmazását előtérbe helyezve – a következőkben foglalható össze: a csapatoknak az ország területén történő aránytalan diszlokációját lehetőség szerint csökkentve, a veszélyeztetettség irányába közel azonos erő-eszköz csoportosítás kialakítása – adott esetekben – biztosított legyen. A Honvédség a fegyveres küzdelem során történő alkalmazásának koncepciója ennek megfelelően változott, döntően a védelmi jellegű hadműveletekre történő felkészülés került a kiképzési feladatok középpontjába. A haderő négy katonai kerület keretei között (1. KK Székesfehérvár-i, 2. KK Kaposvár-i, 3. KK Cegléd-i és a Budapest-i KK.) tervezte megoldani feladatait.

A Magyar Honvédség átalakításának körülményei és folyamata

Az 1990-1994 közötti időszakban megszülettek az ország katonai biztonságának megóvásához szükséges politikai és törvényhozási döntések, megalkotásra kerültek a biztonságpolitikai, illetve honvédelmi alapelvek, és a Honvédelmi Törvény. A sorkatonai szolgálati idő 12 hónapra csökkent. Bevezették a fegyver nélküli, illetve polgári szolgálatot. Megkezdték működésüket a tábori lelkész hivatalok. Jelentősen fejlődtek a Magyar Honvédség nemzetközi kapcsolatai. Megkezdődött a hivatásos állomány képzése a nyugati katonai tanintézetekben, ez hozzájárult a haderő szerepével kapcsolatos szemléletváltozás folyamatának elindításához.

Az Országgyűlés 1993. december 7-én szinte egyhangúlag (egyetlen „nem” szavazat és egy tartózkodás mellett) elfogadta az új, kétharmados szavazati arányt igénylő 1993. CX. honvédelmi törvényt, mely a végrehajtásáról szóló 178/1993.(XII.27.) Kormányrendelettel együtt 1994. január 1-én lépett hatályba. *A honvédelmi alapelvek és az új honvédelmi törvény követelmény-rendszerével, a nemzeti hagyományok és a társadalmi elvárások figyelembevételével új alapokra került az ország védelme, fegyveres erejének felépítése, és a funkcionális feladataival kapcsolatos követelmények.*

A honvédelmi alapelvek szellemében változott a Honvédség csapatainak diszlokációja, leépítésre kerültek a felesleges, az országon kívüli működést biztosító szervezeti elemek és a térségben példátlan méretű létszámleépítésre is sor került. A Honvédség haderőnemi összetétele csökkent, a fő erőt továbbra is

a szárazföldi csapatok képezték, vezetésükre létrehozásra került a Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága (Székesfehérvár), a honi légvédelmi csapatok bázisán pedig kialakították a Légvédelmi Parancsnokságot (Veszprém). A fegyveres erők honi területen történő alkalmazásának hatékonyabbá tétele érdekében – koncepcionálisan – un. honvédelmi dandárok felállítását tervezte a katonai felső vezetés, amelyeknek a megszervezése rövid idő elteltével lekerült a napirendről.

Az átalakítás egyik alapkövetelménye az volt, hogy a koalíciós jellegű, túlméretezett, párt által irányított és ellenőrzött haderő átalakuljon egy nemzeti jellegű, a nemzetközi és a hazai igényekkel, feltételekkel összhangban álló, az ország védelmét ellátni képes, a társadalom (parlament) által irányított és ellenőrzött fegyveres erővé. Ezért a haderő csökkentése szervezeti és haditechnikai területre egyaránt kiterjedt. A méreteket tekintve: békelétszáma mintegy 35 százalékkal, szervezeteinek száma közel 20 százalékkal, technikai eszközparkja pedig – differenciáltan – 20-40 %-kal lett kisebb. Megszűnt hét összefegyveremi és egy tüzérdandár, valamint huszonkét harckocsi-zászlóalj. Teljesen megszűntek a szárazföldi rakétacsapatok.

Bekövetkezett változások a haderő reform eredményeként³ a 90-es évek elején

Állomány-csoport / év	Tiszt	Tiszthelyettes	Sorállomány	Polgári ⁽¹⁾ alkalmazott	Mind-összesen
1989	17 800	12 700	91 900	33 300	155 700
1990	17 300	12 400	81 000	32 500	143 200
1991	16 800	11 900	65 300	27 600	121 600
1992	14 400	8 500	51 100	26 000	100 000
1993	13 700	8 300	52 340	25 660	100 000
össz. csökkentés %	24	33	43	23	35

Haditechnikai eszközök csökkentése⁴

Megnevezés	Típus	Meglevő (db)	Nemzetközi szerződésben (CFE) engedélyezett (db)
Harckocsi	T-72, T-54, T-55	1191	835
Páncélozott szállító harcjármű	PSZH-1, BMP-1, BTR-80	1645	1700
Tüzérségi tüzerszköz	100 mm-es űrméret feletti önjáró és vontatott sorozatvetők, löveg, aknavető	991	840
Harci repülőgép	MiG-29, MiG-23, MiG-21, SZU-22	171	180
Harci helikopter	MI-24	39	108

A Magyar Honvédség átalakításának/leszervezésének további menete

A '90-es évek közepéig a hagyományos értelemben vett biztonsági kockázatok és ugyanakkor Magyarország veszélyeztetettsége – minden lehetséges összetevőt számításba véve - növekedett. Az egykori Jugoszlávia tagállamaiban – Bosznia-Hercegovina (BiH), Horvátország – polgárháború dúlt, amelyben a Jugoszláv Hadsereg (JH) aktívan bekapcsolódott. A harcok sok esetben közvetlenül Magyarország határai mentén bontakoztak ki. Ezzel együtt a veszélyeztetett régió országaiból megindult menekült hullám (migráció) elérte Magyarországot is. Több ezer vajdasági, horvátországi magyar és horvát menekült érkezett az országba. Itt találtak biztonságos menedéket a BiH-ből elűdzött bosnyákok tömegei is.

Ukrajna, Románia és Szlovákia esetében a belső politikai harcok váltak jellemzővé ebben az időszakban. Ezek az országok még nem határozták meg egyértelműen saját helyüket és szerepüket az új európai biztonságpolitikai struktúrában. Ausztria és Szlovénia esetében stabil, kiszámítható, a jószomszédi viszonyra épülő kapcsolatokra számíthatott Magyarország.⁵

Ilyen biztonságpolitikai körülmények között hazánkban az 1994. évi parlamenti választásokat követően új kormány alakult, amelynek programjában kiemelt figyelmet kapott a Magyar Honvédség további leépítése. Ezt az tette szükségessé, hogy a kormányzati ciklus kezdetén a haderő sem méreteiben, sem szervezeti felépítésében, sem működésében nem felelt meg pontosan a kor követelményeinek, a kockázatok értékelése alapján pedig a politika által szükségesnek ítélt hadseregeképnek és a honvédelmi törvénynek.⁶ A nemzetgazdaság ugyanakkor szűkében állt a honvédség fenntartására és fejlesztésére fordítható költségvetési forrásoknak. A további átalakítás megkezdése ilyenformán valóban elodázhatatlanná vált, amihez a már említett nemzetközi körülmények változatlanul nem voltak kedvezőek, de mégis lehetőséget biztosítottak. Megfelelő előkészítés után kormány-, illetve országgyűlési határozatok születtek a honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól és a létszámviszonyokról.

A Magyar Honvédség átalakítását – a NATO-hoz történő csatlakozási szándék egyértelmű kinyilvánításával – az 1994. júniusi kormányprogram új alapokra helyezte és meggyorsította. Az 1995 nyarán hozott 88/1995. (VII.6.) számú Országgyűlési határozat azzal is céltudatosabbá tette a haderő reformot, hogy hosszabb távra – 2005-ig – az alapvető célokat, középtávra – 1998-ig – pedig a konkrét tennivalókat határozta meg. Ilyen helyzetben került sor a Horvátországhoz (Okucani) telepítésre tervezett műszaki kontingens megszervezésére, amelyről a 114/95 (XII. 2.) számú Országgyűlési határozat, illetve a HM 58/1995. számú utasítása rendelkezett. Az IFOR néven ismertté vált akcióban a Honvédség nem több, mint 500 katonával, általában műszaki jellegű feladatokat

oldott meg. A zászlóalj mandátumának ideje alatt egyértelmű elismertségre tett szert, igazolták a magyar katonák és tisztek rátermettségét, kreativitását.⁷

A '90-es évek második felében a biztonságpolitikai folyamatok megkövetelték, hogy az ország rendelkezzen egy korszerűen kiképzett és felszerelt haderővel, amelynek alaprendeltetése a Magyar Köztársaság légterének, területének, lakosságának, anyagi javainak, valamint demokratikus intézményrendszerének fegyveres védelme. Hazánknak olyan, szükség esetén kiegészíthető hiteles haderőt kellett kialakítania, amelynek nagysága, ereje, felkészültsége önmagában már létével is meggondolásra készítette a velünk szemben katonai erő alkalmazását fontolgató országok politikai és katonai vezetőit. Ennek érdekében a Magyar Honvédségnek az alábbi feladatokra kellett felkészülnie:

1. Az ország védelme külső támadásokkal szemben:
 - fegyveres csoportok behatolása, betörése esetén;
 - hadiállapot, vagy idegen hatalom fegyveres támadása esetén.
2. A nemzetközi kötelezettségek teljesítése.
 - béketámogató műveletekben való részvétel;
 - szövetséges csapatok felvonulása, manőverei biztosításában való részvétel honi területen kívül;
 - szövetséges védelmi műveletekben való részvétel honi területeken kívül.
3. Belső biztonsági erők megerősítése szükségállapot idején.
4. Segítségnyújtás elemi csapás, katasztrófa esetén, közreműködés a polgárvédelmi feladatok ellátásában.

A fenti feladatrendszerből kitűnik, hogy az ország politikai és katonai vezetése ekkor már előrehaladott tárgyalásokat folytatott a NATO csatlakozás érdekében az érdekelt nemzetközi szervezetekkel, illetve országokkal. Éppen ezért a hitelesség bizonyítása érdekében a haderő legfontosabb feladatát az ország védelme képezte, de már csak egy hadászati irányból bekövetkező és hadműveleti célokat követő – az ország egy része ellen irányuló, vagy fontos objektumok elfoglalását célzó – támadással szemben. Mindehhez tudni kell, hogy a Szövetséghez tartozás, a kollektív védelem elve már a csatlakozási szándék megszületése pillanatában sem jelentette azt, hogy külső támadás esetén a Szövetség reagálása azonnali és automatikus lesz. Ugyanis a NATO fegyveres erőinek felvonulása csak a tagállamok konszenzuson alapuló döntése után kezdődhet meg, ennél fogva a tagállamoknak képesnek kell lenniük korlátozott ideig nagyobb erejű ellenséggel szemben saját területeik önálló védelmére.⁸

A biztonságunkra ható külső tényezők közül a kormányzat kiemelt figyelmet szentelt a NATO-hoz történő fokozatos közeledésünknek. NATO-csatlakozásunk egyik várható következményeként került értékelésre, hogy már nem csak közvetlen környezetünk, de az egész Szövetség felelősségi körzetében bekövetkező események is bekerülnek biztonságpolitikánk körébe, ezáltal helyzetünk a Szövetségbe való tervezett felvételünkkel radikálisan javulhat.

Vagyis az alacsony kockázat és a nagyfokú stabilitás állapotának a katonai értelmezése lényegében átértékelte a haderővel kapcsolatos korábban domináns felfogást: az ország ellen irányuló külső katonai erők fenyegetésével szemben való arányos reagálást.

Miközben Európa középső és északi részére egyre inkább a stabilitás vált jellemzővé, addig kontinensünk déli régiója továbbra is konfliktusokkal volt terhelt. Ezeket a konfliktusokat – a korábbi konkrét és jól azonosítható veszélyek helyett – inkább a vallási és etnikai ellentétek jellemezték. A térben és időben elkülönülten, vagy egy időben jelentkező kihívások kontinensünk biztonsági helyzetét nehezen prognosztizálhatóvá és gyakran kiszámíthatatlanná tették. A veszélyforrások sok esetben komplex módon, egymással kölcsönhatásban jelentek meg, és kezelésük is egyre inkább csak nemzetközi keretek között, illetve az egyes országok rendelkezésére álló valamennyi eszköz együttes alkalmazásával vált lehetségessé.

A magyar védelmi politika ebben az időszakban az együttműködés, a visszatartás és a védelem egységére épült. Az együttműködés elve kifejezte, hogy a Magyar Köztársaság biztonságának garanciáit elsősorban a kétoldalú és regionális kapcsolatok fejlesztésével, az európai biztonsági és együttműködési intézményrendszerhez történő csatlakozással kívánja elérni.⁹

A visszatartás és a védelem elve kifejezte a Magyar Köztársaság akaratát a nemzetközi egyezményekkel összhangban álló védelmi képességének fenntartására:

- *a visszatartás elve* azt jelentette, hogy a magyar fegyveres erőket olyan szinten és készségi fokon kell tartani, hogy az tegye kockázatosná az ország ellen irányuló fegyveres agressziót, számottevő veszteséggel, a kudarc veszélyével fenyegetse az ország területére betörni szándékozó ellenséges erőket, és ezáltal járuljon hozzá a fegyveres konfliktus elkerüléséhez;
- *a védelem elve* azt fejezte ki, hogy eltökélt a szándékunk az országot ért fegyveres támadás esetén a fegyveres ellenállás és önvédelem, az ország lakosságának, területének és légtérének védelmére irányuló harci tevékenységek végrehajtására. A honvédelem legfontosabb céljává a külső fegyveres veszélyek kialakulásának megelőzése, a fegyveres konfliktusok kezelése és kibontakozásának megakadályozása vált.

A Magyar Honvédség korábban végrehajtott átalakításai elsősorban a létszám csökkentésére, a védelmi elveknek megfelelő szervezeti felépítés és a csapatok optimális területi elhelyezkedésének kialakítására, valamint – nem utolsósorban – a polgári felügyelet, a demokratikus kontroll megteremtésére irányultak. Döntő mértékben azonban a mindenkori költségvetésben mutatkozó differenciák kiigazítása hatott kényszerítően az átalakítás menetrendjére. Ennek következtében a védelmi szféra forrásainak elvonása mindenkor azonosíthatóvá vált ebben a folyamatban.

A honvédség nagysága, haderőnemi és fegyvernemi összetétele, vezetési rendje az átszervezések következtében már nem állt teljesen összhangban az újonnan megfogalmazott feladatrendszerrel és a költségvetési lehetőségekkel. Kritikussá vált a haditechnikai eszközök, az anyagi készletek és az objektumok helyzete. A technikai eszközök átlagéletkora meghaladta a 15 évet, korszerűsítésüket nem sikerült a követelményekhez igazítani. Mintegy 60 százalékuk technikailag elhasználódott, a szükséges javításokhoz nem minden esetben állt rendelkezésre pénzügyi fedezet. A legsúlyosabb gondok a harczi repülőgépek, a légvédelmi oltalmazás és a páncélozott szállító harcjárművek terén mutatkoztak. Számolni kellett a kialakult helyzetnek az üzemeltetési biztonságra gyakorolt negatív hatásaival. Ezeket a gondokat az államadósság terhére Oroszországból beszerzett MIG-29-es vadászgépekkel, valamint PTR-80 típusú páncélozott szállító harcjárművekkel lehetett orvosolni. De érkeztek T-72 típusú harckocsik Fehér-Oroszországból is.

Ebben az időszakban a honvédség alkalmazhatósági készségét tekintve csak korlátozott mértékben volt képes az esetleges válsághelyzetekben feladatai megoldására. Csak a Honvédség akkori körülményeit meghatározó mutatók – szervezeti felépítése, nagyságrendje, vezetési és működési rendje – átalakításával adódott lehetőség a fenntartási elvárások biztosítására.¹⁰ A működési zavarokat észlelve a szakmai közvéleményt formáló szervezetek és személyek alkotó és – nem egy esetben – erős kritikát is magába rejtő elvi vitát kezdeményeztek a Honvédségen belül. Alsóbb vezetési szinteken, illetve a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián vizsgálták és tanulmányokban közzé is tették az ország katonai védelmének tárgyában gondolkodó szakértők a javasolataikat. Tudományos műhelyek alkotó elemeire bontották és kritizálták a „Fehér Könyv”-ben közzétett ún. „Nemzeti Katonai Stratégia” címet viselő dokumentumot, amelyet a tárca nemzetközi ügyeket felügyelő helyettes államtitkára jegyzett. Ez a vita kívül került a Honvédség zárt világát és igen éles hangot megütve Lőrincz Kálmán nyugállományú vezérezredes, a Magyar Honvédség volt parancsnoka a Napi Magyarország egyik számában a vele készített interjúban adott hangot az ország védelmi deficitjével kapcsolatos aggodalmának. „Ki védi meg országunkat?” címet viselő egész oldalt kitöltő anyagban a volt hadseregparancsnok a következők szerint foglalta össze mondanivalójának lényegét:...” *Mostanában többet hallom emlegetni más követelmények kielégítésére való készségünket,*

mint a nemzet iránti elkötelezettséget. Amely szerintem sokkal mélyebb, magasabb szintű motiváció egy katonatiszt számára. Nagyobb a felelőssége, amikor saját népének érdekében kell tudást, ismereteket, önfeláldozást megtennie, mint hogyha ezt csak valamifajta külföldi igény kielégítésére orientálják.” A viták persze lecsendesedtek és lényegében nem is hoztak gyógyírt az elhivatottságában már identitás zavarokkal küzdő, ennek ellenére nemzetközi szinten is elismert, kitűnően képzett tisztikar számára, akik a haderő-átalakítások következtében a humán szféra legnagyobb veszteseivé váltak és ma is azok.

Figyelembe véve az európai biztonság összetevőinek alakulását, a Magyar Honvédség állapotát és az ország gazdasági helyzetét az átalakítás hosszú és középtávú céljává fokozatosan a kisebb és hatékonyabb, hiteles visszatartó és reagáló képességgel bíró, korszerű, a NATO katonai szervezetébe integrálható fegyveres erő kialakítása vált.

A feszítő gondok és sokasodó problémák megoldását Dr. Végh Ferenc vezérezredes úr vállalta fel. Tevékenységének középpontjában a NATO-hoz történő csatlakozás folyamatának felgyorsítása került. Első lépésben átalakult a parancsnoki vezetési rendszer. 1997. szeptember 1-jén megkezdte működését az újonnan létrehozott Honvéd Vezérkar, felálltak a haderőnemi vezérkarok, amelyek immár klasszikus vezetési funkciókat láttak el, összhangban a NATO tagállamok gyakorlatával.

Ebben az időben vette kezdetét a kötelező katonai szolgálaton alapuló reguláris haderő átalakítása vegyes rendszerű – szerződéses és sorozott katonákból álló – hadsereggé. 1997 novemberében életbe lépett a sorállomány újszerű kiképzési rendszere. Ennek megfelelően a bevonult sorállomány két országos kiképző központban – négy helyőrségben – kezdte a sorkatonai szolgálat első három hónapját, itt kapták meg az alapkiképzést és az egyéni szakkiképzést. Ezt követően a bevonult sorállomány a csapatoknál szakasz-, század-, zászlóalj szintű kötelék kiképzésben részesült. Erősödött a haderő professzionális jellege, nőtt a szerződéses állomány aránya. Megkezdődött az új tiszti előmeneteli rendszer alapjainak a lerakása és egy új típusú, új feladatokkal felruházott tiszthelyettesi kar kialakítása. Erősödött a Magyar Honvédség polgári ellenőrzése. A sorkatonai szolgálatot előbb kilenc, majd rövid idő elteltével hat hónapra csökkentette a törvényhozás.

A NATO tagságra történő felkészülés időszakában jelentősen javult a Szövetség katonai rendszereivel való együttműködési képesség. A Magyar Honvédség megteremtette a szellemi kompatibilitás és az interoperabilitás alapjait. Széleskörűvé vált a tisztek és a tiszthelyettesek nyelvi képzése. Kialakult a megerősítő erőket befogadó nemzeti támogatási képesség. A Magyar Honvédség bekapcsolódott a Szövetség integrált légvédelmi rendszerébe. A kijelölt alakulatok felkészültek a reagáló erőkből való alkalmazásukra.

Az átalakítás konkrét eredményei a szárazföldi haderőnemnél

A szárazföldi csapatok szervezete az átalakítás következtében gyökeres változáson ment keresztül, 1997. szeptember 1-jétől elérte működő készségét a Szárazföldi Vezérkar alárendeltségében a Katonai Kerületek szervezeteiből létrehozott 2. és a 3. Gépesített Hadosztályok.

A hadrendi elemek átcsoportosításával a 2. Gépesített Hadosztály állományába az alapkiképzést végrehajtó kiképző központok, a 3. Gépesített Hadosztály állományába pedig alapvetően a reagálóerők kerültek. A Honvéd Folyami Flottilla, a Honvéd Tűzszerész és Aknakutató Zászlóalj, valamint két vegyes anyagraktár a Szárazföldi Vezérkar alárendeltségébe került. A területvédelmi és személyi tartalékképző szervezetek felállításával kapcsolatos feladatok irányítását ugyancsak a Szárazföldi Vezérkar vette át.

A repülő- és légvédelmi csapatoknál

A repülő- és légvédelmi csapatok struktúrája és létszáma az 1995 decemberében megkezdett átalakítások következtében jelentősen változott. 1997. szeptember 1-jétől az újonnan megalakított Légierő Vezérkar alárendeltségébe egy harcászati magasabbegység, nyolc ezred, valamint három egyéb besorolású szervezet került. *Összesen az átalakítás végére a repülő- és légvédelmi csapatoknál megszűnt 32, és állományukba került két új békeszervezet.*

A honvédelmi tárcánál, ezen belül a Magyar Honvédségnél a végrehajtott szervezeti változások következtében a rendszeresített létszám jelentősen megváltozott. A tárca békelétszáma az 1994. évi csaknem 100 000 főhöz képest 1997 év végére mintegy 38 %-kal, 61 500 főre csökkent. A békelétszám 1998-ra elért szintje lehetővé tette a költségvetési feszültségek pillanatnyi oldását, a demográfiai helyzethez történő igazodást.

Változások a Honvédség újabb átalakítása nyomán¹¹ (1994-1998)

Időpont	Tiszt	Zászlós, tiszthe- lyettes	Sorállo- mány	Közalkal- mazott, köztiszt- viselő	Összesen	Megjegyzés
1994. 12. 31.	16 320	10 682	47 336	24 910	99 248	Rendszeresített létszám
1995. 08. 01.	16 321	10 682	40 964	21 208	89 175	58/1995. (VII. 6.) OGY határozat
1995. 12. 31.	14 386	9 713	37 959	19 208	81 266	99/1995. (X. 13.) OGY határozat
1996. 12. 31.	11 770	10 280	29 430	14 450	66 872	106/1996. (XI.20.) OGY határozat

Időpont	Tiszt	Zászlós, tiszthe- lyettes	Sorállo- mány	Közalkal- mazott, köztiszt- viselő	Összesen	Megjegyzés
1997. 12. 31.	11 450	11 600	25 600	11 350	60 000	29/1997. (II. 28.) OGY határozat
1998-tól	11 350	11 200	27 070	11 800	61 500	124/1997.(XII.18.) OGY határozat

Haditechnikai eszközök¹²

Megnevezés	Típus	Meglévő (db)	Nemzetközi szerződésben (CFE) engedélyezett (db)
Harcocsi	T-72, T-55	835	835
Páncélozott szállító harcjármű	BMP-1, BTR-80	1 296	1 700
Tüzérségi eszköz	100 mm-es űrméret feletti önjáró és vontatott sorozatvetők, lövegek	840	840
Harci repülőgép	MiG-29, MiG-21	69	180
Harci helikopter	Mi-24	32	108

1997 végére lezárult a Magyar Honvédség tervezett átalakításának első, döntően a mennyiségi változásokra épülő szakasza, befejeződött a makroszintű átrendeződés.

A Magyar Köztársaság 1999-ben tagja lett a NATO-nak

A NATO társadalmi elfogadottsága

Magyarországon 1997. november 16-án népszavazást tartottak a NATO-csatlakozásról. A népszavazáson az ország szavazásra jogosult állampolgárainak több, mint 49 %-a vett részt, s közülük 85,33 % (3,3 millió szavazó polgár) igent mondott a NATO tagságra. Magyarország és a nemzetközi közösség számára nagy kihívást jelentett, hogy az államok közötti „klasszikus konfliktusok” mellett felerősödtek az államokon belüli, nagyrészt vallási és etnikai színezetű összecsapások, illetve a nem tisztán katonai megoldásokat igénylő új típusú transznacionális jellegű veszélyforrások.

A hagyományos értelemben vett veszélyforrások – a szomszédos államok némelyike esetében meglévő, hagyományos támadó eszközökben mutatkozó túlsúly – a Szövetséghez történő csatlakozás következtében veszítettek jelentőségükből.¹³ Miközben a haderő felajánlás keretében lényegében az egész Honvédséget a Szövetség rendelkezésére bocsátottuk és emellett figyelemre méltó fejlesztési vállalásokat is tettünk. Elsősorban pénzügyi okokra visszavezetve, a

vállalásaink „elvérezték” a felajánlásaink első Szövetségi szintű felülvizsgálatakor.¹⁴ (Lényegében túlvállaltuk magunkat, amit a NATO jóindulatúan tole-rált.)

Az 1999-es parlamenti választások eredményeként a NATO csatlakozás feladatait már új kormány hajtotta végre. Az 1999. március 19-ei csatlakozással Magyarország tagjává vált az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének, ezáltal megnőtt felelősségi köre, és biztonsága összefonódott az egész észak-atlanti térség biztonságával. Magyarország Euro-atlanti integrációja első konkrét eredményének köszönhetően biztonságpolitikai helyzete és érdekérvényesítő képessége a tárgyalt időszakban jelentős mértékben erősödött.

Ennek következtében már nem csupán szűkebb régiója, Közép- és Kelet-Európa jelentette biztonsági környezetét, hanem az Észak-Amerikát és Nyugat-Európát magában foglaló térség is. A globalizáció előrehaladtával pedig a világ stabilitása szempontjából jelentőséggel bíró összes régió vagy állam közvetett módon hatást gyakorol Magyarország biztonságára.

Hazánk NATO-tagsága egyedülálló lehetőséget biztosított arra, hogy a Magyar Honvédség fejlesztése a hosszú stagnálás, a korábbi évek kitérői, sőt bukhatói után új fordulatot vegyen. Ezt a haderővel szemben jelentkező fokozott képességi követelmények is halaszthatatlanná tették.

Már a NATO-csatlakozási tárgyalások időszakában – hazánk biztonsági környezetéből kiindulva, a kollektív védelemből adódó lehetőségeket figyelem-be véve – újra kellett fogalmazni a haza védelmére vonatkozó alapelveket, melyekben meg kellett teremteni a NATO-hoz tartozás jogi és szervezeti feltételeket.

A kormány döntött egy 2013-ig szóló fejlesztési program elindításáról, amely lényegét tekintve átgondolt folyamatként és nem „ad-hoc” döntések eredményeként képzelte el a Honvédség jellegének, szerkezeti összetételének további átalakítását. A 2322/1999 (X.7.) Kormányhatározat konkretizálta a haderő-fejlesztés (leépítés) során következő lépéseit. Megszűnt a Magyar Honvédség parancsnoki beosztás, a Honvéd Vezérkar visszakerült a tárca alárendeltségébe, a haderőnemek vezetése – békében – azok parancsnokainak hatáskörébe került. A kormányhatározat döntött a pénzügyi keret felhasználásáról is: 40+30+30 %-os megosztást irányzott elő személyi, fenntartási és fejlesztési kiadások területén.

A Szövetséghez történő tartozás és a fejlesztési kudarc maga után vonta a Magyar Honvédség teljes ún. stratégiai felülvizsgálatát. Ezt a feladatot azonban már Fodor Lajos vezérezredes, a Magyar Honvédség új vezérkari főnöke vállalta magára.

A stratégiai felülvizsgálat elrendelését 1999.10.28-án tett közzé a katonai felső vezetés és egyúttal Fodor vezérezredes és Szabó János honvédelmi miniszter nyílt levélben fordult a Honvédség személyi állományához.¹⁵

A program végrehajtását tíz évre prognosztizálta a kormány, amelynek részleteit a 2120/2000 (V.31.) határozatban rögzítette.

Összefoglaló kimutatás a Magyar Honvédség létszámviszonyainak alakulásáról¹⁶

Időpont	Tiszt	Zászlós, tiszthely.	Szerző- déses állomány	Sorállo- mány + hallgatók	Közalkal- mazottak	Összesen	Megjegyzés
1989						-155 000	Költségvetési létszám
1990						- 143 000	Költségvetési létszám
1991						- 121 000	Költségvetési létszám
1992- 1993						- 100 000	Költségvetési létszám
1994. 12. 31.	16 320	10 682		47 336	24 910	99 248	Rendszeresített létszám
1995. 08. 01.	16 321	10 682	-	40 964	21 208	89 175	85/1995. (VII. 6.) OGY hat.
1995. 12. 31.	14 386	9 713	-	37 959	19 208	81 266	99/1995. (X. 13.) OGY hat.
1996. 12. 31.	11 770	10 280	-	29 430 + 942	14 450	66 872*	106/1996. (XI. 29.) OGY hat.
1997. 12. 31.	11 350	11 200	5 330	20 500 + 1 240	9 200	58 820*	124/1997. (XII. 18.) OGY hat.
2001. 12. 31.	8 600	10 230	6 700	12 160 + 1 200	4 010	42 900*	62/2000. (VI. 21.)-el módosított 124/1997. (XII. 18.) OGY hat.

A biztonságpolitikai környezet, mint a haderő leépítésének legfontosabb indoka és etalonja, továbbra sem mutatott kedvező képet. Szerbia-Montenegróban – Koszovóban – erőteljes etnikai tisztogatás kezdődött. A tartományban többséget alkotó albán közösséget a szerb biztonsági erők (MUP) szisztematikusan szorították Albánia felé. A szerb hatalom erőszakos fellépésének következtében az albánok fegyveres ellenálló csoportokat szerveztek és felvették a

harcot a rendőri erőkkel. A koszovói albánság politikai vezetői a nemzetközi közösséghez fordultak segítségért. Kérésük meghallgatásra talált és a NATO – nemzetközi felhatalmazás nélkül – katonai beavatkozás mellett döntött. A NATO tag Magyar Köztársaság a katonai akcióhoz csatlakozva megnyitotta légtérét a Szövetséges légierő számára, de a fegyveres erőit nem bocsátotta harcba, csupán az ilyen esetekben szükséges biztonsági rendszabályok fogantatására került sor. A 78 napig tartó NATO légi támadó hadművelet meghátrálásra kényszerítette a szerb politikai vezetést, aminek eredményeként a szerb-montenegrói csapatok kivonultak Koszovóból.

Az ENSZ felhatalmazásával, de a NATO által szervezett béketámogató műveletekben Magyarország egy őrző-védő zászlóalj felajánlásával és telepítésével vett/vesz részt.¹⁷

A 2002. év elején kedvezően hatott a Honvédség hivatásos és szerződéses állományára, hogy a törvényhozás megalkotta a 2001. évi XCV. törvényt a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról, amelyben újraszabályozta a hivatásos katonák jogait és kötelezettségeit. A jogállásról szóló törvény konszolidálóan hatott a Honvédség gerincét adó hivatásos katonák egzisztenciális gondjaira. A hivatásos tiszteket és tiszthelyetteseket a korábbi átszervezésekkel együtt járó elbocsátások sokkhatásszerűen érték, morális helyzetük, hivatásuk iránti elkötelezettségük meggyengült.

Megalkotásra került és a 2144/2002 (V.6.) sz. Kormányhatározatban nyilvánosságot kapott a nemzeti biztonsági stratégia is, amely fontos – haderő átalakítási folyamatát a veszélyeztetettség oldaláról támogató – tételeket foglalta magába. A dokumentum, mint alapvető biztonságpolitikai okmány, az új típusú veszélyeket és kockázatokat foglalta össze. Nem tárgyalta a hagyományos értelemben vett katonai veszélyeztető tényezőket, pedig a NATO álláspontja mit sem változott abban a tekintetben, hogy a tagországoknak gondoskodniuk kell saját katonai védelmükről.

A Magyar Honvédség átalakítása (leépítése) tovább folytatódik

A NATO tagságot követően a magyar kormányzat által a Szövetség felé tett vállalásai rendre kudarcra végződtek. A haderő átalakítás (leépítés) elképesztő összegeket emésztett fel, miközben a Magyar Honvédség teljes egészében felélte tartalék készleteit.

A 2002. évi parlamenti választásokat követően a hivatalba lépő új kormány a Szövetség felé tett vállalások elmaradását felülírva újabb, úgynevezett reform program elindítását tűzte napirendre. A védelmi szférára vonatkozóan a biztonságpolitikai apropót a 2001. szeptember 11-ei, az Egyesült Államokat ért terrortámadás és az azt követő válaszcsoport kiváltása Afganisztánra, illetve az

Irak ellen indított – ENSZ BT felhatalmazását nélkülöző – háború szolgáltatta. Az Egyesült Államok által szervezett koalíciós haderőbe Magyarország Afganisztán esetében egy egészségügyi csoportot, majd harcbiztosító erőket, egy szállító zászlóaljat pedig az Irakban zajló műveletekhez ajánlott fel és telepített. 2001. szeptember 11-i terrortámadások nyomán az Egyesült Államok kezdeményezésére a Szövetség 5. cikk szerinti támadásnak minősítette a New York-i és Washington-i merényleteket. Ezáltal a tagállamok a terrorfenyegetést, illetve a terrorizmust emelték a „fő ellenség” szintjére. A Magyar Honvédség követte ezt a gyakorlatot, bár történtek kísérletek arra, hogy a hagyományos katonai fenyegetés, mint olyan tényező, amelyre a fegyveres erőknek reagálnia kell, ne kerüljön ki a haderőtervezés látóteréből.¹⁸ Ezek a kísérletek hoztak ugyan némi eredményt, de még ebben az évben tapinthatóvá vált, hogy a tervbe vett konszolidációs folyamatok nem érnek célba és újabb pénzügyi megszorításokkal lehet számolni. A biztonsági kihívások sajátos értelmezése a Magyar Honvédség „expedíciós” haderővé történő végleges átalakításához vezetett. Ehhez a haderő újabb teljes körű átvilágítása vált szükségessé, amelyre 2003-ban került sor. Az átalakítás ez esetben is jelentős létszámleépítésekkel járt együtt, ugyanakkor a fejlesztési programok nagyrészt leálltak csupán az új vadászrepülőgépek beszerzését – a GRIPEN programot – sikerült megőrizni.

Az újabb stratégiai felülvizsgálat célja és menete

Az új felülvizsgálat célul tűzte ki a vezetési rendszer átalakítását, a tervezési hiányosságok felszámolását, az erőforrások közötti összhang hiányának és az anyagi eszközök célszerűtlen felhasználásának megszüntetését. A kormány külpolitikai céljaiból, és a nemzeti biztonsági stratégiából kiindulva feladatként jelölte meg a részletes politikai célok és az azokhoz szükséges képességek megfogalmazását, egy forrásokkal alátámasztott, kiegyensúlyozott, koherens terv kidolgozását, amely döntési változtatokat, valamint a tárca egészére vonatkozó forráselosztási javaslatot is tartalmazott.

A védelmi felülvizsgálat megtervezéséhez bizottság alakult (Védelmi Felülvizsgálat Intéző Bizottság, VFIB), amelynek feladatai a következők voltak:

- a nemzeti érdekek és célok alapján a Magyar Honvédség feladatainak újrafogalmazása;
- a forrásokhoz és a képességekhez szükséges jog- és hatáskörök, illetve az elszámoltathatóság biztosítása.

A bizottság munkájában részt vettek a MEH, KÜM, PM, BM munkatársai, belső és külső, valamint külföldi szakértők.

A VFIB a felülvizsgálat célkitűzéseit az alábbiakban határozta meg:

- hitelesség helyreállítását a Szövetségben, minőségi hozzájárulást az euro-atlanti békéhez és biztonsághoz;
- a Magyar Honvédség tíz év alatt történő modernizálása, NATO-kompatibilissé tétele;
- az önkéntes haderő kialakítása feltételeinek megteremtése és az áttérés végrehajtása;
- a csapatok helyzetének, infrastruktúrájának, felszereltségének javítása, a haderő társadalmi tekintélyének növelése;
- a követelmények és a 2004-2013 között rendelkezésre álló számvetett források között az egyensúly megteremtése, ennek érdekében: modern, működőképes finanszírozható haderőstruktúra kialakítása.

A megváltozott feladatrendszer az önkéntes haderő struktúrájára épült, amelynek összlétszáma békeidőszakban legfeljebb 40.000 fő lehet. Az elképzeléseket a katonai felső vezetés (az új vezérkari főnök: Dr. Szenes Zoltán altábornagy) 2013-ig tervezte megvalósíthatónak.¹⁹

Az újabb megszorító intézkedéscsomag hatásainak törvényszerűségét és célszerűség bizonyítandó, a katonai szaklapok, valamint a polgári elektronikus és nyomtatott sajtó egy része is számos publikációt, illetve vitaműsört tett közzé a Honvédségben zajló folyamatokról. Ezekben a többnyire szakmai hozzászólásokban nyomon követhetővé vált a negatív hatású döntések utólagos magyarázata.

A jövőkutatók – figyelmen kívül hagyva a Honvédséget jelenleg szorító és megoldásra váró gondjait – a hálózatos katonáról és harcmezőről, az információs társadalom érzékelhető hatásairól, a robottechnológia majdani térhódításáról vizionálnak. Ezzel szemben a haderő mindennapos gondjai és problémái csupán pénzügyi fejezetként jelennek meg a szakmai közvélemény előtt. A polgári médiában a hadsereggel foglalkozó anyagok az állományarányok tarthatatlanságáról, vagy konjunkturális igény szerint más természetű működési zavarokról tájékoztatják a közvéleményt.

A Honvédség által finanszírozott média, ugyanakkor sikerről, prosperitásról, tervszerűségről és szervezettségről számol be, előtérbe helyezve a béke-támogató műveletekbe, illetve a háborútól sújtott régiókba vezényelt kislegyeségek (1.000 katona) munkáját. Rájuk valóban büszkék lehetünk, mert közvetítik értékeinket a partnereink felé, de ők is itthonról indulnak el a távoli válság sújtotta térségekbe és nem tudhatják, hogy milyen helyzetbe kerülnek, amikor visszaérkeznek, mert éppen a folyamatosan zajló átszervezések, leépítések során nem biztosított a helyzetük.

*A haderó új keletű feladatai és új szervezeti rendje²⁰
2002-től
A Magyar Honvédség feladatai*

1.	NATO 5. cikkely szerinti műveletek	1.1. Országvédelem
		1.2. Más tagország megsegítése
		1.3. Részvétel a Szövetség egésze elleni stratégiai támadás elhárításában
2.	Határbiztosítás	
3.	Befogadó nemzeti támogatás	
4.	Részvétel nemzetközi válságkezelésben, béketámogató műveletekben	4.1. Béketámogató műveletek
		4.2. Békefenntartás
		4.3. Békekikényszerítés
5.	Részvétel nemzetközi válságkezelésben. Egyéb nemzetközi műveletek	
6.	Terrorizmus elleni harc	
7.	Két- és többoldalú nemzetközi kapcsolatok	
8.	Nemzetközi szerződések ellenőrzése, fegyverzetellenőrzés	
9.	Humanitárius segítségnyújtás	
10.	Információszerzés, feldolgozás, védelem	
11.	Polgári hatóságok támogatása	11.1. Katasztrófavédelem feladataihoz való hozzájárulás
		11.2. Tűzszerészeti feladatok
		11.3. Kutatás-mentés
		11.4. A szükségállapot katonai feladatai
12.	Légtérelenőrzés	
13.	Frekvencia-gazdálkodás	
14.	Protokolláris feladatok	

A Kormány előterjesztésére az Országgyűlés rövid idő alatt döntött a sorozott hadsereg intézményének megszüntetéséről és az önkéntes haderó felállításáról. Ennek fényében a 14/2004 (III.24.) számú Országgyűlési határozat kitzúzte a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányait.

Ez a döntés a megelőző hasonló tárgyú határozat középtávú tervének kifutását sem várta meg. Új alapokra helyezte a haderőfejlesztés teljes programját.²¹ Egyértelművé vált, hogy az ország biztonságát a döntéshozatalban érintettek csak és kizárólag NATO, EU keretei között tartják megoldhatónak. Az önálló védelmi identitás fenntartása kikerült a biztonságpolitika alakításában szerepet vállaló döntéshozók látóköréből.²² Az újabb keletű stratégiai felülvizsgálat a 2004. év második felében – még mielőtt a megelőző program kezdeti lépései „befejeződtek” volna – lényegében hamuvá lett. Miközben a kormány 2073/2004 (IV.15.) számú határozatában ismételten közzé tette az új nemzeti biztonsági stratégiát, amelynek II. fejezete már szól a hagyományos biztonsági kockázatokról.²³ Itt tartunk most, és nem igazán lehet tudni, hogy mi következhet még!?²⁴

* * *

A tanulmány célja szerint szerette volna bemutatni a Magyar Honvédség átalakításának – rendszerváltástól napjainkig terjedő – „sikertörténetét”. Ez a sikertörténet más és más olvasatban jelenthet ugyan sikert és kudarcot, mindenesetre egy tény nem vitatható: a Magyar Honvédség jellegének megváltozása, szerkezetének átalakítása lényegében egyenes utat mutat a sorozott hadsereg megszüntetéséhez, a hivatásos hadsereg kialakításához, amely 2004. év végére beteljesedett. De hogyan is kezdődött?

Magyarországon az első önálló nemzeti véderő több, mint 150 évvel ezelőtt alakult meg. 1848. március 15-én forradalom robbant ki Pest-Budán a Habsburg-ház önkényuralma ellen. Ekkor fogalmazódott meg a „nemzeti őrsereg”, az önálló magyar haderő megteremtésének gondolata is. A pozsonyi országgyűlés ezt követően határozatban mondta ki a nemzetőrség megalakításának szükségességét. Az 1848. április 7-én kinevezett és 11-én felesküdt első felelős magyar kormány megalakulásától kezdődően felismerte, hogy az európai értékeket képviselő magyar forradalom védelme érdekében létre kell hívni az önálló magyar hadsereget. A felismerést követően május 16-án „10 ezer főből álló önkéntes sereg” felállításáról hozott határozatot a kormány. 1848. július 11-én az országgyűlés a forradalmat ért külső támadás miatt 200 ezer katonát és 42 millió forint hitelt szavazott meg „a hon védelmére”. Ekkor a már korábban alakult nemzetőr és népfelkelő csoportokból megkezdődött az első honvédszászlóaljok szervezése. A Szűz Mária képével díszített, fehér alapú, piros-fehér-zöld úgynevezett „farkas fogakkal” szegélyezett honvédszászlókra ezer számra esküdtek fel a lelkes önkéntesek. A romló katonai helyzet alakulása később azt követte, hogy megkezdjék az újoncok sorozását is. A falvaknak és a városoknak minden 127 lakos után két újoncot kellett kiállítani. Ily módon 1848 decemberére Magyarországnak mintegy 100-110 ezer fős honvédsereget sikerült létrehozni és felszerelni.

Az 1848-1849-es magyar polgári forradalmat és szabadságharcot leverte az önkényuralom túlereje, a polgári átalakulás, a nemzeti önállóság, majd függetlenség kivívásáért és megőrzéséért vívott fegyveres küzdelem elbukott. A honvédsereg hősiessége azonban mégsem volt hiábavaló, mert végérvényesen lerombolta azokat a gátakat, amelyek útjába álltak a magyar polgári kibontakozásnak.

A Magyar Honvédség az 1848-1849-es honvédsereg történelmi örökösének tekinti magát. Ez abban is kifejezésre jut, hogy 1990-ben a magyar véderő megnevezése ismét a haza iránti mély érzelmi elkötelezettséget, az önfeláldozó hazaszeretetet kifejező Magyar Honvédség lett. A szülőhazáját védő „honvéd” – aki életét is kész feláldozni Magyarország szabadságáért és függetlenségéért - örök példaképe marad minden magyar katonának.

A Magyar Honvédség következetesen ápolja az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc honvéd hagyományait, így például szeptember 29-én minden évben megemlékezik a pákozdi csatáról. 1848-ban ezen a napon a magyar honvédek és nemzetőrök a főváros közelében kivívták első győzelmüket és megfutamították a Habsburg-ház megsegítésére siető Jellasics horvát bán seregét. Május 21-ét pedig a honvédség napjaként ünneplik Magyarországon, mert 1849-ben ezen a napon – a

tavaszi hadjárat dicsőséges sikersorozatának részeként – a magyar honvédsereg visszafoglalta a császári hadsereg által megszállva tartott Buda várát.

Az 1867-es kiegyezés, az uralkodó és Magyarország között létrejött történelmi kompromisszum eredményeként megszületett Osztrák-Magyar Monarchia közös fegyveres erővel rendelkezett. A monarchia két államát 103 hadépítési körzetre osztották, ezekből 47 Magyarországra esett. A császári és királyi had-sereg hadilétszámát 800 ezer, békelétszámát pedig 250 ezer főben állapították meg. Magyarországnak évente átlagosan több mint 40 ezer újoncot kellett kiállítania. 1912-ig a honvédség kizárólag gyalogsággal és lovassággal rendelkezett. A tüzérség megszervezésére csak 1913-ban került sor. Magyarországon a hadkötelesek száma az első világháború kezdetekor 4.817.000 fő volt, akik közül 3.381.758 fő vonult be háborús szolgálatra.

Az I. és a II. világháborúban való részvétel Magyarország és a Magyar Honvédség számára katasztrofális és tragikus következményekkel járt. Az I. világháború négy éve alatt 530 ezer magyar katona esett el, több mint 500 ezer megsebesült és hozzávetőleg 800 ezer fogságba esett. A II. világháborúban Magyarország katonai vesztesége 340-360 ezer fő volt, a légitámadások és az ország területén zajló harcok következtében pedig 45 ezer polgári személy vesztette életét.

A II. világháború befejezését követő évtizedekben a hadsereg helyzete, tevékenysége és fejlesztése szempontjából meghatározó jelentősége volt annak, hogy Magyarország 1955-ben az egyik alapító tagja volt a Varsói Szerződésnek. Talán ez lett a végzete is.

Jegyzetek

1. Lengyel László politológus: Az európai civilizáció és határai (Publicisztika, Népszabadság 1997.12.6. szám)
2. Ezt a feladatot a haderő békelétszámának (155.700 fő) és a határőrség erőinek hadi állományra történő kiegészítésével tervezte megoldani a politikai és katonai felső vezetés. Ehhez rendelkezésre állt 1191 db harckocsi, 1645 db gyalogsági- és páncélozott szállító harcjármű, 991 db 100 m/m feletti különböző típusú löveg, 171 db harci repülőgép, 39 db harci helikopter. ACFE tárgyalások lezárását követően Magyarországon 835 db harckocsi, 1700 db gyalogsági- és páncélozott szállító harcjármű, 840 db 100 m/m feletti különböző típusú löveg, 180 db harci repülőgép, és 180 db harci helikopter állhatott szolgálatban.
3. A honvédelem négy éve. 1990-1994. Bp. Zrínyi 1994. 62.o.
4. A honvédelem négy éve. 1990-1994. Bp. Zrínyi 1994. 65. o.
5. A vizsgált időszakban hazánkkal szomszédos országok haderői – Ausztria, Szlovákia és Szlovénia kivételével – méreteikben nagyobbak voltak a Magyar Honvédségnél. Jugoszlávia és Horvátország hadban állt egymással, ennél fogva jelentős számú tartalékos állományt vonultattak be a hadseregeikbe. A szomszédos államok haderői sorozott állománnyal rendelkeztek, The Military Balance 1994-1995; The International Institute for Strategic Studies 23 Tavistock Street London WC2E 7 NQ. 1994. október 73-78.o.; 79-106.o. Ausztriára, Szlovákiára, Ukrajnára, Romániára, Szerbia-Montenegróra, Horvát-országra és Szlovéniára vonatkozó adatok.
6. A tárgyilagosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy nem is felelhetett meg ezeknek a követelményeknek, hiszen a megkezdett reform vagy átalakítás időben nem a tervek szerint kezdődött el, illetve a kormányváltás időszakában még nem fejeződtek be az elindított programok.
7. Az Országgyűlési határozat lényegében változtatás nélkül hagyta a 2383/1995 (XII.7.) Kormányhatározat megállapításait.

8. Ez az elv nem halványult el napjainkban sem, amikor a NATO a terrorfenyegetésre reagálva a felelősségi területén túl is (a Washington-i Szerződés 5. cikk értelmében és a 2002-ben a Prága-i csúcstalálkozón hozott döntés figyelembevételével) bizonyíthatja akcióképességét.
9. Megítélésem szerint a Honvédség átalakításának konkrét iránya lényegében ekkor már előre vetítette, hogy a haderő a külpolitika közvetlen alárendelt szereplőjévé, annak eszközévé fog válni, vagyis elveszíti hagyományos értelemben vett nemzeti jellegét és tulajdonképpen átlép hagyományain is.
10. Valójában már ekkor körvonalazódott a területvédelemre épülő haderő koncepciójának feladása és került egyre inkább előtérbe a külpolitikai orientáció céljainak leginkább megfelelő expedíciós haderő megteremtésének szándéka. Mindezt azonban sem a katonák, sem pedig a közvélemény felé ekkor még nem volt lehetséges tudatosítani.
11. A honvédelem négy éve 1994-1998. Zrínyi Kiadó Budapest 79. o.
12. A honvédelem négy éve 1994-1998 Zrínyi Kiadó Budapest 108.o.
13. The Military Balance. The International Institute for Strategic Studies 1999-2000. Arundel House, 13-15 Arundel Street London WC2R, UK
14. A DPQ kudarc nyomán a Kormány 2183/1999 (VII.23.) számú határozatában döntött a NATO 1999. évi védelmi tervezési kérdőívre adandó válaszáról. Ez a dokumentum tartalmazza, hogy a kormány nem engedélyezi a tárca számára előirányzott költség és létszámkeret túllépést, stratégiai felülvizsgálatra kötelezte a tárcát, a HM összebevételét át kellett adni a MK PÜM-nak. Ugyanakkor a kormány meghatározta a tárca költségvetési előirányzatait az ország GDP-hez viszonyítva:

2000-ben	1,51 %	=	192,3	mrd/Ft
2001-ben	1,61 %	=	223,6	mrd/Ft
2002-ben	1,61 %	=	243,2	mrd/Ft
2003-ban	1,61 %	=	265,2	mrd/Ft
2004-ben	1,61 %	=	287,9	mrd/Ft

(Ehhez képest 2000-ben 1,68 %; 2001-ben 1,85% jutott védelmi kiadásokra a nemzeti GDP-ből) Az orosz államadósság terhére történt beszerzések nem terhelték a tárcát. A nem védelmi jellegű feladatok – felmérést követően – átadásra kerültek az illetékes tárcák számára. Döntés született a HM és a HVK összevonásáról is.

15. A stratégiai felülvizsgálatot, Fodor vezérezredes szerint, a korábbi had-erőreformnak nevezett átalakítások/leépítések sikertelensége tett szükségessé, amelyek nem voltak képesek az alapvető strukturális és működési problémák megoldására. A felülvizsgálat azonban megoldást kínál a Honvédség finanszírozhatóságával, a reális képességek hiányosságaival, a szervezeti felépítéssel és a vezetéssel, a személyi állomány egzisztenciális helyzetével, moráljával és motiváltságával összefüggő problémákra. A tervek szerint a felülvizsgálat eredményeképpen tíz évre előretételező fejlesztési program készült, amely három ütemben irányozta elő a soron következő feladatok megoldását. *Első ütemben:* az élet- és munkakörülmények javítását, a NATO-val történő együttműködés zavartalanosságának biztosítását, *a második ütemben:* a kiképzés hatékonyságának növelését, *a harmadik ütemben:* a haditechnika fejlesztését tervezték. A Nyílt levél szöveg a hivatásos állomány félelmeinek okairól és igyekezett megnyugtató hangot megütetni annak érdekében, hogy az átalakítás humán feladatai az egész tervezés menetének a középpontjában maradnak. (Nyílt levél a Magyar Honvédség személyi állományához a honvédelem egészét érintő stratégiai felülvizsgálatairól. A Nyílt levél megjelent a Magyar Honvéd 1999. október 29-i számában.)
16. A honvédelem négy éve 1998-2002. Zrínyi kiadó Budapest 2002. 78.o.
17. A nemzetközi közösség nem tudott az új kihívásokra konszenzuson nyugvó megoldást találni, ugyanis az egyes nagyhatalmak saját érdekeik alapján rangsorolták a szuverenitást és az emberi jogokat.

A szuverenitás elsőbbségének tézisével valló államok – elsősorban Oroszország és Kína – hevesen elleneztek a Jugoszlávia elleni légi támadó hadművelet megindulását, mondván: egy állam belügyeibe még az emberi jogok durva megsértése esetén sem szabad kívülről beavatkozni. Ennek az elvnek a hangoztatása miatt az Egyesült Államok és NATO-szövetségesei nem vitték az ügyet az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé, hanem ENSZ-felhatalmazás nélkül, a humanitárius katasztrófa elkerülése céljából, ún. területen kívüli akciót indítottak Jugoszlávia ellen. Az orosz és a kínai vezetés ennek következtében megvádolta a NATO-t, hogy a koszovói akcióval precedenst kívánt teremteni, mely által – az ENSZ megkerülésével, saját érdekeinek megfelelően – a világ bármely szegletében háborút indíthat szuverén államok ellen.

18. The Military Balance. The International Institute for Strategic Studies 2004-2005. Arundel House, 13-15 Arundel street, London, WC2R 3 DK, UK 77-96.o. 288-198.o.
19. 2236/2003 (X.1.) számú Kormányhatározat a Magyar Honvédség 2006-2013. időszakra vonatkozó átalakításáról.; 14/2004 (III.24.) számú OGY. Határozat vonatkozó meghatározásai a 2236/2003 (X.1.) Kormányhatározatban foglaltakat változatlanul hagyta.
20. A VFIB II. számú munkacsoportja által összeállított feladatrendszer, első alkalommal 2003-ban Mikita János tábornok úr előadásában az MK KFH-ban rendezett a béketámogató műveletekről szóló konferencián került bemutatásra szélesebb közönség előtt, Ugyan ez a táblázat megjelent az Új Honvédségi Szemle 2004/2. számában a 3. oldalon, Kiss Gergely ezredes által jegyzett „Az önkéntes haderő felkészítésének és kiképzésének új vonásai „ című összeállításban.
21. A kormányzati döntések a védelmi szféra fenntartására, működtetésére és fejlesztésére a GDP-ből 2004-re 1,71 %-ot; 2005-re 1,76 %-ot; 2006-ra 1,81 %-ot irányzott elő. A 2004-ben bekövetkezett pénzügyi megszorítások következtében a védelmi szektor 2005-re vonatkozó GDP előirányzatra 1,25 %-ra zsugorodott, amelynek következtében kb 4.000 hivatásos katona elbocsátását helyezte kilátásba a tárca vezetése. A haderő létszáma 20-25.000 főben került meghatározásra, a 2013-ig tervezett feladatok pedig 2006-ra kerültek előrehozatalra.
22. A NATO, EU védelmi rendszereiben történő szerepvállalás (maximum 1.000 katona felajánlása béketámogató műveletekben való részvételre) költségei évi 12 md Ft-tal terhelik a HM költségvetését, de napvilágot láttak ettől eltérő adatok is (20-25 md Ft). 2004. augusztusáig 962 katona teljesített külszolgálatot béketámogató műveletek keretében. Ez a kontingens kiegészült 172 fővel, akiket Afganisztánba vezényeltek.
23. 2073/2004. (IV.15.) Kormányhatározat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról 3. o. II. Biztonsági Környezet „... Az átrendeződő nemzetközi rendszer sajátossága, hogy egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések...”
24. Időközben 2005. január 6-án Dr. Szenes Zoltán altábornagy lemondott beosztásáról azzal az indokkal, hogy nem ért egyet a Honvédség vezetési-irányítási rendszerének tervezett átalakításával. A Kormány-előterjesztésben a tárca vezetése jelentős mértékben tervezi csökkenteni a vezérkari főnök hatás- és jogkörét, ugyanakkor jogállásában is visszaminősíti helyettes államtitkári szintre.

Felhasznált irodalom:

1. A Honvédelem négy éve 1990-1994, Zrínyi Kiadó, Bp. 1994.
2. A Honvédelem négy éve 1994-1998, Zrínyi Kiadó, Bp. 1998.
3. A Honvédelem négy éve 1998-2002, Zrínyi Kiadó, Bp. 2002.
4. The Military Balance 1990-től 2004-ig megjelent számai, International Institute for Strategic Studies, London
5. A dolgozatban feltüntetett, a honvédelemmel, illetve a Magyar Honvédséggel foglalkozó Országgyűlési és Kormányhatározatok
6. Dr. Végh Ferenc nyá. vezérezredes doktori értékelése az MH átalakításáról, ZMNE 1998. A dolgozat megtalálható a ZMNE szakkönyvtárában.
7. Dr. Bocz László nyá. altábornagy doktori értekezése az ország megváltozott biztonsági helyzetéről, ZMNE 2000. A dolgozat megtalálható a ZMNE szakkönyvtárában.
8. Lőrincz Kálmán nyá. vezérezredessel készített interjú, Napi Magyarország? 1997. október 24. szám, 14. o.
9. Lengyel László politológus: Az európai civilizáció és határai, Népszabadság, 1997. december 06., 17-19. o.
10. Fodor Lajos nyá. vezérezredes – Dr. Szabó János MK honvédelmi minisztere: Nyílt levél a Magyar Honvédség személyi állományához a honvédelem egészét érintő stratégiai felülvizsgálatról, 1999. 09. 29.
11. Dr. Jakus János alezredes: Biztonság, veszélyeztetettség, válságkezelés. Tanulmány, ZMNE 1999.
12. Honvédségi Szemlében, Magyar Honvédben, Új Honvédségi Szemlében a vizsgált időszakban, a tárgyban megjelent cikkek.
13. Kovács Gyula: Rekviem a bakákért. Népszabadság, 2004. november 3. szám.
14. Szászvári Lajos: Baloldali támadás a haderőreform ellen. Magyar Nemzet, 2004. október 25. szám
15. Szemerényi Réka: Egy feleslegessé vált miniszter. Magyar Nemzet, 2005. január 24. szám.

GÖNDICS BÉLA

A 2005. ÉVI NEMZETKÖZI REPÜLŐNAP ÉS HADITECHNIKAI BEMUTATÓ BIZTONSÁGA

A címbeli biztonság összetett fogalom, de alapvetően nem a terminológiai teljességre való törekvés, hanem a biztosítás korábitól eltérő sajátossága és a tapasztalatok közreadása motiválja az összegzést.

A Rendezvény mindenkor megrendezése jelentős próbatétel a Magyar Honvédség kijelölt szervezetei és a Katonai Biztonsági Hivatal részére. A biztonsági védelemre a főigazgató a Hivatal 2. számú területi-műveleti igazgatóságát – mint a légiere és a szárazföldi haderőnem nemzetbiztonsági védelméért felelős szervezetet – jelölte ki, így a vonatkozó HM utasítás már a 2. Katonai Biztonsági Igazgatóság vezetőjét nevesítette biztonsági igazgatóként. A HM a rendezvény megszervezésével összefüggő feladatokra - miniszteri biztos vezetésével 2004. szeptember 22-én - Szervező Bizottságot hozott létre, ezt követően a felkészülés fokozódó intenzitással beindult ill. folytatódott.

A Rendezvény 2005. augusztus 6-7-én került lebonyolításra, melyen 17 ország és hazánk 108 repülőeszközzel, illetve a Magyar Honvédség további 31 szárazföldi harci technikai eszközzel vett részt. Közel 100 ezer fő hazai és külföldi látogatót regisztráltak, köztük magas rangú állami és katonai vezetőket.

A nyílt repülőnapok rendezvényei hazai relációban a rendszerváltástól datálhatóak, a repülőnap rendezvények operatív biztosítását 1990-ben Kecskeméten, illetve Pápán kezdtük meg, ezt követően közel „fél tucat” repülőnap biztosítását hajtottuk végre, így a biztosítást végző személyi körből néhányan az ez évi eseményre (e sorok írója az utolsóra) már komoly szakmai tapasztalatot tudhattunk magunk mögött. Rendezvénybiztosítási terveink kezdetben az „operatív szokásjog” alapján, majd az 1995-ös nemzetbiztonsági törvény megjelenése után e törvényi szempontoknak megfelelően készültek. A tervek szakmai-tartalmi vonatkozásai (erő, eszköz, módszer) fokozatosan bővültek, igazodva a nemzetbiztonsági és katonai követelményekhez.

Mindezekre is tekintettel azonban, a 2005. évi kihívás más, a jelzettektől jelentősen eltérő biztonsági követelményrendszert állított szervezetünk elé. Ez ideig példátlan, helyenként „embert próbáló” erőfeszítéseket tettünk a biztonság fokozása érdekében, nem kímélve erőnket, technikai eszközeinket. Ezzel együtt soha nem voltunk nyugodtak afelől, hogy valójában minden lehetséges intézkedést megtettünk-e, maradt-e rés a biztonsági hálón, az ember és technika maximális hatékonyságon teljesít-e az adott feltételek között...

Az idevezető okokat úgy gondolom nem szükséges indokolni, elég, ha a nemzetközi méretekben jelenlévő terrorveszélyt említem, még akkor is, ha a rendezvényre vonatkozóan konkrét biztonsági kockázatot előzetesen nem derítettünk fel.

Az már indulóra nézve is nyilvánvaló volt számunkra, hogy az eredményes és eseménymentes végrehajtást veszélyeztető és akadályozó körülmények, jelenségek felderítése, megelőzése csak *komplex biztonsági intézkedések bevezetésével oldható meg*. Ezért – a korábban már rutinszerűen végzett nemzetbiztonsági erő, eszköz és módszer koncentráción túl – a rendezvénybiztosítások sorában újszerű módon általános biztonsági intézkedések (katonai biztonsági, rezsim, rendőri, rendészeti, tűz, katasztrófavédelmi, üzemeltetési, egészségügyi stb.) alkalmazását illetve koordinációját is végeztük. Az általános kockázatok körében felmerülő körülmények, jelenségek megelőzésére – a döntésre jogosultakkal együttműködve – konkrét intézkedéseket terveztünk, illetve hajtottunk végre.

A Szervező Bizottság (SZB) magas beosztású és rendfokozatú katonákból, vezetőkből állt. Az elnök, illetve a testület alapvető funkciója a szervezés, a beszámoltatás, a döntéshozatal terén csúcsosodott ki. A bizottsági ülések korai szakaszában kialakult az a meggyőződés, hogy konkrét biztonsági kérdéseket, feladatokat – a szakmai értékek mentén szerveződő – szűkebb operatív csoport képes hatékonyan megvalósítani, ezért a védelmi intézkedések tervezésére, végrehajtására, koordinációjára az SZB alárendeltségében – de külön szervezeti formában – biztonsági albizottságot (BALB) hoztunk létre, melynek tagjait az SZB által delegált - biztonsági affinitással rendelkező - személyek, valamint az igazgatóság állományából kijelölt osztályvezetők alkották. A résztvevők egyéni felelősségvállalással, személyre szabott – esetenként írásban is rögzített - feladatokat kaptak. A BALB ülését havonta, illetve szükség szerint tartotta az SZB ülését megelőző időpontokban.

A döntés több szempontból is eredményesnek bizonyult: folyamatossá vált a biztonsági szempontok érdekképviselése, a gondolkodásmódban kiküszöbölhetővé vált a „legutóbb is így csináltuk, mégsem volt probléma...” szimptóma, kalkulálható (kialkudható) volt a biztonságra fordítandó pénzügyi fedezet stb.

A hatásköri és illetékességi szempontokra figyelemmel a biztonsági döntéshozatal érdekében – az SZB munkatervében – előírt biztosítási terveket tanulmányoztuk, továbbá a tervekért felelős vezetők, együttműködők, biztonsági tiszték bevonásával a feladatokat koordináltuk. (Repülőbázis katasztrófavédelmi terve, híradó és informatikai biztosítás terve, szektorparancsnokok biztosítási terve, a zárórészleg parancsnok biztonsági terve, mérnök-műszaki biztonsági terv, műszaki mentés és katasztrófa-elhárítási terv, tűzvédelmi terv, kiürítési terv, előzetes kockázatbecslési terv, külső együttműködők biztosítási tervei: rendőrség, határőrség, mentők, ÁNTSZ, VPOP stb.)

Felmértük, folyamatosan figyelemmel kísértük a biztonsági szempontból legsürgetőbb intézkedések körét és a biztonsági igényeket eljuttattuk a végrehajtásban érintett szervezeteknek, vezetőknek, a rendezvény szervezésében meghatározó szerepet vállaló HM EI Rt-nek, kommunikációs programigazgatónak stb.

A közönség tájékoztatására – jegyvásárlás során a tasakra írandó – biztonsági tartalmú közleményeket fogalmaztunk meg, amelyek az objektumi beléptetés során a regisztráláskor átadandó kísérőokmányon is feltüntetésre kerültek.

A kommunikációban - médiában, sajtótájékoztatón – közzétéve egyéb figyelem felhívó tájékoztatásokat kezdeményeztünk. (pl. videokamerával megfigyelt terület). A Rendezvény helyszínén elhelyezett „hirdetőtáblákon” az ingyenesen hívható biztonsági tartalmú bejelentések számára zöld számot tettünk közzé, illetve ezeken is jeleztük a videó-megfigyelés tényét. A Rendezvény ideje alatt a kommunikációs és programigazgatóval, illetve a Bázis illetékeseivel együttműködve biztosítottuk, hogy a helyi műsorközlés folyamatába illetéktelen személyek ne avatkozhatnak be.

Védelmi intézkedéseink kiindulópontját képezte a Rendezvényt reálisan veszélyeztető körülmények, kockázatok felmérése, a potenciális fenyegetések számbavétele, kiemelve a legfontosabb kockázati veszélyforrást, a terrorveszélyeztetettséget. Ezek prognosztizációját elvégeztük, szakmai alapját a korábbi taszári USA jelenléttel kapcsolatos biztonsági tapasztalataink jelentették.

Folyamatosan képviseltük, hogy 2005-ben a biztonsági kockázat más, és nagyobb, mint 2003-ban – az előző Repülőnap idején - volt, így a védelmet is magasabb szintre kell emelnünk, intézkedéseinket fokozni szükséges a komplexitás irányába.

Ehhez kapcsolódóan alappal vélelmeztük, hogy a nyugati országok hatékony terrorelhárítási intézkedései nyomán a terrorszervezetek, illetve az ilyen tevékenységekkel gyanúsítható személyek kiszorulnak Nyugat-Európából, tartózkodási helyeiket régióinkba helyezhetik át, azaz számolhattunk terrorcélpont-

tá válással. Noha – mint utaltam rá – a felkészülés időszakában ilyen konkrét információval nem rendelkezünk, arra készültünk, hogy szükség esetén külön intézkedések bevezetését kezdeményezzük.

Ennek indokát a folytatólagos iraki és afganisztáni szerepvállalásunk okán a korábbiakhoz képest megnövekedett kockázat (különös tekintettel az USA részvételre), továbbá a balkáni helyzetből fakadó, valamint a kelet-nyugati migráció vonzatával összefüggő veszélyhelyzet képezte.

Értékelésünk szerint egy esetleges terrorista támadás esetén az elkövetők a Rendezvényről részletes, aktuális információkat szerezhetnek be, ezért – az előzetes szűrés okán – *nemzetbiztonsági szempontú felkészítéseket kellett végrehajtanunk*. Szamba vettük, hogy lehetnek váratlan és meglepetésszerű támadások is, jelentős károkozással járók, de akár túszejtéses jellegű cselekmények is bekövetkezhetnek.

Lehetséges módszerként kellett számításba vennünk a robbantásos károkozást a Rendezvény közelében, illetve színhelyén, vagy robbanóanyag bejuttatását személyek, gépjárművek útján, erőszakos behatolással, vagy álcázott formában. Teljes körűen nem zárhattuk ki az esetleges rombolás, gyújtogatás, sugárzó (mérgező) anyagok alkalmazását sem. Erre előzetes koreográfia azonban nem volt adható. Biztonsági intézkedéseinket – az előzőekben felsoroltakon túlmenően – a kémiai ágensekkel elkövetett cselekmények felderítésére és megelőzésre is kiterjesztjük, ennek érdekében vegyivédelmi szakemberek bevonását hajtottuk végre. Mindezekre nézve *nyílt és leplezett ellenőrzési módszereket dolgoztunk ki*.

A térségben számos kigépes forgalomra alkalmas repülőtér található, ahol esetenként külföldi repülőeszközök is jelen vannak; a gépek mozgása – a legutóbbi tapasztalatok alapján is többszörös kontrollt igényelt. A repülési szabályok megsértésére több korábbi példával rendelkezünk. *Repülésbiztonsági szempontú veszélyeztetettségként figyelembe kellett vennünk, hogy a repülőnapon részt vevő gépek le- és felszállási manővereik során veszélyeztetettek, akár célpontok is lehetnek*.

Mindezekre tekintettel kellett – az aktuális veszélyeztetettségi helyzetben elfogadható biztonsági kockázatok mellett – számításba vennünk az ellenintézkedéseket, amelyeket technikai jellegű akadályoztatás útján – egy korlátozott térség légtérének folyamatos kontrolljával és oltalmazásával – elsődlegesen a Légierő Parancsnok biztosított. Mint utaltam rá, a kockázat növekedésével arányos ellenintézkedések kezdeményezésére is volt elgondolásunk, természetesen ezek jelentős anyagi fedezetet igénylő válaszokat, valamint megoldásokat tartalmaztak. Abból az axiómából indultunk ki, hogy tökéletes biztonság nem létezik, illetve hatékony biztonsági rendszer csak komoly anyagi ráfordításokkal érhető

el. Miután a ráfordított költségekkel egyenes arányban nő a biztonság, fel kellett tennünk azt a kérdést, mi az a minimális költségszint, amellyel – minimális biztonsági kockázatvállalás mellett – felelősen felvállalható a rendezvény biztosítása. A helyzet komolysága megkövetelte, hogy – az SZB elnökének döntési alternatívájaként – alapos elemzést követően reális kockázatokat jelenítsünk meg. Leegyszerűsítve a kérdés megfogalmazható volt úgy is, hogy a sok tízezres tömeg biztosítására, a repülőtér légtérének védelmére milyen mértékű katonai erő-, és eszközkoncentráció használható fel.

Ebből a szempontból relevanciával bíró tapasztalatként említhetők a 2004-ben a balatonöszödi kormányzati üdülőben Haladó Kormányzás címmel megtartott miniszterelnöki konferencia biztosításának tapasztalatai, valamint a kismagasságú légtérvédelem – a térség kisgépes forgalmából fakadó kockázati veszélyek kapcsán – a fokozott légtérellenőrzés, tilalmi zóna bevezetésének eshetősége. További, sajnálatos külföldi tapasztalatok alapján került sor az esetlegesen terrorista céllal eltérített légi jármű - mint lehetséges veszélyforrás- figyelembevételére, a szükségessé váló katonai-biztonsági intézkedések megtételének reális számbavételére. Nyilvánvaló, hogy *a Repülőnap légvédelmi biztosítása a légtérellenőrzés, a légtérfelhasználás, a fegyveres légvédelmi készenléti erők alkalmazása az illetékes katonai parancsnok felelős döntése alapján a kockázati alaphelyzetnek megfelelően került kialakításra*, ennek fokozására a helyzet eskalációja esetén azonban volt lehetőség. Természetesen ez állandó helyzetértékelést, együttműködést, döntés előkészítést, koordinációt igényelt az együttműködők részéről a biztonsági kockázatok, az arányos és adekvát válaszok, a pénzügyi fedezet függvényében.

A rendelkezésre álló költségvetési források (korlátok) mérlegelésénél figyelembe kellett vennünk azt a közismert tényt, hogy a Rendezvényen közreműködő rendőri, rendészet stb. szervek számára sem elégségesek az anyagi eszközök, a nyilvánvaló együttműködési „kényszer” ellenére sem. Vélelmezhető volt, hogy ezen szervek viszonylag alacsony költségszint mellett kényszerülnek majd „letudni” az eseményt, alanyi és technikai vetületben egyaránt. (Túlmunkák kifizetése, üzemanyagköltségek stb.) Mivel úgy értékeltük, hogy a biztosítási feladatokban részt vevő rendészeti szervek költségtényezői biztonsági szempontokat befolyásoló aspektusokként jelentkezhettek, indokolt volt, hogy ezen szervekkel történő tárgyalásokon az elnök illetve az SZB felelős vezetői, valamint a biztonsági igazgató is részt vegyen, számszerűsítve a reális biztonsági igényeket. Ez természetesen alapos felkészülést, különböző szinten lefolytatott komoly tárgyalásokat jelentett; ebből a szempontból pozitív reakcióként jeleníthető meg a partnerek korrekt hozzáállása, feladatvállalása.

A választ döntően befolyásolta tehát az az alapvető körülmény, hogy korlátozott erőforrások álltak rendelkezésünkre, ezért az előzőekben vázolt

veszélyeztetettség növekedése esetére kidolgozott válaszlépéseket csak konkrét terror-veszélyeztetettség fennállása esetén terveztük realizálni.

Az alanyi veszélyforrásokat tekintve indokolt volt felmérnünk a Rendezvény megzavarására számításba vehető potenciális elkövetői kört, amely a „profi” terrorszervezettől a „magányos” terroristán, a pszichés szempontból nem beszámítható „őrültön” át kiegészülhetett a honvédségből eltávolított, -bosszúvágytól motivált – személyekkel. Arra is figyelemmel kellett lennünk, hogy egy bombariadó esetén a rendőrség kötelességszerűen kutatást rendel el, az ezzel kapcsolatos szituációkra előzetesen kellett felkészülnünk.

A Rendezvény első napjával egyidőben került megrendezésre Kecskeméten a *Díjugrató Világbajnokság*, valamint a közelben lévő Jakabszálláson a *repülőmodelles világverseny* is. Az ezekből fakadó kockázati hatások kiszűrése - tekintettel arra, hogy ezen repülőeszközök méretei, (a közfelfogástól eltérő nagyságrendje) hatótávolsága, a világ különböző, távoli pontjairól érkező résztvevők esetleges motiváltsága – *komoly biztonsági feladatokat jelentett.*

Minden ilyen hasonló jellegű Rendezvény biztosításánál magától értetődő biztonsági alaptevékenység a rádiós- és mobiltelefonos összeköttetések, a számítógépes rendszerek biztonsági kockázatainak, az informatikai védelem hiányosságainak felmérése. Közismert, hogy ezekben a rendszerekben csekély anyagi ráfordítással nagy távolságokból is képesek károkat okozni felkészült elkövetők. Abból indultunk ki, hogy vannak ilyen képzettséggel rendelkezők...

A Rendezvény kínálta „elkövetési felületek” okán fel kellett mérnünk továbbá a VIP megközelítési útvonalakat, a nézőteret, üzemanyag-tárolókat, energetikai rendszereket, víznyelőket, fegyverraktárakat, egyéb behatolási pontokat. Mindezek katonai és nemzetbiztonsági védelmét meg kellett szerveznünk, beleértve a videoeszközök, mozgásérzékelők, egyéb technikai eszközök alkalmazását is.

Az érintett területeket – a megelőző helyszíni szemrevételezéseket követően – a reagáló-beavatkozó csoportok tevékenysége biztosítása érdekében szektorokra osztottuk és szektorfelelősöket jelöltünk ki. Ennek rezsimjét, biztonsági rendszabályait a Repülőbázis és az Elektronikai Igazgatóság Rt. illetékeseivel kidolgoztuk.

Terveink szerint jelentős számú térfigyelő kamerát (illetve kiegészítő eszközöket) működtettünk a kialakított Biztonsági Központban, amelynek működési rendjét, szolgálatvezénylését előzetesen kidolgoztuk. A Központ a SZB elnökének alárendeltségében, a biztonsági igazgató vezetésével működött, általános biztonsági, nemzetbiztonsági és technikai alrendszer is foglalt magában, ahol döntően az igazgatóság állománya teljesített szolgálatot. A központ a

Repülőbázis Katonai-Operatív Csoportjával és a rendőri erőkkel együtt települt táborig elhelyezési körülmények között. A funkcionális elhelyezés egyúttal biztosította az együttműködő és reagáló szervek képviselőivel történő azonnali információcserét is.

A konkrét biztonsági ellenintézkedéseken túlmenően kidolgoztuk; milyen információ, fenyegetés esetén szükséges azonnali – illetve válsághelyzetben teendő – intézkedés, (l.: terület kiürítés), ezeket ki rendelheti el (tekintettel a rendőr és egyéb hatósági jogkörökre). Ki kellett dolgoztatni az előzetes menekülési útvonalakat, szükség esetén a veszéllyel fenyegetők kilétének felderítésére gyors intézkedéseket kellett tenni, indokoltá válhatott ellenőrző pontok felállítása, szektorzárások végrehajtása. (Eseti eljárásként „pillanatnyi ellenőrzőpontok” kialakítása is célszerűnek tűnt.) Mindezekre tekintettel rendőri, katonai, nemzetbiztonsági és egyéb illetékesség, felelősség kérdését is tisztáznunk kellett. Szükségszerűnek tartottuk az „irányított ellenőrzést” már a beléptető kapuknál kialakítani. Az ehhez szükséges szervezőmunkát már korán megkezdtuk, intézkedéseink kidolgozásánál figyelembe vettük az előzetes kockázatbecslési terveket is.

A rendkívüli események megelőzése, kezelése érdekében az illetékességi szabályoknak megfelelő hatósági eljárás kezdeményezése is indokoltá válhatott (pl. előállítás, közbiztonsági őrizet). Személyiségi jogokat érintő intézkedések kezdeményezése esetén rendőri beavatkozás szükségessége merült fel.

Katonai parancsnoki együttműködés keretében felmértük, illetve javasoltuk, hogy a Bázis érzékeny pontjai megközelítésénél, indokolt esetben a közutak kritikus szakaszaira – az illetékes hatóságnál eljárva – az átmenő forgalmat és megállást tiltó jelzőtáblák kerüljenek elhelyezésre. *Biztonsági alapelveként fogalmaztuk meg, hogy a rendezésre alkalmas cselekmények, események „előjelzésére”, prevenciójára – a lehetőségek függvényében – még a rendezvény helyszínei megközelítését megelőzően szerezzünk információt. Gyanús körülmények, személyek kiszűrésére kapuként biztonsági sávokat alakítottunk ki, ahol biztonsági erő, eszköz és módszer koncentrációjával indokolt esetben „előzetes szűréseket” végeztünk. A látogatók fegyelmeztségét bizonyítandó hatósági intézkedések kezdeményezésére nem került sor. (A kapuknál „rendezői minőségben” különböző szolgálati ágak és a rendezők szakemberei végeztek „szűrő-kutató” feladatokat, szükséges esetben ellenőrző tevékenységet.)*

A leírtakból következően az illegális belépések felderítése, megakadályozása érdekében az őrzés-védelemmel, a rezsimszabályokkal foglalkozóknak a beléptető rendszereket tartósan kontrollálniuk kellett. *A robbanóanyag, kábítószerek, veszélyes anyagok és eszközök (személyi védőgáz), fegyver, pirotechnika, vegyi anyag, frekvenciazavarásra alkalmas eszközök bejutását szakemberek, speciális technikai eszközök, szagazonosító kutya bevetésével igyekez-*

tünk megakadályozni. A beléptető kapuk számát figyelembe véve meg kellett akadályoznunk a belépési útvonalakról való letérést kordonnal, ritkábban katonai erővel. A behatolásra alkalmas területeken célirányos járőrözéseket kellett végeztetnünk, amelyet – a repülőtéri őrzés-védelmen túlmenően – jól képzett felderítő katonák igénybevételével hajtottunk végre. Az illegális behatolások kiszűrése érdekében – a környezetben, illetve az általunk veszélyeztetettnek minősített irányokba – alapvetően éjszakai feltételek közepette – hőkamerákat alkalmaztunk.

Az előzetes figyelem felhívásnak megfelelően a botrányos magatartás, alkohol vagy kábítószer hatása alatti befolyásoltság állapotában lévő személyek belépését (benttartózkodását) katonai-rendőri intézkedéssel terveztük megakadályozni. Ismét csak a látogatók kulturált magatartására jellemző módon, minimális esettel kellett szembesülnünk.

A hazai és külföldi VIP személyek, illetve külföldi résztvevők, mint esetleges „célpontok” védelmére – más illetékesekkel együttműködve – külön intézkedéseket tettünk. A beléptetési rendszer biztonságos működése mellett a tartózkodási és szálláshelyek, a menekülési útvonalak, vészkijáratok, parkolási lehetőségek számbavételét, illetve védelmét a társszervekkel együttműködve megszerveztük.

A korábbi repülőnapok tapasztalatai alapján felmerült egyéb kockázatok köréből a negatív hangulati-érzelmi megnyilvánulásokat, „lakossági értékítéleteket” és az ezekből fakadó esetleges atrocitásokat is figyelembe vettük. A lakosság szemében – miután nem voltak tisztában a költségvetési, szponzori folyamatokkal – kvázi pazarlásnak tűnő „attrakciónak” is minősülhetett a Rendezvény. Ebből fakadóan tartottunk az olyan értékítéletektől, hogy „bezzeg a honvédségnek ilyenre van pénze...”, de várhatóak voltak olyan vélemények is, hogy az alapvető funkciók biztosítására sincs elegendő pénz, míg a VIP vendégek fogadására igen... Ezekhez tapadóan voltak korábbi tapasztalatok „beszólásokból”, dulakodássá fajuló helyzetekből kiinduló eszkalációra, ezért ezek megelőzése céljából folyamatos honvédségi kommunikációt javasoltunk annak megvilágítására, hogy alapvetően nem költségvetési forrásból kerül megrendezésre az esemény, továbbá a rendezvény, anyagi kihatásai miatt nem áll le honvédségi beruházás, sem egyéb munkafolyamat.

A védelem szempontjából fontos alapelvnek minősült a biztonsági és üzleti szempontok harmonizációja is. Azzal „indítottunk”, hogy alapesetben a biztonsági szempontok megelőzik az üzleti szempontokat. A várható közegellenállás, a piacgazdasági szereplők „ellenérzésének” fokozatos leküzdése után elértük eredeti célunkat, azaz a biztonsági szempontok elsődlegességét. Ez azért volt szükséges, mert az üzleti élet szereplői, a repülőtérre betelepülő „vásárlók” biztonsági érzékenysége a korábbi tapasztalatok szerint – tisztelet a kivé-

telnek – nem mindig érte el a kívánt szintet, biztonsági beruházásokra általában kevésbé voltak hajlandók, annál inkább lobbytevékenységre, nyomásgyakorlásra, a rezsimszabályok „mellőzésére”. A kivételezés kérésének, a nem ellenőrzött személyek bejövetelének, az utolsó pillanatokbeli teljesítéseknek, rezsimet sértő kéréseknek megelőzésére javasoltuk, hogy az EI Rt. az alvállalkozókkal kötendő szerződésekből írásban rögzítse, hogy az alvállalkozó köteles a fővállalkozói kötelek - köztük a rezsimszabályok - maradéktalan betartására.

A repülőtér infrastruktúrális jellemzői további védelmi-biztonsági intézkedések összehangolását, figyelemmel kísérését követelték meg. A repülőtér üzem-anyagtároló helyein jelentős mennyiségű kerozint tároltak, egy esetleges repülőműszaki baleset, katasztrófa, véletlen vagy szándékos tüzeset bekövetkezése a tűz- és katasztrófavédelmi szervek összehangolt munkáját igényli, amely a reagáló-beavatkozó csoportok folyamatos, magas fokú éberségét követelte meg. *Át kellett gondolnunk az egészségügyi védelmi intézkedések biztonsági aspektusait is,* akkor is, ha biológiai vagy kémiai úton előállítható fenyegetésekkel jelen helyzetben kevésbé számoltunk. A botulizmus jelenségét azonban már teljességgel nem zárhattuk ki: az esetlegesen romlott hentesáruban, konzervekben baktérium okozta ételmérgezések megelőzése az egészségügyi biztosítást végző katonai szervezet számára jelentett elsődlegesen felkészülési szempontot. Nekünk viszont nem volt szabad alábecsülnünk biológiai fegyverek fanatikusok általi bevetésének lehetőségét, mivel ezek bárhol, bármikor okozhatnak igen súlyos katasztrófákat.

Az üzemeltetési rend fenntartásához fűződő biztonsági szempontok okán kiemelt érdek fűződött az irányítási, vezetési és energiarendszerek (víz, gáz, áram) működőképessége fenntartásához. Feltérképeztük ezen hálózatok nyomvonalait, végpontjait, és hozzáférési pontjait az illetékes szakemberekkel; védelmükre külön intézkedtünk.

A rendezvény egyéb speciális biztosítási feladatait tekintve - biztonsági aspektusokra figyelemmel – a biztosításért felelős szervezetekkel együttműködve folyamatosan értékeltük, koordináltuk a közös feladatokat, a helyszínen teendő intézkedéseket. A katasztrófavédelemmel, a határőrséggel és a rendészeti biztosításért felelős szervvel, valamint a Megyei Rendőr-főkapitányság vezetőivel – ez utóbbiakkal kiemelt szinten – tartottunk eredményes munkakapcsolatot.

A tömegeffektus, pszichés aspektusok biztonsági konzekvenciái körében, az esetleges katasztrófa, tűz, baleset, az elhelyezésből, higiénias helyzetből, megközelítésből, közlekedésből, időjárás tényezők hatásából, az energiabiztosítás zavaraiából fakadó helyzetek kezelésére (jelzésére), az SZB üléseken egyeztetéseket kezdeményeztünk az intézkedésre jogosult résztvevő szervezeti egység bevonásával. E vonatkozásban nem hagyhattuk figyelmen kívül egy esetleges rémhírterjesztés vagy pánikhangulat kialakulását sem. Fontosnak

tartottuk az előzetes kommunikációt, a tájékoztatást arra nézve, ha pl. áram-ellátási zavarok lépnek fel, vagy nincs hangosítás.

Megítélésünk szerint a Rendezvény „nyitottsága” sem volt ok arra, hogy érzékeny szervezési – biztonságot érintő – kérdésekről aktuális ismeretek hangoztatásával, fecsegéssel, „jólértesültséggel” bővítsük, illetve pontosítsuk az esetlegesen Rendezvényt megzavarni szándékozók ismeretkörét. Különös tekintettel arra a tényre, hogy az elmúlt évek során több száz olyan polgári személy dolgozott a repülőtéren, akik azóta már eltávoztak, de még jelentős ismeretekkel bírtak az objektumról.

Erre nézve is nemzetbiztonsági tartalmú figyelemfelhívó előadásokat, csoportos tájékoztatókat tartottunk. Kértük, kezdeményeztük, hogy a biztonsági szempontból érintett – szervezésért felelős – vezető ezeket igényelje szervüinktől, munkatársainktól.

A biztonságvédelmi intézkedések végrehajtásában együttműködők/közreműködők meghatározott jelzésekkel, jelekkel (karszalag, biztonsági okmányok stb.) ellátva kellett, hogy teljesítsék feladatukat. Ezek egységes regisztrációja és alkalmazása elsődleges biztonsági érdek volt, kizárva azt, hogy a biztonságért felelős szervezetek, szervek okmányait, eszközeit felhasználva, illetéktelenek jussanak be a Rendezvényre.

Ugyanezen érdek fűződött a védett és zárt körletek, az objektum belső rezsimterületeinek (köztük a repülőeszközök) katonai és operatív biztosításához.

A biztonsági aspektusú tevékenység előzetes számítások szerinti költségvonzatát nem léptük túl. Értékelésünk szerint a rendezvény biztosítását végző biztonsági tiszti és a feladatba bevont egyéb személyi állomány létszáma – a résztvevők, látogatók „százezres” tömegéhez viszonyítva – nagyságrenddel elmaradt a laikusok által elképzelt alanyi vonzattól, az ilyen jellegű rendezvények szervezésében „profi” más szervezetek által igényelt biztonsági létszamaránytól. Ugyanakkor – noha a biztonság garanciái relatívak - több döntő tényező folyamatos mozzanata – a komplex biztonsági intézkedésrendszer, a szervezettség, a vezető és végrehajtó állomány felkészültsége, a koncentrált vezetés, a korábbi tapasztalatok felhasználása stb. – az aktuális veszélyeztetettségi helyzetben eredményesen és a lehetőségekhez mérten biztonsággal szolgálta ki a létrehozói szándékot.

* * *

Természetesen az alapvető folyamatok sorából nem hiányozhatott a nemzetbiztonsági erő, eszköz, módszer széles körű alkalmazása, koncentrációja sem, ez azonban - jellegénél fogva - másfajta összegzést és publikációt igényel.

22. EURÓPAI RENDŐRI VEZETŐK KONFERENCIÁJA

Tisztelt Olvasó!

A XXI. század elején a fenyegetettség globalizációja és nemzetközi kockázata nagy kihívást jelent minden ország rendőri és végrehajtó szerveinek. Az informatika és a távközlés gyors fejlődésével és elterjedésével a modern, nyitott társadalmaknak szembe kell nézniük a városaikat keményen érintő terrorizmussal, az erőszakos bűnözéssel, a nemzetközi illegális kereskedelemmel, de még a civil engedetlenséggel is. A jelenséget társadalomtudósok, közgazdászok és politológusok együtt vizsgálják. Erre a helyzetre válaszolva a nemzetközi együttműködés különösen fontos és a hatékonyság egyedüli záloga. Természetesen a rendőri együttműködés önmagában nem jelenthet sikert a titkosszolgálati támogatás nélkül. Ezt a tényt reprezentálta az is, hogy a konferencia résztvevőinek közel 30% -a a civil és katonai titkosszolgálatokat képviselte. A rendőrség világszerte nagy erővel lép fel a terrorizmus és a szervezett bűnözés ellen. A problémakör komplex kezelést igényel az államoktól, amely a rendvédelmi szervek együttműködése nélkül nem lehet sikeres. A 2005-ös Párizsi konferencia, amelyen az AFOSI¹ meghívására vettünk részt, ezért koncentrált a fenyegetettség globalizációja és a nemzetközi rendőri együttműködés témájára. A cikk betekintést enged a nemzetközi rendőri együttműködés aktuális helyzetébe, az államokat érintő sajátos problémákba. Megítélésünk szerint ezek az ismeretek eredményesen hasznosíthatóak a hivatal terrorizmus és szervezett bűnözés elleni munkájában és elősegíthetik hivatalunk együttműködését a rendőrséggel és más rendvédelmi szervekkel.

A szerzők

Az IACP² Európai Rendőri Vezetők 22. Konferenciájának a francia rendőrség - együttműködve az SCHFPN³-el -, adott otthont Párizsban 2005. május 22. és 25. között. A konferencia francia koordinátora - egyben összekötő az IACP felé -, Mr. Jean-Marie SALANOVA, a SCHFPN főtitkára bejelentése szerint 35 országból 278 küldött gyűlt össze három napra, hogy meghallgassa a szónokok előadásait és megbeszélje a régiós és azon túlmutató irányelveket. A teljesség igénye nélkül olyan országokból, mint Algéria, Belgium, Franciaor-

¹ Air Force Office of Special Investigation = Amerikai Légierő Különleges Nyomozások Hivatala

² International Association of Chiefs of Police = Rendőri Vezetők Nemzetközi Egyesülete

³ Syndicat des Commissaires et Hauts Fonctionnaires de la Police Nationale / Union of Superintendents and Senior Officials of the Police Nationale = Nemzeti Rendőrség Főfelügyelőinek és Vezető Tisztviselőinek Egyesülete

szág, Kanada, Horvátország, Haiti, Nigéria, Hollandia, Lengyelország, Szlovénia, Dél-Afrika, Macedónia, Togo, Törökország, Egyesült Királyság és az USA.

Az IACP-t 112 évvel ezelőtt, 1893-ban, Chicagóban olyan rendőri vezetők alapították, akik ráébredtek, hogy munkájukat csak együtt, információcserével és az egymással történő kommunikáción keresztül képesek ellátni. Korán felismerték, hogy egyedül nem boldogulnak az egyre gyakrabban változó bűnözéssel szembe. Az elgondolás sikeres megvalósításáért az IACP éveken át szerepet játszott. A szervezethez kötődik a St. Lous-i Világkiállításon 1904-ben bemutatott újlényomat azonosítás, vagy a bűnügyi nyilvántartás létrehozása és egységesítése. Világszerte 19000 tagja van 95 országból. Elnöke J.G. ESTEY, Hartford (Vermont) rendőrfőnöke. Az IACP-nek kilenc regionális irodája van, amelyek közül az Európai az egyik. *Évente négy konferencia kerül megtartásra:*

- Észak-Amerikában,
- Dél-Amerikában,
- Ázsiában, vagy Afrikában és
- Európában (A legutóbbi 2004-ben, Írországbán, Belfastban volt).

Az IACP-t az elnök, J. G. ESTEY és az IACP helyettes másodigazgatója, parlamenti képviselő Patrick FOLEY, Eugene CROMARTE törzsigazgató, valamint a nemzetközi tevékenységért felelős igazgató, Paul E. Santiago. Az IACP Nemzetközi Részleg képviselőjében megjelent az alelnöke Tom Driessen is.

A küldötteket, a konferencia házigazdája Michel GAUDIN, a Francia Nemzeti Rendőrség főkapitánya üdvözölte. A konferencia témája a fenyegetettség globalizációja és a nemzetközi rendőri együttműködés volt. Ezen belül is:

- A terrorfenyegetettség;
- Az új bűnügyi fenyegetettségek;
- A jobb együttműködés eszközei.

Ebédvel egybekötött fogadáson a francia belügyminiszter Dominique de VILLEPIN⁴ is köszöntötte a vendégeket Párizsban és röviden beszélt az ilyen konferenciák fontosságáról, ahol a magas rendőri vezetők ismereteket szerezhetnek egymásról és kicserélhetik gondolataikat a legújabb fenyegetettség elleni harc megoldásairól. Egyben reményét fejezte ki, hogy az Európai nagyvárosok rendőrfőnökei közötti szoros együttműködés sikert eredményez a biztonságos és békés Európa felépítésében. A párizsi rendőrfőnök Pierre MUTZ szintén vendégül látta a konferencia résztvevőit hivatalában egy állófogadáson. Ő az európai fővárosok veszélyeztettségéről szólt.

⁴Egy héttel a párizsi konferencia után Willepin úr lett az új Francia miniszterelnök.

A három témakör két panel keretében, egy-egy nap időtartamban került feldolgozásra. Az *első nap* a globális fenyegetettségek panelen belül a terrorizmus témaköre, míg a *második nap* a szervezett bűnözés került napirendre. A *harmadik nap* a második panel témájával, a rendőri együttműködéssel foglalkoztunk. A Kongresszusi Központban az előadások szünetében lehetőség nyílt a témakörökhöz kapcsolódó és a rendezők által meghívott hazai, valamint külföldi cégek kiállítási standjainak megtekintésére is. Természetesen, az előadók csak egyszer léphettek a dobogóra. Így előfordult, hogy azok az előadók, akik országaik aktuális helyzetét értékelték, vagy egy rövidebb - hosszabb időszakot mutattak be, azok mindhárom témakört érintették előadásaikban. Tekintettel arra, hogy az előadások szorosán kapcsolódtak egy országhoz, vagy szervezethez, ezért az elhangzottakat ennek megfelelően az előadókhoz kötöten ismertetjük. A számos azonosság és hasonlóság pont azt mutatja, hogy a fenyegetettségek is globalizálódnak és sikeres felszámolásuk csak együttműködés keretében valósítható meg.

Első nap a terrorizmus témakörét Mr. Christer EKBERG, a Svéd Nemzeti Bűnügyi Felderítő Hivatal igazgatója moderálta.

Christophe CHABOUD ezds. az Algír katonai elhárítás vezetője.

Szomorú tapasztalatai vannak a katonai erő alkalmazásának a terrorizmussal szemben, még akkor is, ha az Irakban lévő, illetve oda küldeni tervezettek felkészítését, kiképzését javították, amivel a kezdetben sok halálos kimenetelű konfliktust csökkentettek. Meglátásuk szerint az iraki helyzet nem segíti elő a terrorizmus elleni harcot. A muszlin lakosságot mindinkább cselekvésre ösztönzi (pl. Csecsen-föld, Afganisztán, stb.). Véleménye szerint törvényes keretek között kell megtalálni a terrorizmus elleni megoldást. A törvényalkotás például elősegítheti a harc sikerességét azzal, hogy könnyebbé teszi az elkövetők bíróság elé állíthatóságát⁵. A terroristák nem tudnak illegális eszközök nélkül tevékenykedni. Az e-mail, vagy az Internetes lehetőségek használata elősegíti a terrorcselekményeik végrehajtását. Az új törvénykezés, segít semlegesíteni a bűnözőket és a terroristákat. Ehhez azonban tapasztalt adminisztrációra és végrehajtókra van szükség. A terrorizmusnak politikai dimenziói vannak. Például 1998-ban Osama bin Laden vezetésével az izraelieket támadták. Jellege szerint a terrorizmust két csoportra osztják:

- politikai terrorizmus (francia, spanyol nézőpont szerint is):
 - Nemzeti (európai)
 - Nemzetközi
- extrémisták (Algéria)

⁵Náluk egy jogszabály bevezetése általában hosszabb időt vesz igénybe, mint máshol.

A terrrorszervezetek ideológiai alapon, iszlám elvekre építve próbálnak híveket keresni. Andalúzia például rendkívül vallásos muszlin rész. A jelöltek beszerzése vallási alapon történik. Végezetül sajnálattal állapította meg, hogy *az iraki muszlin csoportok száma az önkéntesek számával együtt nő.*

Mr. Philippe MASSONI, a Francia Belbiztonsági Tanács főtitkára.

Megfigyeléseik szerint a terrorizmus túlmutat egyes, korábban megnevezett államok határain és maga is globalizálódik. Elmondta, hogy alapvetően az iszlám terrorizmussal kell szembenézniük, amelyik a 2001. 09. 11-én végrehajtott akciója óta folyamatosan hajtja végre öngyilkos merényleteit⁶, de már első sorban nem katonai célpontok ellen indítanak terrortámadásokat, hanem a pénzügyi jelképek és a nemzetgazdaságot megtestesítő gazdasági létesítmények, közintézmények ellen (bankok, erőművek, vasútállomás, közlekedési eszközök stb.). Massoni szerint a jövőbeni cél a terrorizmus gyökereinek felszámolása, illetve okainak megszüntetése. Ehhez meg kell találni a megoldást és világméretűvé kell tenni az ellene folytatott harcot.

A terrorizmushoz hasonlóan a határon átnyúló szervezett bűnözés felszámolásáért is mindent megtesznek. A szervezett bűnözés legismertebb tevékenységi körei a prostitúció, az illegális migráció és az illegális kereskedelem (polifuráció, tiltott termékek). Az elmúlt évben 1 milliárd 600 millió Eurót mostak tisztára Európában.

A francia álláspont szerint külügyi szemlélettel kell megközelíteni a terrorizmus és a szervezett bűnözés kérdéskörét, mert nem elég a nemzeti elgondolás. „A belső biztonság mindenek felett” – mondta a Francia miniszterelnök. Az elképzelés megvalósítása érdekében a francia elnök, Jacques Chirac utasítására 2002-től megreformálták a belbiztonsági erőket. Többek között megváltoztatták a minisztériumok közötti együttműködést és a tárcáknak részt kell venniük minden lehetséges fórumon, amely előre jelzi, megelőzi a veszélyeztetettséget. A Belbiztonsági Tanács koordinál a belügyminisztérium, a védelmi minisztérium (nagyobb figyelem a katonai hírszerzésre) és a köztársasági elnök között. A hadsereg és a belbiztonsági erők (a titkosszolgálatok, a diplomaták, a katonai diplomaták) által begyűjtött információk, az elemzést követően - az antiterrorista küzdelemben hozandó döntések érdekében -, a miniszterelnökhöz kerülnek. A miniszterelnök alatt vannak a titkosszolgálatok (így jól láthatóak az eltérő szintek). A Belbiztonsági Tanács elnökét 4 évre választják. A demokrácia megtartása mellett⁷ a belső és Európai Unió törvények, átdolgozása, módosítása. A változtatás célja a rendőri szervek közötti jobb együttműködés és a sikeresebb működés. Nemzetközi szinten pedig a két és többoldalú együttműködés,

⁶Az önkéntes, öngyilkos merénylők mind a kiválasztás, mind pedig a végrehajtás módjában teljes azonosságot mutatnak a II. Világháborúban alkalmazott kamikázékkal. Ezért a szakterminológia elsősorban a végrehajtás módszere miatt, „Kamikáze módszer”-nek nevezte el az ilyen típusú terrorcselekményeket.

⁷ A Francia Alkotmány 1.§-a 1594-től írja le az emberi alapjogokat.

valamint a „blue chanel” program kidolgozása. *Mivel megítélésük szerintük a veszélyeztetettség lényegesen magasabb szinten jelent meg, a belügyminiszter kidolgozta az elkövetkező évekre vonatkozó koncepciót, amely az alábbi feladatok végrehajtását célozza meg:*

- NATO tagországokkal történő információ csere;
- Figyelmeztető rendszer kialakítása;
- Bűnözés, szervezett bűnözéssel szemben a DNS teszt bevezetése;
- Kutatások a veszélyeztetettség feltárására (nemzeti és nemzetközi szinten) pl. ez a konferencia

Mr. Alain BAUER, a francia Bűnözés Nemzeti Obszervatóriumának elnöke.

A terrorizmus mellett a legfontosabb dolog számukra a bűnözés, amely folyamatosan változik. Jelenleg a gengszter típusú bűnözés figyelhető meg. A Bűnözésről szóló idei Berlieni konferencia megállapítása szerint a bűnözés radikálisan megváltozott. A török maffia más eljárásokat kezd alkalmazni a gazdaságban; erősödik a „white market” és a pénzmosás új módozatai kerülnek felszínre. A mexikói és a kolumbiai kábítószer piac 600 millió Euró nagyságú. A bűnözés megelőzése és megakadályozása érdekében számos új program került bevezetésre az intézményekben. Bauer úr előadásában két olyan kijelentést tett, amelyek megosztották a hallgatóságot. Az egyik az volt, hogy „az al-Kaida nem egy név, nem egy szervezet, hanem egy végrehajtó rendszer” a másik pedig, hogy „a túl sok információ megöli az információt”. Mind két állítással az volt a baj, hogy nem került kifejtésre, mit ért alatta az előadó, így mindenki úgy értelmezhetette, ahogy akarta.

Mr. Pablo Molina HUERTA, a Spanyol Nemzeti Rendőrség terrorista ellenes csoportjának vezetője 2004-től.

A 2004. március 11-én végrehajtott madridi vasúti robbantások óta sok minden változott Spanyolországban, akár csak az ETA szerepe a terrorcselekményekben. A nyomozás egyik legfontosabb megállapítása, hogy a terroristák kapcsolatban vannak a szervezett bűnözéssel, mivel ők szereznek nekik fegyvereket és robbanószert.

A második napon a Szervezett Bűnözés témaköre került napirendre.

Mr. Max-Peter RATZEL az EUROPOL igazgatója.

Az igazgató a szervezet jelen helyzetét és a jövő feladatait bemutatva elmondta, hogy a 25 tagország rendőrségéből álló Europol csupán 2002-től kapta meg a teljes jogot az összes bűncselekmény vonatkozásában. Ez azt jelenti, hogy korábban csak egyes, meghatározott bűncselekmények vonatkozásában

járhattak el. A kábítószer bűnözés például nem tartozott ebbe a körbe. A változást követően már számos sikert könyvelhetnek el a szervezett bűnözés által elkövetett drogbűnözésben; az emberi szervek kereskedelmében és a banki befektetői csalásban. Alapvetően nem a személyekre, hanem a szervezetekre koncentrálnak, mivel a személyek gyakran változnak. 2004-ben született meg egy EU határozat, amely az együttműködést új alapokra helyezi. A jövő feladata, hogy a lehető leggyorsabban legyenek képesek reagálni a változásokra. Ezt a szintet 2006-ra kell elérnie a szervezetnek. Fő irányuk a szervezett bűnözés. Elmesélt egy esetet, amely azt mutatta be, hogy például a nyomtatási és szkennelési technológiák fejlődése hogyan kedvez a bűnözőknek. Egy német fiatal ember, aki egy másológép üzletben dolgozott, azért tanult tovább e területen, hogy átállva a szervezett bűnözéshez nagyobb pénz keressen. Átállásának eredménye hamar megjelent a rendkívül jó minőségű hamisított vízum és útlevelek fekete piacán. Emellett változatlanul az USA dollár, a világ legismertebb, legelfogadottabb és leggyakrabban hamisított pénze.

Mr. Ali TOUNSI, az Algír Nemzeti Rendőrség főigazgatója.

Algéria elmúlt tíz évét (1994 – 2004) bemutatva elmondta, hogy országa az elmúlt tíz évben számtalanszor volt az újságok címlapján. A 8,5 millió lakosú országban, az 1980-as években nagyon sok fundamentalista csoport alakult. A toborzók kihasználják a munkanélküliséget és a szegénységet. Mára már a TV és az újságok fundamentalista műsorokat és írásokat is mutatnak, illetve közölnek. Incidensek, támadások érik a nem muszlin lakosságot és választókat. Számosan meghaltak már az ilyen támadásokban. Hasonló a helyzet az állami jelképekkel is. Az elmúlt tíz évben, több mint 2700 szabotázs volt a kormányzati és gazdasági létesítményekkel szemben.

A harmadik napon a rendőri együttműködés témakör moderátora Mr. Peter Van ZUNDRED volt, aki témafelvezetésében az együttműködés legnagyobb problémájának még mindig a bizalom és az információ átadásának hiányát tartja.

Mr. Alain BERTHE, a francia Központi Bűnügyi Nyomozó Igazgatóság helyettes vezetője.

Az elmúlt évek során a schengeni egyezmény keretében egy nagyon szoros együttműködés alakult ki a rendőri szervek között. A Francia szervezett bűnözés fő tevékenységi köre a csempészés és illegális kereskedelem mellett a fekete gazdaság és a pénzmosás. Jelentősek a gazdasági és pénzügyi bűncselekmények, amelyek elsősorban a márkahamisításból (pl. Lacos sportruházati termékek), az autó és repülő alkatrészek eladásából származó adómentes bevételeket jelenti. Új lehetőségek nyíltak a szervezett bűnözés előtt, azzal, hogy az információs rendszerek fejlődtek. A hozzáférés az információs rendszerekhez a

szervezett bűnözés oldaláról megoldott. Új veszélyeztetettség az emberi szervekkel való kereskedés! Franciaországban alapvetően bolgár alapú prostitúció van a hagyományos, tradicionális (Ghana, Kamerun, Algír) mellett. A kábítószer-területén Franciaország alapvetően tranzitország. A könnyű drogok mellett (extasy) a Bogotából származó kokain a legkeményebb kapható drog a piacon. Viszonylag újnak tekinthető az EU-n belüli számlacsempészség. Adataik szerint például a hamis Eurót Brazíliában nyomják. Az informatika fejlődésével, a nem pénzalapú fizetési eszközök elterjedésével megerősödött a *Cyberbűnözés*.

2004-ben a franciák is létrehozták a miénkhez hasonló Szervezett Bűnözés Ellni Központot (nem ezen a néven). A központ a törvényi rendelkezés szerint közvetlen nemzetközi kapcsolatépítési lehetőséget is kapott. A fő cél az együttműködés (két- és többoldalú kapcsolatok) kialakítása. A cél megvalósítása érdekében összekötőket küldenek más országokba. Jelenleg 18 országban, három földrészen (Európa, Latin-Amerika és Afrika) vannak összekötőik. A már kialakított kapcsolatok vonatkozásában elmondta, hogy a Vámnyomozói és Rendőri Együttműködés keretében a Németországban lévő Európai Koordinációs Központban is van egy összekötőjük. A határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemben, ha az adott ország nem tagja schengeni egyezménynek, akkor kétoldalú megállapodás alapján dolgoznak együtt. Fontos célkitűzés a kormányok közötti együttműködés megvalósítása is.

Boyko BORISOV tábornok, a Bolgár Rendőrség főigazgatója.

A legnagyobb elismerés és figyelem a bolgár tábornok előadását kísérte, amelyben három témával foglalkozott:

- a drogkereskedelemmel;
- az emberi szervek kereskedelmével (leánykereskedelem);
- a hitelkártya hamisítással.

Fotókkal, ábrákkal és példákon keresztül mutatta be a Bolgár rendőri erők különleges szolgálatainak szoros együttműködését az USA és más Nyugat-Európai partnerekkel, a kokain területén pedig, Bolíviával. A konkrét együttműködésre hozott esettanulmányában egy 2004. 01. 30-án realizált „CAMELEON” fedőnevű ügyet mutatott be, amelynek során a német rendőrséggel történt együttműködés eredményeként Szófiában rajtaütöttek egy kábítószer bandán. A lefoglalt Chrysler VOYAGER típusú jármű preparált üregeiben összesen 70 kg Bolíviából származó kokaint foglaltak le. Az akció során több mint 20 embert tartóztattak le. Az alapinformációt a német hatóságoktól kapták.

Az emberi szervek kereskedelmének Románia után Bulgária az egyik legnagyobb központja. Az áldozatok a szegény családok csellengő gyermekei közül és a hajléktalanok köréből kerülnek ki. A kereslet egyre nagyobb és a megrendelők hatalmas pénzeket fizetnek a szervekért. Felderítésük hazai bázison nagyon nehéz, így csak a célországok rendőri szerveivel történő együttmű-

ködés hozhat eredményt. Az igények növekedésével az elkövetett bűncselekmények száma is nő.

A hitelkártya hamisítás területén a nemzetközi (európai) együttműködés nagy sikereket hozott. Az összehangolt rendőri fellépés eredményeként jelentősen visszaesett az ilyen jellegű bűncselekmények száma. Európában 4-5 nagy nemzetközi szervezett bűnözői banda foglalkozott hitelkártya hamisítással. Eszközeik, berendezéseik nagyon fejlett technológiai szintet képviseltek. Módszereiben azonos, a magyar rendőrség által is ismert és bemutatott módszerekével. Aránylag kis befektetéssel jelentős bevételhez jutott a szervezett bűnözés.

Előadása végén meghívta Szófiába az Európai Rendőri Vezetők 23. Konferenciáját. A konferencia küldöttei egyhangúlag elfogadták a meghívást és döntöttek, hogy a következő konferencia Bulgáriában kerül megtartásra.

Mr. Pierre LANGE, a Királyi Kanadai Lovas Rendőrség⁸ helyettes rendőrfőnöke.

Mr. Lange tulajdonképpen egybefoglalta a konferencia összes előadását és komplexen egybefogta annak minden témakörét. Ezért rendhagyó módon előadása érdemi részét teljes terjedelmében tárjuk a tisztelt olvasó elé.

„Mi mindannyian, akik itt vagyunk megtettük már az első lépést a végrehajtó szerveink lehetőségeinek megerősítéséért, hogy foglalkozzunk az embereket világszerte veszélyeztető új fenyegetettséggel. Beosztásomban én felelek a szövetségi nemzetközi műveletekért, a rendvédelmi szervekért és a saját részlegeinkért közép Kanadában.” A XXI század eleji Kanada bűnügyi helyzetének természetét bemutatva elmondta: „A gyors fejlődés és a magasan fejlett technika világában, ahol élünk, más országok gyakorlati tapasztalatainak zöme hasonló trendeket mutat. Az RCMP stratégiai feladata ezekkel az új fenyegetettségek iránti felelősségben, a jobb kapcsolatok és partnerségek kiépítése. A gyorsan változó világ és a bűnözés mindinkább komplexé válik. A végrehajtó szerveknek és a rendőrségnek a világon bárhol ez olyan kihívást jelent, mint még soha azelőtt. A világ egységessé vált, ha valami valakit érint, akkor az mindenkit érint.”

Az RCMP-nek különleges helye van a kanadaiak életében. 23 ezer alkalmazottja és szokatlan módon négy szintű felelősségi köre van:

- *Helyi;*
- *Megyei;*
- *Nemzeti;*
- *Nemzetközi.*

⁸ Royal Canadian Mounted Police (RCMP)

Figyelmük többnyire a szervezett bűnözésre, a terrorizmusra, a tiltott kábítószerekre, a gazdasági bűncselekményekre és Kanada határőrizetére koncentrálódik. Felelősségi körébe tartozik még a VIP-személyek védelme és a Nemzeti Rendőri Szolgálatok kiszolgálásán keresztül, műszaki és laboratóriumi szolgáltatásokat végezni a végrehajtó szerveknek országszerte. Például amikor cunami sújtotta Délkelet-Ázsiát, azonnal egy gyorsan bevethető törvényszéki azonosító specialistákból álló csoportot küldtek oda, hogy segítsenek az azonosító munkában hasonlóan, mint ahogyan azt más országok is tették. Legtöbb feladatuk közvetlenül az országos hatáskört biztosító Végrehajtási Utasításból (törvény) ered. Az országos hatáskör a meghatározás szerint annyit jelent, hogy a rendőrség egy hatalmas sarkvidéki, valamint egy mérhetetlen földrajzi terület sűrűn váltakozó hatalmas kiterjedésű prérikkel, erdőkkel, mezőgazdasági földekkel. Kanada osztozik a világ leghosszabb nyitott határán az USA-val, aminek hossza közel 6400 km a Keleti-parttól a Nyugati-partig. Fele (2.878 km) szárazföld, míg a másik fele (3.538 km) víz. Továbbá Kanadának van a világ legnagyobb partvonala, amely lemérve 243.792 km és természetesen neki van a legtöbb tengeri kikötője. Körülbelül 450 közepes és nagy kikötője van, de több mint 2.000 halász és kisebb kikötő van, ahol a hajók kiköthetnek. Az sem meglepő, hogy évente 3.5 millió konténert raknak át a kanadai kikötőkben és éves viszonylatban átlag 4.000 nagy teher és személyszállító hajó köt ki kanadai kikötőkben.

„A globalizáció közelebb hozta a világot. Olyan határok nélküli világban élünk, ahol sokkal közelebb vagyunk egymáshoz, mint valaha. Az információ, a pénz és az emberek folyama olyan gyorsan jutnak át a határokon, mint még soha azelőtt. Ami a világ egyik részében történik, az begyűrűzik a világ másik, távoli felébe is. A globalizációnak köszönhetően egyre jobban terjednek a fertőző járványok. 2003-ban Kanadát megfertőzte a SARS⁹, a BSE, az Ázsiai-influenza, a Nyugat Nílusi Vírus, amelyek súlyos csapást mértek az egészségügyre és a gazdaságra. Kanadában 400 ember betegedett meg a SARS-ban. Torontóban, Kanada legnagyobb városában 44 haltak bele a korba és a város 329 millió Eurót veszített a turizmus visszaesése miatt. Kofi ANNAN így írta le a globalizációt: „A globalizáció ellen érvelni olyan, mintha a gravitáció törvénye ellen érvelnénk” És még nincs vége. Állami vezetőkként fel kell készülnünk arra, hogy szembenézzünk a globális és megállíthatatlan változásokkal.

A technológia az előrelépést szolgálja és elősegíti a globalizáció elterjedését. Fénysebességgel terjed és semmi nem állíthatja meg többé. Valójában már nem tudjuk elképzelni a munkánkat a technológia segítségével nélkül. A szerveződő világban a technológia szintén megalkotta a hatalmas PC hálózatot, a virtuális üzleteket és a hatalmas mennyiségű pénzek elektronikus átutalását egy szempillantás alatt. Gondoljuk csak el, ami Kanadában a torontói tőzsdén történik, arra azonnal reagálnak Japánban és Londonban és ez igaz oda-vissza. Mind-

⁹Közismert néven a „Kerge marha”-kór

amellett, hogy a technológia valóban új lehetőségeket biztosít, sajnos ennek a fejlődésnek, amely gazdagítja életünket, meg van a fekete oldala is. Azokat az eszközöket, amelyek lehetővé teszik számunkra a jobb kommunikációt és az emberi ismeretek gyorsabb és hatékonyabb elterjedését, azt a mi ellenfeleink, a bűnözők és a terroristák is eredményesen használják. A valóság az, hogy a korábbi ismereteink a bűnözésről mára már teljesen elavultak. A csupán számítógéppel és egy modemmel felfegyverkezett hackerek a költségvetésnek milliós veszteséget tudnak okozni és veszélyt jelentenek a társadalmunkra és a létfontosságú létesítmények működésére. Osama bin Ladennek nincs hivatala, mégis képes a világ bármely pontján tartózkodó embereinek az irányítására. Valójában a fejlődő technológia azt jelenti, hogy szembe kerülünk a hatalmi szerkezet és a bűnözés természetének az alapvető változásával.

Azok alapján, amit már láttam, a terroristák áradata, a globalizáció és a haladó technológia hatalmas nyomást gyakorolnak a végrehajtó szervekre. Kanadában, mi még emlékszünk arra a 329 halálos áldozatot követelő 1985-ös légikatasztrófára, amikor az Air India Vancouverból felszállt Boeing-747-se egy bombatámadás miatt, közel az Ír partokhoz, az Atlanti-óceánba zuhant. A 2001. szeptember 11-i rettenetes eseményekig, ez a légikatasztrófa követelte a legtöbb halálos áldozatot a légi közlekedés történetében, amely terrortámadás miatt következett be. Az Air India esete tényleg sokkolt minket, de szeptember 11-e volt az igazi ébresztő Amerikának és az egész világnak. Kanada tényleges közelsége ennek a tragikus eseményeknek a helyszínéhez, felnyitotta a szemünket, hogy a terrorizmus nincs messze az otthonainktól. Mi azt gondoltuk, hogy a terrorizmus máshol van és nem a mi csendes és békés hátsódudvarunkban. Ez a mai valóság, amivel együtt élünk Kanadában. Az elmúlt évben Osama bin Laden kijelentette, hogy Kanada kijelölt célpontja a terrortámadásoknak. Az al Kaida által megjelentetett internetes lapok Kanadát az ötödik, vagy hatodik „keresztény” célpontként sorolták be. Eddig Kanada az egyetlen olyan listán szereplő ország, amelyiket még nem ért sem közvetlen, vagy közvetett al Kaida terrortámadás. Kanadában az igazi kérdés nem az, hogy megtámadják-e, hanem az, hogy mikor és hol? Szeptember 11-e után elkezdtük belátni, hogy a terrorizmus nem tiszteli a társadalmi, a gazdasági, a politikai és a tényleges határokat. Mint egy demokratikus társadalom, nem akarunk megnyomorodni a félelemtől, ehelyett erőfeszítéseink fokozását részesítjük előnyben a hírszerzési titkos információszerzés területén.

Természetesen a terrorizmus elleni harc és a nemzetbiztonság megerősítése került az RCPM, valamint világszerte a rendőri erők és a kormányok figyelmének középpontjába. Ugyanakkor az is igaz, hogy Kanadában még sok más hasonlóan fontos bűnügyi veszélyeztetettség is van. A szervezett bűnözés rendkívül alkalmazkodóvá és kártékonyvá vált a drog kereskedelemben, az ember kereskedelemben, a fegyvercsempészetben még a gyermekpornográfiában és a személyazonosság lopásában. A Cyber-világ mérhetetlen meggazdagodási lehe-

tőséget kínál a szervezett bűnelkövetőknek, ami egy évtizeddel ezelőtt még nem volt. Valójában a Cyber bűnözés vált a rendőri munka egyik leggyorsabban növekedő alkotóelemévé. Manapság a bűnözők számítógépeikkel bárhol a világban felbukkanhatnak és felbecsülhetetlen károkat képesek okozni országoknak és kontinenseknek. A **személyazonosság lopás** okozza a legnagyobb nyugtalan-ságot Kanadában. Ez a leggyorsabban növekvő bűncselekmény Észak-Ameriká-ban. 2003-ban több mint 13.000 kanadai volt áldozata a személyazonosság lopásnak, amely a jelentések szerint több mint 13 millió Euró kárt okozott. Ez közel a duplája az előző évi áldozatok számának és a károknak. A Szervezett Bűnözés nagy hozzáértéssel használja fel az elloptott személyazonosságokat az e-formátumú elloptott adatok mozgatásán keresztül. A Kanadán belüli *pénzhamisítási* ügyek növekedése is megfigyelhető. Az elmúlt évtizedben bejelentett elkobzások száma az ötszörösére nőtt. Az esetek számának növekedését a felhasználóbarát nyomtató-sokszorosító technológia okozza, ami a hagyomá-nyos biztonsági jelzések kudarcát is jelenti. Szintén zavaró növekedés figyelhető meg a vásárló (debit) kártyák hamisítása területén a hazai és nemzetközi szerve-zett bűnözői csoportok által elkövetett „lefölözési” akciókban. 2003-ban a pénz-ügyi intézmények vesztesége 27.6 millió Euró volt és 28.000 számlatulajdonos-nak okoztak kárt. 2004-ben ezek az adatok ugrásszerűen megnövekedtek (37.7 millió Euró és 48.000 számlatulajdonos). Az elmúlt 5 évben, a legnagyobb kanadai bankok hitelkártya veszteségei elérték a 627 millió Eurót. Nehezen lehet az olyan bűncselekménnyel megbirkózni, amikor például egy Torontóban illegálisan megszerzett adatot használnak fel hamisított kártyán Párizsban, vagy Lyonban a következő napon. Ez egy olyan típusú bűncselekmény, amelyet a világgazdaság és az állampolgárok növekvő nemzetközi utazásai, a határokat eltorló globalizáció és a technológiai lehetőségek együtt hoznak létre.

Kanada a bevándorlók országa. A történelmünk nagyon fiatal. Halifax kikötőjében, ahol bevándorlók milliói léptek az országba, az alábbi feliratot találni: „A Kanadai egy őshonos bevándorló”. A születési ráta csökkenésével a családok fogyatkozásával nő a bevándorlás. Ez új kihívást jelent, amely nem tér el attól, amivel a modern Európának kell szembenéznie. Az eddigiekben elmon-dottak visszavezetnek az ”integrált rendvédelem” koncepciójához. Az RCMP-nek, elfogadva az integráció filozófiáját, ez azt jelenti, hogy egyedül nem lehe-tünk sikeresek. Meggyőződésem, hogy nincs az a végrehajtó hatalom, amely képes egyedül szerepet vállalni a közbiztonság minden területén. Számos kiváló példa van már az együttműködésre és a partnerségre. Szeptember 11-e óta ragyogóan működünk együtt az Amerikai partnereinkkel elsősorban a határbi-ztonság területén. Az USA-val közösen Integrált Határrendészeti Csoportokat (IBET) hoztunk létre az áruk és személyek szabad mozgásának biztosítására, valamint a közös határ lezárására a bűnözők és a terroristák elől. Gyakorlatilag mi teljesen nyitottak vagyunk minden olyan szervezettel együttműködni, vagy közös feladatokat végrehajtani, akik hasonlóan gondolkoznak velünk.”

A rendezvény utolsó részében a résztvevők szabad beszélgetés keretében hozzászólásaikban az előadók teljesítményét méltatták és megállapították, hogy témaválasztás kétségtelenül aktuális volt. Végezetül a 22. Európai Rendőri Vezetők Konferenciáját, mint a rendezvény közös házigazdái, Mr. Jean-Marie SALANOVA és Mr. Michel GAUDIN urak rekesztették be. Záróbeszédekben megköszönték a résztvevők aktív közreműködését és sok szerencsét kívántak mindenkinek a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni együttműködéshez.

* * *

Az írás végén azoknak a szervezeteknek az emblémáját mutatjuk meg akik szervezői és házigazdái voltak a párizsi konferenciának.

KONZULTÁCIÓ

SZABÓ A. FERENC

A MAGYARSÁG DEMOGRÁFIAI JÖVŐJE ÉS A NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓ AZ EGYESÜLT EURÓPÁBAN

2004. május elsején tíz ország 74,5 millió lakosa csatlakozott a korábban 378,5 milliós Európai Unióhoz, és ezzel 453 milliós egység jött létre. Az Unió demográfiai folyamatait – a régi és az új területen egyaránt – a stagnálás jellemzi. A gyarapodás előtti évben a közösség népessége mindössze 3,6 ezrelékkel növelte népességszámát. A csatlakozók ugyanebben az évben 1,8 ezrelékkel fogytak. Ebből a természetes szaporodás a korábbi EU-ban + 0,8 ezrelék volt, a csatlakozóknál - 1,1 ezrelék. A közösség népessége növekedésének nagy részét a migrációnak köszönhette, ami a régi területen +2,6 ezrelék volt szemben az új rész negatív vándorlási egyenlegével (-0,7 ezrelék). A régi tagok közül Írországból és Franciaországban volt a legmagasabb az ezer lakosra jutó évi születésszám (14,8 és 12,9 ezrelék), míg Ausztriában és Olaszországban csupán 9,6 ezrelék volt ez a mutató. A 2004-ben belépők közül Litvánia volt a legkedvezőtlenebb helyzetben, mert ebben az országban a 8,5 ezrelékes születésszámra 13,8 ezreléknyi halálozás jutott. Magyarország hasonló mutatói: születés 9,5 ezrelék, halálozás 13,1 ezrelék. A természetes szaporodás az egész, közel fél-milliárd embert tömörítő Unióban csak a kicsiny Írországból (7,1 ezrelék) és a két belépő törpe szigetállamban (Ciprus: 4,4 ezrelék, Málta: 1,9 ezrelék) volt pozitív! Az Európai Unió minimális népességnövekedése tehát csak a nemzetközi migráció nyomán keletkezett. A fejlett régi terület magas színvonalú egészségügyi ellátása is hozzájárult ehhez, bár kétségtelenül csupán idősekkel gyarapíthatta a népességet.

A magyar nemzet demográfiai jövőjéről a magyarországi közvélemény, a média és még a szakirodalom tekintélyes része is általában túlzottan pesszimista, a legújabb tendenciáknak pontosan meg nem felelő képet rajzol. Az a kép rögzült a köznapi és a tudományos gondolkodás egy részében, ami igaz volt egykor a 20. században, Trianon után, a két világháború között, még a kommunista időszakban is, de már nem érvényes a nagy kelet-európai rendszerváltozások után, az európai egység felé tett tétova, nem mindig megnyugtató lépések közben. Az ismertetett statisztikai viszonyszámok és a legújabb, a 21. század elején tartott népszámlálások adatai azt mutatják, hogy a magyarság kivételesen negatív helyzete megszűnt a népesedési tendenciák terén.

Ma már csaknem az összes európai nemzet természetes fogyás tüneteit mutatja. Különösen feltűnő, s bízást fogalmazhatunk úgy, hogy rendszer specifikus eleme a poszt- kommunista állapotnak, a kontinens keleti, egykor a szovjet érdekszférába tartozott felén tapasztalható súlyos demográfiai válság. Ebben a régióban a születések és a halálozások negatív egyenlege mellett a lakosság olykor szinte menekülésszerű nemzetközi migrációja megy végbe, ami valósággal drámai jelleget ad egyes országok társadalmi folyamatainak. Oroszország, Ukrajna, Fehéroroszország, Románia, Bulgária, Szerbia- Montenegró és Bosznia-Hercegovina, azaz egy körülbelül 240 milliós tömb népességének fogyása az elmúlt évtizedben mintegy 15- 20 millióra, tehát közel 10 % - ra tehető. Mintha egy közepes nagyságú ország eltűnt volna a térképről! Egyúttal a népesség nagymértékű előregedése és nemzetiségi-etnikai arculatának átforgatódáása tapasztalható ezen a területen. Figyelemreméltó, hogy a jelenség szinte kizárólag szláv és ortodox területen ment végbe, azon a tájon, ahol tradicionálisan magas volt egykor a születésszám és ennek következtében a népszaporulat. A pánszláv veszély, legalábbis a demográfiai mutatók oldaláról, tehát eltűnőben van. Az a divatos törésvonal- elmélet, amit leghatásosabban Samuel P. Huntington, amerikai tudós vázolt fel mély intuícióval, érvényesnek látszik.

Az azonos történelmi múlt és a kulturálisan hasonló lét, a politikai- gazdasági rendszerváltozásra hasonló reakciókat váltott ki ebben a régióban. Kétségtelen, hogy emellett a modernizációs hiátusok és a fejlettebb nyugati kontinensrészről való geopolitikai távolság is determinálólólag hatott ezekre a társadalmakra. Belátható időn belül talán csak Romániának és Bulgáriának van esélye a nyugati csatlakozásra, de minden jel arra mutat, hogy ez nem fogja egyúttal a felzárkózásukat is jelenteni. Nem lehet véletlen, hogy a nyugati egységszervezetekhez történő meghívás természetes logikai sorrendje megfordult Európában, ugyanis minden esetben előbb a Nyugat katonai-stratégiai térfoglalása következik be, s csak azután megy végbe, ha egyáltalán bekövetkezik, a gazdasági-társadalmi felzárkózás. A kétbességes Európa kialakulása nem pusztán találgatás, netán politikai elhatározás kérdése, hanem előttünk, az újonnan felvettek részvételével (belenyugvásával?), kárvallásával együtt megy végbe. Addig várakoztatták a közép-európaiakat és a baltiakat a NATO és EU bürokraták, amíg csaknem egyszerre kerülnek be a Balkánnal az Unióba, de ez az Unió már nem a régi lesz!

Népességfogyás megy végbe a Baltikumban, valamint Horvátországban és hazánkban is, de csak felületes szemlélő tévesztheti össze a kiváltó okokat az ortodox tömbben tapasztalható jelenségekkel. Ezek az országok kis népességűek, gazdaságilag többé-kevésbé átvészelték mára a nagy politikai megrázkódtatás következményeit, sőt egyfajta nemzeti megújuláson mentek keresztül. Demográfiai veszteségeik ellenére, amelyek nem túlságosan nagyok és főleg, nem pótolhatatlanok, inkább Lengyelországhoz, Csehországhoz, Szlovákiához és Szlovéniához sorolhatóak, ahol a népesség stagnálása vagy éppen kezdődő, de kismértékű fogyása tapasztalható. A Közép-Európa vagy inkább Köztes-

Európa koncepció, amely ezt a Finn-öböltől az Adriáig húzódó alrégiót olyan sajátos képződménynek tekinti, ami elválasztja mind a tőle keletre, mind nyugatra elterülő nagyobb európai térségektől, demográfiai aspektusból is bizonyítottan tekinthető.

Az elméleti okoskodás után nézzük a tényeket! Oroszország lakossága mára alig haladja meg a 140 milliót, és évente mintegy 2 millióval fogy, annak ellenére, hogy az egykori nem-orosz jellegű szovjet köztársaságokból folyamatosan települnek haza az oroszok. Persze, nem a Baltikumból, ahol az életszínvonal elfogadható, és minden jogos vagy vélt panasz ellenére a nemzetiségi kisebbségek helyzete is átlagos, legalábbis európai mércével, hanem a Kaukázusból és Közép-Ázsiából, ahol a keresztény világgal kétségtelenül konkurens iszlám illetve pántörök kultúrkör, nem utolsó sorban demográfiai erősödése figyelhető meg. Az utóbbihoz tartozó etnikumokból van bőven még a mai Oroszországban is, hiszen a népesség közel 20 %-a moszlim. Ha a török népcsaládhoz tartozó és zömében iszlám közösségek mai demográfiai növekedése tartósan fennmarad, akkor 20-25 év múlva Törökország népességi súlya már, akár geopolitikai háttér nélkül is nagyon közel lesz Oroszországhoz. Az előbbi lakossága ugyanis napjainkban körülbelül annyival gyarapszik évente, mint amennyivel az utóbbié fogyatkozik.

Ukrajna népessége az 1992. évi 52 millióról 2004-re 48 millió alá került, miközben az oroszok aránya 22 %-ról 17 %-ra apadt. Nemzeti reneszánsz tehát itt is végbement, de a demográfiai mínusz kétségtelen, amit a nagy orosz testvérhez hasonlóan a nagymértékű elvándorlás is fokozott. Ennek kétségtelenül van kisebbségi jellege, mert a nem is olyan régen, a szovjet időkben még több milliós zsidóság már csaknem teljes egészében kivándorolt ezekből az országokból Amerikába, Nyugat-Európába és Izraelbe, de szép számmal migrálnak külföldre a szlávok is. Akárcsak a románok. Románia is veszített ugyanis több, mint egy millió lakost az elmúlt évtizedben, bár itt még karakterisztikusabb a nemzetiségi jelleg, hiszen a kivándoroltak aránytalanul nagy része volt cigány, német és sajnos magyar. Bulgária hasonló arányú, tehát 5 % körüli veszteséget szenvedett, ám az itteni törökök és cigányok kevésbé bizonyultak nemzetközileg mobilnak, mint a romániaiak, így a bolgár alapnépesség visszaszorulása ment végbe. A poszt-jugoszláv térség népességfogyásának jelentős részét magyarázzák a végbement háborúk, amelyek közül – különösen a Bosznia-Hercegovinában végbement harcok – gyakran etnikai tisztogatás formáját öltötték, elsősorban a moszlim bosnyákok körében. A Tito-időkben kezdődött szerb kirajzást Nyugat-Európába a háborús válsággal együtt járó gazdasági nehézségek pedig tovább fokozták. A kommunista idők utáni demográfiai válságot csak a két legelmaradottabb európai ország, Albánia és Moldova, ill. Koszovó kerülte el.

Mi a helyzet Nyugat-Európában? Itt is általános a demográfiai stagnálás. Mint láthattuk, természetes szaporulata csak a mélyen katolikus és gazdaságilag

virágzó kicsiny Írországnak, az évtizedek óta következetes és nagyvonalú népesedéspolitikát folytató Franciaországnak, valamint Hollandiának van, bár a két utóbbi országban megfigyelhető egy nem jelentéktelen etnikai eltolódás a korábban bevándorolt egykori gyarmati tömegek utódainak gyors szaporodása révén. Azaz nem annyira a francia és holland eredetű népesség adja a népességi többletet, hanem az arabok, afrikaiak és indonézok leszármazottai. A többi európai ország népességi szintjét csak szelektív bevándoroltatás révén tudja fenntartani. Még az egykor oly szopora mediterrán térségében is. Jelenleg a fenti országokat leszámítva egy ország sem különbözik a születések mértéke tekintetében számottevően a magyarországi viszonyokétól. Különbség a halálozások, azaz az egészségügyi körülmények terén mutatkozik. Mivel a nyugatiak mintegy 5-10 évvel tovább élnek, mint a mi térségünk lakói, ennyivel kedvezőbb demográfiai helyzetük is. Ezért az elöregedés mértékében még bennünket is túlhaladnak. Mit tesznek tehát? Befogadják a szép számmal jelentkező, bevándorolni hajlandó tömeg krémjét más országokból. Ismeretes a németországi törökök és kurdok, a franciaországi arabok, portugálok, az ausztriai délszlávok térfoglalása. A Magyarországhoz hasonló népességi súlyú Belgium lakosságának 10 %-a bevándorolt. Bécs minden hatodik lakosa külföldi származású. A kicsi, ám annál vonzóbb Luxemburgban már a munkavállalók 40 %-a idegen eredetű!

Alig egy évtizedes a jeles francia demográfus, Jean-Claude Chesnais számítása arra vonatkozóan, hogy Európának a következő évtizedekben mintegy 150 millió embert kellene befogadnia a kontinensen kívülről ahhoz, hogy a demográfiai egyensúly fennmaradjon, tehát legyen elég munkavállaló az öregedő társadalom nyugdíjainak előteremtésére, s máris bizonyítottnak látszik a prognózis. A nívós német politikai hetilapok (Der Stern, Der Spiegel) csaknem minden hónapban közölnek egy drámai összeállítást a német demográfiai helyzetről, és meg kívánják győzni olvasóikat a migránsok befogadásának előnyeiről.

Természetesen nem arról van szó, hogy azonnal afroázsiaiak millióit kellene importálni, hanem a szociológiai törvényszerűségeknek megfelelően, ahogyan Andorka Rudolf írta szellemesen a társadalmi mobilitásról – Mikszáth novella címét felidézve – „mindenki lép egyet”, azaz a portugál munkát vállal Franciaországban vagy másutt a fejlett országokban, és helyette érkeznek munkavállalók Brazíliából vagy Angolából. És így tovább, szinte minden nyugat-európai országnak megvannak a hagyományos munkaerőforrásai a kontinensről. A Németországba igyekvő olaszok helyét délszlávok, albánok foglalják el, Belgiumba hagyományosan lengyelek mennek dolgozni stb. Amióta megbukott a szovjet kommunizmus, azóta a kelet-európaiak is bekapcsolódhatnak ebbe a transznacionális körforgásba. Például, hogy lassan magyar vizekre eveznek, a Magyarországról nyugatra távozó magasan kvalifikáltak nyomába erdélyi magyarok lépnek, s helyükbe gyakran, tudatos román nemzeti politika segítségével, moldovai románok érkeznek.

Az európai - keleti és nyugati - kitekintéssel arra kívántunk rámutatni, hogy milyen helyet foglalnak el Magyarország és a magyarság, tehát határon túli testvéreink is, a kontinens demográfiai térképén. Mint láthattuk, a népességfogyás általános európai jelenség, még ha kiváltó okai különböznek is egymástól országonként. A magyarság helyzete átlagosnak mondható. Vannak olyan nemzetek, amelyek nagyobb vérvesztést szenvednek el nála (lettek, litvánok, oroszok, bolgárok, szerbek, bosnyákok, románok) s olyanok is, főleg nyugaton, ahol pozitívabb a demográfiai egyenleg, bár a legtöbb esetben csak bevándoroltatás révén. Az Unió fokozatosan érvényre jutó kitágulása következtében, amelynek visszavonhatatlanul Magyarország is részese lett ebben az esztendőben, az ott dívó általános demográfiai tendenciák és törvényszerűségek alól a magyarság sem vonhatja ki magát. De egyáltalán nem mindegy, hogy milyen konkrét politikai és társadalmi eszközöket mozgósít eközben érdekei védelmében. A nemzetközi migráció áradata elérte Magyarországot is az elmúlt évtizedben. A jelenséget kiküszöbölni nem lehet, de végbemenetele a nemzet demográfiai súlyának megőrzésére használható fel. A transznacionális mozgást olyaná lehet formálni, hogy a magyarság javára váljék, azaz ne szenvedjenek csorbát a következő évtizedekben a népességi bázis megőrzésére irányuló törekvések.

A 2001 januárjában tartott népszámlálás adatai segítségével elhelyezhetjük az országot az európai demográfiai mezőnyben és meghatározhatjuk tennivalóinkat. Magyarország nemzetileg csaknem homogén ország, mivel 190.000 cigányságát vállaló állampolgárán kívül csak néhány tízezer kisebbségi él benne. (62.000 német, 18.000 szlovák, 16.000 horvát, 8.000 román, 5.000 ukrán //, 4.000 szerb, 3.000 lengyel és szlovén.) Ez a 10 millió 198.000-es populációnak alig 3 %-a, szemben a szomszédos országokkal, ahol a nemzeti kisebbségek számának erőteljes csökkenése ellenére még mindig nagyszámú és nagyarányú kisebbség él. Csak a magyarokról szólva: arányuk Romániában 7,5 %, Szlovákiában 9,7 %, Vajdaságban 14,3 %, Kárpátalján 12, 1 %. A magyarság lélekszámát az elmúlt évtizedben a poszt-kommunista országokhoz hasonlóan csökkentették a demográfiai tényezők, a természetes fogyás, az egészségügy lehetetlen állapota, a migráció stb. Magyar specialitás a határon túl élők nagy száma.

Nehéz ennek a problémának a kezelése, mert túlnyomó többségük olyan országban él, amely csak megkésve fog az Unióhoz csatlakozni, ennél fogva életszínvonaluk az anyaországtól amúgy is elmaradó színvonalának jelentős emelésére belátható időn belül nincs esélyük. Fenyegeti őket a három év múlva érvénybe lépő, de hatását már május 1-től éreztető schengeni határőrizeti rendszer, amely lezárhatja menekülési útvonalait. (Munkavállalás, tanulás, esetleg letelepülés az anyaországban, s ezáltal az anyanyelv és a nemzeti kultúra megőrzése). Ez a körülmény az eddiginél is fokozottabb asszimilációnak teheti ki őket. Pedig demográfiai veszteségük már az elmúlt évtizedben is nagyon magas volt. Romániában 190.000, Szlovákiában 47.000, a Vajdaságban 50.000, Ukrajnában 6.500, Horvátországban 6.000 fővel fogyott a magyarság a politikai rendszer-

változás óta. A szakemberek véleménye megoszlik a fogyás okai, komponensei rangsorolása kérdésében. Kétségtelen a természetes fogyás a határon túli magyarság körében, ami mindenütt magasabb, mint az államnemzeteké, a kisebbségeket szociológiailag jellemző korstruktúra miatt, ami részben az asszimiláció következménye. Szlovákiában például a magyarok átlagos életkora 1991-ben 3,1 évvel volt magasabb a szlovákokénál. (Gyurgyík László, 31. old.) Tehát miközben a legfiatalabbak körében az átlagosnál jóval kevesebb a magyar, addig az idősök körében, tükrözve egy korábbi nemzetiségi arányt, jóval több. A határon túliak körében tehát összefonódik az elöregedés és az asszimiláció a népességszökkenést kiváltó okok között. A kisebbségi kérdés rendezetlenségét mutatja, hogy egyes országokban igen nagy a különbség az anyanyelvi és a nemzetiségi bevallások adatai között. Minden szomszédos országban magasabb az előbbi, Szlovákiában mintegy 10 %-kal. Viszont Magyarországon ellentétes tendencia érvényesül. A németek esetében éppen kétszer annyian vannak a nemzetiséget bevallók, mint az anyanyelvileg is németek. Ez lehet az asszimiláció előrehaladása is, de inkább egyfajta nemzetiségi konjunktúráról van szó, ami a politikai demokrácia fokának különbözőségét éppúgy jelentheti, mint egy már a Kádár korszakban is alkalmazott politikai eszköz alkalmazását, valamiféle példamutatást a szomszéd politikai elitek és az EU felé. A magyarság azonban nem talál ezen a téren követőkre, sőt a rendszerváltozás óta romló nemzetiségi helyzetére utal a kivándorlások ijesztő mértékű megnövekedése, Szlovákiát leszámítva, minden országból. Külön probléma, hogy sok kisebbségi magyar migráns – különösen a Vajdaságból és részben Erdélyből - nem az anya-országba települ át, hanem Nyugat-Európába költözik.

Magyarország lakosságának száma 2001-ben 10 millió 198.000 volt, alig 185.000 fővel kevesebb csupán, mint 1990-ben, amikor 10 millió 375.000-et regisztráltak, pedig a természetes fogyás ennél jóval több, mintegy 350.000 fő volt. Bár több szakember a statisztikai felvétel módszertani hibáira is rámutat, eléggé egységes a vélemény abban, hogy a bevándorlók egyenlítették ki valamelyest a demográfiai számlát. A szomszédos országokban élő magyarság 300.000 fős népességvesztésének migrációs tényezőjében kereshetjük a magyarizációt, ugyanis a hazánkba betelepülők közel 80 %-a magyar nemzetiségű 1988 óta. Pontos vagy akár megközelítő számukat nehéz meghatározni, mert a rendszerváltozás óta könnyebbé vált a határokon az átkelés, miközben a nyilvántartások használhatatlanná váltak. A nemzetközi migráció terén különben is annyi a bonyolult, látens, sőt illegitim elem, hogy a stabil igazgatási rendszerrel rendelkező nyugati országok sem képesek nyilvántartásaikkal követni az emberek mozgását, nemhogy a sokhelyütt valóságos káoszba fulladt közép- és kelet-európai bürokráciák. Európában, talán Németországot kivéve, sehol sem tudják a statisztikusok nyomon követni a ki- és bevándorló tömegek útját. Ha egzakt számokat nem is tudunk a Magyarországot érintő nemzetközi migrációról, közte a határon túli magyarok mozgásáról felmutatni, az alapvető tendenciákat meg tudjuk ragadni.

Ezek lényege abban összegezhető, hogy a határok könnyebb átjárhatósága következtében az elmúlt évtizedben egyre több határon túli magyar választotta életstratégiájaként az anyaországi letelepedést, ami a Trianonban elszakított magyar területek jelentős mértékű demográfiai veszteségéhez vezetett. De ne okoljuk ezért csupán a rendszerváltozást, hiszen a magyarság térvesztése már a kommunizmus idején jellemző volt, súlyosbítva a totalitárius államok tudatos asszimilációs- és telepítéspolitikája által, amit demokratizálódó politikai viszonyok között már nem lehet folytatni, sem a nemzetközi megítélés követelményei, sem a megváltozott gazdasági milió következtében. Fogalmazhatunk úgy is, hogy míg a diktatúrák szigorúan őrzött határai között a magyarság az ellene irányuló beolvasztó politikával szinte eszköztelenül állt szemben, addig a politikai rendszerváltozás óta legalább védekezni tud azzal, hogy politikai vagy kulturális érdekvédelmet megvalósító szervezetei segítik nyelvi, politikai érdekei artikulálásában, vagy végső soron kivándorol az anyaországba. Így, ha szülőföldjén gyengül is az etnikai bázis, az anyaországban több lehetősége lesz megőrizni magyarságát. Ebből következően, semmi esetre sem helyes politika a határon túli magyarság törvényes eszközök segítségével történő odaszögezése ahhoz a szülőföldhöz, ahol többnyire - a Csallóköz és a Székelyföld, s talán a szlovákiai Bodroghöz vagy a romániai Bihar és Szatmár kivételével - tulajdonképpen már évtizedek óta diaszopóra helyzetbe került, és beolvadása a többségi nemzetbe csak idő kérdése.

Az Európai Unióban tehát az igazi magyar demográfiai sajátosság az anyaország és az Unió határain kívülre került nemzetrészek szociológiai állapota és politikai viselkedése. Az új ezredév küszöbén ezek a nemzetrészek ki kívánnak lépni a történelmileg kissé hosszúra nyúlt áldozati szerepből és jelentős részben a szülőföldjükönél fejlettebb, demokratikusabb és nemzeti megmaradásukat lehetővé tevő uniós Magyarországon keresik a boldogulást. Különösen a demográfiai szempontból kulcsszerepet betöltő fiatalabb nemzedékek. Ezt a magyar politikai elit – határon innen és túl – mintha még nem vette volna tudomásul.

A nemzeti oldal politikusai talán még reménykednek valamiféle nemzeti jóvátételben, akár EU-s köntösben, a liberálszocialista-kozmpolita oldal pedig a legszívesebben a globális tendenciákra bízna az egész kérdést, ha nem lennének súlyos választási megfontolásai. Milyen változások várhatók Magyarországon és Szlovákia Unió csatlakozása, s majd Románia belépése után a magyarság demográfiai helyzetében? Tény, hogy egyelőre csupán a félmillió szlovákiai magyarság mozgása vált könnyebbé, ezzel szemben a többi, mintegy 2 millió romániai, Szerbia és Montenegró-i és ukrainai magyar mobilitása átmenetileg vagy a messzi jövőbe kitolva megnehezült. Félő, hogy bármennyire is fellazultak az EU-belépés kritériumai, Románia mégsem tud három év múlva csatlakozni, márpedig akkor az erdélyi magyarság alternatíváinak beszűkülése folytatódni fog. Ezért feltétlenül keresni kell az utat az átmeneti könnyebbséget

ígérő – bár a 2002. évi kormányváltás és az EU bürokrácia részvéltlensége miatt értékét sokban elvesztő – kedvezménytörvény mellett, újabb lehetőségek megte-remtésére. Az európai egyesülés terén talán legreménytelenebb helyzetben lévő vajdasági magyarság kezdeményezésére indított akció a kettős állampolgárságra vonatkozóan járható útnak ígérkezik.

Még nemzeti szolidaritástól átitatott körökben is sok a félreértés a kettős állampolgárságról, pedig olyanná formálható a törvény, ami egyértelműen szolgálhatja az összmagyarság érdekeit. Nincs kötelező recept arra, mit kell tartalmaznia egy ilyen törvénynek. Annak ellenére, hogy demokratikus körülmények között a parlamenti döntések sohasem egyszerűek és egyértelműen célirányosak, hiszen nem rendeleti kormányzás folyik, hanem törvénykezés, ez a törvény nagymértékben alakíthatná a magyarság sorsát, segíthetné demográfiai pozícióinak megőrzését a térségben, ha körültekintően fogalmazná meg paragrafusait. Nyilvánvaló, hogy nem örökérvényű, változtathatatlan előírásokról születne döntés, hanem kellő rugalmassággal kellene akár módosítani is azokat idővel, ha a nemzeti érdek úgy kívánja.

Elvileg a kettős állampolgárság lehetővé teszi a teljes jogú életet egyszerre két országban. Az egyén sorshelyzetétől függően, ami egy emberöltő alatt szükségszerűen többször is változik, segítheti a legkevesebb veszteséget okozó életstratégia kiválasztását, a viszonylag tág és rugalmas alternativitás figyelembevételével. A kettős állampolgársággal rendelkező személy számára mindig kínálkozik visszaút, korrekciós lehetőség a társadalmi-politikai és egyéni helyzetek függvényében. Csaknem olyan szituációt teremt, mintha valaki egy országban belül költözne máshová a jobb megélhetés vagy továbbtanulás miatt. Egyébként távlatilag és csak verbális szinten az EU is valami hasonlót ígér, ezért idővel akár szükségtelenné is válhat egy ilyen törvény, de az átmeneti idő kiszámíthatatlanul nagyon hosszú, akár generációkat átívelő is lehet, ezért nem érdemes az európai közösség ez irányú továbbfejlődésében bízni, hanem cselekedni kell minél előbb, különben a demográfiai veszteség még nagyobb lehet. Az ismét lezáruló vagy legalábbis kevésbé átjárhatóvá váló határok mögött rekedő kétmilliónyi magyarság körében felgyorsulhatnak az eddig sem jelentéktelen asszimilációs tendenciák. A kettős állampolgárság nagy előnye, hogy a dokumentum tulajdonosának nem kell elhamarkodnia döntését, a szülőföld elhagyásáról, hanem megőrizheti jelenlétét otthon azzal, hogy fenntartja lakását, megtartja ingatlanait. Szabályos kettős életet lehet így élni, mintha valaki ugyanannak az országnak egy távoli pontján tartaná fenn jelenlétét, számolva a visszaköltözéssel, akár munkavállalóként, ha fellendül a gazdasági élet, akár nyugdíjasként. Ebben az esetben inkább vendégmunka vállalásáról, szociológiai műszóval, ingázásról van szó a lakóhely-szülőhely és a munkahely között. Egy Csíkszeredán munkálkodó szociológus kör kiadványsorozata számos tanulmányt adott közre a székelyföldi magyarok magyarországi munkavállalásának sajátosságairól. (Bodó Julianna és Oláh Sándor írásai)

Megállapították, hogy a Székelyföldről viszonylag kevesen költöznek át az anyaországba, mert a legtöbben csak átmenetinek tekintik a külföldi munkát. Részben azért, mert reménykednek abban, hogy előbb-utóbb otthon is foglalkoztatáshoz jutnak, másrészt a külföldön elérhető jóval nagyobb bérekből származó megtakarításokat hazai beruházásra, sokszor vállalkozásokra fordítják. Úgy látszik, az erdélyi tömb-magyar térség erős kulturális-nemzeti kohéziójával tartja fogva az onnét ideiglenesen elvándorlókat. Más a helyzet a diszpórában élők esetében, mert számukra a nemzeti identitás megőrzése otthon már sokkal nehezebb, ezért nagyobb arányban települnek át véglegesen Magyarországra. (Sorbán Angéla – Nagy Kata) Hasonló a helyzet az egykor magyar jellegű nagyvárosokban élők esetében. Mivel ezeknek a településeknek az utóbbi évtizedekben radikálisan megváltozott a nemzetiségi összetétele, már nem rendelkeznek olyan egyértelmű vonzerővel, mint a magyarságukat megtartott területek. Hozzájárul a kivándorláshoz a nemzeti-kisebbségi jogok hiánya is.

Tehát közvetlen összefüggés van a migrációs életstratégia elterjedése és a humanitárius és demokratikus jogok állapota között. Az autonómia kérdés erőteljes előtérbe kerülése ezért következett be, hiszen nyilvánvaló, hogy ahol lehetséges a teljes értékű nemzetiségi lét folytatása, oda szívesen térnek vissza a korábban elvándoroltak. S ha állampolgári jogaikat sem veszítették el, akkor a visszailleszkedés szinte akadálytalan lehet. Éppen ezért demokratikusnak tekintett viszonyok között súlyos diszkrimináció, hogy a Magyarországgal szomszédos országokban többszázernyi – Romániában másfélmilliónyi – magyarnak nincs anyanyelvén működő állami egyeteme. Mély nemzeti sérelem, hogy a Székelyföldnek nincs területi autonómiája, miközben a Romániai Magyar Demokrata Szövetség, a magyar kisebbség reprezentatív képviselője vagy kormányon van, vagy kívülről támogatja annak politikáját. Hasonlóan súlyos nemzetiségpolitikai gondokat vet fel a nyelvhasználat terén tapasztalható megkülönböztetés szinte mindegyik határon túli magyar közösség esetében. Politikai vezetőik sem számolnak megfelelően ezekkel a gondokkal komolyan, mert föl sem vetik őket nemzetközi fórumokon súlyuknak megfelelően. A kisebbségi magyar politikusok közül csaknem mindenütt a konformista csoportok kerültek vezető szerepbe, s napi érdekekért távlatilag legitimálják a tulajdonképpen ellenük irányuló, megkülönböztető politikát.

Több Magyarországgal szomszédos ország már lehetővé tette határon túli nemzettársai számára a kettős állampolgárság megszerzését. Például Horvátország 1993-ban több millió külföldön élő horvát számára adta meg ezt a lehetőséget, méghozzá komoly feltételekkel, többek között teljes körű politikai jogokkal felruházva őket. Azóta több határon túli horvát képviselő is dolgozott a zágrábi parlamentben. Bár a nemzeti elkötelezettségű HDZ-vel szemben álló ellenzék helyteleníti a választójog megadását a külhoni diaszpórában élőknek, magát az állampolgárságot nem kérdőjelezi meg. Az idegenben élő horvátok túlnyomó többsége Amerikában, Ausztráliában és Nyugat-Európában él, de sok

tízezren a környező, illetve a közeli országokban. Számukra is lehetőség nyílt képviselők választására. Az erdélyi Krassó-Szörény (Caras-Severin) megye horvátjái, krasován kisebbségének zöme élt is a kettős állampolgárság lehetőségével, bár szavazati jogukat csak kevesen gyakorolták. (Igaz, választani a bukaresti horvát követségre kellett volna utazni) Annál inkább felhasználták az útlevelet horvátországi munkavállaláshoz, tanuláshoz. Főleg a fiatalabb generációk tagjai. A kettős állampolgárság tehát elsősorban gazdasági téren teremtette meg gyümölcseit. „A horvát útlevel lehetőséget biztosít a krasovánoknak arra, hogy vízum nélkül utazzanak Nyugat-Európába, és ott keressenek maguknak munkát. Elsősorban Horvátországba mennek, mert ott ismerik a nyelvet. a krassóvidéki falvak e nagy elvándorlások dacára sem néptelenedtek el, az idősek és a gyermekek otthon maradtak, és a középgeneráció is hazalátogat két-háromhavonta. A munkaerő hiányát bizony megsínyli a közösség, . az itthoni munkákat részben feladták azért, hogy külföldön jobb pénzért dolgozhassanak." Eddig még senki sem telepedett át véglegesen – mondja a főtktár /Romániai Horvátok Szövetsége/, majd hozzáteszi – aki itt született, az erősen ragaszkodik szülőföldjéhez." – írja Gazda Árpád riportjában. (Mikor kicsi voltam, magyar voltam, Kriterion 2002., 120. old.)

Bizonyos negatívumai persze a határon túli horvátok körében is tapasztalhatók a kettős állampolgárságnak. Például nem térnek haza dolgozni az iskoláikat az anyaországban végzett fiatalok. Kérdés, ha a román Bukarestben szereznek okleveleiket, akkor hazatérnének-e? Bár az útlevel drága, mégis sok olyan öreg is kiváltja, aki nem kíván utazni. Ezek a tapasztalatok a határon túli magyarok körében is általánosak. Feltűnő jelenség azonban a romániai horvát kisebbség körében, hogy útlevel birtokában sem költöznek el véglegesen Horvátországba. A kettős állampolgárságnak tehát, az ellenkező híresztelésekkel szemben, van egy a szülőföldhöz ragaszkodást erősítő hatása. Gondoljunk arra, hogy akik a kommunista diktatúrák idején távoztak külföldre – útlevellel vagy a zöldhatáron át – milyen nagy számban kényszerültek örökre távol maradni hazájuktól. A kettős jog késlelteti, s visszafordíthatóvá is teszi az elvándorlást. Időt ad az esetleges döntésre, ami elhúzódhat akár a szülőföld lehetőségeinek javulásáig. Nem teszi földönfutóvá a migránst, mert nemcsak felnevelő hazája emlékeit, hagyományait őrizheti meg, hanem materiális javait is, amelyeket később akár fel is használhat a visszatéréskor. Lehetővé teszi a folyamatos kapcsolattartást a rokonokkal, a szülőkkel.

A kettős állampolgárság olyan humanitárius intézmény, amely mind az egyéni-családi életcélok megvalósítását, mind a nemzeti megmaradást elősegítheti körülmények között alkalmazása esetén. Természetesen nemcsak a határon túli magyarság körében tapasztalhatók migrációs folyamatok. Vándorolnak a hazaiak is nyugatra. Az említett népszámlálási eredmények alapján megállapítható, hogy kevesebben vannak, mint a beköltözők. Magyarország tehát a nyugati államokhoz hasonlóan bevándorló országgá vált. Azok a katasztrófa forgatókönyvek,

amelyek az elmúlt évtizedekben készültek, s az ország népességszámának többmilliós csökkenését prognosztizálták egyelőre hiteltelenné váltak. Az ország van olyan vonzó, minden gondja-baja mellett is, hogy bizonyos régióiból Európának, s távolabbról is, érdemes ide költözni munkavégzés vagy letelepedés céljából. A nagy problémát az jelenti, hogy a betelepültek túlnyomó többsége határon túli magyar, ezért az egykori magyar településterületek magyar jellege gyengül.

Versenyfutás folyik az idővel a magyarság demográfiai jövőjét illetően. Ha az anyaország fejlődése sikeres, vonzereje is nő a térségben, ez elszívja a határon túli magyarságot. Ám, ha a keleti és déli szomszédos országok is előre lépnek, s képesek csatlakozni az EU-hoz csökkenhet ez a szívóhatás. Az egyesülés felé tartó Európában végbemenő folyamatok a hagyományostól eltérően vetik fel a demográfiai és a területi kérdéseket. A határok fokozatos leépülése anakronisztikussá teheti az egykor kizárólagos territoriális gondolkodást. Kontinensünk földje – igaz csak távlatos perspektívában – minden rajta élő hazája lehet, aminek következtében fokozottan kerül előtérbe az egyes nemzetekhez tartozó embertömegek anyagi és szellemi teljesítményének súlya. A kétségtelenül lassan és fokozatosan közösségivé váló EU térség geopolitikai erőviszonyainak alakulását a nemzetek-etnikumok demográfiai befolyásának ereje fogja meghatározni elsősorban, nem pedig, mint egykor, a történelem többnyire méltánytalanságokhoz vezető, forgandó szerencséje szerint alakuló országhatárok.

Megfelelő nemzeti érdekérvényesítés és koncepciók segítségével a magyarság jelenlegi, mintegy 12,5 milliós népességi súlya megőrizhető a kárpáti régióban. De csak akkor, ha a magyar elit szakít a zárt térben gondolkodással, s a javára fordítja a nemzetközi migrációban rejlő lehetőségeket. A magyarokénál gazdagabb és népesebb nemzetek demográfiai jövőjét sem csupán a születések és a halálozások aránya, de még csak nem is az egészségügyi viszonyok alakulása határozza meg, hanem egyre inkább az is, hogy milyen minőségű és mennyiségű populációt tudnak magukhoz vonzani. Fordítsuk előnyünkre történelmi hátrányunkat! Tekintsük az egyesülés felé tartó Európában elveszített nemzetrészeinket olyan demográfiai tartaléknak, amely hozzásegíthet bennünket gazdasági-társadalmi helyzetünk fellendítéséhez, versenyképességünk javításához. Miközben Nyugat-Európa más kultúrájú, vallású, nyelvű migránsok nehéz és nem mindig sikerre vezető, konfliktusos asszimilálásával van elfoglalva, a mi gondunk elsősorban a nemzetrészek újraintegrálása.

Ez sem lesz könnyű, de néhány nemzet már példát mutatott ennek a megvalósíthatóságára. Gondoljunk a németek és az izraeliek nemzetstratégiájára, amelynek fő motívuma az összeköltözés, s ezáltal a nemzeti erő megsokszorozása volt. A területileg csaknem felére zsugorított Németország napjainkban erősebb, mint bármikor történelme során, mert meg tudta őrizni demográfiai erejét, s ma az EU motorja. A két /magyar/ megyényi területre összezsúfolt izraeli zsidóság – most a politikai részletektől tekintsünk el – nagyhatalom.

A magyarság jövője megfelelő nemzetpolitika és az EU intézményekben folytatandó erőteljes nemzeti érdekérvényesítés segítségével az egyesült Európában megfelelő perspektívával biztat. A magyar nemzet népességi súlyát tekintve nyolcadik az Unióban. Az anyaországhoz hasonló 10 milliós országok, Belgium, Csehország, Görögország és Portugália nem rendelkeznek a magyarsággal összevethető határon túli etnikai bázissal. Az EU további kiterjesztése nemzetünk esetében tehát nemzetegyesítéssel egyenlő. Ezért csak hívei lehetünk fejlődésének. Természetesen kizárólag kritikus és következetesen érdekérvényesítő nemzeti politika folytatásával valósíthatjuk meg céljainkat. De csak akkor, ha a cselekvést bénító nemzeti pesszimizmust mind többünk gondolkodásában váltja fel az aktivitásra serkentő optimizmus.

Demográfiai problémáink nem súlyosabbak a többi európai nemzeténél, viszont népességi bázisunk mérete az átlag fölé emel bennünket. Felejtjük el a kommunista érában évtizedekig fejünkbe sulykolt kis- nemzeti komplexust. 12 és fél milliós nemzetünk a huszonötök Európájában a nagyobbak közé tartozik.

Felhasznált irodalom:

1. Behr, Hartmut (1998): Zuwanderung im Nationalstaat. Formen der Eigen- und Fremdbestimmung in den USA, des Bundesrepublik Deutschland und Frankreich. Leske- Budrich, Opladen
2. Belyó Pál /szerk./ (2003.4.sz.): Bővülő Európa. Tények és tanulmányok. Miniszterelnöki Hivatal, Európai Integrációs Iroda. ECOSTAT Gazdaságelemző és Informatikai Intézet, Budapest, december
3. Bodó Julianna /szerk./ (1996): Elvándorlók? Vendégmunka és életforma a Székelyföldön. Pro- Print Könyvkiadó, Csíkszereda. KAM- Regionális és Antropológiai Kutatások Központja
4. Bodó Julianna- Oláh Sándor /szerk./ (1996): Elmentünk? Székelyföldi életutak. Pro- Print Könyvkiadó, Csíkszereda. KAM - Regionális és Antropológiai Kutatások Központja
5. Gazda Árpád (2002): Hazai cím a horvát útlevélben. In.: G.Á.: Mikor kicsi voltam, magyar voltam. Riportok. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 117- 124. old.
6. Gyurgyík László (1994): Magyar mérleg. A szlovákiai magyarság a népszámlálási és a népmozgalmi adatok tükrében. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony
7. Gyurgyík László- Sebők László (2003): Népszámlálási körkép Közép- Európából. 1989- 2002. Teleki László Alapítvány, Bp.
8. Info- Dienst Deutsche Aussiedler (1999) Nr. 100.
9. A Központi Statisztikai Hivatal 2001. évi népszámlálásról közzétett adatai
10. Marx, Reinhardt (1997): Kommentar zum Staatsangehörigkeitsrecht. Luchterhand. Neuwied- Kriftel, Berlin
11. Morokvasic, M. Rudolf (1994): Wanderungsraum Europa. Menschen und Grenzen in Bewegung. Berlin
12. Schreckenberger, Waldemar (1997): Von den Schengener Abkommen zu einer gemeinsamen Innen- und Justizpolitik. (Die dritte Saule)
14. Verwaltungsarchiv, Vol. 88. Nr. 3. 389- 415. p.
15. Schwarz, Karl (2000): Aufforderung an die Demographen zum Einstieg in die Bevölkerungspolitik. Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 3-4. 431- 440.p.
16. Sorbán Angella- Nagy Kata (2003): Partium- Nagyszalonta. Elvándorlás és vendégmunka a határ menti településeken. In.: Menni vagy maradni? Kedvezménytörvény és migrációs várakozások, Bp. 111- 120. old.
17. Szabó, A. Ferenc (2000): Die historische und sicherheitspolitische Bedeutung der Migration im Spiegel der EU- Erweiterung. Budapest, Verteidigungsabhandlung, No. 39. 61- 119. s.
18. Szabó A. Ferenc (2004): Európai Unió, migráció, magyarság. In.: Az Európai Unió és az etnikai kisebbségek. Wien/Bécs, Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége- Zentralverband Ungarischen Vereine und Organisationen in Österreich, 169- 178. old.
19. Tóth, Judit /szerk./ (2000) SCHENGEN. A magyar- magyar kapcsolatok az uniós vízumrendszer árnyékában. Budapest, Lucidus Kiadó, Kisebbségkutatás Könyvek

AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAINAK HATÁR ÉS KÖZBIZTONSÁGI RENDSZEREI

A Maastrichti szerződés után az Amszterdami szerződés döntő fordulatot hozott a bel-, és igazságügyi együttműködésben azzal, hogy integrálta a Schengen-i Az Európai Unió fejlődése, átalakulása az elmúlt 10-15 évben felgyorsult. A Végrehajtási Egyezmény (SchVE) és a III pillér jelentős részét.

*A „szabadság, biztonság és jog” térség megteremtésével biztosították a személyek szabad áramlását, ugyanakkor megteremtették az „**egységes európai bűnügyi térség**” kialakulásának lehetőségét. Ahhoz, hogy a személyek szabad áramlása ne okozzon biztonsági deficitet azzal, hogy a bűnözők szabadon tevékenykedhessenek két fontos teendő van. Az egyik a nemzeti szinten a biztonsági kiegyenlítő intézkedések elmélyítése, nemzetközi szinten a rendőri együttműködés hatékonyságának jelentős növelése.*

A nemzetközi rendőri, rendészeti, határrendészeti együttműködés alapja, hogy ismerjük az EU tagállamainak köz és határbiztonsági rendszerét, illetve a közép és hosszú távú stratégiai együttműködések közös kidolgozása. Ez utóbbi tevékenységhez szolgál háttéranyagul a tanulmány, amely az egyes EU tagállamokról nyújt általános és rendészeti határrendészeti tájékoztatást.

A kutatómunkát determinálta az idő rövidege és az a tény, hogy egységes anyag nem állt rendelkezésre, ezért a sokszínű Európáról, soknyelvű részanyagok szolgáltak forrásul, amelynek fordítása, értelmezése jelentős nehézséget okozott, és igen időigényesnek bizonyult. Ugyanakkor megkönnyítette a téma feldolgozását a modern informatikai eszközök által nyújtott lehetőség, az egyes tagállamok rendvédelmi szerveinek honlapja, illetve a szerzők régebbi kutatásai során szerzett tapasztalatai.

A tanulmányban az EU tagállamokat a magyar A B C szerinti sorrendbe a teljesség igénye nélkül mutatjuk be, melyhez bővebb információt a felhasznált irodalom, ajánlott linkek által nyújtott lehetőség biztosít. Jelen cikk két ország határ és közbiztonsági rendszerének bemutatására korlátozódik. A teljes anyag az MK KBH szakkönyvtárában található.

Lengyelország határ és közbiztonsági rendszere

Lengyelország a '90-es évek elején gyökeresen átalakította politikai rendszerét és a kelet-európai országok közül elsőként kérte az EU-s tagságot. 2004-óta teljes jogú EU tag, és várhatóan a többi csatlakozó állammal együtt 2007 körül lesz teljes jogú SchVE tag.

Általános információk a határokról

- A határok teljes hossza 3503,82 km

- Hivatalos név: Lengyel Köztársaság •Rövid név magyarul: Lengyelország
- Rövid név az eredeti nyelven: Polska •Rövidítés (ISO 3166 alpha-2): PL
- Államforma: Köztársaság •Lakosság: 38.6 millió •Hivatalos nyelv(ek): lengyel
- Főváros: Varsó •Pénznem: zloty •Terület: 312 000 km²

1990-es években a Lengyel Határőrség rendőri típusú szervezetté formálását követően ennek megfelelően módosították a büntetőeljárás-jogi törvényt, s a kincstárügyi büntetőtörvényt (pl. a kincstári büntetőtörvénnyel kapcsolatos bizonyos bűncselekmények ügyében nyomozás lefolytatásáról). Ide tartoznak más törvények is, amelyek körözött bűnözőkre vonatkoznak. Az egyik fontos törvény, amely meghatározza a Lengyel Határőrség hatáskörét, az 1997. június 25-én hozott, 1997. december 27-én életbe lépett idegenrendészeti törvény, amely külföldiek lengyelországi belépését, kilépését, tranzitját és tartózkodását szabályozza a közigazgatási és jogi szférában. Ez olyan feltételeket biztosít, amely lehetővé teszi külföldiek illegális bevándorlásának hatékonyabb megakadályozását. A törvény megfelel az európai sztenderdeknek, s modern szerkezete

lehetővé teszi egy legális állami idegenrendészeti politika folytatását a külföldiek jogait megillető tisztelet mellett. Az 1990. október 12-i törvény és az idegenrendészeti törvény alapján kialakított szabályozás segítette a Lengyel Határőrség hatáskörének és feladatainak meghatározásában. A legfontosabb szabályzat ebből a szempontból a Lengyel Határőrség főparancsnokának szabályzata a határszolgálat végrehajtásának és a határakciók végrehajtásának módjairól. Ez az átfogó szabálykészlet meghatározza a határőrök által követendő eljárást, attól függően, hogy szárazföldi vagy tengeri határról van-e szó, és a határátkelőhelyek valamennyi kategóriájában.

Határőrség feladatrendszer:

- Határellenőrzés •Határőrizet •Parti őrizet •Kutatás és mentés •Vízum és egyéb engedélyek
- A határőrség kompetenciájába tartozó bűnügyek és támadások felismerése, megelőzése és leleplezése
- A határállomásokon és határterületeken fenntartani a nemzetközi szállítás biztonságát és a közrendet
- Alacsony magasságú légi őrzés
- Vegyai anyagok, robbanószerek, fegyverek stb. Engedély nélküli határon áti szállításának

Általános információk a határőrsegről

A HATÁRŐRSÉG FELÉPÍTÉSE

Állomány: 15701 tisztségviselő 3498 polgári szolgálatos

A határőrség a Belügyi és Adminisztrációs Minisztérium felügyelete alá tartozik.

A határőrség egyenruhás és fegyveres rendőri szerv.

Szlovénia határ és közbiztonsági rendszere

Szlovénia Jugoszlávia kiválásából lett önálló állam, amelyet követően euro-atlanti törekvései 1999-ben NATO, 2004_ben EU tagsággal beteljesedtek.

•Hivatalos név: Szlovén Köztársaság •Rövid név magyarul: Szlovénia •Rövid név az eredeti nyelven: Slovenija •Államforma:Köztársaság •Lakosság: 2 millió

•Hivatalos nyelv(ek): szlovén •Főváros: Ljubljana •Pénznem: tolár (SIT)

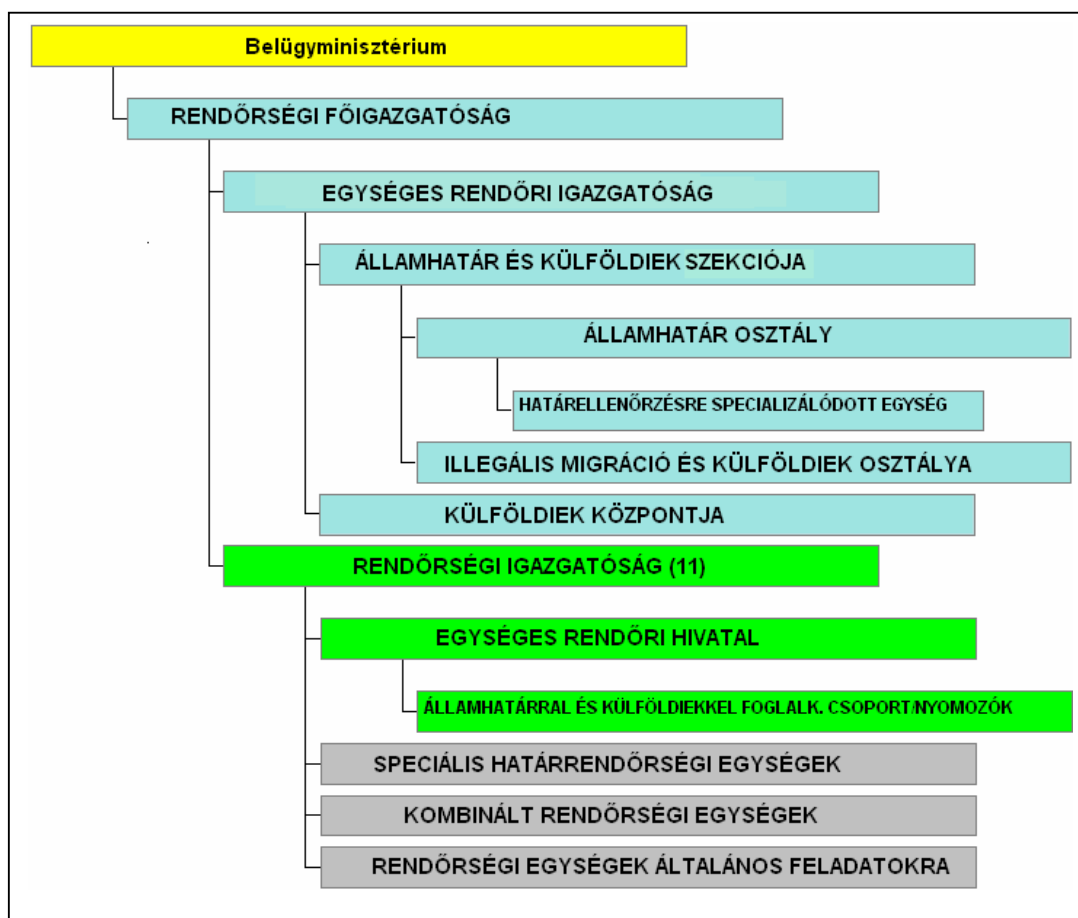
•Terület: 20 256 km²• határok teljes hossza 1382 km :

–Tengeri határ 48 km

–Szomszéd országokkal közös határszakaszok:

- Ausztria 330 km
- Magyarország 102 km
- Olaszország 232 km
- Horvátország 670 km

A határok és külföldiek ügyeit intéző egységek és rendőrtisztek a Szlovén rendőrség szerves részét képezik. Független határ, és idegenrendészet nem létezik.

Feladat és tevékenység a különböző szinteken:

Helyi szinten a határral¹⁰ kapcsolatos ügyekkel a rendőrőrsökön foglalkoznak.

Regionális szinten a határmenedzsment a Rendőrségi Igazgatóságok Egységes Rendőri Hivatalán felállított, ún. Államhatárral és Külföldiekkel Foglalkozó Csoportjainak a felelőse. Szlovénia egész területe 11 rendőr igazgatóságból áll.

Állami szinten a határokkal kapcsolatos ügyek teljesítése és az értük való felelősség a Rendőrségi Főigazgatóság Egységes Rendőri Igazgatóságának Államhatárok és Külföldiek szekcióját illeti.

* * *

Következtetések, ajánlások

A tagállamok földrajzi elhelyezkedése, és nagysága jelentősen befolyásolta a rend és határbiztonsági szervek struktúráját, nagyságát és minőségét. A tengerparttal rendelkező tagállamoknál természetesen találhatunk valamilyen formában a parti őrségek, míg a jelentős magas hegyekkel rendelkező tagállamok rendőrségeinél, csendőrségeinél létezik hegyimentő szolgálat.

Az Európai Unió tagállamaiban nincs egy egységes modell értékű köz, és határbiztonsági szisztéma. Minden tagállam történelmi és közigazgatási tradíciói folyamán létrehozott rendszerrel, rendvédelmi szervekkel és struktúrával rendelkezik.

Minden tagállamban ugyanakkor egységes biztonsági rendszerben gondolkoznak, amelyeknek részei a rendvédelmi rendészeti esetleg hírszerzési, vám és honvédelmi szervek.

A tagállamokban általában a belügy és az igazságügy felügyeli a rendvédelmi szerveket, de a földrajzi és tradicionális sajátosságokból adódóan a tengerészeti, honvédelmi és pénzügyminisztérium alárendeltségében is vannak rendvédelmi szervek.

A fentiek mellett egyes tagállamokban léteznek önkormányzati vagy helyi rendőrségek. Civil gárdák, amelyek nem a nagy állami költségvetésből gazdálkodnak, hanem a közvetlen fenntartójuk által kerülnek finanszírozásra.

¹⁰ „Szlovénia államhatárát az első világháborút követően, 1919. szeptember 10-én a St. Germain-i szerződésben jelölték ki. Ez az osztrák határra vonatkozott. A belső, úgynevezett "köztársasági" határt, azaz a mai horvát államhatárt, államhatárként nem határozták meg és nem jelölték ki a terepen. Jelenlegi helyét a szlovén kormány nem ismeri el, a két ország (Szlovénia-Horvátország) elképzelései sok kérdésben eltérnek egymástól. Öt éve vegyes bizottság egyeztet, addig közös megegyezéssel a korábbi földbirtokbejegyzéseket fogadják el. A jelenlegi 670 km-es határ a végleges rendezést követően (amelybe is-.,
Forrás: Dr. Főríz S: Néhány európai ország határörizete. BM Szemle 3. sz.

Az EU tagállamok közül az amelyik korábban, vagy ma jelentős külső határral rendelkezik, általában önálló határőrséget tart fenn (Németország, Lengyelország, Finnország)

A tagállamok közül néhány országokban az elmúlt években kezdetét vette a rendvédelmi szervek integrációja, így a korábban meglévő csendőrségek és rendőrségek összevonásra kerültek, kerülnek (Belgium, Hollandia, Ausztria)

A tagállami modellek közül a közigazgatási struktúra miatt sajátos a német modell, amely tartományi önállósággal bíró rendőrségeket (önálló rendőrségi törvényekkel) és szövetségi rendvédelmi szerveket egyidejűleg tart fenn.

A tagállamok rendvédelmi szervei a rendfokozat fontosságának megítélésében is eltérnek. Vannak olyan országok, amelyek tradicionálisan meghagyták a rendfokozatokat, és vannak, amelyek megszüntették, illetve egyszerűsítették az egyenruha ékítményét.

A fentiek mellett szintén sajátos a holland modell, amely egyes kapitányságok esetén négyes alárendeltséget valósított meg. Így a belügy-minisztérium, igazságügyi minisztérium mellett az önkormányzat és a királyi hivatal is komoly felelősséggel rendelkezik.

Mivel minden országban más-más a rendvédelmi modell, ezért nem lehet másolni, csak a tapasztalatokat átvenni a jövőre vonatkozólag.

A schengeni integráció adta határon átnyúló rendőrségi együttműködés a sokszínű modellek és a bilaterális együttműködési megállapodások miatt csak irányadóak, de minden egyes megállapodás más-más formában és tartalomban jött létre.

Ahogy a tagállamok rendvédelmi rendszeriben nincs egység, úgy a rendőrségi együttműködésben sincs két azonos megállapodás. Erre legjobb példa a holland-német gyakorlat, amely szerint a németek 10 km. Mélységig üldözhetnek, nyomozhatnak, követhetnek át alapos gyanú esetén, míg a hollandok a cseh határig.

A stratégia kialakításában jelentős szerepet kell kapni a rendvédelmi állomány idegen nyelvi felkészítésének, amely alapul szolgál a rendőrségi együttműködésnek. Ennek egyik megvalósítható formája az együttműködésben résztvevő személyállomány közös felkészítése. (Pl szlovák-magyar viszonylatban a felkészítés egy helyen szlovák és magyar nyelven, attól függően, hogy ki az előadó. A hallgatóság így mindkét szakmai nyelven megtanul kommunikálni, és a személyes kapcsolat is kialakulhat.)

Ismerve a már gyakorlatban is funkcionáló schengeni típusú rendészeti együttműködési megállapodásokat, a jövőben ki kell alakítani egy modell értékű megállapodást, amely javaslatként szolgálhat az EU bel- és igazságügyi együttműködés stratégiájának kialakításához.

* * *

Természetesen a több mint 100 oldalas tanulmány is csak áttekintést tud adni a 25 tagú Európai Unió tagállamiról, ezért akinek egyes tagállamról, egyes rendvédelmi modellről többre van szüksége, annak ajánljuk a leggyorsabban felhasználható és mobilizálható linkek gyűjteményét.

Ajánlott linkek

- www.gendarmerie.at
- www.police.ac.be
- www.politi.dk
- www.dofi.fgov.be
- www.police.gov.cy
- www.spschol.cz
- www.skolamv.cz
- www.mvcr.cz/akademie
- www.politi.dk
- www.pv.ee
- www.piiirivalvekoool.ee
- www.rvl.fi
- www.bundesgrenzschutz.de
- www.garda.ie
- www.poliziadistato.it
- <http://www.rs.gov.lv>
- http://ic.rs.gov.lv/vrk/lat/vrk_lat.htm
- <http://www.pasienis.lt>
- www.cs.sq.gov.pl
- www.police.public.lu
- www.sg.gov.pl
- www.cos.sq.gov.pl
- www.sef.pt
- www.minv.sk
- www.minv.sk/apz/
- www.policija.si
- www.mir.es
- www.policia.es
- www.guardiacivil.org
- www.polisen.se
- www.kustbevakningen.se
- www.tullverket.se
- www.migrationsverket.se
- www.marechaussee.nl
- www.kmar.mindef.nl
- www.homeoffice.gov.uk

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

BERACZKAI ANTAL EZREDES - BÉRES JÁNOS ALEZREDES

VÁLASZOK A TERRORIZMUSRA – AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK BIZTONSÁGI RENDSZERÉNEK VÁLTOZÁSAI

2001. szeptember 11-e radikális fordulópontot jelentett az Egyesült Államok biztonságpolitikai szemléletmódjában. A hagyományos nagyhatalmi szembenállást és az állami szintű veszélyforrások helyét a terrorizmus elleni harc, a nem állami szintű ellenséges tényezők elleni fellépés vette át. Ez a hidegháborús időszakról merőben különböző aszimmetrikus fenyegetés a szemléletmód változáson túl gyökeres intézményi-szervezeti változásokat generált és jelenleg is lázasan zajló reformokhoz vezetett a honi terület biztonságáért aggódó speciális szolgálatok és ügynökségek sorában.

Új intézményi struktúrák – terrorizmus elleni harc, mint prioritás

Az Egyesült Államok területén a terrorizmus ellenes tevékenység végzése a Honi Biztonság (Homeland Security - HS) hatáskörébe tartozik, azon belül pedig elsősorban a Honi Biztonsági Minisztérium (Department of Homeland Security – DHS) vezeti és irányítja a munkát. *A HS feladatainak tisztázása és az amerikai biztonsági rendszer egészéhez való viszonya jobb megértése érdekében célszerű egy rövid áttekintés keretében megvizsgálni a rendszer más elemeinek szerepét is.*

Általánosságban kijelenthető, hogy a Nemzetbiztonság (National Security) az országot érintő külső fenyegetésekkel foglalkozik, a Honi Biztonság (HS) pedig az államhatárokon belüli, nem hagyományos katonai, ún. „nem állami” (non-state) fenyegetéseket, mindenekelőtt a terrorizmus elleni védelmet fedi le. Az állam területét érintő ún. „állami”, vagy hagyományos katonai fenyegetések (state threats) elleni védelem a Honi Védelem (Homeland Defence – HD) feladata. A fenti felosztásnak nagy jelentősége van az illetékességi kör egyértelmű meghatározásakor, az adott fenyegetésre mobilizálандó erők kijelölésénél. Értelemszerűen a külföldi hírszerző munkát végző szolgálatok a Nemzetbiztonság hatáskörébe tartoznak, így az elnök a Nemzetbiztonsági Tanácson (National Security Council - NSC) keresztül gyakorolja fölöttük a politikai irányítást. A honi

területen történő felderítő, illetve elhárító munkát végző szervezetek ugyanakkor a Honi Biztonság (HS) alá tartoznak és az elnök által létrehozott Honi Biztonsági Tanács (Homeland Security Council - HSC) szabja meg a működési irányelveiket. A HSC-t a szeptemberi terrortámadás után hozták létre és hasonló elvek szerint működik, mint az 1947-ben felállított NSC. A HSC, amellet, hogy a honi biztonság tekintetében tanácsokkal látja el az elnököt, mint mechanizmus is funkcionál: a HS-en keresztül biztosítja a végrehajtó ágazat minisztériumainak és ügynökségeinek a honi terület biztonságával kapcsolatos tevékenységét, valamint a honi biztonságpolitika hatékony fejlesztését és végrehajtását is.

A Honi Biztonság, mint számos intézményt és szervezetet magába foglaló rendszer alapjait a 2001 szeptemberi terrortámadást követően elnöki rendelettel létrehozott kabinetszerű intézmény, a Honi Biztonsági Hivatal (Office of Homeland Security) kezdte el kialakítani. Tevékenysége eredményeként 2002-ben elfogadásra került a Honi Biztonsági Törvény (Homeland Security Act), amely a HSC létrehozása mellett rendkívül szerteágazó feladatrendszer hangol össze.

A törvény mindenekelőtt elrendelte a Honi Biztonsági Minisztérium (Department of Homeland Security – DHS) felállítását, amely korábban különálló szervezetekként dolgozó ügynökségek munkáját hangolja össze. A HS 2005 évi 46 milliárd dolláros költségvetésének 56 %-át a DHS kapja. A 180.000 fős, harmadik legnagyobb amerikai minisztérium egy Titkársági Irodát (Office of the Secretary), négy funkcionális igazgatóságot és az alájuk tartozó 22 ügynökséget foglalja magába. *A négy központi igazgatósága:*

- Határ és Szállításbiztonság (Border and Transportation Security)
- Szükséghelyzeti Készenlét és Reagálás (Emergency Preparedness and Response)
- Tudomány és Technika (Science and Technology)
- Információ-elemzés és Infrastruktúra Védelem (Information Analysis and Infrastructure Protection)

A DHS-hez tartozó ügynökségek valamilyen speciális területet fognak le, vagy szabályoznak. Ezek közül kiemelt szereppel bír a Parti Őrség (U.S. Coast Guard) és a Kormányőrség (Secret Service).

A 2002 júliusában elfogadott Honi Biztonsági Stratégia (The National Strategy for Homeland Security) alapvető fontossággal bír a honi biztonság főbb elveinek és területeinek azonosításában, kialakításában. Jelenleg is a stratégiában lefektetett hat kulcsfontosságú terület védelme képezi a szövetségi erőfeszítések súlypontját. A hat terület nagyjából megegyezik a Honi Biztonsági Tanácson (Homeland Security Council) belüli politikai koordináló bizottságok számával és tevékenységi körével. *Ezen kulcsfontosságú területek:*

1. Hírszerzés és Korai Előrejelzés (Intelligence and Early Warning)
2. Határ és Szállításbiztonság (Border and Transportation Security)
3. Honi Terrorelhárítás (Domestic Counterterrorism)

4. Katasztrófa-fenyegetések Elleni Védelem (Defending Against Catastrophic Threats) - Szükséghelyzeti Készenlét és Reagálás (Emergency Preparedness and Response)
5. Kulcsfontosságú Infrastruktúra és Nemzeti Jelentőségű Vagyontárgyak Védelme (Protecting Critical Infrastructure and Key Assets)

A DHS-en kívül gyakorlatilag mindegyik szövetségi intézménynek (DoD, DoJ, DoS, stb.) van valamilyen Honi Biztonsági feladata, felelőssége. Tekintettel arra, hogy a Honi Biztonság területe még viszonylag új, úgy a struktúrában, mint a tevékenységében sok minden még kialakulatlan, illetve változóban van. Jelenleg is lázas munka folyik a rendszer legoptimálisabb kialakításáért, a működés hatékonyabbá és zavartalanabbá tételéért.

A katonai szféra szerepe a Honi Biztonság erősítésében

A Védelmi Minisztérium, amelynek fő feladata a Honi Védelem (HD) megszervezése, szintén rendelkezik Honi Biztonsági (HS) jogosítványokkal. Ezek többnyire a szövetségi szintű polgári hatóságoknak nyújtható támogatásban nyilvánulnak meg. Ezen támogatás megszervezését a védelmi miniszter-helyettes (Assistant Secretary of Defense for Homeland Defense - ASD) végzi, akinek általában is a honi biztonsággal összefüggő tevékenység koordinálása az elsődleges feladata. Az ASD honi biztonsággal összefüggő tevékenysége jelenleg két konkrét területen nyilvánul meg.

Az egyik a Védelmi Minisztérium és a Honi Biztonsági Minisztérium S&T igazgatósága kutatás-fejlesztési erőfeszítéseinek a felügyelete és koordinálása. Ez a fajta technológiai támogatás a védelmi minisztérium részéről elsősorban a Technikai Támogató Munkacsoport tevékenységén keresztül jut el a DHS-hez. A Technikai Támogató Munkacsoport (Technical Support Working Group – TSWG) egy interminiszteriális szerv, amelynek célja a létező technológiai újítások beépítése az új feladatokkal kapcsolatos reagáló rendszerbe.

Az ASD által vezérelt másik terület a Védelmi Minisztérium Kulcsfontosságú Infrastruktúra Védelmi Programja (DoD's Defense Critical Infrastructure Protection Program), amely a katonai objektumok és létesítmények biztonsági felügyeletét foglalja magába. A gyakorlatban a Program a közelmúltban felállított Feladatvégrehajtást Biztosító Védelmi Program Irodán (Defense Program Office for Mission Assurance) keresztül valósul meg. A Védelmi Minisztérium honi biztonságra elkülönített költségvetésének oroszlánrészét a kulcsfontosságú katonai infrastruktúra védelmének biztosítása köti le.

Az amerikai fegyveres erőkön belül mindegyik haderőnem rendelkezik valamilyen szervezettel a honi biztonsággal összefüggő tevékenysége megszervezésére.

Az Egyesített Vezérkar a Stratégiai és Politikai Igazgatóságán (Strategy and Policy Directorate – J5) belül létrehozta a Honi Biztonsági Igazgatóságot (Homeland Security Directorate). A Légierő a Légi és Űrtevékenységet felügyelő Vezérkari Főnök Helyettes (Deputy Chief of Staff for Air and Space Operations) alárendeltségében szintén felállította a maga Honi Biztonsági Igazgatóságát de emellett még további erőket is elkülönített a polgári szervek szükség szerinti támogatására. A Haderőn belül létrehozott Honi Biztonsági Igazgatóságot nem a Vezérkar irányítja, hanem a Haderőnek a virginiai Monroe erődben elhelyezett Kiképzési és Doktrínális Parancsnoksága (Army Training and Doctrine Command at Fort Monroe, Virginia). Ezen kívül a Haderő Vezérkarának Katonai Támogató Igazgatója (Director of Military Support on the Army Staff) a honi biztonsággal összefüggő tevékenység támogatására létrehozta a Következmény Menedzsment Integrációs Irodát (Consequence Management Integration Office). A Tengerészgyalogság a virginiai Quantico-ban (Warfighting Lab at Quantico, Virginia) hozta létre a maga honi védelmi részlegét. Egyedül a Haditengerészet nem rendelkezik még egy kifejezetten a honi biztonsági feladatok megszervezését és irányítását végző saját honi biztonsági parancsnoki struktúrával. Mind ezen túlmenően az elnök felhatalmazta az Egyesült Államok Colorado Springs-ben elhelyezett Északi Parancsnokságát (US Northern Command – NORTHCOM), hogy szükség esetén, a törvényben meghatározott feltételek figyelembe vételével (Posse Comitatus Act) nyújtson segítséget a polgári hatóságok részére.

A polgári hatóságok tevékenységének katonai erővel és eszközökkel való támogatását szövetségi szintű törvények szabályozzák. Bár az ide vonatkozó alaptörvény, a Posse Comitatus Act (PCA) eredetileg tiltja a katonai erő honi területen való felhasználását, az utóbbi évtizedek törvénymódosításai, és a Kongresszus egyéb indíttatású törvényhozó munkája eredményeként minden szükséges törvényi keret az elnök rendelkezésére áll a hadsereg szükség szerinti belföldi felhasználására. Mindemellett a PCA eredetileg sem tiltotta a hadsereg erőforrásainak (szállítóeszközök, felszerelések, létesítmények, kiképzés, tanácsadás) polgári hatóságok általi használatát. Ezen túlmenően a Nemzeti Gárda – amely kívül áll a PCA hatályán – szükség esetén, az adott állam honi biztonsági képviselőjének (a DHS alkalmazottja) javaslatára, majd az állam kormányzójának utasítására szintén bevethető honi biztonsági feladatok ellátására.

A haderő honi területen való terrorizmus elleni felhasználása is „belefér” a már eszközölt módosításokba, ugyanakkor ez a terület várhatóan további kongresszusi szabályozás tárgyát képezi majd a közeljövőben. Precedens ugyan már volt rá 2002 őszén, amikor a Washingtonot rettegésben tartó orvlövész elfogására indított hajtóvadászatba a védelmi miniszter engedélyével katonák is bekapcsolódtak, de mivel az esetet követően ismét fellángolt a vita és Donald Rumsfeldet a PCA megsértésével, a haderő jogtalan honi alkalmazásával vádolták, várható, hogy a Bush adminisztráció a Kongresszus segítségét kéri majd a helyzet megnyugtató (törvényes) rendezésére.

Összességében véve az amerikai törvényi szabályozás széles jogkört biztosít a haderő belföldi felhasználására. Egyes elemzők szerint a PCA-t éppen azért tartották meg, mert így az bármilyen helyzetben lehetőséget biztosít a Kongresszusnak kivételek képzésére, a katonai erő külön átfogó törvények nélküli honi alkalmazására.

Az információszerző képesség megreformálása – új szemléletmód

Az ország speciális szolgálatainak terrorizmus elleni fellépési lehetőségei szempontjából komoly segítséget jelentett a 2001 október 26-án hatályba lépett „Patriot Act of 2001”. A lépfene baktériumának terjesztésével keltett bioterrorpánik hátszelével is megszavazott törvény széles körű felhatalmazást adott az FBI részére, radikálisan megszigorította az országba belépő külföldi állampolgárok ellenőrzését, és általában véve megkönnyítette a szakszolgálatok terrorista-gyanús személyek elleni fellépését, terrorizmussal összefüggő információik egymás közötti megosztását. A polgári szabadságjogok védelme jegyében előírt négyévenkénti kongresszusi felülvizsgálat mindazonáltal bizonytalanná teszi a törvény távlati alkalmazhatóságát, nem biztosítja azt a stabil hátteret, amelyre a szakmai munka hosszú távú tervezhetősége okán szükség lenne. Ugyanakkor a törvény betöltötte/betölti azt a szerepet, amelyet a terrortámadást követő időszak – hasonló helyzetekre vonatkozó egyéb létező szabályozás híján – megkövetelt.

A honi terület terrorizmus elleni védelme jegyében zajló, mindenre kiterjedő felkészítő munka mentén az elmúlt évek során fokozatosan kikristályosodtak azok a változtatási igények, amelyek az amerikai hírszerző közösséget XXI. század új típusú kihívásaira kívánják felkészíteni. Ez a rendkívül összetett, csak a '40-es évek második felében zajló nemzetbiztonsági struktúraváltáshoz mérhető koncepcionális változás mindenekelőtt a hírszerzés szerepét illető szemléletmódot alakította át gyökeresen. A hírszerzés elsődleges feladata a honi terület terrorizmus elleni preventív jellegű védelme lett. *Ezen belül:*

1. A hírszerzést immár nem a hidegháborús elvek szerint működő, gyakran csak indirekt hatású elemnek tekintik. A mai hírszerzéstől, amelyet az ország által vívott háború közvetlen és aktív részesének tekintenek, azonnal felhasználható, operatív jellegű információkat várnak.

2. A korábbi szemlélettől eltérően a hírszerző közösségnek nem védekező, reagáló, amolyan „következmény-menedzsment” jellegű stratégiát kell követnie, hanem minden erő és eszköz a prevencióra irányul. Megelőzni az ellenséget, felderíteni és meggátolni szándékait még mielőtt végrehajtaná az USA elleni akcióját.

3. A külföldi hírszerzést folytató és a belföldi felderítő munkát végző szolgálatoknak egyrészt erőfeszítéseiket a korábbi ellenségképtől a terrorizmus

irányába kell átirányítaniuk, másrészt egymással szoros együttműködést kell kialakítaniuk az országon belül és kívülről gyűjtött információk megosztása és elemzése terén.

A fenti elveket és célokat hivatott megvalósítani az a jelenleg is zajló reformfolyamat, amelynek számos eleme a 9/11 Bizottság (hivatalos nevén „The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States”) javaslatából indult ki.

A Hírszerzés Megreformálására és a Terrorizmus Megelőzésére vonatkozó múlt év december 17-én aláírt 2004 évi Törvény (Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004) az 1947-es Nemzetbiztonsági Törvény óta a legmélyrehatóbb átalakításokat vetíti előre a 15 különböző szolgálatot magába foglaló hírszerző közösségben.

A változások célja a hírszerző közösség hidegháború idején kialakult gondolkodás és magatartásmódjának az újkor követelményeihez igazítása, mindenekelőtt a terrorizmus elleni harc szolgálatába állítása. A cél érdekében a törvény átfogó együttműködést ír elő a szolgálatok munkájában, amelynek megvalósítására és egyszemélyi vezetésére létrehozta a Nemzeti Hírszerző Igazgatói posztot (Director of National Intelligence -DNI).

A Bush elnök által 2005 február közepén kinevezett John D. Negroponte DNI minőségében az elnök titkosszolgálati ügyekben illetékes elsődleges tanácsadója lesz. A változás érzékenyen érinti a CIA-t, amelynek mindenkor vezetője töltötte be eddig a DNI-hez hasonló, a szolgálatok fölötti koordinációért felelős DCI (Director of Central Intelligence) posztot. Februári kinevezése óta (de gyakorlatilag csak a bagdadi nagyköveti állomáshelyéről történő hazatértét követően) Negroponte feladata lett a hírszerző közösség átfogó átalakítása, mint stratégiai cél mellett:

- a szolgálatok részére rendelkezésre álló közel 40 milliárd USD-s költségvetési keret elosztása,
- a közösség hírszerzési és információelemzési prioritásainak kijelölése,
- a hatékony információ-megosztás megszervezése, valamint
- az ehhez és a szorosabb koordinációhoz szükséges standardok kialakítása.

Munkáját egy kb. 800 fős állomány segíti.

Politikai megfigyelők szerint Negroponte eredményességét az elnökhöz való viszonya fogja meghatározni. Ha erős támogatást kap Bushtól, akkor van remény rá, hogy keresztülviheti akaratát a számos ellenérdekelt, vagy éppen más szempontok szerint súlyozó szolgálaton, ill. politikai személyiségen. Az egyik legkézenfekvőbb ütközését a védelmi tárca vezetőjével várják, akinek felügyelete alá tartozó szolgálatok jelenleg a hírszerző közösség költségvetésének 80 %-át „viszik el” (ez az összeg túlnyomórészt konkrét katonai műveleti tevékenységet fedez). Ugyanakkor a katonai hírszerzéshez közelállónak tekintett Negroponte

személyéhez valószínűleg Rumsfeld védelmi miniszter is áldását adta, így a látzólagos érdeellentétek ellenére valószínűbb az együttműködés, a hírszerző közösség reformfolyamatának felgyorsítása.

A szolgálatok munkájában alapvető változásokat vetítenek előre a Hírszerzés Megreformálására és a Terrorizmus Megelőzésére vonatkozó törvény alábbi előírásai:

1. A hírszerző szolgálatok képességeiket az adott feladatok végrehajtására szolgáló misszió-orientált Nemzeti Hírszerző Központokba (National Intelligence Centers - NIC) integrálják. Ezáltal az adott feladatra kijelölt NIC rendelkezni fog mind a szükséges információszerzési, mind az elemzői képességekkel.

2. A törvény elrendelte a Nemzeti Terrorelhárító Központ felállítását is (National Counterterrorism Center – NCTC), amely egyrészt a hírszerzés terrorizmus elleni stratégiai feladatainak megtervezését végzi, másrészt az egyes szolgálatoktól érkező terrorizmussal összefüggő információk fúziós bankját képezi. 2004-től az NCTC-be integrálták a 2003-ban felállított Terrorfenyegetések Információs Központját (Terrorist Threat Information Center – TTIC), amely minden terrorizmussal kapcsolatos bel- és külföldi információt gyűjt, elemez, értékkel és eloszt. A TTIC feladata és elsődleges felelőssége a lehető legátfogóbb kép összeállítása az országot érintő fenyegetésekről, ezen belül a politikai vezetés számára készülő, a mindenkori terrorfenyegetésre vonatkozó értékelő jelentések kidolgozása. A TTIC készíti el az elnök asztalára kerülő Terrorfenyegetési Napi Jelentést (President's daily Terrorist Threat Report). A TTIC az FBI, a CIA, a DoD, a DHS és a többi hírszerző szolgálat képviselőit foglalja magába.

3. A törvény révén egyértelműbbé válnak a hatáskörök. Az „emberi erőforrásokon keresztül megvalósuló” külföldi hírszerzés végzése egyértelműen a CIA hatáskörébe kerül. A CIA igazgatójának (DCI) jogában áll a hírszerző közösség egyéb elemeit, illetve azok lehetőségeit igénybe venni az amerikai érdekeket veszélyeztető információk gyűjtésére. Tevékenységéről a DNI-nek jelent.

4. A polgári szabadságjogok megóvása érdekében létrehozza a Magán és Polgári Szabadságjogok Testületét (Privacy and Civil Liberties Board), amely az elnök által kinevezett állampolgárokból áll (elnökét és alelnökét a Szenátus hagyja jóvá).

5. Létrehoz egy forradalmian új információ-megosztási rendszert, amely egyfelől irányelvekkel, másfelől pontos szabályokkal, körülhatárolt jogosultsági szintekkel, nem utolsósorban pedig modern technikai eszközökkel igyekszik egy olyan viszonyrendszert kialakítani a szolgálatok között, amely biztosítja a terrorizmussal összefüggő információk kezelését, megosztását. A rendszer szövetségi, állami és helyhatósági szinten egyaránt összeköti a hírszerzői, bűnügyi és honi biztonsági információs bankokat, továbbá magába foglalja a magán-

szektor adatbankjait is. A rendszer a jogosultsági szintek részletes kimunkálásával oda-vissza irányuló információforgalmat tesz majd lehetővé.

6. Létrehozza a Nemzeti Proliferációellenes Központot (National Counter Proliferation Center – NCPC).

7. Jelentősen átalakítja az FBI, mint a terrorizmus elleni küzdelem bel-földi fő felelősének hírszerzési képességeit, elmozdítja a szervezetet a hagyományos bűnüldözői feladatokról a terrorizmus elleni harc irányába:

- létrehoz egy Hírszerző Igazgatóságot, amelynek élére FBI igazgató-helyettesi beosztásban lévő személyt nevez ki (Pontosabban a poszt is új lesz - Executive Assistant Director for Intelligence – EAD-I)
- létrehoz Hírszerző Jelentő Irodákat az információforgalom kezelésére (Intelligence Report Offices)
- National Joint Terrorism Task Force-ot hoz létre az FBI központban, továbbá több mint 100 regionális Joint Terrorism Task Force-ot állít fel szerte az országban
- a hét minden napján, napi 24 órás ügyeletet tartó Terorellenes Figyelő Központot (Counterterrorism Watch Center) működtet
- Működtet egy Terrorizmus Prioráló Központnak (Terrorism Screening Center-TSC) nevezett, 2003. december 1-én felállított szervezetet, amelynek feladata olyan adatbázis (TSDB) fenntartása, amely magába foglal minden ismert, vagy gyanított terroristával kapcsolatos adatot. Az adatbázis meghatározott jogosultsági szintek alapján hozzáférhető a terrorizmus ellenes harccal foglalkozó minden amerikai ügynök számára. Az adatbázis gerincét az NCTC-n keresztül érkező információk adják és az FBI saját információi egészítik ki.
- részt vesz az NCTC munkájában
- területi irodáiban terrorizmus elleni hírszerzésre felkészített, illetve ezen területért felelős munkatársakat állít munkába (képez át)

A törvény a fentiekén túl számos más területen is új szabályozásokat vezet be a terrorizmus elleni védelem jegyében. Ezen főbb területek az alábbiak:

- a Szállításbiztonságot (Transportation Security) a Honi Biztonsági Minisztérium (Department of Homeland Security - DHS) alárendeltségébe utalja
- a Határbiztonság (Border Security) szintén a DHS-hez kerül
- aktívabb külpolitikát határoz el a terrorizmust támogató országok ellen
- további megelőző jellegű intézkedéssort fogantatosít a terrorizmus megelőzésére (pl. szigorítja a terrorista gyanús személyek mozgásának ellenőrzését, módosításokat helyez kilátásba a büntető törvénykönyvben, minimális standardizációt ír elő az USA tagállamain belüli személyi igazolványokra és jogosítványokra, szigorítja a bevándorlási és vámelőírásokat).

Terrorizmus elleni harcot szolgáló stratégiák – rétegzett védelem

A terrortámadást követően, a hasonló veszélyek kivédésére irányuló legfontosabb intézkedések és törvényi szabályozások meghozatalával egyidejűleg, megkezdődött egy a honi terület biztonságának távlati megerősítését szolgáló rétegzett védelem kiépítése is, amely munka a doktrinális alapelveket, a célokat, a módokat és az eszközöket tartalmazó területspecifikus nemzeti stratégiákon alapul.

2001. szeptember 11. óta a honi terület védelmével és a terrorizmus elleni harccal összefüggésben kilenc stratégia kidolgozására, vagy átdolgozására került sor. Ezek közül öt kifejezetten új, terror elleni védelemhez kapcsolódó területet fed le, míg a többinek az átdolgozása az új kihívásokhoz igazodást szolgálja. *Ezen támadó és védelmi jellegű elemeket egyaránt tartalmazó amerikai nemzeti stratégiák az alábbiak:*

1. Nemzetbiztonsági Stratégia (NSS - National Security Strategy)
2. A Terrorizmus Elleni Harc Nemzeti Stratégiája (NSCT - National Strategy for Combating Terrorism)
3. A Tömegpusztító Fegyverek Elleni Harc Nemzeti Stratégiája (NSCWMD - National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction)
4. A Nemzeti Katonai Stratégia (NMS - The National Military Strategy)
5. A Honi Biztonság Nemzeti Stratégiája (NSHC - The National Strategy for Homeland Security)
6. A Kibertér Biztonságát Szolgáló Nemzeti Stratégia (NSSC - The National Strategy to Secure Cyberspace)
7. A Kulcsfontosságú Infrastruktúrák és Vagyontárgyak Fizikai Védelmét Szolgáló Nemzeti Stratégia (NSPPCIKA - National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructures and Key Assets)
8. Pénzmosás Elleni Nemzeti Stratégia (NMLS - The National Money Laundering Strategy)
9. Kábítószer Felügyeleti Nemzeti Stratégia (NDCS - National Drug Control Strategy)

A fenti nemzeti stratégia-család alapvető feladata a terrorizmus elleni globális háború (Global War On Terrorism – GWOT) keretének, irányvonalának és súlypontjainak kijelölése. A NSS, NSCT, NSCWMD és NMS alapvetően az országhatáron kívüli (tengerentúli) terrorellenes harcra összpontosít, míg a NSHC, NSSC, NSPPCIKA, NMLS és NDCS a honi területen folyó védelmi megelőző munkát szolgálja.

A stratégiák némelyike nem kifejezetten a terrorizmus elleni harchoz került kidolgozásra (NMLS, NDCS), ugyanakkor nyilvánvaló az összefüggés a terrorista szervezetek által használt háttértevékenységek (drogcsempészet, pénzmosás stb.) és a stratégiák feladatrendszerében között.

A szükséges stratégiák számbavételekor az elsődleges szempont a veszélyeztetett területek azonosítása és a veszély elhárítására szolgáló adekvát doktrinális elvek kidolgozása volt. Ugyanakkor az idő és a történések fogják eldönteni, hogy a megfelelő területek kerültek-e kijelölésre, a kidolgozók a valós kihívásokra készültek-e fel, továbbá megtörtént-e minden szükséges terület azonosítása. További megfontolást igényelnek például a terrorizmus és a transznacionális bűnözés közötti összefüggések. Bár a pénzmosás és a kábítószer elleni stratégiák lefednek bizonyos részterületeket, a terrorszervezetek kiterjedten használják az olyan módszereket is, mint az emberkereskedelem, a biztosítási csalások, vagy a személyazonosság-lopás. Éppen ez az a probléma, amely komolyan felveti egy új stratégia, a Transznacionális Bűnözés Elleni Nemzeti Stratégia (National Strategy on Transnational Crime) kidolgozásának jövőbeni szükségességét.

A fentiekben összegzett nemzeti stratégiák közül a honi terület védelmét szolgálók képezik a prioritást. (Ezt a megfontolást elsősorban a tömegpusztító fegyverektől való félelem motiválja.) A védelmet előtérbe helyező stratégiákkal a cél egy olyan rétegzett biztonsági rendszer kialakítása, amely jelentősen megnehezíti, ideális esetben megakadályozza az Egyesült Államok honi területe elleni terrorista akciókat. A kérdés, hogy a kialakítás alatt lévő rendszer elegendő elemet tartalmaz-e, átfedik-e egymást a kívánt területek, finanszírozható-e és végül működtethető és tartósan fenntartható-e az amerikai demokratikus berendezkedés, az emberi és polgári szabadságjogok jelentős sérülése nélkül.

Összefoglalás – magyar vonatkozások

A fentiekben vázolt elemek a Bush adminisztráció által vezérelt átfogó és hihetetlenül komplex biztonsági reform-erőfeszítéseknek csak egy bizonyos, bár kétség kívül a legfontosabb részét képezi. Emellett számos olyan terület van még (pl. bioterrorizmus elleni kormányzati intézkedések) „feldolgozás alatt”, amelyek szintén az új típusú feladatokra való felkészülést szolgálják.

A XXI. század kihívásaira való magyar felkészülést több okból sem lehet összehasonlítani az amerikai példával. A nemzetközi erőterben elfoglalt szerep, az anyagi lehetőségek, az ország előtt álló legfontosabb kihívások jellege jelentősen eltérő sajátosságokat mutat, ugyanakkor ez önmagában nem azt jelenti, hogy nekünk nem is szükséges váltani. Ez igenis arra kell ösztönözzön bennünket, hogy nekünk a nemzeti érdekeinkhez és sajátosságainkhoz kell igazítani a saját reformfolyamatunkat, nem szem elől tévesztve azokat az amerikai példákat és tapasztalatokat, amelyek adott esetben számunkra is tanulságosak lehetnek. Nem feltétlenül van szükségünk egy az amerikai Honi Biztonsági Minisztériumhoz hasonló belbiztonsági mamutszervezetre (habár a szomszédos Románia komolyan fontolgatja egy saját DHS létrehozását, ami a meglévő Belügyminisztériumhoz képest jóval átfogóbb feladatrendszer hangolna össze), viszont a hatékonyságot növelő átszervezések, újszerű elgondolások hasznosak lehetnek.

Különösen a titkosszolgálatok udvarában folyó munka érdemel figyelmet, kezdve a 9/11 előrejelzésének kudarca miatti hiányosságok rendbetételétől (elemzői kapacitás hiánya, nyelvi felkészültségi hiányosságok, információ-megosztási problémák, az információ-menedzsment problematikája, kommunikációs zavarok, szolgálatok közötti egészségtelen rivalizálás stb.) az új kihívásoknak való jobb megfelelés érdekében tett szervezet-átalakítási lépésekig (DNI-poszt létrehozása, új számítógépes információ-megosztási rendszer kialakítása, NCTC felállítása, tíz különböző adatbázis TSC-n belüli naprakész működtetése stb.). A konkrét amerikai példák és tapasztalatok átvétele nyilván komoly elemző, előkészítő munkát igényel, emellett a szervezetre szabás kritériumának is meg kell, hogy feleljen, azaz az egyes magyar szolgálatok feladatrendszeréhez kell, hogy igazodjon. Vannak azonban univerzális problémák is, amelyekkel kapcsolatos minden külföldi tapasztalat hasznos lehet. Anélkül, hogy ezen problémák katalogizálására vállalkoznánk, csupán egy olyan területet kívánok kiragadni, amelynek amerikai megvalósítási formáját és tapasztalatait hazai megfontolásra érdemesnek tartom. A szervezeten belüli, feladatterület-orientált Nemzeti Hírszerző Központok (NIC) felállítása és működtetése a kezdeti fenntartások ellenére sikertörténetnek számít az amerikai hírszerző közösségben. A jelenleg működő hét NIC (*the Counterterrorist Center, the Counterintelligence Center, the National Counterintelligence Center, the Crime and Narcotics Center, the Nonproliferation Center, the Arms Control Intelligence Staff and the Center for Security Evaluation*) hét különböző területet fed le és az eddigi tapasztalatok szerint az egyes szolgálatoktól odavezényelt szakemberek (elemzők, operatív tisztek) révén mind a kijelölt területen folyó munkavégzés, mind pedig a szolgálatok közötti együttműködés és információ-megosztás példaértékűen zajlik.

A magyar titkosszolgálatok között kialakítandó hasonló intézményesített együttműködési struktúrák bizonyosan hasonló minőségi javulást eredményeznének a kijelölt szakterületeken. Ezen túlmenően, az első lépésben még csak az új kihívásokra létrehozandó magyar NIC struktúrák rendszere átgondolt tervezés mellett megoldana számos olyan problémát is, mint például a párhuzamosságok kérdése, az ebből fakadó pénzügyi többletkiadások, a szolgálatonként és azon belül is szakterületenként eltérő minőségi összetételű humán erőforrások, a rivalizálás, de például okafogyottá tenné a szolgálatok ilyen-olyan formájú összevonásának évek óta zajló vitáját is. Az új kihívásokra ráépülő NIC-típusú szolgálatközi együttműködés mindenképpen minőségi javulást jelentene a korábbiakhoz képest, ezáltal garantálná a nagyobb hatékonyságot is, miközben a szolgálatoknak az eredeti alapfeladataikat sem kellene háttérbe szorítaniuk. Az ötlet ugyan még embrionális és az egész elképzelés alapos átgondolást igényel, de úgy hiszem közös gondolkodásra érdemessé tehető.

Összességében véve az Egyesült Államok biztonsági rendszerének átalakítása a két ország közötti különbségek ellenére is hasznos tapasztalatokkal szolgálhat a saját szolgálataink közötti együttműködés fejlesztése, a nemzetbiztonsági jelentőségű feladatok teljesítése és általában véve a szakmai munka

eredményességének javítása terén. Az USA-t a szeptemberi terrorcselekmények kész-tették radikális változtatásokra, többek között a titkosszolgálatok megreformálására. Úgy gondolom nekünk nem szabad megvárni, hogy valami sokkoló esemény késztesse cselekvésre, hanem képesek vagyunk más kárából is tanulni.

Felhasznált irodalom:

1. USA Nemzetbiztonsági Stratégia (NSS - National Security Strategy)
2. USA A Terrorizmus Elleni Harc Nemzeti Stratégiája (NSCT - National Strategy for Combating Terrorism)
3. A Tömegpusztító Fegyverek Elleni Harc Nemzeti Stratégiája (NSCWMD - National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction)
4. A Nemzeti Katonai Stratégia (NMS - The National Military Strategy)
5. A Honi Biztonság Nemzeti Stratégiája (NSHC - The National Strategy for Homeland Security)
6. A Kibertér Biztonságát Szolgáló Nemzeti Stratégia (NSSC - The National Strategy to Secure Cyberspace)
7. A Kulcsfontosságú Infrastruktúrák és Vagyontárgyak Fizikai Védelmét Szolgáló Nemzeti Stratégia (NSPPCIKA - National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructures and Key Assets)
8. Pénzmosás Elleni Nemzeti Stratégia (NMLS - The National Money Laundering Strategy)
9. Kábítószer Felügyeleti Nemzeti Stratégia (NDCS - National Drug Control Strategy)

LENKEY LÁSZLÓ

A „ZÉRÓ TOLERANCIA”, MINT A KÁBÍTÓSZER ELLENI KÜZDELEM REÁLIS ALTERNATÍVÁJA A VÉDELMI SZFÉRÁBAN

A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája megállapítja, hogy hazánk a kábítószer-kereskedelem terén hagyományos értelemben tranzit országnak tekinthető. A kereslet növekedésével azonban országunk is a fogyasztó országok közé került, ami közvetlen hatással van a bűnözés és ezen belül a szervezett bűnözés terjedésére. A súlyosbodó problémára a fiatalok körében tapasztalható rendszeres vagy alkalmi kábítószer-fogyasztás növekedése világít rá. Magyarországon a kábítószer-fogyasztás és kereskedelem minden formája büntetendő cselekmény. Az illegális drogfogyasztás súlyos büntetőjogi következményeket von maga után. A hadsereg sem mentes azoktól a devianciáktól, melyek a civil társadalomban jelen vannak. Így van ez a kábítószer bűnözéssel is. A fegyveres erők különleges veszélyeztettségének a törvényi szabályozás is fokozott figyelmet szentel. *A Büntető Törvénykönyv 2003. március 01.-én bekövetkezett módosítását követően, ha a kábítószerrel való visszaélést a fegyveres erők, a rendvédelmi szervek vagy a büntetés-végrehajtási szervezet létesítményében követik el, a bűncselekményt minősített esetként szankcionálja, és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett büntettként határozza meg.*

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. Törvény 7. §-ban meghatározott feladatoknak megfelelően a Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatala folyamatosan információkat gyűjt a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség biztonságát veszélyeztető szervezett bűnözésről. *A Törvény ezen belül kiemelten kezeli kábítószer-fogyasztás és kereskedelem elleni harc jelentőségét.* A Törvény szellemében ezen a helyen a szervezet nemzetbiztonsági feladatai alatt a Honvédelmi minisztériumot, illetve a Magyar Honvédséget közvetlenül veszélyeztető kábítószer bűnözés felderítését, valamint megelőzését kell érteni. A hadseregben belül ugyanis a KBH az a szervezet, amely törvényi felhatalmazás alapján, mint titkosszolgálat, az érintett rendvédelmi szervekkel, társ nemzetbiztonsági szolgálatokkal, nyomozóhatóságokkal együttműködve, a titkos információgyűjtés eszközei, és módszerei alkalmazásával rendkívül hatékonyan képes fellépni az e kategóriába tartozó bűncselekmények visszaszorítása terén.

A „Magyar Honvédség drogprevenciós stratégiája” megállapítása szerint a hadsereg nem tartozik ugyan az alapvető szocializációs intézmények közé, mégis részt kell hogy vállaljon abból a társadalmilag hasznos cselekvésből, amely hosszabb távon a probléma enyhüléséhez vezethet. A Magyar Honvédség alapvetően abban érdekelt, hogy a szervezettel tartósan, hivatásos és szerződéses katonaként szolgálati viszonyba kerülők körében egyáltalán ne forduljon elő a drogérrintettség. Sajnos, minden jel arra utal, hogy a társadalomban előforduló kedvezőtlen, esetenként kifejezetten káros jelenségek - ellenintézkedéseink dacára - idővel megjelennek a laktanyák falai között is. Így mára - s ezt a rendelkezésünkre álló adatok is alátámasztják - a drogfogyasztás és a drogokkal összefüggő, törvények által szankcionált egyéb magatartásformák növekvő számban fordulnak elő a honvédségben is. E tények tudatában ma valós célként azt lehet és kell megfogalmaznunk, hogy drogok által befolyásolt katonák minél kisebb arányban legyenek jelen a hadseregben, s ezzel minél kevésbé veszélyeztessék az amúgy is veszélyesnek minősülő üzem működését. Ez a célkitűzés tulajdonképpen a „zéró tolerancia elmélet” árnyalt megfogalmazása.

A „zéró tolerancia” a kábítószeres illegális használatának „prohibicionalista” megközelítése, a drog teljes tilalmán alapuló felfogás. Különbség van azonban a tiltás mértékében, a szankciók nagyságában, a szankcionálandó cselekmények és magatartásformák tekintetében (pl. a fogyasztás és a terjesztés megítélésében). A prohibíció a kábítószerrel kapcsolatos minden illegális cselekményt tilt, és súlyosan szankcionál. A tiltást mind a keresleti, mind a kínálati oldalon érvényesíti. A kábítószeres használat megakadályozása, a terjesztés és a fogyasztás szankcionálása megakadályozhatja a fogyasztás terjedését, végső soron a jelenség visszaszorítását eredményezheti. Egyes értékelések szerint a „zéró tolerancia” elmélet - bár logikusan épül fel - nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hiszen a társadalmi beavatkozás gyakran ellentétes irányú, előre nem prognosztizálható hatásokkal jár. A probléma bizonyos értelemben súlyosbodik,

amennyiben a fokozott szankcionálás miatt a kábítószerkehez kapcsolódó kriminalitás növekszik. A bűncselekményekben érintettek rejtőzködőbbé válnak, a jogellenes tevékenységre mind magasabb szintű konspiráció lesz jellemző. A modell alkalmazása rendkívül forrásigényes, magas szintű felkészültséget igényel a bűnüldöző szervek részéről. A kitűzött célok azonban még jelentős költségráfordítás mellett sem valósíthatók meg teljes hatásfokkal. (Teljes hatékonysággal az ismert módszerek egyike sem működik.) Ez a megközelítés - leegyszerűsített formájában - általában figyelmen kívül hagyja az ENSZ néhány ajánlását, például a szankcionálás hatékonysága érdekében nem tekinti feladatának a megelőzést és az elterelést.

Manapság a hadseregbe történő felvétel során a hivatásos, vagy szerződéses állományviszony létesítése időszakában legtöbbször ki sem derül a jelöltek drog általi érintettsége. Ennek ellenére valamennyi érdekelt fél – legyen az a parancsnok, az egészségügyi szolgálat, a biztonsági szolgálat, avagy a hadsereg humán szerve – jól tudja, hogy a szolgálatteljesítésre jelentkező fiatalok mélyen a problémával átitatott társadalmi környezetből érkeznek. Tudjuk azt is, hogy a káros szenvedélyeknek divatjuk van a fiatalok körében. Ezen a helyen egy érdekes, időszerű problémáról kell szót ejtenünk. Nevezetesen annak a kérdésnek az eldöntéséről van szó, hogy *lehet-e drogfüggő személyből katona? A kérdésre szinte önmagától adódik a nemleges válasz, hiszen hogyan is adhatnánk csőre töltött fegyvert olyan ember kezébe, akinek reakciói a fogyasztott szer hatása miatt teljességgel kiszámíthatatlanok. A helyzet tovább gondolása viszont újabb problémát vet fel, amely megoldása az előzőnél kicsit bonyolultabb.* A kérdés az, hogy a már hivatásos, vagy szerződéses állományviszonyban lévő katona szolgálati viszonyát hogyan érintse az időközben feltárt drogfüggőség. Bizonyos értelemben logikus és helyénvaló lehet a szervezet részéről az a válasz, hogy drogbetegségben szenvedő személy aktuális állapotában nem lehet a szervezet tagja.

A társadalom jelentős része hajlamos arra, hogy a kábítószer-fogyasztó fiatalokat, köztük a katonákat is inkább áldozatnak tekintse, mintsem bűncselekményeket elkövető állampolgároknak. Ez az állítás alapvetően a gyermek- illetve fiatalkorú kábítószer-fogyasztók viszonylatában helytálló megközelítés. A fenti felfogás sajátos – bár véleményem szerint vitatható – értelmezést kapott a sorkötelezettség időszakában, a már drogfüggőséggel bevonult sorkatonák helyzetének társadalmi megítélésekor is. Ezt az álláspontot azonban a profeszionista hadseregre történő áttérést követően, a hivatásos és szerződéses katonák esetében már hibás elméletnek tartom. Nem szabad ugyanis megfeleldkeznünk arról – és kérem, gondolják ezt Önök is végig –, hogy a hadseregben büntetőjogi felelősségük teljes tudatában lévő, érett, felnőtt korú férfiak és nők teljesítenek szolgálatot. Mivel a büntetőjog a kábítószer-fogyasztásnak csak a szándékos alakzatát értelmezi, a felnőtt korú katonák nem válhatnak a kábítószer-bűnözés véttlen áldozataivá. Az ilyen típusú bűncselekményeket ugyanis

csak szándékos elkövetési magatartással lehet megvalósítani. A hivatásos és szerződéses katonai szolgálatra jelentkezőknek büntetőjogi felelősségük tudatában nyilatkozniuk kell arról, hogy kóros szenvedélyben érintettek-e. Amennyiben igen, úgy a hatályos jogszabályok értelmében ezek a jelöltek nem lehetnek katonák. Katonai közegben a drogfüggőség olyan mértékben veszélyezteti a hadsereg biztonságát, és ezáltal a társadalmat, hogy a BTK már önmagában ezt a magtartást is a civil állampolgárok esetében alkalmazott mértéknél lényegesen súlyosabban szankcionálja.

Senki nem vitatja annak szükségességét, hogy a kábítószer-fogyasztó katona jelenlétéből fakadó veszélyhelyzetet haladéktalanul meg kell szüntetni. Ennek kézenfekvő megoldási módja, ha az érintett személy szolgálati viszonyát megszüntetjük. Ugyanakkor joggal merül fel a kérdés, hogy ebben az esetben hol jelenik meg, és meddig terjed a hadsereg felelőssége az eltávolításra ítélt katona viszonylatában. A hadsereg alaprendeltetésével összeegyeztethető-e az a szociális és egészségügyi intézkedési rendszer, amely a szenvedélybeteg katonák egészséges társadalomba történő visszavezetését, és utókezelését szolgálják. Úgy gondolom, ha racionális alapokról vizsgáljuk a kérdésre adandó választ, a katonák drogerintettségének növekvő számából kiindulva, figyelembe véve a hadsereg napjainkra jellemző szűkös létszámviszonyait is be kell látnunk, hogy ez út nem, vagy csak nehezen járható. Ez a gondolatsor képezi az alapját az általam preferált, kizárólag a fegyveres erőkre és rendvédelmi szervekre adaptálható, újszerű értelmezésnek, amely közel áll a sokak által vitatott „zéró tolerancia” elmélethez. Senkinek nincs joga ahhoz, hogy egy olyan veszélyes üzemben, mint a hadsereg, egy kábítószer hatása alatt álló, esetleg éppen elvonókúrára kötelezett katona kiszámíthatatlan magatartásával mások életét, biztonságát kockára tegye. Fontosnak tartom, hogy a szóban forgó bűncselekmények esetében – a bűnelkövetők személyiségjogaira hivatkozva – a különböző biztonsági kockázatok magában hordozó devianciák miatt a társadalom kollektív önvédelméhez fűződő joga egy pillanatig se szenvedjen hátrányt. Igaz ez a büntetőjogi felelősség megállapításában is, de legalább annyira jelentős a Honvédség mindennapjaiban, az esetleges drámai következményekkel járó rendkívüli események, a hadrafoghatóságot, a harci-technikát, az állomány létbiztonságát veszélyeztető cselekmények megelőzése tekintetében is.

A fentiekben részletezett, fokozott biztonsági kockázat miatt a fegyveres erők kötelékeiben – a sajátos körülményekre tekintettel – nem látok lehetőséget az elterelés alkalmazására. Az ilyen helyzetben lévő kábítószer fogyasztó katonáktól a hadseregnek haladéktalanul meg kell válnia. A fegyveres erők és rendvédelmi szervek viszonylatában a megoldást a fegyveres szervek keretei között kizárólag a „zéró tolerancia” tiszta alkalmazásával tartom kivitelezhetőnek, olyan módon, hogy a drogbetegségben szenvedő személyek eltereléshez fűződő jogait civil szervezetek útján kell garantálnunk. A kábítószerfüggő katonákat, mint a katonai közegből kiemelt, már civil állampolgárokat is megilleti lesze-

relésüket követően a kóros szenvedély miatt indokolt gyógykezeléshez, az ártalomcsökkentéshez fűződő jog. Az ehhez szükséges jogszabályi háttér mielőbbi kidolgozását sürgető feladatnak tartom.

Annak ellenére, hogy a katonai vezetés és a hadsereg egészségügyi szolgálata gyorsabban alkalmazásával és szociológiai módszerekkel rendszeresen méri az állomány szenvedélybetegségekhez való viszonyát, a kábítószer fertőzöttségre vonatkozó kriminológiai arányszám évről évre emelkedik. Ez az össz-társadalmi viszonylatban is riasztó tendencia időről időre kikényszeríti a Magyar Köztársaság drogpolitikai irányelveinek felülvizsgálatát, szükség szerinti korrekcióját.

Megítélésem szerint Magyarországon bizonyos értelemben az a sajátos helyzet alakult ki, miszerint a drogpolitika központi kérdését a büntetőjog képezi. Ha objektív elemzést próbálunk készíteni arról, hogy a Büntető Törvénykönyv 2003. március 01-én bekövetkezett módosítása milyen változásokat hozott a drogpolitikában, akkor meg kell említenünk, hogy pozitív irányú elmozdulások mellett néhány tekintetben ellentmondásokat is eredményezett. Összegzett véleményem az, hogy a módosítások köre alapvetően jó. Jónak tartom, hogy a BTK a kínálati oldalt erősebben szankcionálja, mint a keresleti oldalt és a szervezett bűnözéshez való viszonyt is súlyosbító körülményként kezeli. Ennek következménye a kábítószer-kereskedőkkel szembeni kemény, célravezető és szigorú fellépés. A törvény nem támogatja a kábítószer-forgalmazás legalizálásának semmilyen formáját és a drogok közötti differenciálást sem. Pozitív értelmű változásnak tartom, hogy a gépkocsivezetés megítélésekor a bódult állapot, mint kategória bekerült a büntető törvénykönyvbe.

Ezzel egyidejűleg a törvénymódosítás néhány helyen olyan negatív hatásokat is indukált, amelyek az előzőekben vázolt „zéró tolerancia” hadseregben történő alkalmazását megnehezítheti. Úgy gondolom, hogy a jogalkotónak nem lehetett célja az, hogy egy drogfogyasztásban érintett személy magát kábítószerfüggőnek nevezze kizárólag azért, mert bizonyos esetben így enyhébb büntetési tételre számíthat. Teljesen normális, emberileg érthető törekvés az, hogy az, akit bűncselekmény elkövetésekor tetten érnek, vagy közel áll a lelepleződéshez, mindent elkövet azért, hogy elkerülje a börtönbüntetést. Azt hiszem, a jogalkotó kitérő céljaival köszönő viszonyban sincs az, hogy arra ösztönözzék a gyanúsítottakat, hogy magukat drogfüggőknek mondják. Végig kell gondolni annak a dörzsölt, minden hájjal megkent katonának a helyzetét, aki úgy érzi, hogy ő bizony, akár több éves börtönbüntetésre is „érett” kábítószer-fogyasztó. Ezen túl bátran fordul majd a parancsnokához, orvoshoz, vagy adott esetben civil szervezethez, azzal a bejelentéssel, hogy segítsenek neki, mert bár akar, nem tud megszabadulni a kóros szenvedélyétől. Ebben az esetben, ha a nyomozást el is rendelik vele szemben, az ügyészségnek lehetősége van arra, hogy a büntető-eljárás szabályai szerint, az elhalasztott vádemelés módszerével méltányosságot

gyakoroljon. Vizsgáljuk meg mit is jelent a vádemelés elhalasztása, illetve a büntetőeljárás megszüntetése a kábítószer-fogyasztás esetében. Az ügyész a vádemelés helyett háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény miatt – a cselekmény súlyára, és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel – a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre, határozattal elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatása feltételezhető. A büntetőeljárás megszüntetésének lehet helye, ha az ügyész a vádemelést egyévi időtartamra elhalasztja, amennyiben a kábítószer-élvező gyanúsított vállalja a kábítószer-függőséget gyógyító kezeléssel, drog-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételt. Ebben az esetben az elkövetőnek a továbbiakban priusza sem lesz.

Napjainkban az ügyészség gyakran alkalmazza ezt a megoldást. Ez a gyakorlat azonban nem mehet a hadsereg biztonságos működésének rovására. A kábítószer-fogyasztó katona ellen tehát nem emelnek vádat, ugyanakkor az állományviszony megszüntetésére sem történik automatikusan intézkedés. A magyar büntetőjog értelmében ugyanis az ártatlanság védelme mindenkit megillet mindaddig, amíg jogerős bírói ítéletben bűnösségét ki nem mondják. A hadsereg veszélyeztetettségi szintje tehát semmit nem változott, hiszen a drogfüggő katona, mint időzített bomba, továbbra is állandó fenyegetettséget jelent. Az állományilletékes parancsnokok különböző ürügyeket kell, hogy keressenek az érintettek hadseregből történő eltávolítására. Nagyon bízom abban, hogy nem uralkodik el az a helytelen gyakorlat, amikor ezekben az esetekben csak csukott szemmel és süket fülekkel lehet járni, mintha semmi nem történt volna. Ahhoz, hogy ez ne így legyen, valamennyi felelős beosztású katonai vezetőnek eltökéltnek kell lennie, azonos módon kell gondolkodnia a drogjelenség hadseregből történő kiszorítása kérdésében. A jogi eszközök azonban az egyre veszélyesebb méreteket öltő kábítószer-bűnözéssel szemben a Honvédség belső biztonságának megteremtéséhez és fenntartásához önmagában kevésnek bizonyulnak. Sokkal inkább a magas szintű követelménytámasztásra, az ide vonatkozó miniszteri rendelet és a belső utasítások előírásainak következetes betartására és a katonai fegyelem megszilárdítására van szükség. Minden törvényes lehetőséget fel kell használnunk arra, hogy a Honvédség létét, hatékonyságát és ütőképességét fenntartsuk, a működéséhez elengedhetetlen biztonságot a szükséges szinten garantáljuk.

KÜLFÖLDI TITKOSSZOLGÁLATOK

SZABÓ ERVIN ANTAL

AZ OROSZ TITKOSSZOLGÁLATOK 1917 UTÁN*

Az eddigiekben áttekintettük az orosz hírszerzés történetének kezdeti időszakát a kijevi nagyfejedelemségtől a cári uralom bukásáig. Az elkövetkezőkben bemutatjuk az Oroszországban 1917. októberében lezajlott forradalom után megszületett szovjet külső hírszerzés tevékenységének kezdeti szakaszát.

Az I. világháború, a monarchia bukása, az Ideiglenes Kormány azon képességének hiánya, hogy a helyzetet ellenőrzés alatt tartsa, a hatalomnak a Szovjetek (Tanácsok) kezébe való átmenete ahhoz vezetett, hogy a régi szociális-politikai struktúrák szétestek, illetve lerombolásra kerültek a forradalmi folyamatok következtében. A végsőkéig megingatott, demoralizált államapparátus nem volt képes funkcióinak ellátására. Romjain gyorsan kialakult egy másik, jóval alkalmasabb a minőségileg más feladatok megoldására.

A szovjet hatalom, tevékenységének első lépéseitől kezdve kénytelen volt visszaverni a külső és belső ellenség csapásait, megőriznie a fiatal állam függetlenségét és területi egységét, kivezetni azt az elszigeteltségből. A nemzeti érdekek védelme érdekében, a más állami szervek mellett szükség volt a speciális szolgálatokra, ezen belül a hírszerzésre. És ezeket megalakították a háború menetében és azon hihetetlen nehézségek leküzdésével, melyekkel az ország szembekerült.

Az országon belüli helyzet bonyolult, válságos volt. Oroszország még mindig hadban állt Németországgal, a német hadsereg aktív harctevékenységet kezdett Ukrajnában, Belorussziában, a fővároshoz, Petrográdhhoz vezető irányban. A gazdaság romokban hevert. Az ország belsejében erősödött az ellenforradalmi mozgalom. Oroszországnak sürgősen ki kellett lépnie a háborúból, de a legkisebb veszteséggel. Nem véletlen ezért, hogy az új hatalom egyik első rendelete a Dekrétum a békéről volt, melyben minden háborús félnek ajánlatot tettek haladéktalanul tárgyalásokat kezdeni az igazságos, demokratikus békekötésről.

* Forrás: : Ocserki isztórii rosszijszkoj vnyesnyej razvédki II.kötet.

Az orosz hadsereg főparancsnoka Duhonyin tábornok nyíltan megtagadta az új hatalom utasítását a harci cselekmények beszüntetésére és az ellenséges hadseregek parancsnokságaival a tűzszünetre vonatkozó tárgyalások folytatása érdekében a kapcsolatfelvételt.

Az Antant országai elutasították Szovjet Oroszország javaslatait a béketárgyalásokra és megkezdték ellene a fegyveres intervenció előkészítését, azzal, hogy támogatva a belső kormányellenes erőket, megdöntsék az 1917. októberben hatalomra került rezsimet és rákényszerítsék Oroszországot szövetségi kötelezettségeinek teljesítésére – folytatni a háborút Németországgal és szövetségeseivel. Anglia és Franciaország már 1917. december 23.-án megállapodást kötött a fehérgárdista mozgalomnak nyújtandó segítségről és Oroszországban a „befolyási övezetek” felosztásáról. Az angol övezetbe tartoztak a kozák területek, a Kaukázus, Örményország, Grúzia, Kurdisztán. A franciába – Ukrajna, Besarábia, Krím.

Németország formálisan elfogadta a tárgyalásokról szóló javaslatot, ám egyáltalán nem azért, hogy igazságos békét kössön. Igyekezett kihasználni az Oroszországban kialakult válsághelyzetet saját területi igényeinek kielégítésére, számára kedvező békefeltételek diktálására és átcsoportosítani a felszabaduló csapatokat Nyugatra, az Antant országok elleni háborúra. A szovjet kormánynak Németország belső helyzetére és a német katonai vezetés szándékaira vonatkozó pontos információinak hiánya az Oroszország számára kedvezőtlen Breszti Béke aláírásához vezetett. *Ez volt ez egyik első, a hírszerző munka azonnali megszervezésének szükségességére utaló jelzés.*

A szovjet állam európai területeinek déli része, Beloruszija egy része és az egész Baltikum 1918. őszére Németország megszállása alá került. Hatalmas területek – a Távols-Kelet, Szibéria és az Ural jelentős része, az ország északi és déli területei, Közép-Ázsia, a Kaukázuson túli területek, a Volga-mellék – évekre felváltva kerül az intervenciók, illetve a velük kapcsolatban álló „kormányok” és „direktóriumok” uralma alá. A fiatal köztársaság számára hatalmas veszélyt képeztek a titkos ellenforradalmi szervezetek, melyek nagy része kapcsolatban állt külföldi hírszerzésekkel, támaszkodott azok segítségére és támogatására.

Éhség és rombolás, a banditizmus virágzása bevégezte a dolgát. A Szovjet hatalom ellenségeinek úgy tűnt, hogy annak napjai meg vannak számlálva. Nem is nagyon titkolták, hogy a sor az ország felosztásán, a népi mozgalmak kegyetlen elfojtásán, az önálló Oroszország likvidálásán, annak gyarmatosításán van.

A válsághelyzet adekvát intézkedéseket követelt. Már 1917. december 20-án az ellenforradalom és a szabotázs elleni harcra létrehozásra került az Összoroszági Rendkívüli Bizottság – VCSK. Vezetője a hivatásos forradalmár F. E. Dzerzsinszkij lett.

Féliksz Edmundovics önéletrajza 2,5 gépelt oldalon elért: *„Születtem 1877.-ben. Vlnóban tanultam. Hetedikes gimnazista voltam 1894-ben, amikor beléptem egy szociáldemokrata önképzőkörbe; 1895-ben beléptem a litván szociáldemokrata pártba és önállóan tanulmányozom a marxizmust, önképzőkört vezetek a kézműves és gyári munkásoknak. Ott neveztek el engem 1895-ben Jaceknek. A gimnáziumot önként hagytam ott 1896-ba, azt gondolván, hogy a hitért követnem kell a dolgokat, és közelebb kell lennem a tömegekhez és vele együtt tanulni”.*

Így kezdődött a VCSK jövő elnökének forradalmi tevékenysége. Később – letartóztatások, börtönök, száműzetések, szökések...

A továbbiakban azt írja önéletrajzában: *„Berlinbe érkezésemet követően augusztus hónapban (1902.) hamarosan összehívásra került pártunk – Lengyelország és Litvánia szociáldemokratái – konferenciája. Krakkóba telepedtem le és a párt határon túli segítségét, a kapcsolattartás munkáját végeztem. Attól az időtől neveztek Jozefnek... 1912-ben áttelepülök Varsóba, szeptember 1.-én letartóztatnak, elítélnék szökésért és elítélnék három év kényszermunkára. 1914-ben, a háború kezdetét követően, Orjolba visznek, ahol letöltöttem a kényszermunkát; Moszkvába küldenek, ahol 1916-ban elítélnék az 1910-1912 között végzett párt-munkámért és még hat év kényszermunkát kaptam. A moszkvai központi börtönből a Februári forradalom szabadított ki. Augusztusig Moszkvában dolgozom, augusztusban delegálnak a pártkongresszusra, amely beválaszt a Központi Bizottságba. Munkavégzésre Perográsban maradok.*

Az Októberi forradalomban, mint a Katonai-forradalmi bizottság tagja veszek részt, majd, annak feloszlását követően, megbíznak az ellenforradalom elleni harc szervezetének - VCSK - megszervezésével (7.12.1917.), melynek elnökévé kineveznek”.

Az élet gyorsan meghozta a maga kiigazításait: a belső és külső fenyegetés túlságosan összekapcsolódónak bizonyult, és a VCSK hamarosan hírszerzési és kémelhárítási funkciókat kapott. A sajátosan alakuló történelmi körülményeknél fogva a hírszerzés az elnyomó, erőszakos szervezetek struktúrájában találta magát. Nehéz volt elválasztani a belső, az új rezsimmel szemben ellenséges beállítottságú titkos szervezetekkel, melyek külföldről kaptak segítséget, folytattott harcot a kémelhárítási és hírszerző tevékenységtől. Ennek példaként szolgált a történelemben ismert ún. „követek összeesküvése” Lockhart vezetésével. Az angol hírszerző készítette elő ezt a francia és amerikai képviselőkkel Moszkvában, a brit katonai-tengerészeti attasé Croumi Petrográdon. A külföldi konzulátusok, kihasználva immunitásukat, menedéket nyújtottak orosz terroristáknak. Moszkvában az angol konzulátuson rejtőzött a „Haza és szabadság védelmezőinek szövetsége” vezetője Borisz Szavinkov. Fennmaradt ennek a terrorszervezetnek az egyik tagjának Pink törzskapitánynak a vallomása: *„Erős támogatást kaptunk a szövetségeseinktől. Támogatást kaptunk pénzben, de ígérték reális erőt is. A szövetségesek azt várták, hogy kormányt alakítsunk, melynek nevében hivatalosan behívjuk őket. A szövetségesek osztagai vegyes összeállításúak voltak, hogy egyik fél se rendelkezzen túlerővel. Az amerikaiaknak is részt kellett venniük”.*

A VCSK szerveinek harca az ellenforradalmi szervezetekkel, alapvetően erőszakos jelleget hordozott. Ugyanakkor annak menetében a hírszerző tevékenység módszereit is alkalmazták. A VCSK szervei ügynöki beépüléseket hajtottak végre az ellenséges szervezetekbe információkat gyűjtöttek azok terveiről, személyi állományáról, munkát végeztek ezen szervezetek belülről történő bomlasztására. Így sajátították el a hírszerzés művészetét. Felhasználva a korábbi speciális szolgálatok eszközeinek tárházát, a születő szovjet hírszerzés kiegészítette azt saját tapasztalataival, kereste és megtalálta a tevékenység új módszereit és formáit, melyeket a sajátos helyzet, a politikai harc körülményei diktáltak.

Az archív anyagok megmutatják, hogy már a VCSK létezésének első hónapjaitól kísérletek történtek a határon túli hírszerző munka folytatására.

Dzerzsinszkij 1918. elején, hazafias alapon bevonta a titkos együttműködésbe A. F. Filippovot, a „Gyengi” („Pénz”) c. újság korábbi kiadóját, aki jóindulattal viszonyult a Szovjet hatalomhoz, látván a fiatal köztársaságban és annak politikájában az orosz államiség fejlődésének kedvező lehetőségeit. Szerencsére, A.F. Filippovról nem kevés részletes feljegyzés maradt fenn. Néhány alkalommal a VCSK elnöke küldte Finnországba feladattal, hogy gyűjtsön információkat az országon belüli politikai helyzetről, a finn politikai körök és a fehérgárdisták Szovjet Oroszországgal kapcsolatos terveiről, az abban az időben Finnországban tartózkodó matrózok és katonák hangulatáról. Sikerült neki meggyőznie Razvozov cári admirálist álljon a finn kikötőkben lévő orosz flotta élére és álljon át a Szovjet hatalom oldalára. Ez volt az első, 1917. után a dokumentumok alapján ismert történelmi tény az együttműködés kialakítására és ügynöknek a határon túlra küldésére ilyen nagy kiterjedésű és felelősségteljes feladat végrehajtására.

Ismert a levél, melyet Dzerzsinszkij 1919. februárban küldött Isztambulba a meghatalmazott képviselőnek azzal a kéréssel, hogy segítsen a VCSK ügynökének a hírszerző munka megszervezésében Törökország területéről. A fennmaradt dokumentumokból kitűnik, hogy az ügynök Szultanov R.K. nevet használta. Megállapításra került, hogy ez nem az igazi neve volt, ám bármiféle reá vonatkozó további adatokat felkutatni nem sikerült, bár az archívumban megtalálható fényképe.

Az intervenció és a polgárháború kezdetével felmerült a szükségessége az ellenséges hírszerzéseknek a hadseregben végzett felforgató tevékenysége elleni harc fokozásának. 1918. decemberben döntés született a VCSK Különleges osztályainak létrehozásáról a hadseregben és a flottánál az ellenforradalom és a kémkedés elleni harc aktivizálása céljából. Különleges osztályokat hoztak létre a VCSK központi apparátusában, a nagyobb katonai és haditengerészeti alegységeknél és egyes kormányzóságokban.

A VCSK Különleges osztályának első vezetője a hivatásos forradalmár M. Sz. Kedrov volt. Erre a posztra 1919. augusztusban magát a VCSK elnökét, Dzerzsinszkijt nevezték ki, később a VCSK Kollégiumának tagját V. R. Menzsinszkijt. A Különleges osztálynál dolgozott a külső hírszerzés egyik jövődöbéli vezetője A. H. Artuzov.

A hírszerző munka irányításának megerősítése céljából 1920. áprilisában a VCSK Különleges osztályán belül létrejön egy speciális alegység – Külföldi osztály, a frontok, hadseregek, flották és néhány kormányzóság mellett – külföldi alosztályok.

A Külföldi Osztály részére kidolgozott instrukcióban meghatározták, hogy az OFSZSZK kapitalista országokban lévő minden diplomáciai és kereskedelmi missziója mellett rezidentúra kerül létrehozásra rezidens vezetésével, aki hivatalos pozíciót köteles elfoglalni a misszióban, és mint hírszerző csak a misszió vezetője előtt lehet felfedett. A rezidensre hárult az ügynöki beépülés megszervezésének kötelezettsége a felderítendő objektumokba: hivatalok, pártok, szervezetek stb. „Minden rezidens – határozta meg az instrukció – a Központnak rejtjelzett formában küldi meg értesüléseit, nem ritkábban heti egy alkalomnál”. Ez volt az első lépés a „legális” rezidentúrák hálózatának létrehozásához. Az instrukció előírta, hogy azokba az országokba, amelyekkel az OFSZSZK-nak nincs diplomáciai kapcsolata, a VCSK szerveinek ügynökségét illegálisan kell telepíteni. Így kezdetben, a külső hírszerzés a VCSK Különleges osztályán belül születik meg, még nem kap önálló státust és megmarad a katonai elhárítás struktúrájában.

A háború Lengyelországgal 1920. elején, Észtországgal, Lettországgal, Litvániával és Finnországgal való kapcsolatok bonyolult komplexuma rendkívül élesen vetette fel a kérdést az ország vezetésének információs biztosításának szükségességéről a politikailag fontos és felelős döntések meghozatala érdekében. Különösen vészesnek bizonyult a megbízható információk hiánya a lengyel kampány következményeiben.

A Lengyelországot irányító körök 1920. áprilisában, az Antant országok felbujtására, háborút provokáltak az OFSZSZK-val. Kezdetben a Vörös Hadsereg ért el sikereket. Visszaverve a fehér lengyelek támadását, Varsó irányába kezdett előre nyomulni. Ekkor az Antant országok és az USA erős nyomást gyakoroltak az OFSZSZK kormányára, követelve a támadás leállítását. Anglia jegyzéket küldött a szovjet kormánynak, melyben javasolta azonnali fegyverszünet megkötését Lengyelország és Szovjet Oroszország között. Az országok közötti határként az ún. „Kerson-vonal”-at javasolták, amely összességében megfelelt érdekeinknek. Az USA, Anglia és Franciaország igen jelentős anyagi segítséget nyújtottak Lengyelországnak, többek között katonait is, hatalmas mennyiségű fegyvert, felszerelést és katonai tanácsadókat küldtek a lengyel hadsereghez. Az erőviszonyok lényegesen megváltoztak és nem a Vörös Hadsereg javára.

A szovjet kormány elutasította a brit ultimátumot és folytatta a támadást Varsó irányába. Végeredményében hatalmas vereséget szenvedve kénytelen volt aláírni Lengyelországgal a békeszerződést a számára nagyon nehéz feltételekkel: - át kellett engednie Ukrajna és Beloruszija nyugati körzeteit.

A háborúban bekövetkezett vereség rákényszerítette a szovjet vezetést még nagyobb figyelmet fordítani a hírszerzés kérdéseire. Az RKP(b) KB Politikai bizottsága 1920. szeptemberben határozatot hozott annak gyökeres átszervezésére. Ebben, többek között, elhangzott: „Katonai apparátusunk leggyengébb pontja, kétségtelenül, az ügynöki munka állapota, amely különösen nyilvánvalóvá vált a lengyel kampány idején. Vakon meneteltünk Varsó felé és katasztrófát szenvedtünk. Figyelembe véve azt a nemzetközi helyzetet, amelyben mi vagyunk, a hírszerzésünkről szóló kérdést szükséges a megfelelő helyre tenni. Csak a komoly, szakszerűen szervezett hírszerzés menthet meg bennünket a véletlenszerű, vakon meg tett lépéstől”.

A hírszerzés tevékenységének javítására vonatkozó intézkedések kidolgozására speciális bizottságot hoztak létre, melyben J.V. Sztalin, F.E. Dzerzsinszkij és egy sor más személy vett részt. A bizottság által kidolgozott javaslatok alapján Dzerzsinszkij 1920. december 12.-én a VCSK titkárának a következő utasítást adta: „Kérem kiadni aláírással egy titkos parancsot arról, hogy a VCSK egyetlen osztályának sincs joga önállóan ügynököt, megbízottat vagy adatszolgáltatót küldeni a határon túlra jóváhagyásom nélkül. Állítson össze egy parancstervezetet a VCSK Külföldi Osztályáról (a VCSK Különleges Osztály Külföldi Osztályának megszüntetésével) és annak vezetőjéről és arról, hogy a VCSK-tól külföldre minden ügynök csak ezen osztálytól kerülhet kiküldésre”.

Ez a VCSK №169. számú parancs 1920. december 20.-án került aláírásra Dzerzsinszkij által és adminisztratív-jogi aktus volt, keretbe foglalta a szovjet külső hírszerzés létrehozását, amely a jelenleg működő Orosz Föderáció Külső Hírszerző Szolgálatára jogelődje.

Szovjet Oroszországban a helyzet bizonyos mértékű stabilizációját figyelembe véve, valamint a nemzetközi helyzetben beállott változásokat 1922. januárban az ország vezetése arra a következtetésre jutott, hogy további, a forradalom vívmányainak védelmére vonatkozó rendkívüli intézkedések végrehajtása nem létfontosságú és határozatot hozott a VCSK átszervezésére a Belügyi Népbizottság (NKVD) mellett működő Állami Politikai Igazgatósággá (GPU). A SZSZSZR (Szovjetunió) létrehozása után a GPU átszervezésre került a Szovjetunió Népbiztosok Tanács mellett működő Egyesített Állami Politikai Igazgatósággá (OGPU). A külföldi Osztály – a külső hírszerzés - beolvadt a létrehozott OGPU Titkos-operatív csoportfőnökségébe és akkortól INO SzOU OGPU-nak nevezték. Jelentősen kibővítették és megerősítették káderekkel, akik létszáma a Központban elérte a 70 főt. Abban az időben ez nagy apparátusnak számított. Az

Osztályt Mihail Abramovics Trilisszer vezette. Az *INO szabályzata meghatározta a külső hírszerzés feladatait is, melyek a prioritás sorrendjében a következők szerint fogalmazódtak meg:*

- felderíteni a külföldi országok területén az ellenforradalmi szervezeteket, melyek felforgató tevékenységet végeznek országunk ellen;
- létrehozni külföldön kormányzati és magán szervezeteket, amelyek katonai, politikai és gazdasági kémkedéssel foglalkoznak;
- minden ország és annak kormánya politikájának átvilágítása a nemzetközi politika alapvető kérdéseire vonatkozóan, felderíteni szándékaikat Oroszországgal kapcsolatban, ismereteket szerezni gazdasági helyzetüket illetően;
- dokumentumok beszerzése a munka minden irányvonalán, többek között olyan anyagokat, amelyek felhasználhatók mind az ellenforradalmi csoportok vezetőinek, mind egész szervezetek kompromittálására;
- a külföldön lévő szovjet képviseltek és állampolgárok kémelhárítási biztosítása.

E feladatok megoldására hat földrajzi szektort hoztak létre, amelyek hálózati munkával kellett foglalkozzanak külföldön. A későbbiekben ezeket alosztályoknak kezdték nevezni és számuk a rezidentúrák mennyiségének, a munka földrajzi kereteinek szélesedése és a hírszerzés tevékenysége új irányainak megjelenése arányában nőtt. Az INO összes státusza 122 főre nőtt, ebből 62 – a külföldi rezidentúrák munkatársai.

A hírszerzés információkat szerzett nem csak a külföldi államok ellenséges terveiről és szándékairól Szovjet Oroszországgal kapcsolatban, hanem felderítette azokat az erőket is, amelyek felléptek a vele való normális politikai és gazdasági kapcsolatokért. Oroszország igyekezett kitörni a körülötte kialakult nemzetközi elszigeteltségből. *Más szavakkal, kettős feladat kellett megoldani: megbízható információkat kellett kapni a fő kapitalista országok szovjetellenes terveiről és a hírszerzés erőivel, eszközeivel segítséget nyújtani a Szovjet Oroszország izolációjának áttöréséhez, az ország számára a külvilággal kedvező politikai és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésében.*

Küszöbön állt a nem egyszerű feladat is országunk pozícióinak megerősítése azokban az államokban, ahol a speciális szolgálatok felforgató akciókat készítettek elő, arra törekedtek, hogy a határ menti területeket a szovjetellenes tevékenység hídfőállásává alakítsák.

A hírszerzés – ez mindennek előtt emberek. A VCSK kádereinek alapvető tömegét, amely megszülte a kémelhárítást és a hírszerzést, a tegnapi illegális forradalmárok alkották, az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt tagjai, akik

határtalanul hittek egy új igazságos társadalmi berendezkedésben. A kommunizmus eszméibe vetett hit ösztönözte őket, hogy kockázatot vállaljanak és hőstetteket vigyenek végbe.

Ugyanakkor *széles körűen felhasználták a forradalom előtti kémelhárítás apparátusát is*. Jól ismert, hogy a Szovjet hatalom oldalára több száz volt cári tábornok és főtiszt állt át. Ők segítettek újjáépíteni a hadsereget és a flottát, azok tevékenységének célirányos és effektív jelleget adni, kivívni az első győzelmeket. De kevésbé ismert, hogy a régi államapparátus sok képviselője, beleértve a tapasztalt és tehetséges elhárítókat és hírszerzőket, akik beleegyeztek, hogy az új hatalom szolgálatába állítsák rendkívüli képességeiket, nem félelemből dolgoztak, hanem becsületből, segítve leleplezni az összeesküvéseket, feltárni azok elgondolásait, akik egy új intervenció, az orosz földek elfoglalásának terveit dédelgették. A régi káderek munkatapasztalatai megfizethetetlen volt az új rezsím számára, elősegítette a Szovjetek Köztársasága biztonsági szerveinek kialakulását.

Ami különösen fontos, hazafias motivációból cselekedvén, megértve, hogy az új hatalom elkerülhetetlenül felismeri Oroszország geopolitikai érdekeinek elsődlegességét, szuverenitása védelmének szükségességét, ezek az emberek az események első vonalába léptek, különleges állami funkciókat töltöttek be még akkor, amikor csak alakult az elhárítás, a hírszerzés pedig még nem alakult meg. Tapasztalataiknak, az ügy iránti elkötelezettségüknek és önfeláldozásuknak köszönhetően sikerült megtartaniuk ezt az „első vonalat” a segítők összekovácsolódott és szervezett osztagainak megérkezéséig.

Ny.P. Potapov, P.P. Djakonov, A.A. Jakusev, akik magas posztokat töltöttek be a cári Oroszország államapparátusában, a szovjet hírszerzés ragyogó munkatársaivá váltak. Még az INO megalakulása előtt önzetlenül és bátran tevékenykedett a vörösök oldalán P.V. Makarov, A.F. Filippov, A.N. Luckij.

Véleményünk szerint, a motívumokról és cselekedetéről való töprengései ezeknek az embereknek, valamint sok kiemelkedő külföldi ügynöknek, akik felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a Szovjetuniónak, érdekes lehet az olvasó számára.

Összeolvastva a régi káderek tapasztalatát és megbízhatóságát a forradalmi gárda lelkesedésével és meggyőződöttségével képezte az orosz hírszerzésnek magjának megkülönböztető sajátosságát az Októberi forradalom után. *Ezért kezdjük a kiadvány másodok részét az azokról szóló szemelvényekkel, akik önként jelentkeztek a szovjet hírszerzéshez, amikor még a kezdeti kialakulás stádiumában sem volt, megismertetünk azokkal, akik az első években irányították ezt az elismert, ám nem könnyű szolgálatot.*

A szovjet állam létezésének első két évtizedében, mint azt már említettük, az egyik fő fenyegetést a külföldi hírszerző szolgálatokkal szorosan együttműködő fehér-emigrációs szervezetek jelentették.

Az ország túlélésért folytatott harcában nehéz túlértékelni a külső hírszerzés szerepét. Ügynöksége segítségével képes volt behatolni gyakorlatilag kivétel nélkül minden nagy aktív fehér-emigráns központba, dokumentumokat szerzett a fehér-emigráns, nacionalista és külföldi hírszerző szervezetek tevékenységéről, folytatta a szovjetellenes erők bomlasztását. *Az olvasó nem kevés történetet talál a külső hírszerzés e bátor és érdekes műveleteiről.*

A '20-as években a nyugati országok dühödt propaganda kampányt kezdtek a Szovjetunió ellen, durván eltorzították belpolitikáját, külpolitikáját agresszív jellegűnek minősítették, a nemzetközi szintén a Szovjetunió politikai és gazdasági izolációjára hívtak fel. Mindez érezhető veszteséget okozott a Szovjetunió nemzetközi tekintélyének, zavarta külkapcsolatainak fejlődését, kereskedelmi-gazdasági kapcsolatait. E kampány szervezésében és lebonyolításában a vezető szerepet a nyugati országok speciális szolgálatai játszották, amelyek e célból felhasználták a Szovjetunióban működő ügynökségüket, valamint a fehér-emigráns szervezeteket.

I.Sz. Unslicht, a GPU elnökhelyettese 1923. januárban az ellenséges propaganda elleni harc megszervezése céljából javasolta *hozzanak létre az aktív hírszerzés folytatására speciális dezinformációs irodát.* Unslicht javaslata az OKP(b) KB PB határozata alapján 1923. január 11.-én elfogadást nyert. *Így született meg a szovjet állam külső hírszerzés tevékenységének egyik legfontosabb iránya.*

A hírszerző munka különböző korszakaiban a Szovjet hatalom ellenségei speciális szolgálataival szembeni dezinformációs műveletek több, tisztán szolgálati elnevezéssel bírtak: „befolyásolási akció”, „operatív dezinformáció”, „aktív intézkedések”, „operatív játszma”, „közreműködő intézkedések” stb. A terminológiákban való eltérések ellenére, mindezek meghatározott célirányos tevékenységet képeztek és képeznek a tényleges és potenciális ellenség félrevezetésére, saját tényleges szándékainkat, illetve lehetőségeinket tekintve, valamint a „célobjektum”, nyílt módszerekkel gyakorlatilag elérhetetlen, számunkra kedvező reakciójának kiváltására. A későbbiekben olvashatnak meglehetősen sok, egészen konkrét és különféle példát a VCSK-OGPU-KGB szerveinek az ellenség dezinformálására vonatkozó munkájáról.

A dezinformációs munka, melyet a külső hírszerzés folytatott közösen a Felderítő Csoportfőnökséggel, nagyban elősegítette a tényleges állam- és katonai titkok védelmét, hozzájárult az ország külpolitikai irányvonalának megva-

lósításához, segített a széles közvéleménynek megmagyarázni a szovjet állam által folytatott politikai tényleges értelmét.

Még egy új iránya alakult ki a külső hírszerzésnek a '20-as években – gazdasági hírszerzés. Az országnak szüksége volt azokra az információkra, amelyek segíthettek a gazdaság átalakításában, a népgazdaság új anyagi-technikai bázisának létrehozásában. Megnőtt a szükségessége a külföldi államokkal való kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok megteremtésének és fejlesztésének. Ezekben az országokban voltak hívei és ellenségei is a Szovjet Oroszországgal való kapcsolatok fejlesztésének. Ezek pozícióit ismerni kellett. Jelentőségéről, melyet az ország vezetése tulajdonított a gazdasági hírszerzésnek, tanúskodik, többek között, egy feljegyzés, mait a GPU elnöke, Dzerzsinszkij küldött 1922-ben az INO vezetőjének Triliszernek. Ebben kiemelésre került, hogy az „emigrált ipari, pénzügyi kereskedelmi burzsoázia tevékenységéről szóló anyagok rendkívüli fontossággal bírnak népgazdaságunk életének irányítói számára”. Javasolta az INO-nak erősíteni a gazdasági vonatkozású információk szerzését és Kujbisevvel közösen, aki azokban az időkben a Munkás-Paraszt Ellenőrzést vezette, dolgozzák ki a hivatalok és a kormány megszerzett információkkal történő megismertetésének rendjét.

Dzerzsinszkij 1925. októberben felvetette az OGPU INO keretén belül a tudományos-technikai hírszerzés megszervezésének kérdését, mint a külföldi technikai vívmányokra vonatkozó információk megszerzésének különleges szervét. Hamarosan az ilyen hírszerzés létrehozásra került és a hírszerző munka önálló irányaként különült el. A hírszerzésnél a VKP(b) KB PB 1930. január 30-án kelt határozatával összhangban végrehajtott átszervezés után ezzel a munkával a Központban az INO 8-as osztálya kezdett foglalkozni. A külföldön lévő rezidentúrák megkezdték a munkát ügynökség kiépítésére, amelyet speciálisan orientáltak a tudományos-technikai problémákra vonatkozó anyagok megszerzésére. A hírszerzés 1932-ben ebből a célból megkezdte az illegális rezidentúráinak megerősítését Angliában, Franciaországban, az USA-ban, Németországban. A szovjet ipari és katonai hivatalok megrendeléseit teljesítve, a külső hírszerzés képesnek bizonyult beszerezni hatalmas mennyiségű titkos technikai információt az ipar különböző területeire és fegyverzetek fajtáira vonatkozóan.

A külső hírszerzés a '20-as évek közepére képes volt jó ügynöki pozíciókat kialakítani egy sor országban, többek között Franciaországban, Angliában és különösen Németországban. A „legális” és az illegális rezidentúrák Németországban voltak a legerősebbek. A berlini rezidentúra meglehetősen értékes forrásokat tudott szerezni a kormányzati hivatalokban, az elhárító szervezetekben, politikai pártokban, köztük az NSDAP-ban is, politikai információkat kapott nemcsak Németország, de egy sor más szomszédos ország különböző köreiből. Pl. a berlini rezidentúrához 1922-ben információ érkezett arról, hogy Franciaországban a kormány és a parlamenti körök bizonyos befolyásos képviselői, köztük

Pouancare, fokozatosan változtatják véleményüket Szovjet Oroszországról pozitív irányba és kifejezték érdekeltségüket a vele történő kapcsolatok fejlesztésében. Az ilyen információ lehetővé tette a szovjet vezetésnek magabiztosabban folytatni az ország kivezetését a diplomáciai elszigeteltségből.

A szovjet külső hírszerzés kialakulásának történetében nagy jelentősége volt a VKP(b) KB PB 1930. január 30.-án kelt határozata. Erre az időre már bizonyos tapasztalatokat gyűjtött, rendelkezett vitathatatlan sikerekkel a fehér emigráció elleni munkában, a fontos politikai információk megszerzésében. Ennek ellenére a hírszerzés munkája nem elégítette ki az ország vezetését. A bonyolult nemzetközi helyzet a problémák jóval szélesebb körének átvilágítását követelte. Mindenek előtt szükség volt megbízható információkra a főbb kapitalista országok szovjetellenes terveire és szándékaira vonatkozóan. Szintén a küszöbön állt a Szovjetunió pozícióinak megerősítése a határ menti országokban, ahol a kapitalista országok hírszerzése és speciális szolgálatai továbbra is folytatták felforgató tevékenységüket. Világos volt, hogy a hírszerzést meg kell erősíteni.

Mindezek a kérdések áttekintésre kerültek a Politikai Bizottság ülésein. A hírszerzés tevékenységét alapos elemzésnek vetették alá. A legmagasabb állami és politikai szinten elfogadott, mindenre kiterjedő határozatban először kerültek meghatározásra a hírszerző munka területei, feladatai és tevékenységének irányai. Kiindulva a valamennyi hírszerzési erő és eszköz fő irányokba történő koncentrációjának szükségességéből, az OGPU INO-nak javasolták, hogy összpontosítsa erőfeszítéseit a hírszerző tevékenység kiterjesztésére mindenek előtt Anglia, Franciaország, Németország, Lengyelország, Románia, Japán és a határmenti államok – Lettország, Litvánia, Észtország, Finnország ellen.

A feladatok között, melyet akkoriban a külső hírszerzés elé állítottak, voltak elvileg újak is:

- Anglia, Németország, Franciaország, Lengyelország Románia, Japán vezető körei által kidolgozott intervenciós tervek feltárása, és e tervek megvalósításának határideje;
- a felsorolt országok vezető körei terveinek felderítése országunk pénzügyi-gazdasági blokádjára vonatkozóan;
- dokumentumok beszerzése a titkos katonai-politikai megállapodásokról és szerződésekről a megjelölt országok között;
- értesülések szerzése iparunk számára a találmányokról, a tervezői és gyártási műszaki rajzokról és vázlatokról, technikai újításokról, amelyek a megszokott úton nem megszerezhetők.

Az ország vezetése komolyan nyugtalankodott annak külső biztonságáért, és ez visszatükröződött a külső hírszerzés elé állított feladatokban is. A Szovjetunió elleni háborúra való készülődés kérdése hosszú időre a szovjet külső hírszerzés aggodalmának legfőbb objektumává vált. Az alapvető kapitalista országok vezető körei szándékainak pozíciójának és terveinek felderítése mind nagyobb mértékben foglalt el vezető helyet a hírszerzés tevékenységében.

Volt alap az ilyen nyugtalanságra az ország sorsáért. A Szovjet Oroszország elleni intervencióban vereséget szenvedve az Antant országai elhatározták, hogy felhasználják azt a helyzetet, hogy a Versailles békeszerződés nem oldotta fel a kapitalista világ ellentmondásait. Ellenkezőleg, széles bázist teremtett a revansizmus és a nacionalista hangulat növekedéséhez Németországban. Nem békélve meg pozícióinak elvesztésével a nemzetközi szinten, a német monopolista burzsoázia követelte a világ újrafelosztását, reménykedve, hogy többet fog kapni. Az ő nézeteiket kifejezve a németországi ultrák a Németország számára az élettér kivívásának szükségességéről szóló geopolitikai elméletet vették elő. A dolog a háború irányába tartott. Az Antant országai igyekeztek a német vadállat agresszív erőfeszítéseit Keletre irányítani és kielégíteni annak étvágyát a Szovjetunió rovására.

Ezért a '20-as évek második felétől a külső hírszerzés mind nagyobb figyelmet fordított a Németországban zajló folyamatokra. Figyelmesen követte a belpolitikai események alakulását, amelyek az országban hatalomra jutathatták azokat az erőket, akik alapvető politikai céljukként a reváns-t, az agressziót, az idegen területek elfoglalását a világban saját rendjük megteremtését tűzték ki.

Hírforrással rendelkezve Németország birodalmi kancellárjának von Papennek a közvetlen környezetében, a szovjet hírszerzés jelentést tett az ország vezetésének annak terveiről, hogy szovjetellenes blokkba kovácsolja az európai országokat a Szovjetunió elleni háború céljából.

Ám a fő veszély még hátra volt. Von Papen hősködése, csak kiadta a német imperialista burzsoázia titkos elgondolásait. A külső hírszerzés, hírforrásainak információira támaszkodva, többek között a fasiszta párton belüliekre is, pontosan megjósolta Hitler hatalomra jutását és időben tájékoztatta erről az ország vezetését.

Nem hagyta figyelmen kívül a hírszerzés azt a tényt sem, hogy már az első, a birodalmi kancellári poszt elfoglalása után, a német fegyveres erők legmagasabb parancsnokaival folytatott titkos tanácskozáson 1933. február 03.-án Hitler politikájának alapvető céljaként meghirdette *„az új élettér elfoglalását Keleten és annak kérlelhetetlen germanizációját”*.

1933-ra, amikor Hitler hatalomra jutott Németországban, a külső hírszerzés struktúrája már igen fejlett volt, kialakult központi apparátussal rendelkezett és csaknem negyven, meglehetősen kiterjedt ügynöki hálózattal bíró rezidentúrával.

A szovjet külső hírszerzés egyes forrásai közeli környezetében voltak az angol kormányfőnek, McDonaldnak, Anglia külügyminiszterének, Handersonnak, a német birodalmi kancellárnak, von Papennak, munkatársai voltak a vezető minisztériumoknak, a kapitalista országok politikai pártjai apparátusainak.

A külső hírszerzés lehetőségei megfeleltek azoknak a feladatoknak, amelyeket a kormány szabott meg a Szovjetunió nemzeti érdekeinek biztosítása tekintetében.

Ismerkedjen meg hát a kedves olvasó a szovjet hírszerzés 1917-1933 közötti tevékenységével. Éppen ezekben az években került sor az alapok lerakására, gyűltek a tapasztalatok és csiszolódt a professzionális mesterségbeli tudás. Amennyiben figyelembe vesszük a feladatok körét, melyet abban az időben a hírszerzés elé állítottak, akkor a lehetőség azok megvalósítására az apparátus száz főnél alig nagyobb erővel, egyszerűen lehetetlennek tűnhet. Ennek ellenére a hírszerzés nagyon sikeresen dolgozott. Nem ment ez, természetesen, zavarmentesen, sőt lebukások nélkül. Ezek az esetek szintén teret kapnak történeteinkben.

* * *

Az 1933.-as évet nem véletlenül választottuk a 2. rész befejezéséül. Erre az időre gyakorlatilag befejeződött a szovjet külső hírszerzés kialakulásának szakasza. Az 1933. év fordulópont volt Európa történelmében. Hitler hatalomra kerülésével Németországban megkezdődött a felkészülés az új világháborúra. Érett a soha nem látott nagyságú világválság. A külső hírszerzés előtt még egy felelősségteljes feladat állt – látókörbe tartani és a lehetőségekhez mérten akadályozni a hitleri Németország felkészülését a Szovjetunió elleni támadásra. De erről, majd a 3. kötetben lesz szó...

AZ ENIGMA, ÉS AZ ENIGMA-KÉM

Amikor az Enigma feltöréséről beszélünk mindenkinek először az angolok jutnak eszükbe, akik a II. világháború folyamán képesek voltak megfejteni és elolvasni a titkos német üzeneteket. Azután bevillannak könyv-, illetve filmemlékek alapján elfoglalt tengeralattjárók képei, amelyekről sikerült megszerezni az Enigma készüléket és a hozzá tartozó kódkönyvet, kódkönyveket. Azonban nem az angolok voltak az elsők, akik bele tudtak olvasni a németek rejtjelezett üzeneteibe. Meg kell hagyni a Bletchley Park-i kódtörőknek elévülhetetlen érdemeik voltak az üzenetek megfejtésében, de legelőször a lengyelek törték fel az Enigmát. Sikerüket viszont soha nem tudták volna elérni, ha a francia titkosszolgálatnak nem jut birtokába az Enigma működési elvének leírása, a kapcsoló táblája, valamint kódkönyvek tucatjai.

Bemutatkozik az Enigma

A rádiót már az első világháborúban is használták a szembenálló felek, azonban tömeges méretekben a II. világháborúban alkalmazták. A fegyveres erők mindhárom haderőneménél használták, ezáltal lehetővé vált nem csak a fegyvernemek, hanem a haderőnemek együttműködésének véghezvitele. A rádió tette lehetővé nagy harci kötelékek mozgatását, a vezérkar és a hadseregparancsnokok gyors kommunikációját. A főhadiszállástól távol tartózkodó egységeknek is lehetett utasításokat adni és azok szintén tudtak jelentést tenni helyzetükről, tevékenységükről, a szembenálló ellenség erejéről, pozíciójáról. Az étert, ahol a rádiójelek cikáznak, nem lehet teljes mértékben ellenőrzés alá vonni. Ellenség és szövetséges egyaránt képes arra, hogy elfogjon, lehallgasson üzeneteket. Ezért már korán megjelent az igény a rádióadások kódolására (*sifrírozására*).

A németek már az I. világháborúban is élen jártak ezen a téren, de igazán az 1920-as években sikerült egy megbízható rendszert kifejleszteniük. Nevezetesen Arthur Scherbius német feltaláló volt az, aki kifejlesztette az Enigmát és

1918-ban szabadalmaztatta is. Azonban túlságosan magas áron (mai áron 30.000 dollár) kínálta a készüléket, ami miatt kezdetben nem keltette fel senkinek az érdeklődését. Scherbius bevetette minden meggyőző képességét és elérte, hogy a hadseregnél rendszeresítsék készülékét. 1925-ben már futószalagon gyártotta az Enigmákat, amelyekből az elkövetkező két évtized alatt a német fegyveres erők mintegy 30 ezret vásárolt. Az angolok először 1926-ban fogtak el olyan üzeneteket, amellyel a kriptográfusok (rejtjelfejtők) nem tudtak mit kezdeni. Valószínű, hogy a németek ekkor még csak tesztelték az Enigmát, mert rendszerbe csak 1930-ban állították.¹¹ Az elfogott üzeneteket megosztották más országok kriptográfusaival is, de az amerikaiak és a franciák sem tudták feltörni a kódot. Ez magyarázható azzal, hogy az I. világháború megnyerése után a kriptográfusok számát csökkentették, a biztonságérzet tudatában nem tulajdonítottak nagy jelentőséget az újfajta rejtjelező rendszernek. Az I. világháborút lezáró békerendszer túlzott szigora miatt valószínű elnézték többek között ezt is. A lényeg az, hogy a nagyhatalmak nem fordítottak kellő figyelmet az Enigmára.

Egyedül Lengyelország volt az, akit érdekelt minden, ami kapcsolatban volt az Enigmával. A lengyeleknek ugyanis érdekük volt, hogy jól legyenek informálva szomszédaikról és azok szándékairól. Ez teljesen érthető, hiszen keletről az országot a kommunista Szovjetunió határolta, nyugaton pedig a revánsvágytól fűtött Németország várt a kedvező alkalomra. A lengyelek megalapították a *Buuro Szyfrów*-ot, a kódfejtő irodát, – vezetője *Gwido Langer* őrnagy – melynek feladata az elfogott rádióüzenetek dekódolása volt. A német üzenetek megfejtésével (deszifrázásával) megbízott részleget *Maksymilian Ciezki* százados irányította. Egy véletlen folytán – a németek tévedésből Lengyelországba küldtek egy kereskedelmi Enigmát, amelyet a lengyelek átvizsgáltak (1929. január vége), majd a németek kérésére a csomagot „sértetlenül” visszajuttatták a feladóhoz – birtokukba jutott a kereskedelemben használt Enigma, de annak huzalozása eltért a katonaságnál használt Enigmáétól. Azonban ez mégis nagy eredmény volt, mert amikor a katonaságnál használt Enigma megépítésére került sor, jól jött azoknak a technikusoknak (*Ludomir Danilewicz* és *Antoni Palluth*) a tapasztalata, akik átvizsgálták a kereskedelmi Enigmát és maguk is egy olyan vállalatnál dolgoztak, amely közel állt a kódírodához.

A kriptográfusok a legtöbb hírszerző szolgálatnál az 1930-as évekig általában irodalmárokból, nyelvészekből kerültek ki. Az Enigma megjelenése azonban ezt is megváltoztatta. Mivel az Enigma mechanikusan működött, a rejtjelezés gépesítetté vált, előtérbe kerültek a matematikusok és egyéb tudományosabb irányultságú emberek. Ennek megfelelően Ciezki százados 1929 elején a poznani egyetem matematikai intézetéről toborzott embereket a kódfejtő csapatába. Azért pont innen, mert Poznanban a legtöbben folyékonyan beszéltek németül. Itt talált rá arra az emberre, akinek munkája nagyban hozzájárult az Enigma kódjának feltöréséhez, *Marian Rejewski*-re. Rejewski ekkor 23 éves volt. Két

¹¹ Hugh Sebag-Montefiore, *Enigma, The battle for the code*, Phoenix paperback, London, 2001, 15 p.

társával együtt az egyetem elvégzése után, 1932-ben Varsóba került, ahol rész-munkaidőben a Buiro Szyfrów szolgálatába álltak. Kezdetben csak egyszerűbb üzenetek megfejtését adták feladatul neki, majd miután ezekkel boldogult szem-besítették az Enigma-kódjával.

Az Enigma felépítése és használata

Az Enigmát leginkább egy írógéphez lehet hasonlítani, csak egy kicsit bonyolultabb annál. Négy fő részből állt: a keverőtárcsákból, a kijelzőtáblából, a billentyűzetből, és a betűk kapcsolótáblájából. Az egyszerűbb megérthetőség kedvéért idézem az Enigma beállítási procedúráját. „Az Enigmák kezelői havonta kaptak egy-egy új kódkönyvet, amely meghatározta, hogy milyen nap milyen kulcs használandó. A hó első napján például így határozta meg a *napi kulcsot*:”¹² (1) Kapcsolótábla beállítása: **A/L – P/R T/D B/W – K/F – O/Y**; (2) Keverők sorrendje: **2-3-1**; (3) Keverők beállítása: **Q-C-W**. „A keverőtárcsák sorrendjét és állását együtt a *keverők elrendezésének* nevezik. A fenti kulcs alkalmazásához az Enigma-kezelőnek a következő teendői vannak: (1) *A kapcsolótábla beállítása*: A kapcsolótábla egyik, mindkét végén banándugóval ellátott vezetékével összeköti, s ezáltal fölcseréli az **A** és **L** betűt, majd hasonlóképpen jár el a **P** és az **R**, a **T** és a **D**, a **B** és a **W**, a **K** és az **F**, majd az **O** és az **Y** esetében. (2) *Keverők sorrendje*: A 2-es számú keverőtárcsát az első helyre teszi, a 3-ast a másodikra, az 1-est a harmadikra. (3) *Keverők beállítása*: Mindegyik keverőtárcsa peremére rá van gravírozva az ábécé, ez teszi lehetővé, hogy a kezelő a megfelelő pozícióba állítsa. Ebben a konkrét esetben az első helyen lévő tárcsát úgy állítja, hogy a **Q** legyen legfelül, a második helyen lévőkön a **C**-t állítja a legfelső pozícióba, a harmadikon pedig a **W**-t.”¹³ A lehetséges Enigma beállítások száma ezzel a módszerrel $10\Theta 10^{15}$ volt.

Ehhez jött még hozzá a németek által követett eljárás, mely szerint a napi kulcsot csak az üzenetkulcsok továbbítására használták. Ez még tovább nehezítette a kriptográfusok dolgát, mivel az ugyanolyan Enigma-beállítással küldött üzenetek száma drasztikusan lecsökkent. A II. világháború közeledtével 1938 decemberében a németek bevezettek 2 új keverőtárcsát, a 4-es és 5-ös számút. A kapcsolótábla vezetékének számát is megnövelték 6-ról 10-re. A változtatások miatt az Enigma lehetséges beállításainak száma felemelkedett $159\Theta 10^{18}$ -ra. A dolgot tovább nehezítette, hogy a német fegyveres erők haderőnemenként és hadszínterénként más napi kódokkal dolgoztak. Ezek közül a haditengerészet Enigmája volt a legkeményebb dió, mert öt keverőtárcsa helyett nyolc közül választották ki az aznapi hármat. További technikai változtatások miatt pedig a beállítások száma 156-szor több lehetett.

¹² Simon Singh, Kód-könyv, A rejtjelezés és rejtjelfejtés története, ford.: Szentgyörgyi József, Park könyvkiadó, 2001, 154-155 p.

¹³ Simon Singh, Kód-könyv, A rejtjelezés és rejtjelfejtés története, ford.: Szentgyörgyi József, Park könyvkiadó, 2001, 155 p.

Magát az üzenetet úgy küldték el, hogy az Enigma-kezelő a napi kód szerint beírta az üzenetkódot, majd ennek megfelelően átállította az Enigmát. Ezután az üzenetet betűnként bepötyögte a gépbe. Minden beütött betű után leolvasta a kijelzőtáblán felvillanó betűt és ezt leírta. Miután végzett az üzenet kódolásával átadta a rádiósoknak, hogy az továbbítsa az Enigma által kreált betűhalmazt. A vevő Enigma-kezelő megkapta a rádióstól a betűhalmazt, ezt betűnként begépelte és leolvasta a kijelzőtábláról, ezáltal megkapta az eredeti üzenetet. Látható tehát, hogy a lehetséges alapbeállítások száma és a kezelők által használt üzenetkódok véletlenszerűsége nem teszi lehetővé, hogy az Enigma-kódot pusztán az *emberi tudás* segítségével megfejtsék. Ehhez kellett még két dolog: a *matematika* és a *kémkedés*. A három dolog együttes használatával vált csak lehetővé, hogy a háború előtt és alatt az Enigmával rejtjelezett üzeneteket több-kevesebb folyamatossággal megfejtsék.

Hans Thilo Schmidt

A szellemi tudás és a matematikai módszerek ugyebár adottak voltak egy országon belül. A kémkedéshez, hírszerzéshez azonban szerencse is kell. Ezt a szerencsét képviselte Hans Thilo Schmidt, aki hajlandó volt nem kevés pénzért felajánlani az Enigma titkát. A történet az I. világháború végén kezdődött. A békeszerződés után a német hadsereg létszámát drasztikusan csökkentették. Ekkor váltak meg Hans Thilo Schmidt szolgálataitól is. Ellenben bátyja Rudolf a hadseregnél maradt és ott csillaga fényesen emelkedett. 1929-ben, amikor Schmidt-nek és családjának megélhetési problémái voltak Rudolf volt az, aki segített neki. Rudolf ekkorra már a rejtjelező iroda parancsnoka volt. Ennek az irodának volt a feladata, hogy kidolgozzon egy olyan rendszert, amely biztosítja a biztonságos kommunikációt a hadseregen belül. Rudolf kapcsolatai révén bejuttatta öccsét az irodába. Ott hozzáférése lett még ahhoz a pánccelszekrényhez is, amiben a kódokat és a titkos dokumentumokat tárolták. A lehetőség tehát adott volt Hans Thilo Schmidt számára, hogy az irodában szerzett anyagokat továbbadja azoknak, akik hajlandók fizetni érte.

Ahhoz, hogy megértsük miért is lett Schmidt áruló több dolgot is vizsgálat alá kell venni. Először is nézzük a családi hátterét. 1888-ban Berlinben született. Apja egyetemi történelem tanár, anyja bárónő, aki elvesztette címét azzal, hogy hozzáment Rudolf Schmidt-hez. Hans Thilo Schmidt 1916-ban feleségül vette Charlotte Speert egy ruházati üzlet tulajdonosának lányát. Életkörülményei ezzel valamelyest javultak. Időközben Schmidt-nek született két gyereke: Gisela, és a fiatalabb Hans Thilo. Az 1929-es gazdasági világválság és a hiperinfláció miatt azonban be kellett zárni az üzletet. Ekkor segített neki bátyja Rudolf. Az első árulása azonban nem itt történt.

Az idő múltával már nem találta olyan vonzónak feleségét és megcsalta őt a szobalánnyal. Úgy tűnt Charlotte nem veszi ezt észre, de időről-időre cseré-

lődtek a szobalányok és egyre rondábbak lettek. Hans Thilo szexuális kapcsolatai nem korlátozódtak csak a cselédekre. Amikor a rejtjelező irodánál dolgozott, többször Berlinben töltötte az éjszakát azzal az indokkal, hogy a felhalmozódott munkát meg kell csinálni. A feleségének ilyenkor azt mondta, hogy nővérénél Marthánál tölti az éjszakát, aki megpróbált falazni neki, nem sok sikerrel. A két nő egyébként sem kedvelte egymást túlságosan és Charlotte ezért leginkább férjével került vitába. Igazi veszekedések azonban Hans Thilo nőügyeiből kerekedtek. A dolog odáig fajult, hogy Hans Thilo egy időre el is költözött családjától, de gyermekei nem engedték, hogy szüleik elváljanak. Ebből látható, hogy Hans Thilo valójában szerette gyermekeit és feleségét, de vonzalma a női nemhez többször tévútra vezette. A világválság idején már a rejtjelező iroda szolgálatában állt, de fizetése ahhoz is kevés volt, hogy saját magát eltartsa, nem beszélve családjáról. Ekkor határozta el, hogy áruba bocsátja a titkos információkat.

Az árulás háttere

Úgy gondolom a hírszerzők álma az olyan informátor, aki önként jelentkezik kémkedésre. Az pedig dupla haszon, ha hozzáférhet az ellenség legféltettebb titkaihoz is. Ilyen volt Schmidt is, aki képes volt elárulni hazáját pénzért. Tettét több tényező is befolyásolta, amiket itt most összegyűjtök, mert ezek mind megkönnyíthetik egy hírszerző dolgát, hogy beszervezzen új informátorokat. Az első és legfontosabb dolog a pénz. Napjainkban is pénzzel nagyon sok mindent el lehet érni, de ez persze nem elég. Schmidt esetében sem biztos, hogy elég lett volna. Kell még valami, ami a szülőföldje ellen fordítja az embert. Schmidt-nél több ilyen is volt. A versailles-i békeszerződés után nem tartottak igényt katonai szolgálataira. Nem tudott elhelyezkedni tanult szakmájában, mint vegyész, ezért is hazáját okolta. Egyre ellenszenvesebbnek találta népét, amely nem tartott rá igényt. Az árulással bosszút állhatott hazáján, tönkretelhetette biztonságos kommunikációját. A magánéletbeli problémái is közrejátszhatnak az embernél, hogy kémmé váljon, így volt ez Schmidt-nél is. Családjával nyomorgott. Nőügyei miatt feleségével állandó konfliktusban állt. Ellenben motiválta a pénzszerzésre, hogy gyermekeit és feleségét mégis jómódban tartsa, gondoskadjon róluk. A kudarcai és bátyja sikeressége miatt fokozódott benne a megalázottság érzet, ezzel együtt féltékeny is volt Rudolfra. Az Enigma áruba bocsátásával megrendíthette a bátyja irányította szervezetet. Ezek az okok adott helyzetre levetítve megkönnyíthetik a hírszerző dolgát, új informátorok beszerzésében.

A beszerzés

Schmidt 1931 júniusában felkereste a berlini francia nagykövetséget és az iránt érdeklődött, hogy kihez forduljon Párizsban, ha titkos információkat akar eladni. Pár hét múlva levelet írt a francia *Deuxième Bureau*-nak¹⁴, amelyben

¹⁴ A Hírszerző Iroda, olyan hírszerzési és elhárítási feladatokat látott el, mint a brit MI5 és MI6. A katonai hírszerzés része.

tudatta, hogy hozzáfér titkos dokumentumokhoz. Különösen felhívta a figyelmet arra, hogy át tudja adni egy rejtjelező készülék használati leírását. A Francia Titkosszolgálat élt a felkínált lehetőséggel és megszervezett egy találkozót a belgiumi kisvárosban *Verviers*-ben.

1931. november 1-én Hans Thilo Schmidt bejelentkezett a verviers-i Grand Hotelbe. A *Deuxième Bureau Rodolphe Lemoine* titkos ügynököt bízta meg Schmidt beszerzésével. Lemoine nem volt született francia. 1918-ban hagyta el Németországot. Nem sokkal ezután megnősült és felvette felesége vezetéknevét. Eredeti neve *Stallmann* volt, de mint a legtöbb titkos ügynök szerette, ha minél több álneve van. Amikor a *Deuxième Bureau*-nak dolgozott, akkor a *Rex* kódnevet használta. Ezt a kódnevet valószínű életmódjából és módszereiből adódóan kapta. Szeretett úgy élni, mint egy „király”, természetesen az ügynökség pénzén. Informátorait is általában pezsgővel és kitűnő minőségű cigarettával puhította meg. Amikor először találkozott Schmidt-tel 61 éves volt sok év ügynöki tapasztalattal a háta mögött.

Az első pillanattól fogva igyekezett irányítani a beszélgetést. Először egy kicsit rá akart ijeszteni Schmidt-re, mielőtt összebarátkozott volna vele. Megkérdezte tőle, hogy mit tenne, ha a tisztviselő, akivel a Francia Nagykövetségen beszélt kiadta volna a rendőrségnek. A közlés a kívánt hatást érte el. Schmidt kijelentette, hogy ha továbbra is így beszél, akkor a találkozót nincs értelme folytatni. Lemoine azonban nem hagyta ennyiben a dolgot. Megmondta, hogy a Francia Titkosszolgálat csak akkor tudja foglalkoztatni, ha valóban fontos információk vannak birtokában. Lemoine-nek azzal is tisztában kellett lennie, hogy Schmidt miért vált árulóvá. Ekkor beszélt neki Schmidt az anyagi gondjairól és arról, hogy az országa nem becsüli meg eléggé, így hogy várhatja el tőle, hogy lojális legyen. Azt is hozzátette, hogy ő tulajdonképpen vegyész, és ha a kormány jól működtetné a gazdaságot, találhatna magának egy jól fizető állást.¹⁵ Ezután Lemoine már tudta hogyan kezelje Schmidt-et. Felajánlotta, hogy minden értékes információért jelentős összegeket kap majd. Végül megállapodtak abban, hogy következő találkozásjukra Schmidt elhozza a legjobb dokumentumokat, amikhez hozzá tud férni, és Lemoine majd megmondja, hogy mennyit hajlandó fizetni értük.

A következő találkozóra egy hét múlva, 1931. november 8-án került sor ugyanabban a szállodában. Hans Thilo Schmidt magával vitt két dokumentumot: a *Gebrauchsanweisung für die Chiffriermaschine Enigma*¹⁶ és a *Schlüsselanleitung für die Chiffriermaschine Enigma*¹⁷ címűeket. Ezek tulajdonképpen az Enigma használati útmutatói voltak. Lemoine-t a találkozóra elkísérte *Gustave Bertrand*, a 34 éves kódszakértő is. Schmidt még elnézést kért azért, mert nem

¹⁵ Ez még Hitler hatalomra kerülése előtt volt. Azért fontos ezt kihangsúlyozni, mert így kizárható az az indok az árulásra, hogy a nácioknak akart ártani vele.

¹⁶ Használati utasítás az Enigma rejtjelezőgéphez.

¹⁷ Kulcsmutató az Enigma rejtjelezőgéphez.

tudta elhozni az Enigma havi beállításait. Ez nyilvánvalóvá tette a két franciának, hogy Schmidt személyében egy zseniális információforrásra akadtak. Lemoine felajánlta neki 10.000 márkát¹⁸ a dokumentumokért, és még 10.000 -et azért, hogy ezután is segítse a franciákat. Schmidt elfogadta az ajánlatot, mellyel a Deuxième Bureau kémjévé vált. Ez az esemény haláláig meghatározta életét.

Bertrand fotókópiákat készített a dokumentumokról, amelyeket ezután megmutattak a francia kriptográfusoknak, ők azonban közölték, hogy ezek segítségével sem tudják elolvasni az Enigmával sifírozott üzeneteket. Miután megmutatták a briteknek, ők is ugyanezt mondták. Ezután a Kontinensen már csak egy szövetséges hírszerzés maradt, amely kezdhetett valamit a fotókópiákkal: a lengyel Buro Szyfrów. A másik két hírszerzés kizártnak tartotta, hogy megfejtsék az Enigmát, ezért nem is nagyon foglalkoztak vele. Bertrand 1931. december 8-10-én Varsóban járt. Ott átadta a kópiákat az ottani kriptográfusoknak. A kooperáció remekül működött a titkosszolgálatok között ezen a téren, az egyik irányba.

A franciák szuperügynöke 1932-1938

A lengyelek Marian Rejewski vezetésével a franciáktól kapott anyagok és a kereskedelmi Enigma tanulmányozása révén először megépítették saját Enigma készüléküket, majd különböző matematikai módszerek alkalmazásával 1932. decemberére feltörték az Enigma kódját. Az alkalmazott bonyolult módszereket itt most nem ismertetem, mivel a kémkedéshez szorosán nem kapcsolódnak. A lényeg az, hogy a lengyelek 1932. decemberétől 1938. decemberéig el tudták olvasni a németek Enigmával sifírozott üzeneteit. A kódfejtők mindazonáltal bámulatos munkát végeztek azzal, hogy minden nap újra és újra megfejtették az üzeneteket. Ezt nagyban segítette a Schmidt, által a franciáknak eljuttatott havi alapbeállítások dokumentumai. Az első ilyen Enigma beállítás listát Schmidt 1931. december 19-én adta át a franciáknak. Ezt 1938-ig további 37 követte még. A franciák néhány napon belül ezeket továbbküldték a lengyeleknek, akik ezek segítségével elolvasták a német üzeneteket, de erről „elfelejtették” értesíteni a franciákat. Mivel nem kaptak semmilyen kedvező visszajelzést, Schmidt számára más feladatokat kezdtek kijelölni.

A katonai hírszerzés embereit például jobban érdekelték a német újra-fegyverkezéssel kapcsolatos információk. Ezekhez Schmidt bátyján keresztül könnyebben hozzájuthatott, és biztonságosabban át is tudta adni a franciáknak. Nem kellett szomszédos országokban találkoznia ügynökökkel kockáztatva a lebukás veszélyét, elég volt, ha levélben elküldte azt egyik francia kapcsolatának mondjuk láthatatlan tintával írott formában. Schmidt-hez eljuttattak egy fényképezőgépet is, amellyel fotókat készíthetett fontos dokumentumokról. Ezzel csak azt kerülték el, hogy ne kelljen titkos anyagokkal átlépnie a német határt a lelep-

¹⁸ Mai pénzre átszámítva ez kb. 30000 dollár.

leződés veszélyével, de a fényképeket ugyan úgy kiszúrhatták nála. A franciák minden áron el akarták kerülni, hogy a legértékesebb információforrásuk lelepleződjön. Ezért utasították Lemoine-t, hogy építsen ki egy biztonságos kommunikációs csatornát Schmidt-tel Berlinben. Közben Schmidt 1932. augusztusában átadta az Enigma szeptemberi és októberi beállításait. Ezeket Bertrand Varsóba vitte és sürgette Langert, hogy minél előbb mutassanak eredményt a kódfejtés terén. Langer megnyugtatta, hogy ő lesz az első, akinek szólni fog.

1932. októberében Bertrand, Lemoine társaságában újból találkozott Schmidt-tel a belgiumi Liège-ben. Ekkor fordult meg először Bertrand fejében, hogy talán nem kellene fizetni Schmidt-nek a semmiért. A kirobbanó heves vitát csak Lemoine diplomáciai készsége és 5000 márka oldotta meg. Schmidt folytatta kémkedését a franciáknak, akik ezt meg is fizették. Ez azonban felvetett egy másik problémát. Schmidt elkezdte drámaian javítani életkörülményeit, feleségével drága utazásokat tett például Csehszlovákiába. Az ilyen utazásokat is felhasználta arra, hogy francia titkos ügynökökkel találkozzon. A Deuxième Bureau elkezdett aggódni, hogy Schmidt-nek olyan kérdéseket tesznek fel, hogy honnan van az a rengeteg pénze¹⁹. A feleségével való jó kapcsolaton túl Schmidt továbbra is látogatta a berlini kuplerájokat. Lemoine azt tanácsolta neki, hogy állapodjon meg és próbáljon kevésbé feltűnően viselkedni. Ekkor Schmidt elhatározta, hogy kibővíti a házáat, ami újabb hatalmas költségeket jelentett. Emellett egy kis gyárat is alapított, ami a helyi szappangyártók számára szállított zsírt. Ez a gyár volt a fedőszerve a Lemoine által fizetett pénzeknek is. A sok pénz probléma megoldásának egy másik módját Lemoine egy másik francia ügynökkel, *Guy Schlessler*-rel együtt dolgozta ki. Kitalálták, hogy Schmidt kifejlesztette a szappangyártás új eljárását, aminek szabadalmi jogát egy francia gyár megvette és ezért hatalmas pénzt fizetett. A szerződés persze hamis volt. A családján kívül azonban senki nem figyelt fel a változásokra. A felesége valamennyit tudott a titkos kapcsolatáról a franciákkal, de a gyerekeinek nem engedte meg, hogy tudomást szerezzenek erről. Ők csak néhány jelből figyeltek fel arra, hogy valami eltér a szokásostól. Apjuk ingerültebbé és türelmetlenebbé vált, nem árulták el nekik, hogy hol nyaraltak és más egyéb kis apróságok. Schmidt ügyelt arra, hogy gyerekeinek semmi közük ne legyen az ügyleteihez.

1933-ban a náci párt hatalomra jutásával fontossá vált, hogy Schmidt a náci párt tagja. A rejtjelező irodánál lévő magas rangú kapcsolataitól megtudta, hogy létrehoznak egy olyan szervezetet, az *Air Ministry's Forschungsamt*-ot²⁰, amelynek engedélyezték, hogy lehallgasson bárkit, aki furcsán viselkedik. Ezzel együtt a Deuxième Bureau még jobban ügyelt arra, hogy Schmidt biztonságban legyen. 1936-ban egy időre Schlessler lett fő kapcsolata. Rajta keresztül tanácsolták neki, hogy Németország határain kívül francia ügynökkel csak vészhelyzet-

¹⁹ 1932-33-ban a gazdasági világválság még tartott Németországban, ezért furcsa következtetésekre is juthattak volna a német elhárítás szervei.

²⁰ A Légügyi Minisztérium Kutató Hivatala.

ben találkozzon. Emiatt Bertrand Enigma beállításokkal való gyakori ellátását feláldozták és Schmidt a német hadsereg inváziós terveire koncentrálni kezdett. Bátyját Rudolfot 1936. október 1-én tábournokká léptették elő. Ez lehetővé tette Schmidt-nek, hogy bizalmas információkhoz jusson hozzá, mivel bátyja szeretett a munkájáról beszélni. Így a franciák sok hasznos információhoz jutottak. Közöttük a korábban történt Rajna-vidék megszállása, amire Schmidt figyelmeztette a franciákat már 1936. januárjában. A Deuxième Bureau biztonsági előírásai:” Schmidt nem találkozhat a berlini kapcsolatával; sürgős esetben más csatornát használjon”, majdnem a visszájára fordult. Ha gyorsan akart kapcsolatba lépni a franciákkal egy *Georges Blum* nevű tudósítót kellett felhívnia Berlinben és elrejtene a jelszót: „Kurt bácsi meghalt.” a párbeszédbe. Ez azt jelentette, hogy találkozzanak a berlini Charlottenburg pályaudvar várótermében. 1937. november 6-án Schmidt találkozott is Blummal és átadott neki egy dokumentumot Hitler és tábournokainak előző napi megbeszéléséről. Ebben elhatározták Németország terjeszkedését Ausztria és Csehszlovákia felé, akár fegyveres erő bevetésével is. A dokumentumok három óra alatt eljutottak a berlini francia nagykövethoz, *André Francois-Poncet*-hez, akinek a diplomáciai postával kellett volna Párizsba küldenie. Schmidt ugyanis figyelmeztette a franciákat, hogy a németek képesek lehallgatni a franciák kommunikációs csatornáit. Ehelyett a nagykövet távirat formájában küldte tovább, amit az Air Ministry's Forschungsamt elfogott és elolvasott. Ez csak 11 nap múlva derült ki, amikor Schmidt Svájcban találkozott Lemoinenel és Bertranddal. Ott átadta nekik a tábournokok megbeszélésének további részleteit és nyomatékosan felhívta a figyelmet arra, hogy többet bizalmas információt nem fog a Francia Nagykövetségen keresztül küldeni. Az információ a németek terjeszkedési terveit tartalmazta meglepő pontossággal.

A francia nagykövet távirata felkeltette Wilhelm Canaris, az Abwehr parancsnokának figyelmét is. Minden áron ki akarta deríteni, hogy szivárgott ki a bizalmas információ. Schmidt ekkorra már, mint összekötő ember működött a rejtjelező iroda és a Forschungsamt között, így nyomon tudta követni a nyomozást saját maga után. 1938. januárjában a svájci Bernben átadta Sclessennek a jegyzőkönyv fotókópiáját, amely a Canaris által tartott megbeszélésről készült a kiszivárgással kapcsolatban. A franciáknak ismét új kommunikációs csatornát kellett kialakítaniuk. Schmidt ezután jelentéseit egy genovai címre küldte, amelyeket egy újfajta láthatatlan tintával írt meg. A Bertrand sajnálatára Schmidt-et áthelyezték a rejtjelező irodától a kutató hivatalhoz, emiatt Enigma beállításokat tartalmazó dokumentumokat alig tudott eljuttatni a franciákhoz, a legutolsót 1938. augusztusában.

A lengyelek titka

Azzal egy időben, hogy Schmidt leállt az Enigma beállítások szállításával, a németek is változtattak az Enigmán. Bevezettek két új keverőtárcsát, és megduplázták a kapcsolótábla vezetékeinek számát. A lengyelek ezután képte-

lenek voltak megfejteni az Enigmával sifírozott üzeneteket. 1938 végéig azonban rengeteg üzenetet meg tudtak fejteni. 1939. április 27-én Németország felbontotta a megnemtámadási szerződést Lengyelországgal. Ezután a Buiro Szyfrów vezetőjének Gwido Langer őrnagynak nem volt más lehetősége – hacsak nem akarta a lengyel kriptográfusok munkáját a feledés homályának adni – minthogy beavassa francia és brit kollégáit az Enigma titkába. A találkozót 1939. július 24-25-én tartották, és Langer minden felhatalmazást megkapott, hogy tájékoztassa szövetségeseit. Francia részről Gustavo Bertrand és *Henri Braquenié*, brit részről *Dilliy Knox* és *Alastair Denniston*²¹ vezető kriptográfusok vettek részt a találkozón. A lengyelek azon kívül, hogy elmondtak mindent, amit az Enigmáról és az üzenetek megfejtésének mechanizmusáról tudtak, a franciáknak és a briteknek is adtak egy-egy Enigma másolatot, továbbá a *bombák*²² tervrajzait. A franciák iszonyú dühösek voltak, mert a lengyelek hat éven keresztül megtévesztették őket. Persze mindent, amit a rendelkezésükre bocsátottak azonnal diplomáciai futárpostával Párizsba küldték, ahonnan az egyik Enigmát Londonba szállították. Nyugodtan ki lehet jelteni, hogy a lengyelek tíz évvel a francia és brit kriptográfusok előtt jártak az Enigmával kódolt üzenetek megfejtése terén. Mindezt nem tudták volna elérni Hans Thilo Schmidt, lengyel fedőneve *Asche*, közreműködése nélkül.

Az Enigma és Schmidt titkának megőrzése

Ha valamit megtudunk ellenségünkről, fontos, hogy ne tudja meg, hogy mi tudjuk, hogy ő tudja. Ezért volt szó szerint létfontosságú a Szövetségeseeknek, különösen a briteknek, hogy a németek ne szerezzenek tudomást Hans Thilo Schmidt-ről és az Enigma feltöréséről. A leggyengébb láncszem Franciaország volt. Ők „futtatták” Schmidt-et és még ha a terhelő dokumentumokat el is tudták volna tüntetni, emberek, akik kapcsolatban voltak vele, maradtak volna. A németek az első nyomra 1940. nyarán bukkantak, amikor egy elhagyott vasúti kocsiban a francia vezérkar néhány iratára akadtak, amelyek a német Forschungsamt jelentéseinek másolatai voltak. 1940. decemberében arra találtak nyomot, hogy valaki információt szivárogtatott ki a rejtjelező irodából, amely egy 1938. márciusából származó ügynöki jelentésen alapult. Ugyanebben a jelentésben említették Rodolphe Lemoine nevét is. Először senki nem kapcsolta össze a két dolgot, úgy gondolták, hogy más-más szivárogtatott ki adatokat a két szervezetről. Viszont elhatározták Lemoine felkutatását. A francia elhárítás tisztje Paul Paillole megpróbálta rejtőzködésre bírni a Vichy Franciaországban maradt Lemoine-t, de ez csak időlegesen sikerült. Miután a németek megszállták a francia szabad zónát Lemoine egy kis Pireneusok-béli faluba ment, hogy megpróbáljon átjutni a semleges Spanyolországba. Azonban fiát letartóztatták, így ő is maradt. Végül Canaris utasítására 1943. február 25-én elfogták és

²¹ A brit Government Code and Cipher School (Állami Rejtjelező és Rejtjelfejtő Iskola, Bletchley Park) vezetője.

²² Az Enigma alapbeállításának megtalálására kifejlesztett mechanikus rejtjelfejtő szerkezet. Nagy segítséget nyújtott a lengyel kriptográfusoknak.

Párizsba vitték kihallgatásra. Egy másik veszélyes tényező volt, hogy a lengyel kódfejtők jelentős része, Langer, Ciezki, valamint a francia Bertrand, akik mindent tudtak az Enigma titkáról, szintén a meg nem szállt Franciaországban voltak. 1943. márciusában Langert és kódfejtő csoportját elfogták, miközben át akartak jutni Spanyolországba. Ugyanezen hónap 17-én Lemoine mindent elmondott a németeknek Schmidt 10 éves kémkedési pályafutásáról. Ennek következtében Schmidt-et a Gestapo letartóztatta Berlinben 1943. április 1-én.

Ez végzetes folyamatot indított el a családján belül. Először a fia a fiatalabb Hans Thilo akart öngyilkos lenni, egyrészt, mert megsérült az orosz fronton és a bal karját amputálni kellett, másrészt apja letartóztatásának hírére. Húga Gisela meg tudta akadályozni ebben. Ezután Schmidt felesége kísérelt meg öngyilkosságot azzal, hogy felvágta az ereit a karján. Gisela őt is meg tudta menteni a haláltól. Giselának engedélyezték, hogy meglátogassa apját, aki rejtve megkérte, hogy juttasson be hozzá ciánkáliumot. Egyértelmű volt, hogy meg akarja mérgezni magát. Nem engedték neki, hogy újra meglátogassa apját, de megpróbálta eljuttatni hozzá a mérget. Az ifjabb Hans Thilo is ugyanezt tette, de biztosan nem tudni, hogy sikerült-e valamelyiküknek is. Annyi biztos, hogy 1943. szeptember 19-én a börtönben Hans Thilo Schmidt öngyilkos lett. A németeknek nem sikerült kideríteniük, hogy a dokumentumok, amiket átadott a franciáknak az Enigma sikeres feltöréséhez vezettek volna. Temetését bátyja intézte el, akit kirúgtak a hadseregből, mert olyan leveleket találtak öccse lakásán, amelyekben kritizálta a Führert.

Az elfogott lengyelek azonban hosszas kínvallatás után 1944. március 7-én beismerték, hogy a háború előtt fejtettek meg Enigma üzeneteket, de a háború alatt soha. A németek tulajdonképpen eddig a pontig nem nagyon kételkedtek az Enigma feltörhetetlenségében. De egy véletlen egybeesés folytán, amikor több hajójukat is elsüllyesztették, felmerült a gyanú, hogy a titkosító rendszer kompromittálódott. Ekkor azonban ez már nem sokat számított. Az amerikaiak ipari kapacitásával, a lengyelek által kitalált módszerek továbbfejlesztésével, kódkönyvek zsákmányolásával 1944-től a háború végéig még a legnehezebbnek számító haditengerészeti Enigmát is folyamatosan feltörték a Szövetségesek.

Felhasznált irodalom

1. Hugh Sebag-Montefiore, Enigma, The battle for the code, Phoenix paperback, London, 2001. 491 p.
2. Simon Singh, Kód-könyv, A rejtjelezés és rejtjelfejtés története, ford.: Szentgyörgyi József, Park könyvkiadó, 2001. 399 p.
3. <http://www.msz.gov.pl/english/iv/past/origins.html>, szerző: Dr. Władysław Kozaczuk, utolsó módosítás: ismeretlen.
4. <http://webhome.idirect.com/~jproc/crypto/enigma.html>, szerző: ismeretlen, utolsó módosítás: 2001. november 10.
5. <http://home.earthlink.net/~nbrass1/lenigma.htm>, szerző: Bill Momsen, utolsó módosítás: ismeretlen.

TUDOMÁNYOS ÉLET-KÉPZÉS

KOBOLKA ISTVÁN - KRISZTIÁN BÉLA - NEMESKÉRI ZSOLT

A TUDÁS ÉS MENEDZSELÉSE

A tudásmenedzsment, mint elmélet és gyakorlat közfigyelem tárgya. A kívánalmak és teljesíthetőségek széles köre érintett ebben. Jellemző, hogy a tudásmenedzsmenttel kezdetben leginkább az informatikusok foglalkoztak.²³ Nemrég Tomka János, a KPMG-BME Akadémia, KBA Oktatási Kft ügyvezető igazgatója elemző előadásában rendszerelvű megközelítésben tekintette át a szervezeti tudásmenedzsment kérdéseit.²⁴ Több vállalatnál (AMRO, TEXACO, Johnson and Johnson stb.) végzett kutatásai nyomán a tudásmenedzsment ilyen irányú tevékenységéhez a szakmai közösségek (communities practice) szerepét és hatékonyságát elemezte. Fókuszába a megoldásmódokat tette. Kifejtette a team és projektmunkán túlmutató szakmai közösségek szerepét. Ezzel a tudásmegosztásban bizonyítottnak látja a szakmai közösségek meghatározó szerepét.

A tudásmenedzsment - folyamat

Az információs értéklánc-alapú tudás megközelítésben (1. ábra) a tudásmenedzsment a szervezetben felhalmozott/felhalmozódó tudások tudatos kezelésével igyekszik azokat az eredményesség érdekében összehangolni. A megközelítések sokasága mentén eddig elsődlegesen az informatikai oldalú igyekezet szembetűnő, mert ténylegesen itt mutatható ki valamiféle eredmény. A kérdés változatlan, a tudás hogyan és miképpen szervezhető, tárható fel minél eredményesebben, adott helyzetekben hogyan mozgósítható hatásosan, a személy miképpen adja át tudását a kölcsönös érdekek (vagy azok nélkül) kapcsolatában folyamatosan vagy időlegesen? Mi az az identifikációs szint, amiben, és amikor a személy tudása szükségszerűen rendelkezésre áll, de a sort még folytathatnánk. A kérdések önmagukban és a szervezeti folyamatokban nem egy feltétellel kapcsolódnak. Az egyes részletek feltárása (pl. az információs rendszerek, a virtuális tanulás, a távmunka vagy távoktatás) mind a tudás célorientált felhasználásának jobbá tételére irányul.

²³ Pl. Thomas H. Davenport, Laurence Prusak: Tudásmenedzsment Budapest. Kossuth, BKE Vezetőképző Intézet, 2001.

²⁴ Az SZVT Tudásmenedzsment Bizottság konferenciája. Előadás a Tudásmenedzsment Konferencián. 2005. február 16.

Korábbi, a tudástranszferrel összefüggő kutatásaink során kirajzolódott a tudás (a szellemi tőke) komplex, adaptív rendszer jellege,²⁵ továbbá, hogy a tudástranszferben konceptuális (gondolati) és operációs (működési) tanulás folyamat valósul meg (2. ábra). Ennek alapján a tudástranszfer folyamatában a/a személyes tudás szervezeti tudássá alakul, b/ a személyek rejtett (tacit) tudása kifejezhető, nyílt (explicit) tudásként jelenik meg. A rejtett tudás felszínre hozására Nonaka és Takeuchi a tudástípusok lehetséges átalakítását követi, amely a szocializáció, externalizáció, kombináció és internalizáció folyamatában történhet.²⁶ Tudástípusokat mutat be 3. ábra. Ismert az egy- és kéthurkos tanulási elmélet is.²⁷ A tudást felhasználók hatékonyságra törekvése újólag felveti hogyan és milyen módszerek felhasználásával építhető ki egy valódi tudásmegosztó team?

A tudás az emberi természetben gyökeredzik, így a cselekvésre készség a világgal a személyiség sajátja – írja Popper.²⁸ Hasonlóan foglal állást Polányi is a személy tudását elemezve.²⁹ A tudásmegosztó szervezet általános és speciális létrehozására a menedzsment gyakran egyidőben kétféle módon válaszolhat. Egyrészt fejleszti a szervezet tagjainak magatartási rutinjait és cselekvési mintáit a feladatok jobb és mérhető megoldása érdekében. Másrészt szemléleti és a gondolkodásmódi változtatást kísérel meg. Közhelyként hangzik, de a tudásalapú folyamatokat csak magasan és jól képzett, érdeklődő és munkájáért elkötelezett szakemberek és vezetés képes működtetni. E követelmények korábban is elvártak voltak, de ma fokozott elvárásként vannak jelen. A megfelelő technikai hátterek nélkül a tudáshasznosítás egyenetlen, de valójában ez csak szükséges, de nem elégséges tényező.

A tudásmenedzsment stratégiai eleme az ember, aki megfelelő szervezeti kultúrában megfelelő magatartással vesz részt, a tudásértéket teremtő folyamatokban.

Az emberek tudásfolyamatban való sikeres részvételének feltételei:

- Az érdeklődés és nyitottság, a kritikus elemzés, a változatokban történő rugalmas gondolkodás, ötletgazdagság és kockázatvállalás, elszakadás a formális megoldásoktól, prekoncepcióktól.
- Az összetartozás és együttműködés készsége. Hit a közös célokban elszántság és következetesség azok megvalósításában. Az együttmű-

²⁵ Krisztián Béla: Tudástranszfer az emberi erőforrásokkal összefüggő feladatok eredményes megoldásáért. Humánpolitikai Szemle. 2000. 6. p. 29-42.

²⁶ Csath Magdolna: Stratégiai tervezés és szervezés a XXI. században. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 2004. p.239-241.

²⁷ Stratégiai emberi erőforrás menedzsment. Bakacsi Gyula és társai. KJK. Budapest. 2000. p.323-324.

²⁸ Popper, K. D. The Logic of Scientific Discovery. Hutchinson, London. 1959.

²⁹ Polányi Mihály: Személyes tudás. Atlantisz. Budapest. 1994.

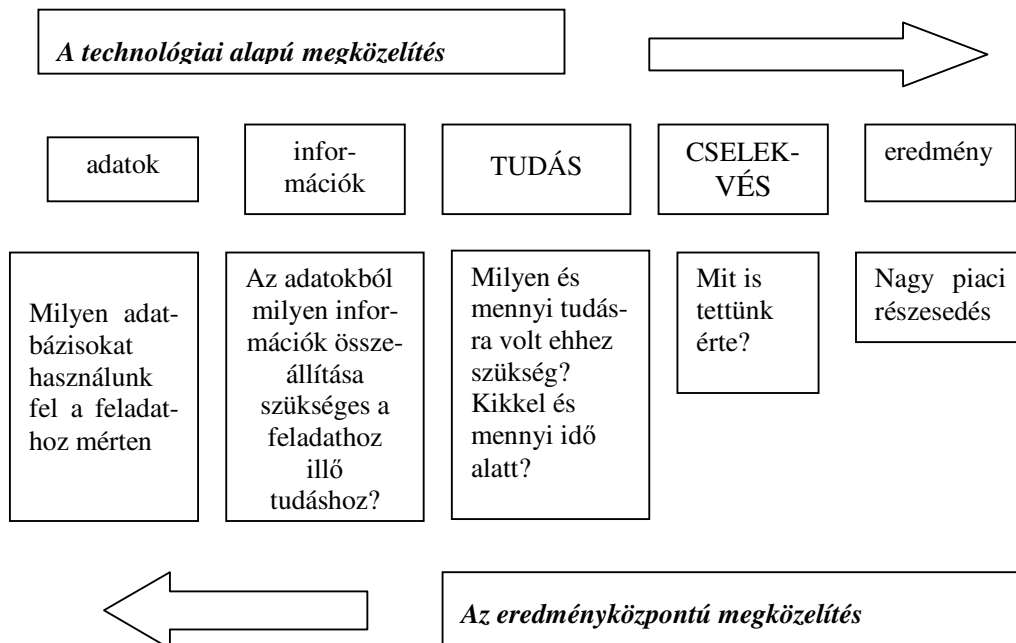
ködés és egymásra- utaltság elfogadása, ennek fenntartására való készség.

- A hasonlóság, amellyel elfogadj az emberi értékeket. Kiiktatja a pozícióktól való függést, mint értékkülönbséget. Az ötletek, javaslatok, megoldások tekintetében azok tartalmát és nem a javaslattevő beosztását tekinti meghatározónak.
- A bizalom. Kölcsönös bizalom a közös cél érdekében együtt dolgozók között minden szinten és feladatban.

Mindezek a szervezetek intellektuális tőkéje növelésére, az intenzív szervezetfejlesztésre hívják fel a figyelmet, mint a tudástartalom növelése egyik lehetőségére. Ennek nyomán egyre több helyen fogalmazódik meg a szervezet számára lényeges információs és tudásigények felderítése és azonosítása, tudástérkép készítése. Ennek alapján vállalkozhat a szervezet reális önelemzésre, vállalkozási céljai elemzésére, saját erőforrási (tudása) birtokában a potenciális feladat- és partnerelemzésre, válik tanuló szervezetté (4.ábra).³⁰

Az emberi erőforrás gazdálkodás sajátos eszközeivel a személyeken keresztül tud élni a tudással. Így felelhet meg annak az elvárásnak, amelyet, mint tudásmenedzsment teljesít: a tudás folyamatos előállítás, megszerzése, tárolása és elterjesztése a szervezeten belül az eredményes és tartós helytállásért.

A tudás információs értéklánc-alapú megközelítése

³⁰ A vállalat, mint tanulórendszer: egy nyugati vállalati koncepció kritikája / Hoványi Gábor. In: Közgazdasági Szemle 46 (1999) január p. 45-52

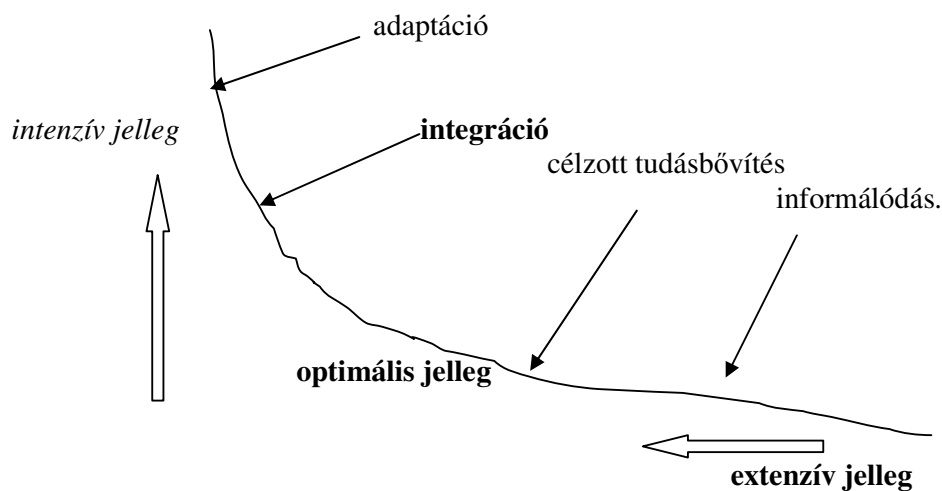
A szervezeti tanulás kognitív és tanulási oldala*

	Nincs kognitív változás	Érvényesül a kognitív változás
Nincs magatartási változás	1. Nincs szervezeti tanulás	3. Új felismerés, az értelmezésekben bekövetkező változás, szemléletváltás, amelynek nincs közvetlen magatartási vonzata. Lehetőség a magatartásváltozásra.
Van magatartási változás	2. Másutt alkalmazott megoldások sematikus átvétele, minták nyomán történő tanulás. Magatartásváltozás vagy kényszer hatására vagy (egy-hurkos) tanulás eredményeképpen.	4. Új felismerések, értelmezések. Szemléletváltás eredményeképpen újszerű szervezeti döntések, a szervezeti magatartás tartós megváltozása (két-hurkos) tanulás eredményeképpen.

Tudásmenedzsment típusok és alkalmazásuk

TIPUSA	CÉL	ALKALMAZÁSOK
Rendszerező (kodifikációs)	Hatékonyság, push	Pl. Dell, Ernst & Young, Monsanto, könyvtárak
Kapcsolati (perszonalizációs)	Innováció push + pull	Pl. .McKinsey & Co., 3M
Környezeti (context based)	Reakció	Pl. HP, ABN Amro

A tudáshasznosítás jellege

Forrásizogon

* Többek nyomán: Bakacsi (és társai): Stratégiai emberi erőforrás menedzsment. KJK. Budapest. 2000.p.321.

MÍG AZ UTOLSÓ BANDITA MEGSEMMISÍTÉSRE NEM KERÜL CSECSENFÖLDÖN*

A második csecsen kampány tetőfokán Oroszország Szövetségi Biztonsági Szolgálatában (FSZB) összeállítottak egy névjegyzéket a Csecsenföld területén működő terrorista szervezetek vezetőiről. Akkor abban mintegy 200 fő szerepelt. Most már csak tíz maradt. Nemrégiben az FSZB és a Belügyminisztérium speciális alakulatai közös erőfeszítése révén Ingusföld Nazranovszkij járása Kantisevo falujának egyik házában megsemmisítésre került a nemzetközi terrorista Abu-Dzeit és két bűntársa. A megadásra való felszólításra a banditák automata fegyverekből tüzet nyitottak és a kialakult tűzharcban megsemmisítették őket. Maga Abu-Dzeit egy jól álcázott bunkerben rejtőzött el, melynek bejárata a konyhában volt a gáztűzhely mögött. Amikor a lejáratot megtalálták, a terrorista gránáttal felrobbantotta magát.

Ez a terrorista alapos terrorista-diverziós kiképzésen ment végig Afganisztán területén az „Al-Kaida” kiképzőtáborában, – mondta el a „Parlamenti újság” tudósítójának adott interjújában Oroszország FSZB társadalmi kapcsolatok Központjának vezetője Szergej Ignatcsenkó. – Abu-Dzeit részt vett a táliboknak az Északi Szövetség elleni harcában, majd Boszniába küldték, ahol a terrorista földalatti mozgalom egyik irányítójává vált, részt vett a diverziós-terrorista akciók előkészítésében és végrehajtásában. Két évvel ezelőtt az „Al-Kaida” vezetése Csecsenföldre küldte Abu-Havszhoz. Idővel ennek a terrorista szervezetnek az ingusföldi képviselője lett. Rajta keresztül jöttek az alapvető pénzügyi támogatások, személyesen vett részt a múlt év nyarán történt Ingus Belügyminisztérium elleni bandita támadás kidolgozásában és megszervezésében, valamint Beszlánban az iskola elfoglalásában.

Ismert, hogy 2000 nyarán Csecsenföldön a terroristaellenes műveletek aktív fázisában e köztársaság területén kb. 3000 külföldi zsoldos tartózkodott. Az elmúlt évben Csecsenföldön és Ingusföldön nem többen, mint kétszázan maradtak. A téli időszakban pedig, amikor az arab zsoldosoknak egyáltalán nem kedvez a klíma, számuk a félszázra zsugorodott. Ám nem a hideg szorítja ki a nemzetközi terroristákat az Észak-Kaukázusból, hanem a speciális szolgálatok és a jogvédő szervek célirányos tevékenysége. Csak az elmúlt évben az FSZB, a

BM és a csecsen rendőrség munkatársai a harctevékenységek során kb. kétszáz külföldi és saját, hazai terroristát semmisítettek meg. Emellett lefoglalásra került másfélezer lőfegyver, megsemmisítésre 800 infrastrukturális objektum, beleértve az erdei bázisokat és hegyi táborokat, fegyver rejtékhelyeket, raktárakat és a házi készítésű robbanószerkezeteket előállító laboratóriumokat. Letartóztattak kb. 900 banditát, kiszabadítottak 20 túszt, akiket különböző időpontokban raboltak el a fegyveresek, megakadályozták 238 olyan külföldi beutazását Oroszország területére, akiket megalapozottan gyanúsítottak nemzetközi terrorszervezethez való tartozással. És még egy számadat, amelyről általában nem beszél a sajtó. Az operatív feldolgozások során csak az elmúlt évben az ország területén mintegy kétszáz terrorcselekményt akadályoztak meg, ami azt jelenti, hogy több tíz, de lehetséges, hogy több száz emberéletet mentettek meg.

Végére is ki az az Abu-Dzeit – kicsi Omár, Mavr, Persz, kuvaiti Abu-Omár?... Nem is lehet felsorolni valamennyi álnevét. Kuvaitban született, 32 éves. Közepes termetű, sovány testalkatú, közellátó. Két év alatt túrhetően megtanult oroszul és csecsen lányt vett el feleségül. Másfél évvel ezelőtt a Nazranovszkij járás Kantisevo falujában a fegyveresek álnéven vásároltak egy házat. A pincében berendeztek egy bunkert, amibe beköltözött a hívatlan vendég. A körülmények a rejtékhelyen nem voltak valami fényesek – asztal, szekrény, fekhely. Ezzel szemben egy egész arzenál automata lőfegyver, lőszer, gránát. Különleges figyelmet érdemel a házi készítésű robbanószerkezetek előállítására szolgáló laboratórium és a 26 összeszerelt robbanószerkezet, a hordozható rádió adó-vevő, a személyi számítógép és ráadásul a videó-stúdió, ahol a fegyveresek propaganda anyagai és a végrehajtott terrorcselekmények videofelvételei készültek – sajátos elszámolás az elköltött pénzeszközökről.

Egyébként, a pénzről. Az elmúlt évben a speciális szolgálatok munkatársai megsemmisítették a legfőbb arab pénzelőt Abu Kuteibet, megtalálták és lefoglalták könyvelési archívumát. Ezekkel a papírokkal való ismerkedés során megdöbbentő volt a nemzetközi terrorizmus vezetőinek kapzsisága és fösvénysége. Halálba küldvén az öngyilkos merénylőket, a rokonaiknak mindössze nem több mint kétezer dollárt adtak – ez a maximum, amire a halálraítéltek életét becsülték. Ugyanakkor saját magukat milliókkal ajándékozzák meg. Szóval, pénzüik nem érkezik meg Csecsenföldre, hanem saját külföldi bankokban lévő számláikon marad. A rendelkezésre álló adatok szerint az elmúlt évben megsemmisített Hattab öröksége több mint 40 millió dollár. Valamivel kevesebb a Csecsenföldön ugyancsak megölt Abu-al-Walid és Abu Havsz számláin.

A speciális szolgálatoknak a fegyveresek felkutatására irányuló tevékenysége folytatódik és addig tart majd, amíg az utolsó banditát is el nem fogjuk, vagy meg nem semmisítjük, – fejezi be a beszélgetést Szergej Ignatcsenkó. – Már likvidálták Icskéria volt elnökét Aszlan Maszhadovot. Most, Baszajeven a sor.

A MI5 JELENTÉSE AZ OROSZ KÉMKEDÉS NÖVEKEDÉSÉRŐL NAGY-BRITANNIÁBAN*

A The Daily Telegraph 2005. május 15-én közölte Sean Rayment katonai szemleíró anyagát „Russian spies are trying to steal our secrets again, MI5 warns the Government”, melyben megfogalmazódik, hogy a MI5 brit kémelhárítás áprilisban bizalmas jelentést adott ki, amely válasz volt az orosz hírszerzés ügynökei aktivitásának növekedésére.

A dokumentum figyelmeztet, hogy az orosz kémek szabadon mozognak Nagy-Britannia szerte és „jelentős” hírszerzési fenyegetést jelentenek. A jelentésben felhívják a figyelmet, hogy gyanúsítható kémeket nem kell feltartóztatni, kihallgatni és üldözni, ugyanakkor tevékenységükről értesíteni kell a Speciális szolgálat (Metropolitan Police Special Branch (MPSB) tisztjeit, majd a MI5-öt.

A kémgyanús személyek, akik közül 30 akkreditált orosz diplomata, igyekeznek – a MI5 adatai szerint – titkos információkat beszerezni Nagy-Britannia katonai képességeiről és védelmi iparáról. Feltehető, hogy érdeklődnek az országban menedékért folyamodó csecsenek és azok szövetségeseinek tevékenysége iránt.

A jelentés bevezetőjében Security Service Espionage Alert kifejtésre kerül, hogy az ilyen típusú jelentések „felhívják a figyelmet az olyan potenciális fenyegetésekre, amelyeket az egyes külföldi hírszerzések tisztjei jelentenek, és egyidejűleg segítséget kérjenek tevékenységük elemzésében és megértésében. A viselkedési útmutatók, melyet a jelentéshez mellékelnek, tükrözi azt a tényt, hogy ezek a jelentések azokat célozzák meg, akik mindenkinél valószínűbben kapcsolatba kerülhetnek a hírszerzések adott tisztjeivel”.

„A jelentés kibocsátásának célja – emlékeztetni az olvasót a véletlen találkozások lehetőségére és felhívni, hogy az orosz diplomáciai gépkocsikkal történő valamennyi véletlen találkozásról adjanak tájékoztatást”.

„Tudjuk, hogy az orosz hírszerzés tisztjei sokat utaznak az Egyesült Királyságban, és hogy e tiszték által tanúsított egyes cselekmények kapcsolatban állnak a hírszerzéssel. Értékelésünk szerint az orosz szövetségi hírszerző szervek jelentős kémkedési fenyegetést jelentenek az Egyesült Királyság számára”.

A jelentésben elmagyarázzák, hogy az orosz diplomáciai közlekedési eszközök felismerhetők regisztrációs számuk (rendszámuk) alapján, melyek a

* Forrás: www.agentura.ru/timeline/2005/mi5report

„248D” és még három szám kombinációjából állnak. Ha ilyen gépkocsit észlelnének, akkor a mozgási irányára vonatkozó adatokat, a következő információk megjelölésével át kell adni az illetékes szerveknek: a gépkocsi teljes rendszáma, megfigyelésének dátuma, időpontja és helye, mozgási iránya, az utasok száma és azok személyleírása, magának a közlekedési eszköznek a leírása.

„Az orosz diplomata gépkocsikat nem kell megállítani vagy követni, utasait nem kell kihallgatni a kiegészítő információk megszerzése érdekében. A tájékoztatást a Speciális szolgálatnak kell átadni vagy az illetékes katonai alegységnek a későbbi biztonsági szolgálatnak történő továbbítás céljából”.

Amint azt az újság írja, Nagy-Britanniában kémkedéssel foglalkozik az SZVR, Oroszország külső hírszerzése és a GRU, a katonai felderítés. Valószínű, hogy az SZVR-nek 18 tisztje van Nagy-Britanniában, míg a GRU-nak 14, és valamennyien diplomáciai fedés alatt tevékenykednek. Az SZVR tevékenysége három vonalon folyik: hírszerző információk gyűjtése politikai, biztonsági és technológiai kérdések tekintetében, például katonai és üzleti titkok. A GRU főként a katonai értesülések megszerzésére összpontosít.

* * *

A MI5 nem először figyelmezteti a kormányt az orosz hírszerző szolgálatok aktivitásának növekedésére. A MI5 2004. októberben tájékoztatta a belügyminiszter David Blunket arról, hogy az orosz hírszerzésnek Nagy-Britanniában kémkedéssel foglalkozó ügynökeinek száma elérte a „hidegháború”-s szintet.

Egyébként a MI5-n belül a kémek elleni küzdelemmel a D Branch igazgatóság D4 osztály (Oroszország és Kína elleni támadólagos elhárítás) foglalkozik. Az utóbbi években ez az igazgatóság nem a legjobb időket éli. A MI5 2004. októberben kelt jelentésében pontosan megjelölték, hogy a MI5 kémelhárító alegységeinek finanszírozását az utóbbi időben kétszer csökkentették. Mindamellet, hogy a MI5 állománya nő (2004. februárban döntés született a munkatársak számának egyharmaddal történő növelésére, 3000 főig), a kémkedés elleni alegységeké folyamatosan csökken, ami elkeseríti a szolgálat veteránjait. A MI5 jelenlegi főnöke – Elisa Manningham-Buller, akit 2002. decemberben neveztek ki erre a posztra, hivatásos kémelhárító. Mint szakember a szovjet kémkedés elleni alegységnél szerzett tapasztalatokat (többek között személyesen tartotta Oleg Gorgyijevszkijt). Éppen ezért a jelenlegi (szám szerint a második) lázadása a kémelhárítás elkötelezettjeinek egyáltalán nem véletlen.

A KORAI FIGYELMEZTETÉS RENDSZERE*

A terrorizmussal szembeni harc egyik fő problémája az, hogy gyakran a terroristák az egyik országra mért csapást egy teljesen más ország területén készítik elő. Pontosán így készítették elő az összes nagy terrorcselekményt kezdve szeptember 11.-vel és a Madridban történt robbantásokkal.

Országok, ahol az „Al-Kaida” tevékenykedik

Ennek következtében a Nyugat országainak speciális szolgálatai, amelyek a különböző országokon keresztül mozgó „Al-Kaida” mobil csoportjainak személyében új ellenséggel kerültek szembe, a hírszerzési adatok cseréjének problémájába ütköztek. Amikor az idő órákban mérhető (hiszen senki nem tudja, hogy a terroristák mikor készülnek lecsapni), a speciális szolgálatok kénytelenek nem csak megállapodni a készülő terrorcselekményekről szóló hírszerzési információk cseréjétől a „Hidegháború” időszakának korábbi ellenségeivel, de létrehozni világszerte a technikai bázisát az ilyen hatalmas tömegű információ azonnali cseréjére.

Ugyanakkor 2005. közepére kiderült, hogy a világon egyetlen ország sem áll készen az ilyen jellegű adatok cseréje globális rendszerének létrehozására. Az USA és Nagy-Britannia előnybe részesítették a kitaposott utat, és a terroristákról szóló adatok cseréjére újjáélesztették ugyanazt a rendszert, amelyet a Második világháború után hoztak létre, a globális rádiófelderítésre, mi több, ugyan azokkal a résztvevőkkel. Ennek következtében az angol nyelvű világ ismét szembeállította magát Európával. A Szovjetunió korábbi országainak speciális szolgálatai ugyan így megmaradtak a FÁK területére bezárkózva, Európában pedig csak a Madridba bekövetkezett terrorcselekmények után gondolkodtak el a terrorral szembeni harc koordinációjáról.

* Forrás: www.agentura.ru/dossier/warningsistem/

Az angolszász tengely

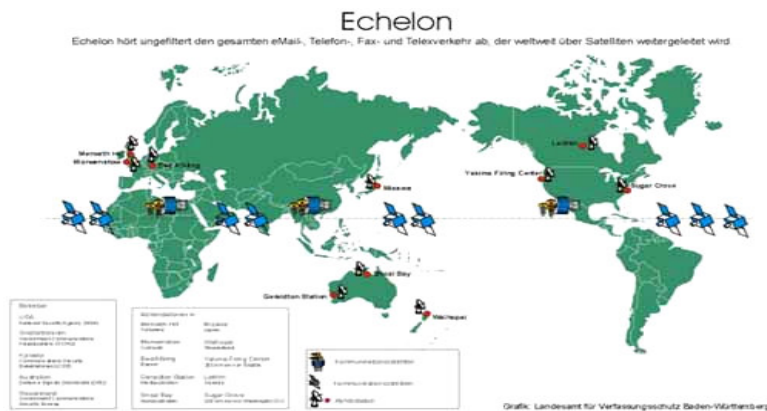
Az USA elnöke 2003. tavaszán bejelentette a terroristafenyegetésről szóló információk gyűjtés Központjának – Terrorist Threat Integration Center (TTIC) létrehozását. Ez az új információs-kutató központ, melynek állományába bekeletrültek a CIA, FBI, Pentagon és a Belbiztonsági Minisztérium munkatársai, el kell, hogy lássa a terrorista fenyegetések elemzését és előrejelzését.

Meglehetősen gyorsan világossá vált, hogy a harmadik ország területéről készülő terrorfenyegetés teljes értékű elemzése lehetetlen más államok speciális szolgálataival való együttműködés nélkül. Ugyanakkor a különböző országok speciális szolgálatai nem képesek hatékonyan kontaktálni egymással, nem hozva létre ennek érdekében speciális infrastruktúrát. A TTIC-hez hasonló információs-elemző központok, (melyek állományába a különböző hivatalok munkatársait vezénylik, ami azt jelenti, hogy azokba folyik be az ország teljes hírszerzőközösségnek információi), más országok hasonló központjai számára az információhoz való „hozzáférési pont”-jává kell váljanak.

Az USA, Nagy-Britannia és Ausztrália 2004. júniusban bejelentette a globális antiterrorista hálózat létrehozását. A hálózat feladata - elhárítani az „Al-Kaida” és a vele szövetséges csoportosulások akciót a földgolyó teljes területén. Kezdetben arra gondoltak, hogy a hálózat három központot kapcsol egybe – az amerikai TTIC (2004. decemberben felváltotta a Nemzeti terror-elhárítási Központ – National Counterterrorism Center (NCTC), a brit The Joint Terrorism Analysis Centre (2003. júniusban hozták létre) és az ausztrál National Threat Assessment Centre (létrehozva 2003. októberben).

Ugyanakkor a hálózat hamarosan kiszélesítésre került új-zélandi és kanadai szegmensekkel: 2004. októberben, Kanadában létrehozásra került a The Integrated Threat Assessment Centre (ITAC), 2004. decemberében pedig Új-Zélandon jelent meg a The Combined Threat Assessment Group (CTAG). Ily módon létrehozásra került egy struktúra, amely teljes egészében megismételte az ECHELON globális rádió-felderítés rendszerét. Emlékeztetőül, a II. világháború idején került megszervezésre az öt angolszász ország – USA, Nagy-Britannia, Új-Zéland, Ausztrália és Kanada – hírszerzései közötti szoros együttműködés.

A háború után, 1947-ben írták alá a megállapodást az USA speciális szolgálatai és Nagy-Britannia UKUSA között, 1948-ban pedig ehhez csatlakozott Kanada, Ausztrália és Új-Zéland. Pontosan e megállapodás keretében az öt ország területén kerültek létrehozásra a rádió-felderítő központok és így keletkezett az ECHELON globális hálózat. A struktúrán és a résztvevőkön kívül, a globális antiterrorista hálózat létrehozói még egy gondolatot vettek át az UKUSA/ECHELON-tól – egységes technológiai felület létrehozása a kölcsönös információcserére

Az ECHELON rádió-felderítő központjai

A hálózat amerikai szegmense 2004. tavaszán kezdeményezéssel élt az IT-nek a testvér állami szervek erejével való egyesítésére és 2004. júniusban az amerikai, a brit és ausztrál központok vezetői kifejezték szándékukat az egységes információs hálózat létrehozására, amely, szavaik szerint, „lehetővé teszi elhárítani az Al-Kaida és a vele szövetséges szervezetek akcióit az egész földgolyón”. A hálózat munkájának alapvető irányainak valamennyi, potenciálisan veszélyes zóna és régió maximális információs lefedése kell váljon és a feltételezett terrorcselekményekre, valamint a terroristák mozgására vonatkozó adatok folyamatos cirkulációja az illetékes szolgálatok szükséges intézkedéseinek operatív foganatosítása érdekében. Ugyancsak megvitatásra került a lehetősége egy ilyen hálózat felhasználásával a nemzetközi terrorizmus napi pénzügyi tranzakcióinak átvilágítása.

A hálózat részt vevői:

- USA – National Counterterrorism Center (NCTC, a volt TTIC),
- Nagy-Britannia – The Joint Terrorism Analysis Centre (JTAC)
- Ausztrália – National Threat Assessment Centre (NTAC)
- Kanada – The Integrated Threat Assessment Centre (ITAC)
- Új-Zéland – The Combined Threat Assessment Group (CTAG)

Európa

Érdekes, hogy az új hálózatba nem hívták meg sem Franciaországot, sem Németországot, sem Spanyolországot. Ennek ellenére, ugyan ilyen központ lett létrehozva 2004. májusban, éppen Spanyolországban. Itt alakult meg a Terrorizmus elleni harc Nemzeti Koordinációs Központja Centro Nacional de Coordinación Antiterrorista (CNCA). Ez a központ rendeltetett feldolgozni azokat az információkat, melyeket a rendőrség, csendőrség speciális szolgálataitól és Spanyolország Nemzeti Hírszerzőközpontjától, valamint a világ más országainak speciális szolgálataitól kapnak.

Ezen kívül, két héttel a Madridban bekövetkezett terrorcselekmények után az Európai Közösség bejelentette elhatározását, hogy egységes frontba tömörül a nemzetközi terrorizmus elleni harcra. Brüsszelben, az EU országok állam- és kormányfőinek hagyományos tavaszi konferenciájának kezdetén cselekvési tervet fogadtak el, melynek keretében létrehozták az EU terrorizmus elleni harc koordinátorának posztját. Erre a posztra Hollandia képviselője Gjis de Vriest neveztek ki. Az EU országok állam- és kormányfői ugyancsak elfogadtak egy pontot az EU Alkotmányának tervezetében, amely előírja terrorista támadás esetében a kölcsönös segítségnyújtást a katonai szférában.

FÁK

A Független Államok Közösségében+ az információcserét a FÁK tagországok Anti-terrorista Központja kell végezze. Melyet 2000. június 20.-án alapítottak.

Az információ tömeg cseréjének technológiai bázisa az Egyesített Adat Bank (OBD FÁK), amely az Oracle technológiáján és Compaq technikán alapul. A bank központi egysége Oroszország FSZB-ben található, alközpontjai a Közösség tagországaiban kerültek kialakításra. Igaz az OBD munkára való készülségi szintje nem ismert, mivel a rendszert 1996-tól kezdve építik hosszú finanszírozási szünetekkel.

Irakban az „Al-Kaida” elfoglalta El-Kaim városát*

Irakban az „Al-Kaida” fegyveresei Osama bin Laden „jobb kezének” a terrorista Abu Musaba Al-Zarquawi parancsnoksága alatt elfoglalta a Szíriával közös határ mentén lévő El-Kaim városát, kikiáltva abban az „iszlám köztársaságot” és felvonta a város fölé az „Al-Kaida” zászlaját. Erről írt kedden a The Washington Post, az események szemtanúira hivatkozva. Az újság adatai szerint a terroristák kivégezték az USA-val együttműködő helyi hatalom képviselőit, és a városban szigorúan az iszlám jogra támaszkodó rendet vezettek be.

„Köszöntünk El-Kaim Iszlám Köztársaságban”, – hirdeti a város bejáratánál kifüggesztett plakát, írja az újság. A város fölé ugyancsak felvonták az Al-Zarquawi által irányított „Al-Kaida” csoportosulás zászlaját a fekete mezőben lévő napkoronggal, tudósít a RIA”Novosztyi”.

A The Washington Post ugyancsak közli, hogy az „Al-Kaida” nem iraki fegyveresei, nyilvánosan agyonlőtték kilenc embert a város központjában.

* Forrás: NEWSru.com.

A város utcáin jelenleg AK-47-es gépkarabélyokkal felfegyverzett harcosok járőröznek. Köztük vannak mind irakiak, mind külföldiek, beleértve az afgánokat is.

Ramadiban az USA tengerészgyalogságának hivatalos képviselője, aki felel annak a tartománynak a biztonságáért, ahol El-Kaim városa van, közölte az újsággal, hogy nem rendelkezik információkkal a városban kialakult helyzetről. Kaimban jelenleg nincs biztonsági erő, amely a Bagdadban lévő iraki kormánynak engedelmességet, mondta.

Emlékeztetőül, El-Kaim városa a szíriai határ mentén helyezkedik el, az utóbbi időben az iraki felkelők és az új iraki kormányhoz lojális helyi klánok kegyetlen szembenállásának helyszíne volt.

Az USA külügyminisztériumának sajtószolgálatja közölte, hogy a terrorista Abu-Musaba Al-Zarquawi „régóta kapcsolatban áll az „Al-Kaida” felső vezetésével és hogy az elmúlt év júniusában az USA külügyminiszterének döntése értelmében a jutalom mértékét, amelyet az USA kormánya kész kifizetni fejéért, 25 millió dollárra emelték.

NÁBRÁDI NÓRA

VESZÉLYELEMZÉS CIA MÓDRA, 2002 **2001. szeptember 11. utáni világ összetett veszélyei***

Elnök úr, az idén olyan különleges és történelminek mondható körülmények között állok itt ön előtt, melynek okait szükségtelen felsorolnom. Még soha ezelőtt nem volt az éves veszélyértékelő tájékoztatás tartalmának ennyire közvetlen visszhangja. Még soha ezelőtt nem látszottak tisztábban és valóságosabban jelen lévőnek a veszélyek.

Szeptember 11-én számos olyan fenyegető tényező egyesült és tört be hazánkba, amelyekről már egy jó ideje tudomásunk volt. Ezeknek a fenyegetettségeknek a találkozásáról szeretnék ma beszélni: a terroristák és az ország más ellenségeinek kapcsolatáról; a tömegpusztító fegyverekről, melyeket ellenünk akarnak bevetni; és azokról a társadalmi, gazdasági és politikai feszült-

* George J. Tenet, a CIA igazgatójának a Szenátus titkosszolgálatokért felelős bizottsága előtt mondott beszéde 2002. február 6.

ségekről, melyeket világszerte kihasználnak a terroristák követőik mozgósításában. Szeptember 11. megmutatta ezeknek a fenyegető tényezőknek a találkozásából származó veszélyeket – és ez arra figyelmeztet bennünket, hogy igenis veszélyt jelent számunkra, ha nem veszünk tudomást a világ távoli pontjain lévő válságok hatásairól.

A fenyegető körülményeknek ez az összeolvadása hozta létre azt a világot, amelyről ma beszélni fogok önöknek – egy olyan világot, melyben nem csak azokon a helyeken létezik veszély, amelyek eddig érdeklődésünk középpontjában álltak, hanem más területek is vannak, melyek fokozott figyelmet követelnek:

- Ilyen hely például Szomália, ahol a nemzeti kormány hiánya egy olyan környezetet teremtett, melyben al-Kaida szimpatizáns csoportok műveleti bázis és potenciális menedékhely fenntartását teszik lehetővé a terroristák számára.
- Ilyen hely Indonézia, ahol a politikai instabilitás, a szeparatista és etnikai feszültségek és az elhúzódo erőszak mind hátráltatják a gazdasági fejlődést, valamint táplálják az iszlám szélsőséget.
- Ilyen hely Kolumbia, ahol baloldali felkelők, akik többnyire drogkereskedésből tartják fenn magukat, egyre erőteljesebben támadják a kormányt – ezzel tovább gátolják a gazdasági növekedést, és táplálják az erőszak ördögi körét.
- És végül, Elnök úr, ilyen hely Connecticut, ahol egy 94 éves hölgy saját otthonában anthrax mérgezés következtében beálló halála a legrosszabb félelmeinket ébresztheti fel azzal kapcsolatban, hogy ellenségeink milyen eszközökkel próbálhatnak meg ártani nekünk.

Ezekre fenyegetettségekre a legmesszebbmenőkig reagálnunk kell. Az Egyesült Államok 2001. szeptember 11. óta világosan megmutatta, hogy kész szembenézni a kihívásokkal. De tévedés ne essék: az Afganisztánban megnyert csaták ellenére, háborúban álló nemzet vagyunk.

Terrorizmus

Tavaly már mondtam önöknek, hogy Osama bin Laden és az al-Kaida hálózat jelentik a legközvetlenebb és legkomolyabb veszélyt, amivel ennek az országnak szembe kell néznie. Ez ma is igaz, annak ellenére, hogy jelentős előrelépéseket tettünk Afganisztánban és máshol is a terrorista hálózatok szétrombolásában. Úgy gondoljuk, hogy az al-Kaida és más terrorcsoportok folytatni fogják országunk és külföldi érdekeltségei megtámadására irányuló tervek kidolgozását. Működési módszerükre jellemző, hogy egyidejűleg több támadási ter-

vük is van, és helyben lévő al-Kaida sejteket tartanak fenn az akciók lebonyolítására.

- Tudomásunk van arról, hogy a terroristák fontolgatták kiemelt fontosságú kormányzati, illetve magánlétesítmények megtámadását, híres építmények és az infrastruktúra csomópontjai tartoznak ide, mint a repülőterek, hidak, kikötők és gátak. Kiemelt jelentőségű események, mint amilyen az Olimpiai játékok vagy a múlt hétvégi Super Bowl szintén számot tarthatnak a terroristák érdeklődésére, amikor egy Egyesült Államokon belüli újabb csapást terveznek, amely világszerte a média középpontjába kerülne.
- Az al-Kaida tervei között szerepel, hogy csapást mérjen az Egyesült Államokra és szövetségeseire európai, közel-keleti, afrikai és dél-kelet ázsiai célpontokon is. Az amerikai diplomáciai és katonai létesítmények különösen nagy veszélyben vannak kelet Afrikában, Izraelben, Szaúd-Arábiában és Törökországban.
- Amerikai célpontok elleni műveleteket már helyből is indíthatnak al-Kaida sejtek a nagyobb európai és közel keleti városokból. Ezen kívül, az al-Kaida kihasználhatja jelenlétét, illetve más csoportokhoz fűződő kapcsolatait Szomáliában, Jemenben, Indonéziában és a Fülöp-szigeteken is.

Bár a szeptember 11-i támadás azt mutatja, hogy az al-Kaida és más terrorista csoportok továbbra is hagyományos fegyvereket használnak, mi mégis nagy jelentőséget tulajdonítunk annak a kijelentésüknek, mely szerint készek nem-konvencionális támadások indítására ellenünk. Bin Laden már 1998-ban nyilvánosan kihirdette, hogy a nem-konvencionális fegyverek megszerzésére irányuló törekvés „vallási kötelesség”.

- Az interneten keresztül a terrorista csoportoknak világszerte hozzáférési lehetőségük van kémiai, biológiai, sőt nukleáris fegyverekkel kapcsolatos információkhoz, és tudjuk azt is, hogy az al-Kaida tett erőfeszítéseket a legveszélyesebb kémiai hatóanyagok és mérgek megszerzésére. Az Afganisztánban található al-Kaida létesítményekből előkerült dokumentumok azt mutatják, hogy Bin Laden egy jól kidolgozott biológiai fegyverkutatási programot folytatott.
- Úgy gondoljuk, hogy Bin Laden egy nukleáris szerkezet megszerzésén vagy kifejlesztésén is munkálkodott. Lehetséges, hogy az al-Kaida egy radioaktív anyagot szétszóró eszközt keres – amit egyesek „piszkos bomba”-ként emlegetnek.
- Az is elképzelhető, hogy az al-Kaida vagy más terrorista csoportok hagyományos támadással próbálkoznak az Egyesült Államok vegyi

vagy nukleáris ipari infrastruktúrája ellen azért, hogy nagymértékű toxikus illetve radiológiai pusztítást végezzenek.

Felkészültünk egy esetleges számítógépes támadás lehetőségére is a terroristák részéről. A szeptember 11-i események bebizonyították az elektronikusan és komputer hálózatokon keresztül működtetett fontos infrastruktúráktól való függőségünket. A támadásnak ez a fajtája egyre inkább járható úttá válik a terroristák számára, mivel más ellenséges idegen csoportokhoz hasonlóan, egyre többet tudnak ezekről a célpontokról, és egyre jobban megismerkednek a megtámadásukhoz szükséges technológiákkal.

A terrorveszély túlmutat az al-Kaidán. A közel-keleti helyzet továbbra is táptalaja a világméretű terrorizmusnak és Amerika ellenes érzelmeknek. Különböző csoportok, például az Islamic Jihad (PIJ) és a HAMAS növelték az Izrael elleni erőszakos cselekedetek számát, és az intifada újjáélesztett olyan alvó csoportokat is, mint a Palesztin Felszabadítási Népfront. Ha ezek a csoportok úgy érzik, hogy az Egyesült Államok intézkedései létüket fenyegeti, támadást indíthatnak közvetlenül az amerikaiak ellen is – mint ahogy azt a Hezbollah terrorista szárnya már meg is tette.

- A terror fenyegetettség túlmutat az iszlám szélsőségen és a muzulmán világon. A Kolumbiai Forradalmi Hadsereg (FARC) komoly fenyegetést jelent az Egyesült Államok dél-amerikai érdekeire nézve, mivel azzal a kormánnyal azonosítanak bennünket, mely ellen harcolnak.
- Ugyanez a helyzet Törökországban is, ahol a Forradalmi Népfelszabadító Front nyilvánosan bírálta az Egyesült Államokat és afganisztáni hadműveleteit.
- Figyelemmel kísérjük az olyan államokat, mint Irak és Irán, melyek továbbra is támogatnak terrorista csoportokat.
- Irán segítséget nyújt – fegyverszállítást is beleértve – Izrael ellenes palesztin csoportoknak és a Hezbollah-nak. Teherán az Afganisztánból Iránba települt al-Kaida tagok ellen sem lépett fel határozottan.
- Irakban a terrorizmus támogatásának hagyománya van, amelybe beletartozik az Abu Nidal-nak adott menedékjog is.

A terrorizmus elleni küzdelem komoly csapásokat mért már eddig is az al-Kaidára és vezetőire. A csoportot elvágták az Afganisztánban lévő biztonságos rejtékhelyétől és stratégiai irányító központjától. Részben saját forrásokra támaszkodva, részben a szövetségesekkel történő világméretű együttműködés fokozásával leleplezzük a terroristák terveit és felszámoljuk sejtjeiket. Erőfeszítéseink már több mint hatvan országban, közel ezer al-Kaida tag letartóztatását, terrorakciók és potenciális támadások megakadályozását eredményezték.

Elnök úr, Bin Laden nem hitte el, hogy megtámadjuk a rejtekhelyét. Az Egyesült Államokat puhánynak, türelmetlennek, felkészületlennek és gyávának gondolta egy elhúzódozó, véres anyagháború vállalásához. Nem számolt azzal a ténnyel, hogy szövetségeseket gyűjtünk magunk mellé, akik segítenek a földrajzi és kulturális akadályok leküzdésében. Nem tudott azokról a hírszerző- és műveleti lépésekről sem, melyek lehetővé tették számunkra, hogy nagy pontosságú csapást mérjünk a Talibán és az al-Kaida szívére. Alábecsülte képességeinket, felkészültségünket és eltökéltségünket.

Ezzel együtt, ismétlem, az al-Kaidát még nem számoltuk fel. A hozzá hasonló csoportokkal együtt továbbra is szándékában áll és képes is csapást mérni ránk. A még mindig szabadlábban lévő al-Kaida vezetők azon munkálkodnak, hogy újjászervezzék a csoportot, és újabb terrorcselekedetek hajtsanak végre. Meg kell szüntetnünk ezeket a szervezeteket azáltal, hogy anyagi forrásaiktól elvágjuk őket és megakadályozzuk, hogy jótékonyági szervezeteket saját céljaikra használjanak fel. Fel kell készülnünk egy hosszú háborúra és nem szabad megínognunk.

Elnök úr, a terrortámadások közvetlen veszélye mögött rejlő viszonyokra is szükséges egy pillantást vetnünk, azokra a körülményekre, melyek lehetővé tették, hogy a terrorizmus gyökeret verjen az egész világon. Ezek a körülmények nem kevésbé fenyegetőek az Egyesült Államok nemzetbiztonságára nézve, mint maga a terrorizmus. Azok a problémák, melyek a terrorizmust táplálják – szegénység, elidegenedés, etnikai feszültségek – még égetőbbé válnak az elkövetkező évtizedben. Ez különösen igaz lesz a világ azon részein, melyek már eddig is a szélsőséges iszlám csoportok termékeny toborzó területeinek bizonyultak.

- Láttuk, hogy a gyenge államokban – Afganisztánban és másutt is – megjelenő belső zavargások és konfliktusok a terrorizmushoz vezető milió egyik tényezője.
- Ennél is jelentősebb tényező az a demográfiai trend, mely szerint a világ legszegényebb és politikailag legkevésbé stabil régióiban – ami magába foglalja a közel kelet egy részét és Afrika Szaharától délre eső területeit – lesz a legnagyobb számú fiatal népesség az elkövetkező két évtizedben és azt követően. Ezen országok többségéből hiányozni fognak a fiatal népesség hatékony társadalmi integrációjához szükséges gazdasági intézmények és források.

Az iszlám világ

Mindezek a kihívások a muzulmán világ bizonyos részein halmozottan fordulnak elő, had támasszam ezt alá egy példával. Az oktatási rendszer az, ahol a társadalmat hosszú távon leginkább alakító hatások érik az embert. A muzulmán világ egyes részein az alap- és középszintű oktatás túlnyomórészt az

iszlám értelmezéséből áll, mely az intoleranciát és a gyűlöletet hirdeti. Ezek az iskolák – a „madraszok” – biztosítják a katonákat a muzulmán világban működő sok militáns iszlám csoport számára.

Engedjék meg, hogy hangsúlyozzam az Egyesült Államok elnökének szavait: az iszlám önmagában se nem ellensége az amerikaiaknak sem fenyegetést nem jelent ránk nézve. Viszont a nyugat – és a velünk jó viszonyban lévő kormányok – ellen irányuló fokozódó mértékű indulat a szélsőséges iszlám és szimpatizánsai körében már nyilvánvaló veszély számunkra. Már láthattuk és továbbra is tanúi lehetünk ezen dinamizmusok működésének a muzulmán világban. Engedjék meg, hogy röviden beszéljek e dinamizmusok jó néhány országban történő megnyilvánulásáról.

Az *afganisztáni* hadjáratunk sok eredményt hozott, de az előttünk álló út még mindig tele van kihívásokkal. Az afgán nép, nemzetközi segítséggel, a hagyományosan gyenge központi kormányzat, tönkretett infrastruktúra, súlyos humanitárius krízis és etnikai megosztottság miatt már húsz éve mélyülő válság legyőzésén fáradozik. Az elkövetkező néhány hónap különösen kritikus időszak lesz.

- Hamid Karzai-nak, az ideiglenes hatalom vezetőjének kényes egyensúlyi belpolitikát kell majd folytatnia. A keleti provinciákban maradt al-Kaida harcosok, a Pashtun vezetők közt folyó hatalmi harcok még ingatagabbá teszik a törzsi és személyi viszonyokat, melyeket Karzai-nak kézben kell tartania.
- A még mindig szabadlábbon lévő Talibán elemek és a megmaradt arab harcosok szintén fenyegethetik az újjáépítésben és humanitárius műveletekben részvevők biztonságát. Az új politikai rend néhány vezetője az ópium termesztés engedélyezésével biztosíthatja riválisaival szembeni előnyét a hatalomért folytatott küzdelemben.

Most térjünk át *Pakisztánra*. A szeptember 11-i támadás és az Egyesült Államok erre adott válasza volt Pakisztán számára a legnagyobb horderejű külpolitikai ügy azóta, hogy 1979-ben a Szovjetunió megszállta Afganisztánt, és az Egyesült Államok erre reagált. A Musharaf-kormány igazodása az Egyesült Államokhoz – és a majdnem egy évtizedes Talibán támogatás megszüntetése – egy alapvető politikai elmozdulást bizonyít, mely veszélyeket is rejt magában a Pakisztánban jelen lévő militáns iszlám és Amerika ellenes érzelmek miatt.

Musharaf elnök egy mérsékelt, toleráns iszlám állam létrehozására irányuló szándékát – amint azt január 12-i beszédében felvázolta – a pakisztániak többsége üdvözölte, de így is szemben találja majd magát nagyhatalmú érdekszövetségekkel. A beszéd vitákat kavart szerte a muzulmán világban arról, hogy az iszlám mely nézete a helyes az közösség jövőjét tekintve.

- Musharaf világos és erőteljes vonalat húzott a múlt szűk látókörű, intoleráns és konfliktus-vezérelt, valamint a jövő befogadó, toleráns és béke-orientált nézete közé.
- A beszéd a dzsihád témájával is foglalkozott: Mohamed próféta szavaira hivatkozva különbséget tesz a „alacsonyabb rendű dzsihád”, melyhez az erőszak is hozzátartozik, valamint a „magasabb rendű dzsihád” között, mely a szegénység megszüntetését és a rászorulókat megsegítését helyezi középpontba.

Bár szeptember 11. rávilágított azokra a kihívásokra, melyek elé az *indiai-pakisztáni* viszony állítja az Egyesült Államok politikáját, a december 13-i indiai parlament ellen intézett támadás még a vártnál is destabilizálóbbnak bizonyult – mivel újabb Pakisztán elleni katonai akciót és ezt követő mozgósítást eredményezett mindkét oldalon. A háború kirobbanásának esélye e között a két nukleáris fegyverrel rendelkező ország között nagyobb, mint bármikor 1971 óta. Ha India nagyarányú támadást indítana a pakisztáni Kashmir ellen, Pakisztán visszavághat azzal a szándékkal, hogy a nukleáris elrettentés korlátokat szabjon egy indiai ellentámadás mértékének.

- Hivatalosan mind India mind Pakisztán csekély esélyt tulajdonít annak, hogy a jelen krízis nukleáris konfliktusba torkoljon. Ennek ellenére meg vagyunk győződve arról, hogy ha a hagyományos háború egyszer kirobban könnyen nukleáris szembenállássá fokozódhat.

Most nézzük *Irakot*. Afganisztáni lépéseinkre Szaddam Husszein egy politikai és diplomáciai bűbáj támadással reagált, azt a látszatot keltve, hogy Bagdad könnyebben kezelhetővé vált az ENSZ szankciók és vizsgálatok területén. Múlt hónapban miniszterelnök helyettesét, Tariq Aziz-t elküldte Moszkvába és Pekingbe, hogy kinyilvánítsa Irak újdonsült nyitottságát ENSZ kötelezettségeinek teljesítése és a támogatás elnyerése tekintetében.

Bagdad nemzetközi elszigeteltsége is csökken, mivel az Irak elleni szankció támogatása a térség államai körében elkopott. Szaddam tudatosan alakította kapcsolatát a szomszédos államokkal, gazdaságilag függő állapotban tartja őket, remélve, hogy ezzel is a szankciók támogatása ellen dolgozik a térségben. Az ezekből a kapcsolatokból származó nyereségből meg tudja jutalmazni legfontosabb támogatóit és, ami még ennél is fontosabb, fedezni tudja a tömegpusztító fegyverek megszerzésére irányuló törekvéseinek költségeit. Számításai *soha* nem az irakiak életkörülményeinek javítását célozzák.

Egész egyszerűen Szaddam veszélyes. Az ENSZ szankciók kijátszásán, a tömegpusztító fegyverek fejlesztésén és az Öbölháború előtti katonai erő újjáépítésén dolgozik. A kezében tartja a hatalmat egy kiterjedt hírszerző és biztonsági apparátust működtetve, valamint katonai erejére támaszkodva, mely -

háború előtti méretének kevesebb, mint felével – még mindig képes a gyengén felszerelt szembenálló nemzetközi csapatok legyőzésére és a szomszédos országok fenyegetésére.

Ahogy már korábban is mondtam, figyelemmel kísérjük Irak terrorakciókban való részvételét is. Bagdad már régóta támogatja a terrorizmust, célpontjai változnak csak a prioritások és célok változásának függvényében. Az al-Kaidával is kapcsolatban van. Lehet, hogy kapcsolatuk korlátozott az ideológiák különbözősége miatt, de az Egyesült Államok és a szaúdi királyi család iránti közös ellenszenvük igenis feltételezi a taktikai együttműködés lehetőségét – még akkor is, ha Szaddam nagyon is tudatában van az ilyen cselekedet következményeinek.

Iránban a reformmozgalom elvesztette lendületét. Khatami elnök és reformtámogatói munkáját már közel öt éve folyamatosan akadályozzák Khamenei fővezér radikálisai.

A radikálisok szisztematikusan az ellenőrzésük alatt álló, nem megválasztott intézményeket – a biztonsági erőket, a bírói testületet és a Felügyelő Tanácsot – használták az érdekeiket sértő reformtörekvések megakasztására. Napilapokat szüntettek be, Khatami kabinetjének több tagját hivatala elhagyására kényszerítették, és letartóztatták azokat, akik szót mertek emelni mesterkedéseik ellen.

A jelen belpolitikai helyzettel való elégedetlenség széles körben, a társadalom minden rétegénél érzékelhető. A kifogások a pluralizmus és a kormány felelősségre vonhatóságának hiányára, a társadalmi megszorításokra, és a gyenge gazdasági teljesítményre irányulnak. A frusztráció csak növekszik azáltal, hogy az emberek azt látják, hogy a megválasztott intézmények, mint a Medzslisz és az Elnökség képtelen megtörni a radikálisok hatalmát.

A radikális rezsim pillanatnyilag szilárdnak tűnik, mivel a biztonsági erők nehézség nélkül elfojtották az elégedetlenkedőket és letartóztatták a potenciális ellenzéki vezetőket. Eddig még senki nem jelentkezett, aki a reformereket egy erőteljes mozgalommá összefogná a változtatás érdekében, és az iráni nép, úgy tűnik, egy újabb forradalom helyett inkább fokozatos reformot szeretne. De az egyensúly törekeny, és könnyen elbillenhet, ha akár a reformerek, akár a radikális klérus elszámítja magát.

Mindennek ellenére a reform kérdése nem halott ügy. Emlékszünk rá, hogy az irániak 1997 óta négy országos szavazáson is kinyilvánították, hogy változást akarnak és kiábrándultak már a forradalom ígéreteiből. A társadalmi, szellemi és politikai fejlődés megindult, a polgári intézmények gyarapodnak, és új napilapok indulnak a beszüntetettek helyett.

Az afganisztáni közös ügyünkre és a Teheránnal való együttműködés kezdeti jeleire árnyékot vet Irán abbéli törekvése, hogy aláássa az Egyesült Államok befolyását a térségben. Míg Irán hivatalos álláspontja szerint a stabil kormányzat megteremtése Afganisztánban közös érdek, biztonsági erői mindenképpen az amerikai jelenlét ellen küzdenek. Ez a látszólagos ellentmondás a teheráni klérus mélyen gyökerező gyanúját tükrözi, mely szerint az Egyesült Államok a bekerítésükre és letaszításukra törekszik – ez egy olyan félelem, mely könnyedén érdekeltségeink elleni támadást idézhet elő.

- Az elmúlt évben kevés jelét láttuk annak, hogy csökkent volna a terrorizmus támogatottsága Irán részéről. Részvétele a Karine-A-n keresztül történő fegyverszállítási kísérletben a palesztin hatóság számára az intifáda erejének növelésére és az Izraellel fegyveres konfliktust szorgalmazó palesztin elemek helyzetének erősítésére irányuló törekvésekkel magyarázható.

Az *Izrael és a palesztinok* közötti jelenlegi konfliktus már majdnem másfél éve tombol, és a helyzet egyre romlik. Az erőszak mindkét oldalon megkeményítette a közvéleményt, és fokozta a már régóta meglévő ellenszenvet Sharon, izraeli miniszterelnök és Arafat, palesztin vezér között. Bár sok izraeli és palesztin is a konfliktusok végső megoldásának lehetőségét a tárgyalásokban látja, a bármiféle értelmes biztonsági együttműködés hiánya az izraeli és a palesztin hatóságok között – valamint a palesztin Iszlám Dzsihád és a HAMASZ kiterjedt és ellenőrizhetetlen tevékenysége – iszonyúan megnehezíti az előre lépést.

- Tartunk tőle, hogy ez a környezet lehetőséget teremt egyeseknek – leginkább Iránnak – arra, hogy olyan lépéseket tegyen, amelyek növelni fogják a radikális palesztin csoportok által elkövetett erőszakos cselekedetek intenzitását.
- Ugyanakkor a folyamatos erőszak az arab országok központi politikai hatalmának gyengítésével is fenyeget, emellett egyre növekvő kihívást jelent arab szövetségeseink számára, hogy fenntartsák az egyensúlyt a velünk való együttműködés és népük követelései között.

Prolifерáció (tömegpusztító fegyverek)

Most rátérek a tömegpusztító fegyverek kérdésére. Először is szeretném felhívni a figyelmüket néhány a proliferáció területén megfigyelhető nyugtalanító tendenciára. A tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos programok egyre magasabb színvonalúak és hatékonyabbak, ahogy egyre érettebbé válnak, és ahogy az érintett országok egyre agresszívabban törekednek a megszerzésükre. A technológiák elterjedése is súlyosbítja a helyzetet – mivel lehetővé teszi, hogy

mások tapasztalataira építve modernebb fegyvereket rövidebb idő alatt fejleszzenek ki, mint amire egyébként képesek lennének. Ugyanakkor a tömegpusztító fegyverek megszerzésére törekvők (proliferátorok) önállóbbakká is váltak. A tömegpusztító fegyverekkel és rakétákkal kapcsolatos technológiákban rejlő kettős felhasználás lehetőségét kihasználva, úgy folytatnak tömegpusztító fegyver- és rakétakutatásokat, hogy azokat törvényes kereskedelmi vagy tudományos tevékenységnek álcázzák.

A tömegpusztító fegyverek legfontosabb kategóriáiról ejtenék néhány szót, kezdve a *vegyi és biológiai fegyverekkel*. A vegyi és biológiai fegyverek okozta fenyegetettség több okból kifolyólag is erősödik, és ellenőrzésük is kihívást jelent számunkra. Sok vegyi és biológiai fegyver hatóanyagának kettős felhasználhatósága igen megnehezíti a támadó programok kiszűrését. Sok vegyi illetve biológiai fegyvert előállító berendezés olyan üzemekben van elrejtve, amelyeket jóformán nem lehet megkülönböztetni a valódi kereskedelmi létesítményektől. És a mögöttük lévő technológia terjed. Megítélésünk szerint jelentős kockázata van annak, hogy az elkövetkező pár éven belül szemben találjuk magunkat egy ellenséggel – akár terroristákkal, akár egy szakadár állammal – amely rendelkezik vegyi és biológiai fegyverrel.

A *nukleáris fegyverekre* áttérve, elképzelhetőnek tartjuk, hogy jelentős nukleáris technológia transzfer zajlik észrevétlenül. Ez még indokoltabbá teszi a kibontakozó nukleáris programok alapos kivizsgálását. Az ellenünk dolgozó tényezők közé tartozik a technológia transzfer megfigyelésének és ellenőrzésének nehézsége, a titkos nukleáris fegyver programokban új szállítók felbukkanása, és annak a lehetősége, hogy törvénytelenül jutnak hasadóanyaghoz. Mindezek lerövidíthetik az idejét és növelhetik az esélyét egy tömegpusztító fegyverek által okozott meglepetés bekövetkezésének.

Ami a *rakétákat* illeti, az interkontinentális ballisztikus rakéta (ICBM) és a nagy hatótávolságú irányított (cirkáló) rakéták típusai és technológiája elérte az Egyesült Államok ellen irányuló, tömegpusztító fegyver hordozórendszerekkel kapcsolatos kritikus fenyegetés szintjét. Mint ahogyan azt a közelmúltban a tárgyhoz kapcsolódó előrejelzésekben is vázoltuk, a legtöbb hírszerző közösség szerint 2015-re az Egyesült Államoknak minden valószínűség szerint szembe kell néznie az ICBM fenyegetésével, Észak-Korea, Irán és talán Irak részéről. Mindezzel Oroszország és Kína régóta fennálló rakéta erőin felül kell számolnia. A kis- és közepes hatótávolságú ballisztikus rakéták már most szignifikáns fenyegető tényezők.

- Több érintett ország egyre nagyobb érdeklődést tanúsít a szárazföldről irányítható nagy hatótávolságú lövedékek (LACM) iránt. Az évtized végére az LACM komoly fenyegetést jelenthet nemcsak a bevetésen lévő erőinkre, de talán még magára az Egyesült Államokra nézve is.

Bizonyos orosz körök olyan technológiával és szakértelemmel látnak el más országokat, amelyek vegyi és biológiai fegyverek, valamint nukleáris, ballisztikus és nagy hatótávolságú rakéták előállításánál alkalmazhatók. Oroszország a tömegpusztító fegyverek megszerzésére törekvő államok első számú jelöltje a legfejlettebb technológia és képzés megszerzéséhez. Ez jelentős anyagi forrás az orosz kereskedelmi és védelmi ipar számára.

- Oroszország továbbra is jelentős mértékben támogatja Teherán nukleáris programját szinte minden tekintetben. Segítséget nyújt Irán nagy hatótávolságú ballisztikus rakéta programjaihoz is.

Kínai vállalatok továbbra is kulcsszerepet játszanak Pakisztán, Irán és más országok rakéta technológiákkal való ellátásában, Peking 2000 novemberében tett ígérete ellenére, mely szerint semmiféle segítséget nem nyújtanak a nukleáris fegyverek hordozására alkalmas ballisztikus rakéták kifejlesztésére törekvő országoknak. Kína törekvései többnyire szilárd-hajtóanyagú ballisztikus rakéták fejlesztésére irányulnak olyan országok számára, melyek nagyban függnék a kínai szakértelemtől és nyersanyagoktól, de már adott el nagy cirkáló rakétákat is például Iránnak.

- Figyelnünk kell rá, hogy Peking betartja-e az 1996-ban kötött kétoldalú megállapodást, mely szerint nem nyújt segítséget biztosíték nélküli nukleáris létesítményeknél, és az 1997-es ígéretét, hogy semmilyen nukleáris együttműködést nem létesít Iránnal.
- Kínai cégek kettős felhasználású, vegyi fegyverek előállítására alkalmas berendezést és technológiát szállítottak Iránnak. Továbbra is meg vagyunk győződve arról, hogy megpróbálják megghiúsítani a vegyi fegyverekkel kapcsolatos exportellenőrzést, amit Peking az Atomserompó Egyezményhez való csatlakozás óta életbe léptetett.

Észak-Korea folyamatosan exportál komplett ballisztikus rakétákat, előállítási technológiákat, nyersanyagot, komponenseket és szakértelmet. Részben ezekből az eladásokból származó haszonból finanszírozza Phenjan a saját rakéta – és valószínűleg más tömegpusztító fegyver – fejlesztési programjait, másfelől új termékek létrehozását ügyfelei számára – melyek elsősorban Irán, Líbia, Szíria és Egyiptom. Észak Korea továbbra is tartja magát a reaktor program befagyasztásával kapcsolatos Keretszerződésben foglaltakhoz, de Phenjan figyelmeztet arra, hogy kész eltekinteni a szerződés betartásától, amennyiben az Egyesült Államok nem tartja be a megállapodás rá vonatkozó részét.

Irak folytatja a tömegpusztító fegyverek előállítására képes infrastruktúra kiépítését és bővítését. Bagdad oly módon fejleszti polgári vegyiparát, hogy azt rövid időn belül vegyi fegyverek gyártásra alkalmassá lehessen tenni. Minden valószínűség szerint Irak biológiai fegyver programot is folytat; az UNSCOM-

nak () elmondta, hogy korábban dolgozott már számos biológiai fegyver hatóanyaggal.

- Úgy gondoljuk, hogy Bagdad jelenleg az ENSZ határozatok által előírt megszorításokat meghaladó mértékű ballisztikus rakéta programon is dolgozik Jelentős külföldi segítséget igénybe véve, az elkövetkező öt éven belül tesztelhet egy nagy hatótávolságú ballisztikus rakétát. Elképzelhető, hogy képes már biológiai- vagy vegyi fegyver hatóanyagok célba juttatására is, módosított repülőgép vagy más személyzet nélküli légi jármű segítségével.
- Szaddam soha nem mondott le nukleáris fegyver programjáról. Irak jelentős számú atomtudóssal, programdokumentációval rendelkezik, és minden valószínűség szerint megvan már az a kettős felhasználású gyártási infrastruktúra, mely képes ellátni egy újból életre keltett nukleáris fegyver programot. A Bagdad rendelkezésére álló külföldi szakértelem előmozdíthat egy megújult programot, de véleményünk szerint nagy az esélye annak, hogy Szaddam már hozzájutott hasadóanyaghoz.

Irán is fokozott figyelmet érdemel általában a tömegpusztító fegyver- és rakéta kutatásai miatt. Az évtized végére Teherán akár önerőből képes lehet egy nukleáris fegyverhez elegendő hasadóanyag előállítására. Ez az idő azonban évekkal is lerövidülhet, ha kívülről tud hozzá jutni az anyaghoz. Elképzelhető, hogy az évtized folyamán egy ICBM-et is tesztelhet, akár orosz, akár észak koreai segítséggel. Miután többféle robotrepülőgépet (UAV) bevetettek már – néhányat támadásnál – Irán bonyolultabb szárazföldről irányítható cirkáló rakéta (LACM) kifejlesztésére vagy más módon történő megszerzésére törekedhet. Továbbra is célja kettős felhasználású berendezések és szakértelem megszerzése, amely segítheti biológiai fegyverarzenáljának bővítését, valamint vegyi fegyver készletének fenntartását.

India is és *Pakisztán* is olyan hadászati és harcászati elveket dolgoz ki, melyek modernebb nukleáris fegyverek kifejlesztésére, hasadóanyag előállítására és nukleáris készleteik növelésére fektetik a hangsúlyt. Mindkét félről elképzelhetőnek tartjuk, hogy nem elégszik meg a nukleáris teszteléssel. Annak az esélyét sem zárhatjuk ki, hogy valamelyikük beveti legmodernebb nukleáris fegyvereit további tesztelések nélkül. Mindkét ország fejleszti nagy hatótávolságú, nukleáris fegyver hordozására alkalmas ballisztikus rakétáit, és tervezi szárazföldről való támadásra alkalmas cirkáló rakéták telepítését is.

Ahogy az elmúlt években már többször is említettem, számos különös kihívással nézünk szembe a tömegpusztító fegyverek felderítése közben, mind a proliferáló országok, mind a nem állam szintű szereplők tekintetében. Különböző tagadó és félrevezető taktikáik, valamint a tömegpusztító fegyverekkel kapcsola-

tos elképesztő mennyiségű nyílt információ nehezítik helyzetünket. És most már az űr kínálta előnyöket is kihasználják. Az Egyesült Államok elmúlt évtizedekben élvezett egyedülálló űrbeli előnyét aláásta, hogy több ország is – köztük Kína és India – egyre modernebb felderítő rakétákat telepít. Ma három kereskedelmi műhold gyűjti a nagy felbontású képanyagot, mely döntő többsége nyílt. Idegen katonai-, hírszerző- és terrorszervezetek kiaknázzák ezt – a kereskedelmileg elérhető navigációs és kommunikációs szolgáltatásokkal együtt – a saját műveleteik kibővítésénél és tervezésénél.

Egy másik veszélyre is szeretném itt felhívni a figyelmet, amely szorosan kapcsolódik a proliferációhoz: ez magának a hadviselésnek a megváltozott természete. Mint ahogyan azt szeptember 11-én tapasztalhattuk, egyre inkább olyan valós vagy potenciális ellenségekkel állunk szemben, akiknek elsődleges célja sokkal inkább az, hogy fájdalmat és szenvedést okozzon az Egyesült Államoknak, mint hagyományos katonai célok elérése. Az Egyesült Államok katonai erejével képtelenek felvenni a versenyt, ezért az „*aszimmetrikus hadviselés*” képességét fejlesztik. Éberem kell figyelniük minden olyan jelzésre, mely arra utal, hogy ellenségeink ilyen képességeket építenek ki ellenünk.

Oroszország

Elnök Úr, most a világ más olyan térségeinek elemzésére térünk rá, ahol az Egyesült Államok kulcs fontosságú érdekekkel rendelkezik, kezdjük *Oroszországgal*. Az elmúlt év legmegdöbbentőbb fejleménye Oroszországgal kapcsolatban, Moszkva élénkebb kapcsolata az Egyesült Államokkal. Már szeptember 11. előtt is tett Putyin elnök az Egyesült Államok megnyerésére irányuló lépéseket, annak a szélesebb körű törekvésnek részeként, mely Oroszország a nyugati világba való minél teljesebb integrációját, a gazdaság modernizációját valamint nemzetközi státuszának és befolyásának visszaszerzését szolgálja. Ez a stratégiai elmozdulás az Egyesült Államokkal való zéró kapcsolatról egybevág Putyin elnök az Oroszország jövőjét beárnyékoló sok társadalmi és gazdasági probléma orvoslására irányuló nyíltan megfogalmazott szándékával.

Hivatalának első évében Putyin erős kézzel teljesítette kormánya program-pontjait. Elérte, hogy a Duma kulcsfontosságú gazdasági törvényeket hozzon a költségvetés reformjáról, a városi ingatlanadók törvényesítéséről, az adók egyszerűsítéséről és egyszerűsítéséről és a kisvállalkozókat érintő bürokrácia csökkentéséről. Gazdasági csapata adóügyi szigorúságának köszönhetően Oroszország képessé vált kifizetni az állami alkalmazottak bérét és nyugdíját, félre-rakni majdnem 39 milliárd dollárt, és kifizetni a nagy összegű külföldi kölcsön idén és jövőre esedékes részleteit (kb.14 milliárd dollár és kb. 16 milliárd dollár).

- Új lendületet adott a katonaság reformjának azáltal, hogy új ember került a Védelmi Minisztérium élére és növelte a katonai kiadásokat – még ha kemény döntéseket erőszakolt is ki a stratégiai erők háttérbe

szorításával és egy kisebb, jobban felszerelt konvencionális katonai erő támogatásával.

Ez a fejlődés nagyon ígéretes, Putyin elnök egy erős kormányzat kiépítésére törekszik, mely biztosítani tudja, hogy ezeket a reformokat Oroszország szerte bevezessék – miközben a privát érdekeket szolgáló informális hálózatok által fenntartott bürokratikus hatásokkal is próbál megbirkózni. Egy erős állam létrehozására való törekvése közben, ugyanakkor megpróbálja kialakítani azokat a paramétereket, melyekben a politikai erőknek működniük kell. Ezt az „irányított demokráciát” szemléletesen példázzák Putyinnak a független nemzeti televíziókkal szembeni folyamatos fellépései.

- A gazdasági fronton Putyinnak hozzá kell látnia a bank reformhoz, Oroszország körülsáncolt monopóliumainak alapos átvizsgálásához és az igazságügy reformjához, ahhoz, hogy a nyugati stílusú piacgazdaság irányába vigye az országot és vonzza a hön-áhitott külföldi befektetőket.

Csecsenföldön Putyinnak nem sikerült előrehaladást elérnie. Szeptemberben tett utalása ellenére egy esetleges párbeszédre a csecsen mérsékeltekkel, a harcok felerősödtek az elmúlt hónapokban, és maradtak a csecsen gerillák ezrei – arab mudjahedeen társaikkal együtt. Moszkva, úgy tűnik, nem hajlandó a megállapodás megkötéséhez szükséges kompromisszumok mérlegelésére, és a csecsenek közötti megosztottság is nehezíti, hogy egy tárgyalóképes képviselőt találjanak. Ezalatt fennáll a veszély, hogy a háború a szomszédos Grúziára is áterjed.

Szeptember 11-ét követően Putyin nyomatékosan kijelentette, hogy csatlakozik hozzánk a terrorizmus elleni küzdelemben. A Kreml az iszlám radikalizmust okolja a csecsen konfliktusért, és komoly fenyegetést lát benne Oroszország számára. Moszkva az USA által vezetett terrorellenes küzdelmet – különösen a Talibán rezsim hatalomtól való megfosztását – fontos előrelépésnek tekinti az Oroszországot és közép Ázsiát fenyegető iszlám radikalizmus ellen való harcban.

Putyin nyitása az Egyesült Államok felé eddig főként erős belpolitikai tekintélye miatt nem okozott igazán politikai veszteséget. A legfrissebb orosz média közvélemény kutatások értékelései szerint népszerűsége 80 % körül mozog. Támogatottságának mértéke a kulcsfontosságú elit körében, azonban nem egyértelmű – különösen a katonai és biztonsági szolgálatok körében. Néhány magas rangú katonatiszt nyilvánosan tett megjegyzéséből az látszik, hogy a hadsereg bizonyos rétegei számára kétséges, hogy a nemzetközi helyzet megfelelő mértékben megváltozott ahhoz, hogy az amerikai szándékok iránti mélyen gyökeredző gyanakvást legyőzzék.

Moszkva és Washington azért még mindig sok kulcsfontosságú kérdésben különböző véleményen van, és az amerikai motivációval szembeni gyanakvás továbbra is él az orosz konzervatívok körében – különösen a katonai és biztonsági szolgálatokon belül. Putyin az Egyesült Államoknak a Rakétaelhárító Rakéta Egyezménytől való visszalépését „hibának” minősítette, de csekély jelentőséget tulajdonított annak Oroszországra gyakorolt hatásának. Ugyanakkor, Moszkva minden valószínűség szerint ellenintézkedések sorát vezet be és új fegyverrendszerek kiépítésére törekszik az amerikai rakétavédelem legyőzéséhez.

Kína

Térjünk át *Kínára*. Tavaly beszéltem arról, hogy Kína nagyhatalmi törekvései egyre élesebben kirajzolódnak. Peking az Egyesült Államokat tekinti elsődleges akadállyal e célja elérésében. Ugyanakkor a kínai vezetők szükségesnek tartják a jó kapcsolat fenntartását Washingtonnal. Sok minden történt az Egyesült Államok és Kína kapcsolatában az elmúlt év folyamán, kezdve az EP-3 epizód feszültségétől áprilisban a Bush elnök és Jiang Zemin múlt ősszel Sanghajban készült pozitív kisugárzású képéig, ahol együtt állnak a terrorizmus elleni közös küzdelmet hangsúlyozva.

Szeptember 11. megváltoztatta Kína hozzánk fűződő viszonyának kontextusát, de az alapelemek változatlanok. Kína egyre versenyképesebb gazdaságot és modern katonai erőt épít azzal a céllal, hogy biztosítsa nagyhatalmi pozícióját kelet Ázsiában. És bár Peking csatlakozott a terrorizmus elleni koalícióhoz, mélyen szkeptikus maradt az Egyesült Államok közép- és dél-ázsiai szándékait illetően. Attól fél, hogy regionális befolyásra teszünk szert a rovására, és a japán katonai szerepvállalás ösztönzését a terrorizmus elleni küzdelemben Japán újra felfegyverezéseként értékeli – és ez ellen keményen tiltakozik.

Peking viszonyát az Egyesült Államokhoz, mint mindig, Kína belpolitikájának függvényében kell értékelni. Tavaly beszéltem arról, hogy Peking minden intézkedését egy nagyobb vezetési változás és a Világkereskedelmi Szervezethez (WTO) való csatlakozás fogja hamarosan színezní. Mindkettő teljesült mostanra. A Kommunista Párt 16. Kongresszusát az idén ősszel rendezik, és Kína most konfrontálódik a WTO tagság kötelezettségeivel.

Ami a vezetés változásait illeti, Peking az idén az utódlási kérdés megoldásával van elfoglalva, a felső vezetők eldöntik, hogy ki milyen pozíciót kapjon – illetve ki vonuljon vissza – a jövő tavasszal esedékes Párt Kongresszuson és kormány pozíciókban bekövetkező változtatásokban. Emiatt a legtöbb politikai kérdéshez várhatóan óvatos és védekező megközelítéssel állnak majd hozzá. Valószínűleg egy nacionalista külpolitikát is magukkal vonnak e változások, mivel az utódlási verseny résztvevői igyekeznek majd elkerülni

minden olyan látszatot, mely arra utalhat, hogy túl „lágý” magatartást tanúsítanak az Egyesült Államok felé.

Kína Világkereskedelmi Szervezethez való csatlakozása fokozza az utódlási verseny résztvevőinek nehézségeit a belső stabilitás fenntartásában. A WTO tagság azért jelent nagy kihívást Kína stabilitására nézve, mert a csatlakozás gazdasági követelményei a lakosság máris elégedetlen szektorait felizgatja és növeli a munkanélküliséget. Ha Kína vezetői nehézségbe ütköznek a Világkereskedelmi Szervezethez való csatlakozás feltételeinek teljesítése közben – és még akkor is, ha sikerrel járnak – növekvő társadalmi és gazdasági feszültségekkel kell szembenézniük pont akkor, amikor az utódlási verseny tétje éppen a problémák óvatos kezelését tenné kívánatossá. Társadalmi lázongás esetén a válasz minden valószínűség szerint inkább kemény, mint békítő lesz a lakosság egészére nézve.

Thaiföld továbbra is központi kérdés marad. A kapcsolat holtponton van, ami mögött egymással versengő trendek húzódnak. Kína vezetői elégedettnek tűntek tavaly, mivel a Thaiföldi-szoroson átívelő gazdasági integráció Peking hosszú távú céljait szolgálta. Ugyanakkor a decemberi thaiföldi választások eredményei Chen elnök belpolitikai pozícióját erősítették. Bár Peking legutóbbi politikai megnyilvánulása – meghívta Chen pártjának tagjait – békülékeny gesztusra utal, könnyen visszaválthat konfrontációs álláspontra, ha felmerül a gyanú, hogy Chen a választási mandátumát a nagyobb függetlenség elérésére használja.

Thaiföld továbbra is Kína katonai modernizációs programjának fókuszában áll. Az elmúlt év folyamán Peking katonai kiképző gyakorlatai egyre inkább valószínű formát öltenek, a műveleti képességek precíz gyakorlását, valamint a katonaság tényleges erő kihasználási képességének a javítását hangsúlyozva. Ez nemcsak Thaiföld ellen irányul, hanem az Egyesült Államok számára is növeli a kockázat mértékét bármilyen jövőbeli, előre nem kiszámítható thaiföldi katonai beavatkozás esetén. Kína folyamatosan fejleszti és bővíti a Thaiföld ellen felállított konvencionális rövid hatótávolságú ballisztikus rakéta erejét.

Peking megállás nélkül halad előre az úton közlekedő stratégiai rakéták első generációjának – a DF-31 telepítésében. A nagyobb hatótávolságú változat, mely képes Egyesült Államokban lévő célpontok elérésére is bevethető lesz még az évtized folyamán.

Észak-Korea

Kelet-Ázsiánál maradvá még egy pillanatra, engedjék meg, hogy *Észak-Koreáról* tájékoztassam Önöket. A Phenjan, Szöul és Washington közötti megbeszélések felfüggesztése a múlt évben alátámasztja azokat az aggodalmakat, amikről tavaly beszéltem Kim Chong-il bennünket és északkelet-ázsiai szövetség-

geseinket érintő szándékaival kapcsolatban. Kim vonakodik mindenféle értelmes reform megkezdéséről szóló konstruktív párbeszédetől Dél-Koreával, és mindez arra utal, hogy a belső ellenőrzés megtartására törekszik – mindezt azon az áron, hogy ezzel fenntartja azokat az alapvető gazdasági hiányosságokat, melyek Észak-Koreát szegénységben tartják, és hosszú távon fenyegetik az ország stabilitását. Észak-Korea nagy hadserege továbbra is első helyen részesül a szegényes forrásokból, és nem látunk bizonyítékot arra, hogy Phenjan felhagyott volna a félsziget északi irányítás alatt történő egyesítéséről.

A régóta tartó rossz gazdasági vezetés kumulatív hatásai egyre érzékelhetőbb közelségbe hozzák az államcsőd lehetőségét. Észak-Koreának szembe kell néznie az egyre mélyülő gazdasági hiánnyal és az éhínség visszatérésével, ami az alapvető gazdasági reformok és a nagymértékű nemzetközi humanitárius segítség – évente átlag egymillió tonna élelmi segély az elmúlt öt évben – hiányában bekövetkezik. Figyelmen kívül hagyja az Észak-Korea krónikus élelemhiányát okozó szisztematikus mezőgazdasági problémák megoldását célzó nemzetközi erőfeszítéseket is. A gabonatermelés, úgy tűnik, nagyjából stabilizálódott, de messze elmarad attól a szinttől, hogy a lakosság minimum táplálékigényét kielégítse. Sok észak koreainak kell szembenéznie maradandó egészségkárosodással a hosszan tartó alultápláltság és a közegészségügyi hálózat összeomlása miatt.

Latin-Amerika

A fejlődő világ más fontos területei precedensül szolgálnak azoknak a politikai, társadalmi és demográfiai trendeknek, melyről már korábban beszéltem – tendenciák, melyek látens vagy nyilvánvaló kihívást jelentenek az Egyesült Államok számára, néha akár a terrorizmust is táplálják. Említettem már *Délkelet-Ázsiát* ebből a szempontból, az iszlám szélsőség térnyerését Indonéziában és a terrorkapcsolatokat a Fülöp-szigeteken.

Latin-Amerika egyre megfoghatatlanabbá válik, ahogy a potenciális instabilitás. A térséget öt gazdasági válság sújtotta ugyanennyi év alatt, és szeptember 11. gazdasági hatása tovább rontott a régió országainak már eleve sivár gazdasági helyzetén, mivel az üzleti élet globális visszaesése miatt csökkent az export iránti kereslet.

Ebben a vonatkozásban különösen Venezuela, harmadik legnagyobb kőolajellátónk helyzete nyugtalanító. Nő a belpolitikai elégedetlenség Chavez elnök „bolivári forradalmával” kapcsolatban, az olaj árának csökkenésével romlottak a gazdasági feltételek, és ez a hangulat csak fokozódni látszik. *Argentínában* Duhalde elnök a közrend fenntartásán és a gazdasági összeomlásból való kilábalás alapjainak megteremtésén fáradozik, de támogató bázisa igen kicsi.

Kolumbia is rendkívül megfoghatatlan. A békefolyamat rengeteg akadályba ütközik, és az erőszak jelentős mértékű fokozódása – különösen a FARC részéről – is beindult. Kolumbia bizonytalan biztonsági helyzete visszaveti a gazdaságot és növekvő veszélyt jelent az országban dolgozó amerikai katonai tanácsadókra nézve. Az együttesen jelen lévő zavaros biztonsági és gazdasági feltételek megakadályozzák, hogy Bogota megvalósítsa drogellenes és szociális programjait. Kolumbia a világ kokainkereskedelmének sarokpillére és az Egyesült Államok heroin piacának fő forrása.

Afrika

Afrika Szaharától délre fekvő területeinek krónikus problémái szintén termékeny talajt nyújtanak az Egyesült Államok érdekeit közvetve vagy közvetlenül fenyegető tényezők számára. A hatalommal és felelősséggel nem bíró kormányok valamint a természeti katasztrófák Afrikát a világ legtöbb emberi nyomort hordozó földrészévé tették. Ez az egyetlen régió, ahol az átlagjövedelem 1970 óta csökkent, és az afrikaiaknál a legalacsonyabb a születéskor várható élettartam. Ezeket a problémákat még fokozza a HIV/AIDS járvány, a térség vezető haláloka, mely több mint kétmillió afrikai életét követeli az idén.

Ezen kegyetlen tények ismeretében, az államok bukásának kockázata a Szaharától délre fekvő afrikai országokban igen magas. Az elmúlt évtizedben a kormányok összeomlása Szomáliában, Libériában, Ruandában, Kongóban és máshol ahhoz vezetett, hogy az Egyesült Államok és nemzetközi partnerei több százmillió dollár értékű segílyt nyújtott és több ezer békefenntartót vezényelt a térségbe. Számos más afrikai állam – köztük *Zimbabwe* és *Libéria* – ugyanennek a zuhanó spirálnak a szélén áll. *Zimbabwe*ban Mugabe elnök a jövő hónapra kiírt elnöki választások manipulálására irányuló kísérlete nagyban növeli a jog és a rend összeomlásának esélyeit, mely könnyen áterjedhet Dél-Afrikára és más szomszédos országokra is. *Etiópia* és *Eritrea* ENSZ által ellenőrzött fegyverszünete is igen törékeny.

Balkán

Végezetül, had ejtsek néhány szót a *Balkánról*, melynek fontosságát alátámasztja az Egyesült Államok folyamatos katonai jelenléte a térségben. A nemzetközi békefenntartó csapatok, mely magját a NATO alkotja, kulcsfontosságúak a régió stabilitásának fenntartásában.

Macedóniában az Egyesült Államok és az ENSZ által sürgetett Keretszerződés enyhítette a feszültséget azáltal, hogy növelte az albán etnikum politikai szerepét, de ugyanakkor elég ingatag és a megállapodás jó részének még ezután kell érvényt szerezni. A szláv etnikum attól tart, hogy elveszíti uralkodó szerepét az országban. Ha az egyezmény érvényesítése útjába a szlávok

akadályokat gördítenek, sok albán találhatja úgy, hogy a szláv túlsúlyban lévő kormány – és tágabb értelemben a nemzetközi közösség – megbízhatatlan.

A legnagyobb veszélynek *Boszniában* vannak kitéve az amerikai és nemzetközi erők, ahol a régió kívüli iszlám szélsőségesek fontos szerepet játszottak a '90-es évek etnikai konfliktusaiban. A boszniai iszlám közösség nagy szimpátiával viseltet a nemzetközi iszlám ügyek iránt. A '90-es évek elején Boszniában harcolt mujahedek egy része itt maradt. Ezek a tényezők, keveredve más, Balkán-szerte jelen lévő problémákkal – gyenge határellenőrzés, nagy mennyiségű fegyver, szerteágazó korrupció és szervezett bűnözés – folyamatos fenyegetettséget jelentenek az Egyesült Államok itt lévő haderejére.

Konklúzió

Elnök Úr, előadásomat annak újrhangsúlyozásával szeretném zárni, amit az Egyesült Államok elnöke számos alkalommal elmondott már a terroristák és más ellenségek fenyegetéseivel kapcsolatban. Nem lazíthatunk – és nem is fogunk lazítani – ezekkel az ellenségekkel szembeni éberségünkön. Ha így tenénk, a terroristák győznének. Tudják meg a terroristák, hogy erőfeszítéseink nem lankadnak, és elkötelezettségünk nem inog meg, míg meg nem szűnik fenyegetettségünk.

Köszönöm Elnök Úr. Szívesen válaszolok Ön vagy kollégái bármilyen kérdésére.

(Részlet a szóbeli előadásból)

„Elnök Úr, néhány dolgot kihagyva itt befejezem, hogy a lehető leggyorsabban rátérhessünk a kérdésekre. Fontosnak érzem azt, hogy reagáljak Elnök Úr nyitóbeszédére a terrorizmus kérdésével kapcsolatban, és beszéljek az eddig elért eredményeinkről. Fontos, hogy az amerikai nép halljon bennünket a témával kapcsolatban.

Örülünk annak, hogy a bizottság felülvizsgálja a terrorizmusról szóló beszámolóinkat. Büszkék vagyunk az elért eredményünkre, ami a fegyelem, a stratégia, az összpontosítás és a tett eredménye. Már több mint öt éve harcba állunk az al-Kaidával. Az Afganisztánban elért kollektív sikerünk tükrözi, hogy mekkora fontosságot tulajdonítunk a problémának, a bevetett emberi erő, a technikai műveletek, az egyesült hírszerzés és a hadsereggel való töretlen együttműködés pedig elkötelezettségünk mértékét mutatják. Nagyon keményen dolgoztunk ezen az ügyön az elmúlt öt évben.

Az millenniumi fenyegetéskor közöltük az Egyesült Államok elnökével, hogy öt és tíz között várható az amerikai érdekek elleni bel-, illetve külföldön elkövetet támadások száma. Ezek közül egyetlen támadás sem valósult meg –

elsősorban az FBI és a CIA Egyesült Államok határain belül és azon kívül megrett heroikus erőfeszítéseinek köszönhetően.

Egy évvel később a Cole-t bombázták. Ott mi veszítettünk csatát. A problémát csak részben szabad abból a szempontból vizsgálni, hogy mi, illetve katonai és rendvédelmi kollégáink mit tehetünk, azt is figyelembe kell venni, hogy vannak országok, melyek elfordultak tőlünk vagy nem ismerték fel, hogy a terrorizmus mekkora veszélyt jelent, akik nem segítettek azoknak a problémáknak a megoldásában, amelyekre önmagunkban egyszerűen képtelenek voltunk. 2001 tavaszán és nyarán újra és újra látványos Egyesült Államok elleni fenyegetéseknek lehettünk tanúi, sok sebesültről szóló jelentést olvashattunk. Ezek a jelentések nagyon kevés valóságot mutattak abból, ami az Egyesült Államokban történt. Újra kemény erőfeszítéseket tettünk. Tudomásunk van arról, hogy három vagy négy tengerentúli amerikai létesítmény bombázását akadályoztuk meg. Tudjuk, hogy sok amerikai életet mentettünk meg. Soha nem volt a birtokunkban az a textúra, mely elárulta volna az Egyesült Államokban szeptember 11-én történt támadás helyét és idejét. Ez nem a figyelem, fegyelem, összpontosítás és állandó erőfeszítés hiánya, azaz mulasztás miatt következett be, az amerikai népnek ezt meg kell értenie.

Tom Ridge az ország biztonságának védelmében dolgozik, a határvédelmi- és vízumpolitika, valamint minden szervezetünk közötti kapcsolat újragondolásával – repülőtérei biztonság –, mindennek a helyén kell lenni. A hírszerzés önmagában soha nem adhat 100 %-osan bekövetkező jóslatot a terrortámadásokról. Ez a közösség keményen dolgozott az elmúlt öt évben, és az amerikai népnek meg kell értenie, hogy az FBI és CIA munkatársai kiemelkedő teljesítményt értek el a rendelkezésre álló forrásokkal, szakemberekkel és prioritásokkal. Bármilyen hiányosságunk legyen is, tartozunk az országnak azzal, hogy őszintén és keményen megvizsgáljuk azokat. De az emberek a „mulasztás” szót használják – ami az összpontosítás, az odafigyelés és a fegyelem hiányára utal – és ilyesmiről szó sincs sem a mi tevékenységünkkel, sem az FBI munkájával kapcsolatban. S tovább dolgozunk ezen. De amikor az információ vagy a titok nem elérhető, biztosnak kell lennünk abban, hogy hátulról védve vagyunk. Meg kell bizonyosodni arról, hogy egy biztonságos rezsim van a helyén, mely biztosítani tudja a siker lehetőségét – és ez az, amire együtt kell törekednünk.

Az elnök döntése, mely szerint egyenesen a szentélyükben vesszük fel a harcot a Talibánnal és az al-Qaidával, talán a legjelentősebb dolog, mivel minden eddigi munka ennek a szentélynek a lerombolásához vezet, akkor is, ha az egész világon át kell üldöznünk mindenkit. Több terrortámadást megghiúsítottunk már szeptember 11. óta, és továbbra is ezen dolgozunk az FBI-jal. És örülünk a bizottság vizsgálatának. Fontos az amerikaiaknak. De az is ugyanilyen fontos, hogy ezt hogyan találjuk, mert tudniuk kell, hogy elkötelezett férfiak és nők kockáztatják életüket és vállalják a veszélyt az ő védelmük érdekében. Köszönöm Elnök Úr. Köszönöm Alelnök Úr.”

CONTENTS

EVALUATIONS, ANALYSES, STUDIES

József Szaniszló: International terrorism part 3.

László Török: The supposed training handbook of „Al Khaida” part 2.

Ervin Török: The bioterrorism as a new security risk

János Jakus: The history of the Hungarian Defence Forces from the change of regime to today

TOPICAL

Béla Göndics: The security of the Air Show and Military Exhibition 2005.

Ferenc Hamar-Gábor Poós: The 22. Conference of European Police Chiefs

CONSULTATION

Ferenc A. Szabó: The Hungarians' demographic future and the international migration in the unified Europe

István Kobilka - János Sallai: The border control and the law enforcement system in the EU member countries

FORUM of PhD CANDIDATES

Antal Beraczkai - János Béres: Answers to terrorism - changes in the US security system

László Lenkey: The "zero tolerance" as the real alternative in the fight against drugs in the sphere of defence

FOREIGN SECRET SERVICES

Antal Ervin Szabó: Outlines of the history of Russian foreign intelligence
Russian secret services after 1917

József Kriston-Pócsik: The Enigma and the Enigma-spy

SCIENTIFIC LIFE AND EDUCATION

István Kobilka-Béla Krisztián-Zsolt: Nemeskéri: The knowledge and its management

NEWS, EVENTS, FACTS

Antal Ervin Szabó: *Selection of foreign news related to national security*

- Until the last thug is dead in Chechnya
- MI5 report on growth of Russian intelligence activity in Great Britain
- "Al Khaida" occupied the town of "El Kaim" in Iraq

Nóra Nábrádi: Threat assessment in CIA style

CONTENTS

AUTHORS

SZERZŐINK

Szaniszló József őrnagy

KBH osztályvezető-helyettes

Török László százados

KBH referens

Török Ervin törzsszászlós

PhD-hallgató

Dr. Jakus János alezredes

HIM osztályvezető

Dr. Göndics Béla

KBH igazgató

Dr. Hamar Ferenc vezérőrnagy

KBH főigazgató-helyettes

Dr. Poós Gábor alezredes

KBH osztályvezető

Dr. Szabó A. Ferenc

ZMNE egyetemi tanár

Dr. Kobilka István ezredes

egyetemi docens, KBH főosztályvezető

Dr. Sallai János hőr. alezredes

RTF RVTK Kutatásszervezési osztályvezető

Beraczkai Antal ezredes

KBH igazgatóhelyettes

Lenkey László mk. ezredes

KBH igazgató

Szabó Ervin Antal alezredes

KBH kiemelt főreferens

Kriston-Pócsik József mk. alezredes

KBH főreferens

Dr. Krisztián Béla

PTE egyetemi docens

Dr. Nemeskéri Zsolt

PTE egyetemi adjunktus

Nábrádi Nóra közalkalmazott

KBH referens